

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03640

FUN EYN KVAL

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

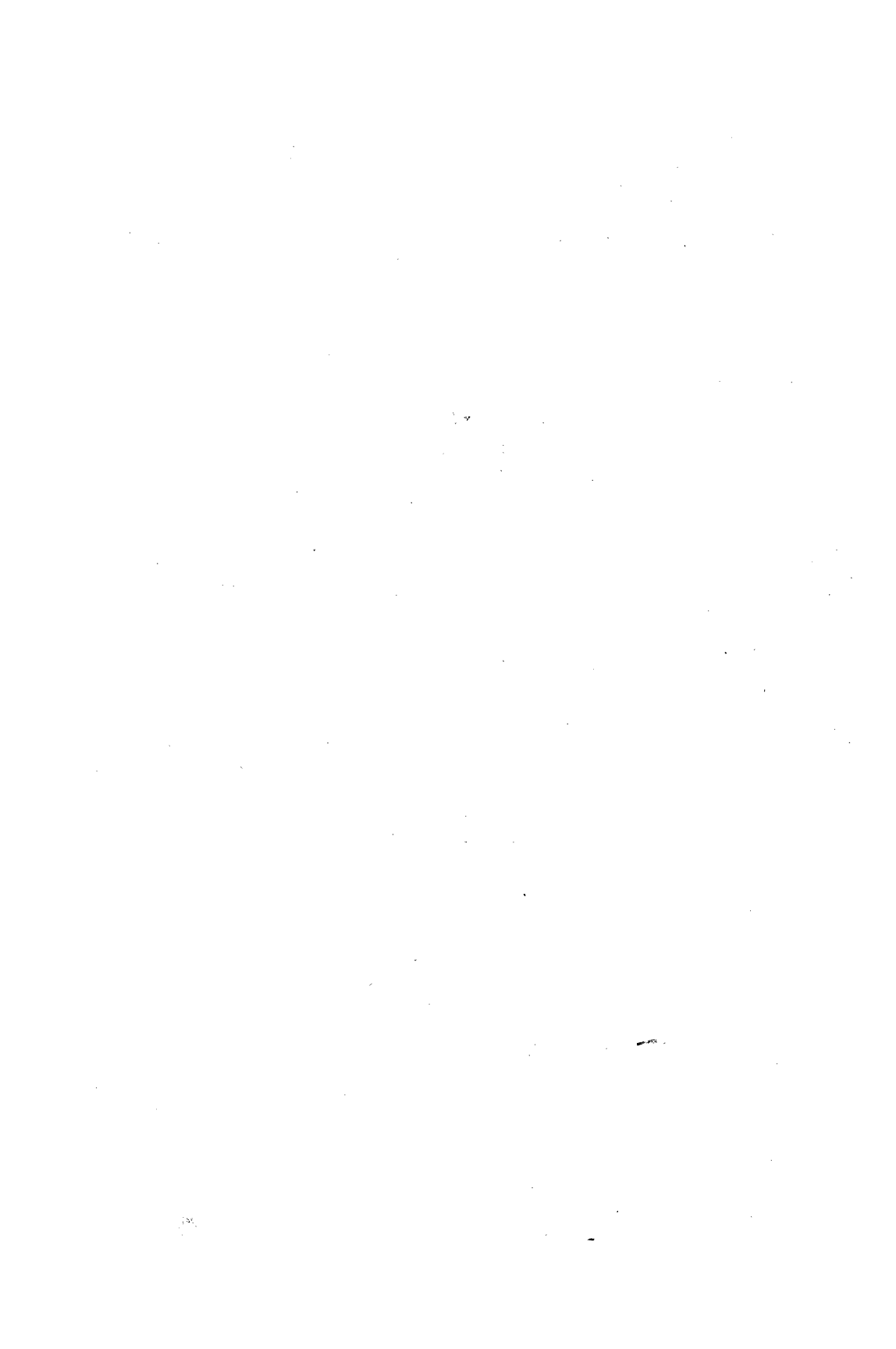
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש ל ו ם א ש

געזאמלטע שריפטן

צוואנציקסטער באנד

פֿאַרלאַג קולטור-ליגע ווארשע

ש ל ו ם א ש

פ ר ז א י י ז ק ו ו א ל

פ א ר ל א ג „ ק ו ל ט ו ר - ל י ג ע ” ו ו א ר ש ע

Printed in Poland

צויליב דער אינהייטלעכקייט פון דער אויסגאבע
געדרוקט מיט דער אטער ארטאגראפיע

געדרוקט 1928 אין 1000 עקזעמפלארן

SZOLEM ASZ — SZRIFTEN

Copyr. by Sholem Asch, New-York

Wyd. KULTUR=LIGA Warszawa, 1928

Druk. „Di Welt“, Nowolipie 7

דער דוף פון שטאָדט

1.

דער שאַפּ שפייזט די פאַרם

דורך די בעזימדיגע צווייגען פון די סאָסנע-בוימער האָט זיך געזעהען, ווי דורך אַ פערלאָפּענער שויב, אַ ווייס פער-שנייט משופּע'דיג פּעלד. איבער'ן פּעלד איז אַדורכגעלאָפּען ווי אַ שוואַרצע שנוּר, די שינעס פון אַנ'אייזען-באַהן. מעהר אָבער האָט מען אָנגעזעהן דעם אייזנבאַהן-וועג, פון די טעלע-גראַפּען-דראַטען, וואָס האָבען זיך געצויגען אין דער הויך איבער די ווייסע פּעלדער, אויף וועלכע עס האָט זיך פון צייט צו צייט פּערטראָגעז אַ שוואַרצע גאַפּע, אַ מינוט זיך אָבגע-שטעלט און אַראָבגעשאַרט די שניי-שנירלעך פון דראָהט מיט איהרע פּיסלעך. טהאַל-אַרױף זענען געקראַכען אויפ'ן באַרג אַ קופּקע קליינע בוימלעך פון אַ סעדיל, וועלכע זענען געווען אַרומגענומען מיט אַ רויטען צוים. און צוקאָפּענס זיי, איבער די בוימלעך, האָט מען געזעהן די פּאַר הייזלעך פון דער פאַרם. ס'האַט זיך געקאַלעכט פון שניי אַרױס אַ ווייסע וואַנט מיט בלויע לאָדענס, וואָס האָבען זיך אַרױסגעוויבען פון דער ווייסער איינטאַניגקייט פון שניי-לאַנדשאַפּט. ווען מען האָט דערזעהן דאָס ווייס-געקאַלעכטע הייזלע, מיט די בלויע לאָדענס, מיט די נידריגע דעכלעך, האָט עס דערוועקט אַ געפיל פון „היים“. און ברוך מרדכי'ן, וואָס איז געשטאַנען צווישען די בוימער אין וועלדעל, וואו ער האָט געהאַקט האַלץ, — איז

דאָס ווייסע הייזעל מיט די בלויע לאָדענס פּאַרגעקומען אַזוי
אַלט-בעקאַנט, אַזוי ווי ער וואָלט געווען געוואוינט דערינען
זיין גאַנץ לעבען פֿון זיין געבוירען אָן.

און ווער ווייסט, צי די ווייס-געקאַלעכטע וואַנט מיט די
בלויע לאָדענס איז נישט שולדיג געווען אין דעם, וואָס ברוך
מרדכי האָט נישט שוין לאַנג פּערלאָזט דאָס פּערשאַלטענע
„זילבערטאָן“ מיט אַלע זיינע „גליקען“ און איז נישט צוריק-
געגאַנגען קיין ניו-יאָרק, וואו דער געלער שוואַגער בייניש
האָט אים געוואָלט פּערזעצן אויף לעבענס-לאַנג אין „שאַפּ“.
די בלויע לאָדענס האָבען געהאַט אַ קראַפט, וועלכע האָבען
מוט געגעבען אַלץ איבערצוטראַגען.

עס איז געווען אַ קאַלטער נאָכמיטאָג. דער הימעל איז
געווען פּערזאָיגען מיט אַ געפּרוּירענעם וואָלקען, און די זון
האָט אַדורכגעשיינט דורך דעם וואָלקען, ווי דורך אַ געפּרוּי-
רענער שויב, געקראַכען פּאַמעליך, פּוילענדיג זיך, און גע-
וואַרפען אַ ליכט-שאַטען איבער דעם ווייס-בעשניטען פעלד.
אַרום איז שטיל געווען, נאָר אין דער געפּרוּירענער לופט האָט
זיך געטראַגען דאָס איינזאַמע קלאַפען פֿון ברוך מרדכי'ס האַק.
אַרומגעוויקעלט אין אַ ווייבערישען צעריסענעם טוך איבער דעם
קאָפּ, אַ זאַק „אַניטשעס“ איבער די שטיוועל' ווי די גוים אין
אין דער היים, — איז ער געשטאַנען צווישען די בוימער-
קושאַקעס און אונטערגעהאַקט יונגע סאַסנעלעך פֿון זיין וועל-
דעל. נעבען איהם איז געלעגען אין שניי זיין זעכצעהן יעה-
ריג יונגעל אַראָנטשיק, וועלכער האָט געפרובט מיט אַלע
מיטלען אונטערצוצינדען אַ פייערעל פֿון דורכגעפּרוּירענע צוויי-
גען אויף אַ געפּרוּירען שניי-פעלד. דער פּראָסט האָט געבריהט
— ניין, נישט דער פּראָסט, נאָר די לופט. קיין פּראָסט האָט
מען נישט אָנגעזעהן, נאָר די לופט איז געווען אַ שאַרפע.
אַ געשליפענע און זי האָט געשניטען ווי מיט אַ שאַרף מעסער
די אויערן, די נאָז און די שפיץ-פינגער פֿון די הענד מיט
די פּיס דורך די „אַניטשעס“ און דורך די דיקע הענדשקעס.
ברוך מרדכי האָט געסאַפעט ביים האַקען ווי אַנאַבגע-

מאטערטע היה. אויפ'ן שטערען פון אונטער דעם ווייבערישען טוך האבען געשלאָגען אַנגסטען, וועלכע האָבען קיין צייט נישט געהאַט אַראָבצוקייקלען זיך אויף זיין האַריג בעוואַקסען פנים. זיי זענען אויסגעטרוקענט געוואָרען פון דעם פראָסט אויף זיין שטערען. פון מינוט צו מינוט האָט ער זיך אָבגע-שטעלט, געשפרוינגען פון איין פוס אויפ'ן אַנדערן, געקלאַפט איין פוס אין אַנדערען, איינגעאַטעמט אין די הענד אין גע-מורמעלט אין באַרד אַריין:

— פאָטער איינציגער, האָב רחמנות, העלף מיר, העלף מיר.

ער האָט געקוקט אויפ'ן יונגעל זיינעם ווי ער מאַטערט זיך ביים פייער און שפּרינגט אַלע מאָל אונטער פון איין זייט אויפ'ן אַנדערען, אַזוי ווי עס וואָלט אים ווער אָבגעברייט... האָט ער רחמנות געקריגען אויף זיין „בלוט און פלייש“. ווען ער וואָלט זיך נישט געשעהמט פאַר'ן יונגעל — וואָלט ער אָנגעהויבען הויך צו בעטען צו גאָט, אַז ער זאָל איהם העל-פען, — האָבען די טרעהרען געשלאָגען פון די אויגען, און ער האָט געמורמעלט שוין העכער:

— טאַטע אין הימעל — עס איז מיר שלעכט. — עס איז מיר ביטער, ווי גאָל...

ביי דעם וואָרט „ביטער ווי גאָל“ האָט ער אויף זיך נאָך מעהר רחמנות געקריגען. זיין גאַנצע לאַגע איז פאַר זיינע אויגען אויפגעגאַנגען ביי דעם וואָרט, — און אַ נייער שטראָם טרעהרען האָט אַרויסגעזעצט פון זיינע אויגען, וועלכע האָבען אויף אַ מינוט געוואַרעמט זיינע קאָלטע באַקען, אָבער וועלכע זענען באַלד פערטריקענט געוואָרען פון דער קעלט.

דאָס יונגעל האָט איהם געהערט קרעכצען. ער האָט זיך אומגעקוקט און געזעהן ווי דער טאַטע שטעהט, אָנגעלעהנט דעם קאָפּ אויף דער האַק און כליפעט אין זיין אַרעם אַריין.

— טאַטע, וואָס איז דיר? — האָט דאָס יונגעל געפרעגט דערשראָקען.

— גאַרנישט, — האָט ברוך מרדכי זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן אַרבעל פון האַנד. — גוט איז מיר? ניקאַלאיען זאָל זיין אזוי גוט, וואָס ער האָט מיך מיט מיינע שוואַלבען פערטריבען פון דער היים. — ער זאָל אָנקומען צו דעם, צו האַקען האַלץ ווינטער אין וואַלד. — טאַטע אין הימעל!

דאָס יונגעל האָט געשוויגען. דעם פּאָטערס טרעהרען האָבען איהם גערירט — ער אַליין האָט גישט געוואוסט, אָן עס איז אזוי שלעכט. דאָס יונגעל האָט געוואַלט דעם פּאָטער טרייסטען — נאָר עס איז אים פּאָרגעקומען מאַדנע, וואָס דער טאַטע וויינט. — האָט ער זיך גענומען מיט מעהר חשק צוזא-מענקלויבען דאָס אָנגעהאַקטע געהילץ.

— שוין גענוג געהאַקט האַלץ אין דער קעלט, — קום, וועלען מיר אַהיימגעהן זעהן, וואָס די מאַמע מאַכט. מאַרגען אפשר וועט גאָט געבען און דער פּראָסט וועט זיך איינשטע-לען. וועלען מיר צוהאַקען ביז אַ וועגעלע און פיהרען אין שטאָט אַריין.

טאַטע און זעהן האָבען זיך גענומען מיט חשק צונאָפ-צוקלייבען די אָנגעהאַקטע סאָסנע-שטאַמען און אויפפאַקען זיי אויף די צוויי קליינע שליטענס, וועלכע זיי האָבען צונאָפגע-בונדען און געמאַכט פון זיי איין לאַנגען. ביים צונאָפקלויבען די שטאַמען האָט דער אַלטער צוריק געקריגען זיין גלויבען — און די אַלטע האָפּנונג פון ברוד מרדכי'ן צו ווערען אַ בעל-בית „אויף זיין אייגענער ערד“, אין אַ פּריי לאַנד, האָט זיך צוריק בענייט.

— מיין זעהן, עס וועלען נאָך קומען אַנדערע צייטען.

אָן זיי האָבען אַרויפגעלייגט אויפ'ן שליטען די אָבע-האַקטע שטאַמען און בעפעסטיגט זיי מיט שטריק, האָבען זיך טאַטע און זעהן אייגעשפּאנט, אַהיימגעשלעפט דאָס אָנגעהאַקטע האַלץ איבער די געפרוירענע, זאַמדיג-גרוביגע פעלדער. זיי האָבען ביידע געשוויצט אונטער זייער מאַסע, דרעפטשענדיג מיט זייערע שלעכט בעשוכטע פיס אין דעם גיפרוירענעם

שניי — געשלעפט דעם שליטען הינטער די שמיץ פון דעם פראָסט.

אין דער לעדיגער, דין-ווענדיגער, מיט זומער-פאָפיר בע-קלעבטער שטוב איז נאָך געווען קעלטער, ווי אין דרויסען. עס האָט זיך געדאַכט, אז דער פראָסט פון נאַקעטען פעלד האָט זיך אריינגעכאַפט אין דעם איינציגען שטיבעל, וואָס זשעטה אין פעלד, אַנצוואַרעמען זיך... די לייכטע „זומערדי-גע“ טאַפעטען האָבען זיך געשיילט פון די ווענד. אין שטוב האָט זיך אַרומגערעהט חנה, אַרומגעוויקעלט אין אלע ווינ-טערדיגע מלבושים, סיי וואָס מען נוצט צום אָנטהון און סיי וואָס מען באַנוצט צום צודעקען ביינאַכט — דערביי נישט זעהר איבערקלויבענדיג, צי זיי בעלאַנגען צום ווייבליכען אָדער צום מענליכען מין.

דעם קאַפּ און דאָס פנים פעהילט אין אַ קאַלדרע, האָט זי זיך געפאַרעט אַרום דעם קיכעל. זי האָט געפרובט דאָס פייערעל איבערצובעטען מיט אַלערליי סגולות. צוגעוואַרפען שפענדלעך און צוגעשאַטען מיט קללות און אויפגעמונטערט עס מיט לופט, וואָס קומט פון איהרע אייגענע לונגען. זי האָט זיך נישט געוואונדערט, וואָס די מענער זענען אהיימ-געקומען אין מיטען טאָג פון דער ארבייט. זי איז געוואוינט געווען דערצו. — זי האָט זיך נישט אומגעקוקט צו זיי, און האָט געזאָגט:

— מיין מאַן האָט זיך פערגלויסט צו ווערען א פארמער. דער מאַן האָט איהר גאַרנישט אָבגעענטפערט. זי, זעהט זיך אויס, האָט געהאַט פערדרויס אויך דערפון, וואָס זי געהט זיך איצט מיט איהם אָברעכענען. ער האָט שוין ס'זייניגע, האָט זי זיך געטראַכט, נאָר אין גאַנצען פערשווייגען האָט זי אָבער נישט געקאָגט.

— אַז אַ וועלט זאָגט, אַז עס טויג נישט — איז עס נישט גוט, אַז אַ נישט וואָלטען דאָך אַלע געוואַרען פאַרמערס, נישט קיין שניידערס.

ברוך מרדכי האָט געשוויגען. שווייגענדיגעהייט האָט

ער אויסגעטהון אַ שטיוועל, און מיט דער היימישער געוואוינ-
הייט האָט ער מיט דער כאַלעווע אויפגעבלאָזען דאָס פייע-
רעל אין קיכעל.

— יאָ, עס איז יאָ אַ גוטע זאַך, פאַר גוים, נישט פאַר
יודען. דאָס איז נישט קיין יודישע מלאכה, — האָט זי
אַבגעמאַכט.

נאָר דאָס האָט שוין ברוך מרדכי נישט געקענט איבער-
טראָגען. עס האָט זיך דערוועקט אין איהם דער „משכיל“,
און די „השכלה“-פעוועגונג, אין וועלכער ער איז דערצויגען
געוואָרען, און צוליב וועלכער ער איז אין דער נייער מדינה
געוואָרען אַ פאַרמער:

— דאָס זאָגען פונקט אזוי אַלע אַנטיסעמיטען, אַז יו-
דען טויגען נישט צו קיין ערד-אַרבייט — זיי קענען נאָר בלויז
האַנדלען, שאַכער-מאַכער, אָבער נישט אַרבייטען.
פאַר דעם אַרגומענט, אַז זי זאָגט, חלילה, דאָס, וואָס
„אַנטיסעמיטען“ זאָגען, האָט זיך חנה דערשראָקען און איז
שוין שטיל געוואָרען.

נאָר אַז חנה איז שטיל געוואָרען, האָט ברוך מרדכי
אַנגעהויבן צו רעדען:

— מיר מוזען ווייזען די גוים, אַז מיר טויגען זיך צו
דער ערד, פונקט ווי זיי. „בזעת אפּיך תאכל לחם“ — מיט
דעם שווייס פון דיין פנים וועסטו עסען דיין ברויט, — ווי אין
דער הייליגער תורה שטעהט — האָט זיך ברוך מרדכי אלץ
נישט געקענט בערוהיגען. — זענען יודען אין ארץ-ישׂרא
נישט געווען אַמאָל קיין ערד-אַרבייטער?

— שוין, דו הויבסט שוין ווידער אָן מיט דיין ארץ-
ישׂראל. — ווער קען זיך פּערגלייכען מיט דעם, וואָס ס'איז
געווען אין ארץ-ישׂראל? אין ארץ-ישׂראל האָט מען דאָך נאָר-
נישט בעדאַרפט ארבייטען, — אין ארץ-ישׂראל האָט דאָך גע-
רעגענט מיט קאַרטאָפּלעס — און דאָ בעדאַרף מען זיי אויס-
גראָבען פון דער ערד, — האָט זיך חנה שוין נישט געקענט
איינהאַלטען.

אויף דעם האָט ברוך מרדכי גאַרנישט געהאַט וואָס צו ענטפערען. — ער האָט גענומען טריקענע שפענדלעך און צו-געוואָרפען צום פייער און געזאָגט, אַזוי ווי ער וואָלט פאר אַלע יודען געשטאַנען:

— און איך וועל ווייזען די גוים, אַז אַ יוד קען אויך בעאַרבייטען די ערד. עס וועט מיך נישט פּעריאָגען פון דאָ-נען נישט קיין קעלט, נישט קיין היץ, נישט קיין הונגער, גאַרנישט — אונטערגענומען זיך צו זיין אַ פאַרמער, — וועלען מיר זיין פאַרמערס.

— ווער לָאָזט זיך נישט? ביזט דאָך שוין אַ פאַרמער, האָט דאָס ווייב געזאָגט און גענומען זיך פּערקנעטען אַ טיי-געל אויף נאַכט-עסען, פון דעם מעהל, וואָס זיינע צוויי טעכ-טער, שטאָדטישע ארבייטעריןס אין די שעפּער האָבען צוגע-שיקט צו זייער פּאָטער — דעם „פאַרמער“.

וואָרום ווי ברוך מרדכי האָט נישט געמאַכט צו קליין-געלד די שטעפּערס און כּמעט זיי בעצייכענט אַלס פּלוט-דורשטיגע עקספּלואַטאַטאָרס, — זענען עס דאָך געווען זיינע צוויי טעכטער „שטעפּעריןס“, וועלכע האָבן אויסגעהאַלטען די פּאַרס פון אַלע צרות.

ברוך מרדכי קומט פון אַ קליין שטעטלע אין פּוילען. אין דער היים איז ער גאַר געווען, ווי אַלע יודען, אַ תּבוואה-טוחר נישט קיין תּבוואה-פּערזויהער, נאָר די „שלאַפּקייט“ (ווי דאָס ווייב האָט גערופּען זיין נייגונג צו ערד-אַרבייט) האָט ער בעקומען נאָך פון זיינע בחור'ישע יאָהרען. און דערמיט האָבען איהם אָנגעשטעקט די העברעאישע שרייבער פון דער „הצפּירה“, פון „המליץ“, און נאָך אַנדערע יודישע „משוררים“, וואָס ער האָט געלעזען בגנבה אין בית-המדרש. זיי, די „משוררים“, האָבען געהאַלטען אין איין בעזינגען די „זיסקייט“ פון ערד-אַרבייט. עס איז געווען יענע צייט פון „חיבת ארץ-ישׂראל“, דאָס הייסט יודען זענען געפּאָהרען נאָך אַרגענטינאַ בעזעצען זיך אויף דער ערד פון דער „איקאַ“. און די העברעאישע צייטונגען זענען פּויל געווען מיט „מאמרים“ וועגען ערד-אַר-

זייט. יעדער „משורר“ האָט געזונגען וועגען דער „סאַכע“ און „מזל-ברכה“. ברוך מרדכי, ווי געזאָגט, איז געווען אַ „משפּיל“. זיין „השכלה“ איז בעשטאַנען אין דעם, אז ער האָט געקענט אַלע נעמען פון די יודישע קאָלאָניעס אין ארץ-ישראל פון אויסווייניג, געוואוסט וויפיעל ערד עס איז אַ „דונאַם“, גע-וואוסט פון יעדער בהמה, וואָס קומט צו אין אַ יודישער קאָ-לאָניע, און געהאַלטען אין איין רעדען, אז נישט אַנדערש, אז ער פּאָהרט אַליין אַראָב קיין ארץ-ישראל און שטעלט זיך אַוועק אויף דער הייליגער ערד מיט אַ שאַפּעל אין דער האַנד. נאָר געוואָרען איז ער דאָס, וואָס אַלע יודען זענען געווען אין זיין צייט, — אַנ'איידעם אויף קעסט, מיט אַ שיי-נע פּאָר הונדערט רובל נדן, און איז ארויסגעגאַנגען מיט'ן שווער אויפ'ן מאַרק האַנדלען „תבואה“. אזוי האָט ער אָבגע-האַנדעלט אַ יאָהר צוואַנציג און אַליץ גערעדט פון דעם, אַז אין איין שיינעם טאָג וועט ער איבערלאָזען זיין גאַנצען מסחר און אַוועקסאָהרען קיין ארץ-ישראל און ווערען אַ „גייע-כפּים“. געהאַנדעלט מיט תבואה און געהלומ'ט וועגען פּערזייהען תבואה, וועגען אויפגעקאַפּעטע פּעלדער. און האָט ער געזעהן פּאָהרענדיג אין די הויפּען אַרום, ווי פּויערים דר'פּטשען מיט זייערע פּערדלעך, איינגעשפּאַנט אין אַקערס איבער דעם נאַ-קעטען שוואַרצען פּעלד, האָט ער זיי מקנא געווען:

— עס איז דאָך צוקער-זיס אזוי נאַכצוגעהן נאָכ'ן פּערד, אויפ'ן אייגענעם שטיקעל ערד, אין אייגענעם לאַנד.

און ער האָט זיך שוין געזעהען ערגעץ-וואו, דער ברוך מרדכי, אינטער דעם באַרג „לבנון“. און דוקא אונטער דעם באַרג „לבנון“, וועלכען ער האָט אזוי גוט געקענט פון שיר-השירים. און דערמאָהנט מען דאָס וואָרט „לבנון“, דערפיהלט מען באַלד אין די חושים אַ געשמאַק פון די גרויסע טענען-בוימער, וואָס וואַקסען דאָרט, די אַרוי-לבנון, און מען דער-זעהט באַלד די „קליינע פּיקסעלעך“, וואָס לויפּען דאָרט אַרום צווישען די טענענבוימער און קיינער כאַפּט זיי נישט, אין מען הערט באַלד דאָס שענע אַנגענעהמע געזאַנג, וואָס גיסט

זיך ווי „בוים-אייל“ פון די שענע טעכטער פון ציון, וואָס שפיעלען זיך דאָרט אונטער די טענענבוימער און „כשוּפֿין דיך מיט איין אויג און מיט איין שלייה פון זייער צאָפֿ“, און דאָ און דאָרט, גלאַט אַזוי, נישט מיר און נישט דיר, פֿליסט זיך אַ טייך פון „מילך און האָניג“, פון מילך, וואָס האַלט אין איין רינען פון די פולע אייטערס פון די פעטע שעפסען און ציגען, און האָניג פון די טריפענדע וויין-הענגלעך און פעטע טייטלען, און ביזטו מיד און דורשטיג, געהסטו דיר צו צו אַזאַ טייך און טרינקסט דיך אָן מיט מילך און האָניג וויפיעל דו ווילסט. אין מיטען דעם גן-עדן, צווישען די שאַטענדיגע טענענבוימער פון באַרג לבנון, וואו קליינע פיקסלעך לויסען ארום, און די שענע טעכטער פון ציון זיצען אין שאַטען און זינגען ציונס געזאַנגען צווישען די טייכען פון מילך און האָניג, שטעהט ברוך מרדכי מיט זיין שעהן פערדעל און אַקערט זיך אויף זיין טייל וויינגאַרטען...
 עס וועט נישט פונקט אַזוי זיין, נאָר מעהר אָדער וועניגער...

אין מיטען דער וואַך האָט ער קיין צייט נישט געהאַט דערצו. דער קאַפּ איז איהם געווען שטאַרק פערנומען מיט פרנסה, מיט זעקלעך תבואה, מיט פריצים, און דער עיקר - וועקסלען... נאָר שבת, נאָכ'ן שלאָף, אַזוי ווי אַמאָל די פרומע יודען האָבען זיך געקוויקט מיט אַ „ברכו נפשי“ אין ווינטער, אין וועלכען עס ווערט בעזונגען די גרויסע מצעים פון גאָט, און מיט דער קלוגשאַפט פון „פרק“ אין זומער - אזוי האָט זיך ברוך מרדכי געקוויקט מיט אַ „קאַרעספּאַנדענץ“ פון ארץ-ישראל אין די העברעאישע צייטונגען, אין וועלכע עס איז בעשריבען געוואָרען ווי די יודען בעאַרבייטען די ערד, אָדער מיט אַ „מאמר“, אין וועלכען דער שרייבער ווייזט אַזויס בע-שיינפערליך, אַז יודען מווען ווערען ערד-אַרבייטער, אָדער נאָר מיט אַ שיר, וואָס בעזינגט די זיסקייט פון ערד-אַרבייט.
 נאָר, אַז עס איז געקומען דערצו, דאָס הייסט, ווען עס זענען אויסגעבראַכען די פּאָגראַמען און אלע האָבען אָנגעהוי-

בען צו לויפען. און די עלטערע קינדער ביי ברוך מרדכי'ן, דאָס הייסט, די מיידלעך, זענען אויפגעוואַקסען און ברוך מרדכי האָט איינגעזעהן, אַז אָהן נדן איז פאַר זיי דאָ נישט קיין „צוקונפֿט“ – האָט ער בעשטימט אַלצדינג אויסצופּערקוי־פען און אויסצוואַנדלען. ער איז נישט געפּאָהרען קיין ארץ-ישראל, וואו זיין אידעאַל איז געווען, נאָר דוקא נאָך אַמע-ריקאַ. דערצו האָבען פיעל זאַכען מיטגעהאַלפּען. ערשטענס, פאַר ארץ-ישראל האָט ער נישט גענוג געלד געהאַט, און דאָס צווייטע אז קיין אַמעריקאַ האָט איהם אַ שוואַגער, דעם ווייבס אַ ברודער, צוגעשיקט שיפּסקאַרטען און צוגעזאַגט אין גוטע ברעף די ערשטע צייט אַרויסצוהעלפּען, און פאַר די מיידלעך צו בעקומען גלייך אַרבייט... האָט זיך ברוך מרדכי געטראַכט, אפשר איז נאָך נישט די צייט, „אַז משיח זאָל קומען“, אפשר בעדאַרף ער צוערשט נאָך אַפּריכטען „גלות-אַמעריקאַ“. אין אַמעריקאַ, אַז ער וועט מאַכען גענוג געלד – וואָס איז דאָך געוויס, וואָרום אַ נישט, צו וואָס לאָזט מען זיך אַראָב קיין אַמעריקאַ? – וועט ער פון דאָרט אַראָבפּאָהרען מיט'ן גאַנצען האַק און פּאַק קיין ארץ-ישראל.

נאָר אין אַמעריקאַ האָט זיך פּאַלד אַרויסגעוויזען, אַז עס איז נישט אַזוי לייכט צו מאַכען געלד. די ענגע שאַפּ, אין וועלכער ברוך מרדכי איז אַריינגעפּאַלען, נאָך דעם פּרייען לופּטיגען מאַרק פון זיין שטעדטעל און נאָך די פּריציזשע הויפּען, האָט איהם אויסגעזעהן ווי צעהן גיהנומ'ס. טאַקע די קינדער, זיינע טעכטער, די מיידלעך האָבען פּאַלד בעקומען בעשעפּטיגונג. דער פעטער האָט זיי געשאַפּט אַרבייט אין „שעפּער“ ביי ווייבערישע קליידער, און נאָר ברוך מרדכי אַליין האָט זיך באין אופן נישט געקענט צופּאַסען צו שאַפּ. עס איז נישט געווען בלויז די גרויסע אָנשטרענגונגען, ווי שווער און ביטער זי איז נישט געווען פאַר איהם, אַ יוד אין די טיעפע פּערציגער, וואָס האָט קיינמאַל נישט געטהון קיין פּיזישע אַרבייט, און שטענדיג געוואוינט געווען אויפ'ן פּרייען-צו זיין איינגעשלאָסען אין די פיער איילען. ער וואָלט עס

בייגעקומען. עס איז געווען מעהר די גייסטיגע דערנידערקייט וואָס ער האָט געפיהלט אין שאפ. ער, ברוך מרדכי, א יוד אַ משכיל, וואָס לעזט אַ העברעאיש בלאַט און קוקט אריין אין אַ העברעאיש ספר און שרייבט אַליין אַ שיינעם לשון-קודש, אַ סוחר אין שטאָדט, פון אַ שיינער משפחה. מיט אַ שטיקעל אידעאל, אַ „חובב-ציון“, וואָל טהון אַ פשוט'ע ווייבערישע אר-בייט, וואָס יעדע שיקסע קען עס טהון, צו וועלכער מען בע-דאָרף נישט קיין קאַפּ, נישט קיין מחשבה, גאַרנישט, נאָר פראַסטען חומר און הענד. האָט ער זיך דערמאָהנט אין זיין לעבענס-אידעאל צו ווערען אַ פאַרמער, איז עס נישט אין אַרץ-ישראל, איז עס אין אַמעריקאַ. אַ פריי לאַנד איז עס, און גוט צו יודען. פאַרוואָס נישט אַמעריקאַ, וואו פיעל יודען האָבען געפונען אַ היים פאַר קינדער אין קינדס-קינדער? אַ פאַר היג-דערט דאָלאַר האָט ער נאָך געהאַט מיטגעבראַכט פון דער היים, דער שוואַגער האָט אַרויסגעהאַלפּען די טעכטער אויך; איז מען אַוועק אין אַ חברה, וואָס האָט די אויפגאַבע צו בע-זעצען יודען אויף דער ערד, אין אַמעריקאַ, און זיי האָבען שוין אויסגעזוכט פאַר ברוך מרדכי'ן אַ פאַסיגע פאַרם אויף „גוטע בעדינגונגען“ אויסצוצאהלען.

ער האָט געוואוסט, מען האָט איהם אָנגעזאָגט — און ברוך מרדכי האָט געלייענט דערפון אין די „מאמרים“, אַז ערד-אַרבייט איז נישט קיין לייכטע זאַך. עס איז אַ שווער שטיקעל ברויט, נאָר דערפאַר אַ זיס שטיקעל ברויט. און ברוך מרדכי האָט זיך אוינטערגענומען „צו ליידען“; איבריגענס האָט זיך דאָך ברוך מרדכי געהאַלטען פאַר אַ „מומחה“ אין ערד-אַרבייט, כאָטש ער האָט נאָך קיינמאָל קיין רידעל אין האַנד נישט געהאַט, און קיינמאָל מיט אַקער איבער'ן פעלד נישט געגאַנגען — דאָך האָט זיך איהם געדאַכט, אַז וואָס נוגע ערד-אַרבייט ווייסט ער אַלצדינג. ערשטענס האָט ער זיך פון קליי-נערהייט אַזוי פיעל אָנגעלעזען דערפון, און צווייטענס איז ער דאָך פל ימי אַ סוחר פון תבואה — נור אַזוי שווער האָט ער

נישט געוואוסט, אָז עס איז — ביז ער איז נישט געקומען דערצו.

איבערגענומען די פארם האָט ער אין הערבסט-צייט, מען האָט איהם געמאַכט אַ חשבון, אָז פון בלויזען „קאַרן“ וואָס ער האָט שטעהן אויפֿן פעלד, וועט ער קענען אָבצאָהלען די דריי הונדערט דאָלאַר, וואָס ער דאַרף גאָך דאָס יאָהר אָב-אָהלען אויפֿן היפּאָטעק. דאָס היי איז שוין געווען אַראָבגע-נומען, כמעט אַ האַלבן ייִער פּול. מיט די קאַרטאָפּעל אויפֿן פעלד וועט מען קענען דעם ווינטער דורכפּטרן, ביז צום נייעם שניט. און פון דעם טאַבאַק וועט זיין פּלו ריוח. ערשט עס האָט זיך אויסגעלאָזט, אָז די קאַרטאָפּעל זיינען געלעגען אויף אַ פּייכטען אָרט, און מעהר ווי העלפט זיינען פּאַרפּוילט געוואָרען, און היי איז דאָס יאָהר געווען אַזוי פּיעל, אָז עס איז נישט געווען וועמען צו פּערקויפּען, און פּיעל אייגענע קיה האָט ער נישט געהאַט — איבערגעבליבען איז איהם נור איבערן ווינטער צו עסען, פאַר איהם מיט דער איינציגער קוה, וואָס ער האָט געהאַט, קאַרן גענוג, דעם ווינטער האָט מען געמוזט לעבען פון דעם מעהל, וואָס די צוויי טעכטער, וועלכע זיינען איבערגעבליבען אין שטאָדט, אַרבייטענדיג אין די שעפּער, האָבען פון שטאָדט אַרויסגעשיקט אויף דער פארם, אין דאָס איבריגע האָט ברוך מרדכי זיך געמוזט צו-פאַרדיענען פון דעם געהילף, וואָס ער האָט אויסגעהאַקט פון זיין אייגען אַלעדעל, ביי וועלכען מיר האָבען איהם געטראָפּען אין דעם ברענענדיגען פּראָסט, ביים אָנהויב פון אוינזער ערצעהלונג. וואָלט עס געווען אַן אַנדערער, וואָלט ער שוין לאָנג איבערגעלאָזט די קאַלטע פּיער ווענט, באַקלעפט מיט זומער-פּאַפּיער, און צוריקגעלאָפּען אין שטאָדט אַריין. אָבער נישט ברוך מרדכי. נישט בחינם איז ברוך מרדכי געווען אַמשפּיל און אָנגעלעזען זיך פון זיין יוגענד אָן וועגען דער נוצליכ-קייט פון ערד-אַרבייט פאַר יודען, אָז ערד-אַרבייט איז דער איינציגער „ענטפּער“ אויף דער בעשטענדיגער „יודען-פּראָגע“, אָז ערד-אַרבייט ביי יודען וועט פאַרשטאַפּען די מיינער פון

אַלע וויסטע אַנטיסעמיטען. און ברוך מרדכי'ן האָט זיך גע-
דאַכט, אַז ווען ער וועט אַוועקוואַרמען די פאַרם און צוריק
קומען אין שטאָדט אַריין, וועט עס זיין אָן אָפּענער בעווייז
פאַר'ן גאַנצען יודישען פּאָלק — אַז דאָס יודישע פּאָלק איז
נישט פּעהיג צו ערד-אַרבייט, און אַנייער פּתחון-פה פאַר די
אַנטיסעמיטען. און אַזאָ חליל השם האָט ער נישט געקענט
נעהמען אויף זיך.

און ברוך מרדכי האָט אַלצדינג איבערגעטראָגען. מיט
השפּלה-עקשנות איז ער איבערגעשטאַנען דעם שווערען ווינטער
אין פאַרם, אין קעלט און פּראָסט, נאָר כדי צו בעווייזען די
פּאומות העולם, אַז יודען זיינען אויך פּעהיג צו ערד-אַרבייט
"אנקט אַזוי ווי די אַנדערע פעלקער..."

2.

עס טאָגט פֿי ברוד מרדכי'ן אויפֿן פֿארם

אז עס איז געקומען דער פֿרילינג, איז ברוד מרדכי אריינגעפֿאָהרען אין שטאָדט און גענומען פֿון די טעכטער אויף זייערע. און ווידער איז עס געווען די „שאַפֿ“, וואָס האָט אויסגעהאַלפֿען, ניין, נאָר „אויסגעבאַרגט“ דער פֿארם מעהל אויף ברויט, קאַרטאָפֿל און ווייץ אויף צו פֿאַרווייהען.

ברוד מרדכי האָט גויסגעזוכט דעם אַקער. דעם אַקער, פֿון וועלכען די פֿאַעטען זינגען אזוי פֿיעל. כאָטש ער האָט גוט געוואוינט, ווי עס זעהט אויס אַנאַקער, דאָך האָט ער איהם גוט בעטראַכט, איידער ער האָט איינגעשפֿאַנט צו איהם זיין איינציגע קוה. זיין אינגעל פֿון דער צווייטער זייט, און ברוד מרדכי האָט צוגעשטופֿט פֿון הינטען. חנה האָט געמוזט אַרויסגעהן אין דרויסען און צוזעהן דאָס גרויסע געשעהעניש פֿון ערשטען מאָל איבערפֿיהרען דעם- אַקער אויפֿן פעלד. ברוד מרדכי האָט געמאַכט אַ שהחינו, און זער טאַטע מיטן זון, מיט דער הילף פֿון זייער איינציגער קוה, האָבען זיך גענומען אויפֿצואַקערען דאָס גרויסע שטיק פעלד, וואָס איז געלעגען באַרג אַראָפֿ, הינטער זייער הויז.

ווי ביטער און שווער עס איז נישט אָנגעקומען די אַר-
בייט — דעם טאָג האָט עס ברוד מרדכי נישט געפֿיהלט.
דאָס פֿנים צויאַכמעט, דער שווייס רינט פֿון שטערען, און די

האָר קלעפען זיך, דאָס העמד איז אויסצודרעהען. ער האָט שוין געוואָרפען די וועסט פון זיך. דער אַקער געהט ארויף און אַראָפּ, און אַמאָל גיט ער אַ זעץ אין האַרץ, און אַנאָ-דערש מאָל — אין דער לעבער. טיילמאָל, אָדער גאָר אָפט, גיט ער זיך אַ נאָרע איין אין דער ערד מיט דער נאָז, און דעמאָסט: „וויאָ אַהין“ אין „וויאָ אַהער“ — די קוה שטעהט און איז מעלה גרה און נעמט אויף זיך די אַלע בייטשען, וואָס ברוך מרדכי איז איהר מכבד, און זי שווייגט, אזוי ווי נישט איהר מיינט מען דאָס און זי וויל זיך נישט ריהרען, ביז ברוך מרדכי עסט זיך אויס די גאַל און אַראָנטשיק, דאָס יונגעל, שלעפט פון זיך די כוחות ארויס. אָבער ברוך מרדכי איז אין דעם טאָג גליקליך געווען. ער האָט געשאַטען מיט תורה-ווערטליך איבער דעם גאַנצען וועג פון אַקערן. אזוי ווי ער וואָלט מיט דעם כח פון די פסוקים געוואָלט אונטערשטופען דעם איינען, אָדער אזוי ווי ער וואָלט וועלען דערמאָנען דער ערד, אַז זי ווערט אויפגעאַקערט פון יודישע הענט, און צוילעב דעם דאַרף זי ווייכער ווערען און נאָכגע-בען. האָט ער איהר אויסגערעכענט אַלע שטעלען פון דער תורה, וואו עס ווערט דערמאָנט „בזעת אפיק“, אַלע תפילות פון דאַוונען, וואו מען בעט אויף א גוטען פרוכטבאַרען יאָהר; אַלע שירים פון די דיכטער, און ס'האָט געהאַלטען אפילו דערביי, אַז ער זאָל זיך צוזינגען דאָס בעריהמטע ליעד:

„אין דער סאָכע ליגט די מזל ברכה“, וואָס ער האָט געקענט פון זיינע בחור'שע יאָהרען.

די שכנים אַרום, די קריסטליכע פאַרמערס, האָבען גע-זעהן דאָס מאָדנע פרעמדע בילד, צו וועלכען זיי זענען נישט צוגעוועהנט געווען: אַז אַ מענש אַקערט די ערד מיט אַ קוה און מיט אַ זוהן — האָבען זיי זיך אָפגעשטעלט און באַטראַכט די נייע בעלי-הבתים ביי דער אַרבייט און צוגעשאַקלט מיט די קעפּ.

— דער מאַן וועט נישט עסען קיין ברויט פון דעם אַקער — האָט איינער געזאָגט צום אַנדערן.

— פון די שטעדטישע, ווייסט נישט, ווי מיט דעם אומ-
צוגעהן. אַרחמנות אויף דער קוה.

— איידער דאָס בליהעכטס וועט פון די בוימער פאַלען,
וועט ער שוין צוריק זיין אין שטאָדט.

און עס האָט זיך טאַקע אַזוי אויסגעוויווען, וואָרום דער
אַקער, געשעפּט פון דער קוה מיט דעם יונגעל, האָט זיך
נישט געריהרט פון אָרט. און דעמאָלט, ווען ביי די שכנים
זענען שוין געווען אַלע פעלדער אויפגעאַקערטע און האַלב-
פערזייהטע האָט נאָך ברוך מרדכי געהאַלטען ביים ערשטען
אַקער, אויף וועלכען ער האָט געדענקט, ווי דאָרט אין דער
היים, פערזייהען „ברויט“.

און דאָ מיט אַמאָל האָט די זון געגעבען א זעץ אַרויס,
און די ערד איז אויפגעבאַקען געוואָרען אין זיינע אויגען.

— הע, דאָס האָסטו בעדאַרפט נאָך פאַראַיאָהרען טאָן,
נאָכ'ן שניט, אין הערבסט, — ווילסט היי-יאָר פאַראַקערען און
היי-יאָהר פאַרזייען — אַ ווייב באַדאַרפט אויך טראָגען ניין
חדשים ביז זי האָט דאָס קינד, — האָט מר. דושאַנסאָן, זיין
נאָהנטטער שכן געלאַכט פון איהם, און דערביי געקייטעט
טאַבאָק, געשטאַנען מיט די הענט אין די הויזען-קעשענעס
אויף זיין שטיק פעלד און צוגעזעהן ווי דער יוד מוטשעט
זיך מיט'ן אייזען.

ברוך מרדכי האָט נאָך נישט געקענט רעדען ענגליש,
דאָס יונגעל — אַ פאָר ווערטער. ברוך מרדכי האָט זיך פאַר-
שעהמט פאַר איהם. און כדי נישט אויסצוזעהן ביים שכן
נאַריש, כדי נישט צו פאַרשעהמען דאָס „יודישע פאַלק“ אין
די אויגען פון די „אומות העולם“, אַז זיי ווייסען נישט ווי
מיט'ן אַקער אומצוגעהן, האָט ער געזאָגט צום יונגעל:

— זאָג איהם, אַראָנטשיק, אז אין אונזערע מקומות
אַרבייט מען אַזוי אויף דער ערד, אַז מיר וועלען דאָ זיין אַ
שטיקעל צייט, וועלען מיר זיך אויסלערנען בעאַרבייטען די
ערד ווי די היגע טוען.

אַראָנטשיק, ווי ווייט ער האָט געקענט, האָט דעם שכן,

דעם מיסטער דזשאַנסאָן, ערקלערט דעם טאַטענ'ס ווערטער.
 דער שכן האָט גאַרנישט אָפגעענטפערט, ער האָט גאָר ארויס-
 געשטאַרצט זיינע גרויסע געזונטע שוואַרצע צייהנער, וועלכע
 האָבען דערמאָהנט אָן די צייהנער פון א פערד, געכאפט אַ
 שטיק טאַבאַק אין מויל אַרײַן, צוקײט עס און געגעבען אַ
 שפּריץ ארויס פון מויל אַ געלען סאַס.

— און וואָס רעכענסטו צו פאַרזײען דאָ, אויף דעם
 שטיק פעלד?

— זאָג איהם, אראָנטשיק, ברויט, — ענטפערט ברוך
 מרדכי מיט שטאַלץ.

— וואָס, ברויט געהסטו פאַרזײען? — לאַכט דער שכן
 און שטאַרצט זיינע גרויסע צייהנער אַרויס. — פייגען און
 באַקסער וועלען דיר גיכער וואַקסען דאָ ווי ברויט.
 ברוך מרדכי האָט געמיינט, אז דער גוי לאַכט פון איהם
 און איז שוין געווען גרייט צו שמייסען די קוה און זי טריי-
 בען ווייטער.

— זאָג דיין טאַטען, אַז ער זאָל דאָרט, אויף יענעם
 אַקער, פאַרזײען קאַרטאָפּעל וועט ער האָבען וואָס צו עסען.
 אַז נישט וועט ער מוזען די צייהן אין בייטעל לעגען. מיר
 זענען דאָ אין ניו דזשירזי, נישט אין אילינאי שטאַט —
 זאָגט דזשאַנסאָן און געהט זיך זיין וועג.

ברוך מרדכי האָט נישט פערשטאַנען וואָס דער שכן
 מיינט. האָט ער זיך ווייטער גענומען צו אַקערען די ערד.
 יעדען פריהמאַרגען האָט ער זיך געפּעדערט אין דער פריה.
 דערווייל האָבען שוין ביי די שכנים די פעלדער געגרינט זיך.
 און ברוך מרדכי האַלט נאָך אין איין אַקערען דאָס ערשטע
 שטיק פעלד.

ער זעהט די שכנים לאַכען פון איהם. יעדעס מאָל ווען
 ער קומט ארויס מיט זיין קוה און זיין יונגעל, איינגעשפּאַנט
 צו זיין אַקער, — נאָר נאָכגעבען וועט ער נישט. ער וועט
 טהון דאָס זייניגע, דאָס איבעריגע וועט גאָט העלפען.
 אַז עס איז דורכגעגאַנגען א שטיקעל צײַט און די שכנים

האַבען געוועהען, אַז דער יוד קלעפט צו דער ערד, האָט זיך אין איין שיינעם פריהמאַרגען געפעדערט צו איהם דער שכן דזשאַנסאָן, מיט צוויי גרויסע פערד ווי די הייווער, גענומען די פערד און איינגעשפּאַנט צו דעם יודענ'ס אַקער, און אי-בערגגעבען די לייצעס דעם יונגעל.

— זאָג דיין פּאָטער, אַז ביי אונז, אין אינווערע מקומות, אַקערט מען די ערד נישט מיט קיין קוה נור מיט דעם, — ווייזט ער איהם אָן אויף די פערד, — און דיין טאַטע וועט עס באַדאַרפען אויך אַזוי טהון, ווען ער וויל פון דער ערד עפעס אַרויסקריגען.

דער יוד איז דערשטוינט געבליבען.

— מיינע פעלדער האָב איך שוין צואַקערט, — איך באַדאַרף זיי איצט נישט.

— קענסט זיי האַלטען אַזוי לאַנג ביז דו וועסט האָבען דיין פעלד צואַקערט, — האָט דזשאַנסאָן צוגעלעגט, און גע-כאַפט אַ שטיק טאַבאַק און מויל אַריין.

— און זאָג דעם אַלטען מאַן, אַז ער זאָל אַלץ איבער-לאָזען און אָט אויף יענעם אַקער זאָל ער פאַרזייען קאַרטאָפעל און דאָס פלינק, איידער די זון צוברענט די ערד. וועט ער אויפ'ן ווינטער האָבען וואָס צו עסען. אַז נישט וועט ער מו-זען אין וואַלד געהן האַלץ האַקען, — האָט דער גוי געזאָגט און אויסגעשפיגען פון מויל אַ געלע מאַסע שפייעכץ.

נור עס האָבען נישט געהאַלפּען דזשאַנסאָנ'ס פערד, און די פאַרזייעטע קאַרטאָפעל. דער זומער איז נאָך ערגער געווען ווי דער ווינטער. ווען נישט די שאַפּ אין שטאָרט, וואָלט מען פשוט געשטאַרבען פון הונגער. די שאַפּ האָט געהאַלטען אין איין אַרוישיקען מעהל אין פאַרם אַריין. דערנאָך איז נאָך צוגעקומען אַ ראַטע צו באַצאָלען אויפ'ן היפּאָטעק, דריי הונ-דערט דאָלאַר, אַז נישט וואָלט מען די פאַרם צוגענומען, און דאָס גאַנצע געלט און די גאַנצע פּראַצע, וואָס מען האָט אַריין-געלעגט וואָלט פאַרפאַלען געוואָרען. ברוך מררכי איז געלאָפּען אין שטאָרט אַריין. און ווידער איז עס געווען די שאַפּ מיט

דער הילף פון אָנקעל, וואָס האָט זיי געבראַכט קיין אַמעריקע. האָט ער זיך אויסגעבאַרגט אין אַ יודישער ביליגער קרעדיט-געזעלשאַפט דאָס געלט, וואָס נישט די פאַרם נור די שאַפּ האָט אויסגעצאָהלט דעם חוב וועכענטליך...

און דאן איז ווידער געקומען א ווינטער. ברוך מרדכי האָט זיך געשראַקען פאַר דעם ווינטער. דער ווינטער וועט זיין דער לעצטער פרוב, — האָט ער געזאָגט אויף אלע טענות, וואָס מען האָט געהאט צו איהם. דאָס ווייב האָט נישט געקענט צוזעהן דעם צער פון ברוך מרדכי'ס פראצע ביים האַלץ, אין וועלדעל. די הענט זענען אָפגעפרוירען גע-וואָרען, די פיס געשוואַלען פון דער קעלט, און אזוי האָט געזעהן ברוך מרדכי'ן איינגעוויקעלט די שטיוועל אין „אַנעטשקעס“, אַרומגעהילט מיט דער פאטשיילע, געהן מיט דעם יונגעל, — די העק אויף די פלייצעס — אין וועלדעל אַריין, האָט זי אָנגעהויבען צו טעהנהין:

— ברוך מרדכי, ברוך מרדכי, דו זעהסט דאָך, אז עס איז נישט פאַר דיר. וואָס האָסטו זיך גענומען צו אַ גוי'שקער ארבייט? אפשר וועסטו דאָך זיכען עפעס אַנדערש.
— איצט ווען עס „טאָגט שוין“ זאָל איך זוכען עפעס אַנדערש? ניין, חנה.

„עס טאָגט שוין“ האָבען געהייסען די צעהן אַקער ערד, פאַראַקערט און צוגעגרייט פארן פרייהלינג צו פארזעצען קאַר-טאָפעל מיט דער הילף פון דזשאַנסאָן'ס פערד, די צעהן אַקער ערד, וואָס האָבען זיך געוואַרימט אונטער דער ווינטערדיגער שניי-דעק. אין שטאַל איז שוין געשטאַנען א חוץ די קוה, אַ יונג פערדעל, וואָס דזשאַנסאָן האָט פאַרקויפט אויף באָרג ביז צו דעם נאָהנסטען שניט.

און ברוך מרדכי האָט רעכט געהאַט. ביי ברוך מרדכי'ן אין דער פאַרם האָט שוין אָנגעהויבען „צו טאָגען“. נאָך דעם ווינטער האָט גאָט געהאַלפּען און אַ פּוּטער-סוּחר פון דער שטאָדט, וואָס פּערקויפט פּשר'ע פּוּטער און היימישע קעז צו פּרומע קוּנים — האָט איהם אריינגעשטעלט אין שטאַל אַריין

נאך א קוה, און אויסגעבאָרגט איהם געלט אויף היי. אהראָנ-
 טשיק, וועלכער איז געוואַקסען אַ „פּויער“ אויפֿן טאַטענ'ס
 אויגען, האָט אָנגעהויבען איינצושאַפּען זיך הינהער, אויף
 וועלכע ער האָט אַכטונג געגעבען אין ווינטער און די מאַמע
 אין זומער. און דער עיקר, מעהר ווי אַלע האָט נאָך געהאַל-
 פען די שאַפ, וועלכע האָט געהאַלטען אין איין שיקען מעהל
 פון שטאָדט אין דאָרף אריין.

ברוך מרדכי האָט אָנגעהויבען צוקוקען זיך וואָס די
 שכנים פּאַרווייען. דעם שכן דזשאַנסאָנ'ס ווערטער: מיר זענען
 אין ניו דזשירזי און נישט אין אילנאי שטאַט — איז איהם
 גוט אריין אין קאָפּ. מיט יודישער חריפות האָט ער באַלד
 געכאַפט דעם שניט, אַז דער גרונט איז גוט אויף קאַרטאָפּלעס.
 זיינע פעטערס און זיינע זיידעס האָבן נישט דוקא פּאַרווייט
 אויף דעם פעלד קאָרן אָדער ווייצען, אַז ער זאָל זיך האַל-
 טען דערין האָט מען איהם געזאָגט, אז קאַרטאָפּלעס לוינט זיך
 בעסער — האָט ער אָהן טענות זיך גענומען פּאַרווייען קאָר-
 טאָפּלעס. זיינע עלטערען און זיינע זיידעס האָבען נישט דוקא
 פּאַראַקערט די ערד מיט אַ הילצערנעם אָדער אייזערנעם
 אַקער, אַז ער זאָל זיך נישט קענען שיידען מיט דעם אַקער.
 זיי האָבען נישט גערייניגט די פעלדער מיט די הענט, אַז
 ער זאָל עס אויך אזוי טאָן. האָט ער געלעזען און געהערט,
 אַז דער „טראַקטאָר“ און דער „קולטיוועיטאר“ טהוען דאָס
 בעסער — איז ער שוין אַרומגעגאַנגען און געקלערט, ווי
 אזוי זיך איינצושאַפּען די פּלעס. פיעל פלינקער און שנעלער
 ווי זיינע, די הונדערטער יעהריגע שכנים אויף דער ערד.
 צו בעאַרבייטען די ערד אויף אַ געהעריגען אופן איז
 ברוך מרדכי'ן געקומען צו הילף זיין נייגונג און זיין ליעבע
 צו מאַשינעס.

צו מאַשינעס האָט ברוך מרדכי שטענדיג געהאַט אַ
 שוואַכקייט, נאָך פון זיינע השפּלה-יאָהרען אָן, זייט ער האָט
 געלעזען סלאָנימסקי'ס מאַטעמאַטיקע און אַנדערע השפּלה
 ספרים. אַז ער האָט געזעהן אַ מאַשין, האָט ער נישט געקענט

גאָנץ גלייכגילטיג זיין צו איר. געהאַט גרויס חשק זי פאנאנ-
דערצונעמען און צו זעהן „דעם שכל דערפון“. אין דער אל-
טער היים, ווען ער האָט נאָך צייט געהאַט, אַ זומערדיגען
פרייטאָג נאָכמיטאָג, אָדער א ווינטערדיגען שבת צו-נאַכטס,
פלעגט ער צענעמען דעם זייגער ביי זיך אין שטוב, גלאַט
אַזוי, נור פדי צו באַווייזען, אַז ער קען איהם צוריק-צוואַ-
מענשטעלען... נישט בחנם איז ער געווען א מושלם... נאָך
פאַרמעריי איז זיין „אידעאַל“ געווען אַ מאַשין, און ער האָט
שטענדיק חשק געהאַט צו פאַרלייגען זיך עפעס אַ פאַבריקעל,
ער איז געווען אַזוי בקי אין „מאַשינעס“, אַז טאָמער האָט
זיך געמאַכט אין שטעדטעל עפעס אַ מכשול מיט דער „מאַשינע“
פון סאָדע-וואסער (די איינציקע „מאַשינע“ אין שטעטעל, א
חויז דעם קעסעל-אויוען אין דער מקוה), האָט מען פריהער
פאר דעם גוישקען מעכאַניק גערופען ברוך מרדכי'ן אויף
מבינות. ער האָט שוין אפילו געהאַלטען דערביי אַליין אויס-
צוקלעהרען אַ נייע „מאַשינע“ צו מאַכען סאָדע-וואַסער... איצט,
ביי דער פארם, איז זיין דורשט צו מאַשינעס אויך געשטיילט
געוואָרען. „היינטיגע פאַרמעריי איז נור מאַשינעס“, האָט ער
געזאָגט, און גע'פטרירט די טעכטער'ס נדן אויף פליים פאַר
דער פארם. ער האָט זיך איינגעשאַפט אַלע נייע פליים צו
דער ערד-אַרבייט, פיעל פלינקער ווי זיינע שכנים, און זיין
טעכנישע קענטשאַפט איז איהם זעהר צוניץ געקומען. ער איז
דורך זיי ווייטער געקומען, ווי די אַלטע אויסגעפרובטע פאר-
מערס, וועלכע האָבען זיך געהאַלטען אָן די מעטאָדען פון
ערד-אַרבייט, וואָס זיי האָבען איבערגענומען פון זייערע על-
טערען דורך דורות, מיט פערוואַנדערונג האָבען די שכנים
געקוקט, ווי דער יוד פיהרט איין די נייעסטע מעטאָדען אין
זיין לאַנדווירטשאַפט. ער ווייסט פיעל פריהער פאַר זיי, וואָס
ער בעדאַרף דאָס יאָר פאַרזייען. ער ווייסט פריהער פאַר זיי
פון די נייע ערפינדונגען די ערד צו בעאַרבייטען. דער שכן
דזשאַנסאָן, קייענדיג זיין טאַבאַק, האָט זיך יעדעס מאָל אָפ-
געשטעלט אויפ'ן פעלד, ווען דער יוד האָט אַרויסגעבראַכט

צום ערשטען מאָל א נייע שטאָטישע מאַשין. דער שכן דזשאָנ-טאָן, קיינדיק דעם טאַבאַק, האָט זיך פּערוואַנדערט, אויס-געשפיגלען פֿון מויל די געלע שפייטעך אין זיך אָנגערופּען:

— וואָס זענען דאָס פּאַר אַ מלאכי הבלה פּאַר אַ טייוו-לֵאָנים, וואָס די פיהרסט אויפֿן פעלד אַרויס? און פֿון וואַנען קריגסטו זיי דאָס?

— זאָג איהם אַראָנטשיק, אַז ערד-אַרבייט איז אין היינ-טיגען טאָג, אין אַמעריקע, נישט מעהר קיין בלוזע הענט-אַרבייט. עס איז שוין נישט מעהר קיין בלוזע „עשו“, עס איז שוין „יעקב“ אויך...

דער שכן דזשאָנסאָן האָט נישט פיל פּאַרשטאַנען, וואָס דער יוד האָט איהם געזאָגט, יעדענפּאָלס איז דער יוד גע-ווען א גוטער שכן, א מכיר טובה. ברוך מרדכי האָט קיינמאָל נישט פּאַרגעסען דזשאָנסאָנען די פּאַר פּערד, וואָס ער האָט איהם געבראַכט צום ערשטען מאָל צו פיהרען אין הויף אריין — די ערד צו בעאַקערען. ער האָט איהם דאָס דער-מאָהנט ביי יעדער געלעגנהייט. ביי יעדער שמחה אין ברוך מרדכי'ס שטוב האָט דזשאָנסאָן געמוזט זיין, און ברוך מרדכי האָט דערצעהלט, ווי אַזוי דזשאָנסאָן האָט איהם איינגעשפּאַנט די פּערד אין אַקער צום ערשטען מאָל, און איז ברוך מרדכי געפּאָהרען און שטאָט אַריין. האָט ער נישט פּערגעסען צו ברענגען שכן דזשאָנסאָן זיין פונט יודישע טעה, מיט א פּאַר פונט צוקער אַ מתנה.

— דאָס איז אלץ פּאַר די ערשטע פּאַר פּערד, וואָס די האָסט מיר איינגעשפּאַנט אין יואַגען.

— אָבער דו האָסט עס פלינק געלערענט, יוד. איידער מען קוקט זיך אַרום, וועסטו אונז איבעריאָגען.

דער יוד האָט נישט קיין צייט צו וואַרטען, — האָט ברוך מרדכי אָפּגעענטפּערט, — וואַרום דאָס, וואָס איהר האָט זיך איינגעשאַפט דורך אַ פּאַר דורות — מוז דער יוד דאָס איינשאַפען זיך א פּאַר יאָהר.

3.

גרויסער טאָג ביי ברוך מרדכי'ן אויף דער פארם

נישט אזוי פלינק טהוט זיך ווי עס רעדט זיך
פיעל האָט זיך נאָך ברוך מרדכי אויסגעריסען סיי מיט
דער פארם, סיי מיט די היפאָטעקען, און סיי מיט די טעכ-
טער פון שאפ, אָבצוצאָהלען כאָטש אַ ווינציגעס, וואָס זיי האָ-
בען איהם אויסגעפאָרגט.

קיינ געלד האָט ער טאָקע נישט געהאָט זיי צו בעצאָה-
לען דערפאר האָט זיין עלטסטע טאָכטער, ווען זי איז „אויס-
געגאַנגען“ מיט דעם גאַליציאַנער יונגענמאַן, געקענט איינ-
שדכנען דעם חתן — די פארם. דער חתן האָט זיך געקענט
ריהמען פאר זייניגע, אַז דער פלה'ס טאָטע האָט אָן אייגענע
פארם...

די פארם איז געווען אַ צויבער-וואָרט פאר „חתנים“...
אָבער דאָך, ווי עס זאָל נישט זיין, האָט ברוך מרדכי
געבראַכט דערצו, אַז „היינט“, נאָך אַ פאָר הארטע יאָהר פון
שווערער און ביטערער אַרבייט, טאָגט שוין נישט בלויז ביי
ברוך מרדכי'ן אין פארם — נאָר עס איז שוין „גרויסער טאָג“.
צוואַנציג אָקער מיט קארטאָפּלעס, צעהן אונטער קאָרן —
אַ חוץ פעלדער מיט היי און קאָניטשינע — פון גרינסען רעדט
מען שוין נישט, דאָס לאָזט מען איבער דעם ווייב. אין שטאַל,

א חוץ די אייגענע היימישע „רויטע מלכה“ (יעדע בהמה האָט ביי ברוך מרדכי'ן געטרָאָגען — ווי אַ לעבעדיגער מענטש — זיין אייגענעם נאָמען. מיט די נעמען האָט זיי געווידישט חנה נאָך די ווייבער, די שכנות'טעס פון אירר שטעדטעל, פון וואָנען זי קומט-) און אַ חוץ די אַלטע „תרח'ניצע“, דזשאַנ-סאָנ'ס ערשטע שקאַפע, האָט ער שוין שטעהן צוויי זשרעבאַ-קעס, וואָס יעדער פון זיי האָט ביי ברוך מרדכי'ן געטרָאָגען אַ נאָמען פון חומש אַרזיס. דעם „בן יקיר“. ווי ער האָט גע-האַט „געווידישט“ זיין געלען בולאן, האָט ער געהאַלטען פאַר דעם אויסדערוועהלטען. ער איז געווען זיין בכור, דאָס ערשטע געבוירענע פון זיין שטאַל.

אייגענטלעך איז דאָס נישט געווען זיין פערד, נאָר זיין זוהן'ס, אַראָנטשיק'ס. און אַראָנטשיק'ס פערד איז עס געווען דערפאַר, ווייל ער, אַראָנטשיק האָט איהם געהאַלטען דעם „בן יקיר“ אַרזיסלעפען פון דער מוטער'ס בוין, און איבערגע-שניטען די שוור פון זיין נאָפעל...

די מעשה פון „בן-יקיר'ס“ קומען אויף דער וועלט איז געווען אַזעלכע: קיינמאָל, קיינמאָל וועט אַראָנטשיק נישט פער-געסען יענע נאָכט, ווען די אַלטע „תרח'ניצע“ האָט זיך גע-קליבען צו געווינען. אַראָנטשיק איז שוין געלעגען אַ פאַר געכט פריהער אין שטאַל, ווען די אַלטע „תרח'ניצע“ האָט זיך געריכט. און אַז עס איז געקומען, האָט זי זיך געוואָרפען אויף אויף דער ערד און אָנגעהויבען צו קוקען מיט די אויגען, פונקט אַזוי ווי זי וואָלט געווען אַ לעבעדיגער מענטש. זי האָט זיך געוואָרפען, אין גאַנצן פייכט געוואָרען, אָפגעגאַסען מיט שווייס, אויסגעשטאַרצעט די אויגען, ווי זי וואָלט געוואָלט רע-דען דורך זיי. אַראָנטשיק האָט אויפגעוועקט דעם טאַטען. דער טאַטע האָט זיך אויך נישט געקענט קיין עצה געבען. ברוך מרדכי איז געשטאַנען, און זיין האַרץ האָט זיך געקאַרטשעט פאַר „צער בעל-חיים“ און נישט געוואוסט וואָס צו טהוין. האָט ער געכאַפט די לאַמטערנע און איז געלאָפען אויפגעוועקען שכן דזשאַנסאָן, איבערגעלאָזט אַראָנטשיקען מיט'ן פערד, און איי-

דער ברוך מרדכי איז צוריקגעקומען מיט'ן שכן דושאָנסאָן, האָט שוין די אַלטע „תרח'ניצע“ „געהאַט“. אַראָנטשיק האָט עס פשוט געהאַלפּען אַרויסציהען פון דער מוטער'ס בוין...

— אַז דו האָסט עס געהאַלפּען אַרויסציהען, טאָ שנייד שוין איבער דעם נאָפּעל, — האָט שכן דושאָנסאָן געזאָגט צו אַראָנטשיק'ן — איז עס די צום.

און אַראָנטשיק האָט געהאַלטען דעם „בן-יקיר“ פאַר זיין אייגענעם. ער האָט איהם דערצויגען. ער האָט אַכטונג געגע- בען אויף איהם, ווי מיר וועלען שפעטער בעשרייבען. דאָס צווייטע, וואָס איז געקומען, איז געווען אַ ברוינס — און ברוך מרדכי האָט עס גערופּען „יתרו“. און צווישען טאַטע און זוהן איז אָנגעגאַנגען אַ שטענדיגע מלחמה וועגען די צוויי פּערד.

דער געלער „בן-יקיר“ איז געוואקסען אַ פּערד — אַ פּערד גאון-עולם. אַז ער גיט אַ הרושע פון שטאַל אַרויס, הערט מען עס אין זרויסען אין פעלד ביי דער אַרבייט. אַז מען האָט איהם אַרויסגעפיהרט אין שפּאַן צום ערשטען מאָל. דעם ווינטער, אויפ'ן יונגען שניי, האָט ער שיער דעם יואָנען נישט צוטראָגען. נור דער ברוינער „יתרו“ איז אויך נישקשה פון אַ פּערד. ער געהט טאַקע בנעימות, נור דערפאַר איז ער אַ שלעפּער, איינער אין דער וועלט. אַז ער גיט אַ נעם אַ וואָ- גען מיט מיסט אָדער קאַרטאָפּלעס, ריהרט ער איהם גלייך פון אָרט. און דער „בן-יקיר“, שפּרינגט איהם נאָך ווי אַ דאַמעטש- קע. ער איז צום טאַנצען — און מען בעדאַרף איהם האַלטען אין אַ פּאַנסקע סאַלאָן נישט אין שטאַל! — האָט די מאַמע- חנה, געזאָגט אויף איהם. נור די מאַמע חנה האָט אויף איהם רכילות אויסגערעדט. קיין לעבעדיגער נפש האָט זיך אפשר נישט פּערדינט אַזוי עהרליך זיין ביסען ברויט דוקא, ווי דער „בן-יקיר“. קוים האָט מען איהם נור אָפּגעוועהנט פון דער מאַמע'ס ברוסט, האָט ער שוין געמוזט פּערדיענען אויף זיין ביסען היי. ביי ברוך מרדכי'ן איז מען נישט אַרומגעגאַנגען לעדיג: זומער שלעפּען דעם אָקער אין פעלד, פיהרען היי, די

קארטאָפּלעס אין שפייכלער, און ווינטער האָט איהם ברוי
 מרדכי פּערדונגען צוזאַמען מיט'ן ברוינעם „יתרו" צו אַ שכני
 צו שלעפען האָלץ פון וואַלד. און דאָס נאָך איידער ער האָט
 נאָך זיינע מוילצייהנער אינגאָנצען געקריגען און גזקענט נאָך
 ריכטיג האָבער צוקייען. דאָס יונגוואַרג, ווי מען האָט גערופען
 ביי ברוך מרדכי'ן די נייע אָנגעוואַקסענע משפּחה אין שטאַל, -
 סיי אין פּערד, סיי אין בהמה, - האָבען שוין, ווי געזאָגט,
 בעלאַנגט צום יונגען פּויער, צו אַראָנטשיק'ן. ער איז אימגע-
 גאַנגען מיט זיי טאָג-טעגליך, פון ערשטען טאָג אָן פון זייער
 געבוירען ווערען. ער האָט געזעהען ווי זיי ווערען גרעסער,
 ווי זיי וואַקסען פאַר זיינע אויגען. געטאַפט די מילדער, און
 געהאָלפען אַרויסקראַצען יעדען צאָן פון פּיסק: עס זענען גע-
 ווען זיינע בהמות, זיינע זשערעבאַקעס, זיינע קיה, און זיין
 אָקסעל. ווינטער, אַז דער פּראָסט האָט נאָך געהאַט צוגעפּרוי-
 רען די שטערען צום הימעל, איז ער שוין מיט דער לאַמפּ
 אין דער האַנט געווען אין שטאַל, געלעגט פּריש היי אין די
 לייטערלעך, אָנגעגאַסען פּריש וואַסער אין די רינעס, און
 בוננבא גענומען האָבער פון די זעק און אַריינגעשאַטען אין
 די מולטערס, צי זיי האָבען יאָ געאַרבייט, צי נישט. מיט וואָס
 פאַר א פּרייד האָט ע' זיי אין פּרייהלינג, צום ערשטען מאָל,
 אַרויסגעלאָזט אויפ'ן פעלדן געבונדען די פּאַרערשטע פּיס
 פּוים יונגען אָקסעל. אַז עס זאָל זיך נישט וואַרפען אויף די
 קיה-קעלבער. די יונגע פּערד האָט ער פּרייגעלאָזט - זאָלען
 זיי זיך צובריקעווען. מיט פּרייד איז ער זיי נאָכגעלאָפּען, ווען
 זיי האָבען זיך געלאָזט גאַלאַפּ, צום ערשטען מאָל איבער דער
 פּייכטער קוים באַגראָזטער לאַנקע. געקריגט זיך מיט'ן פּאַטער
 איבער יעדען טאָג פון זייער יונגלישער פּרייהייט. געשווינט זיי,
 און זיי נישט געלאָזט צו-פריה אַיינברעכען צו דער אַרבייט.
 - וואָס ווילסטו מאַכען פון זיי „פּאַניענקעס"? - האָט
 דער פּאַטער גע'טענה'ט. - אין „פענסיאָן" זיי שיקן. אויסלער-
 נען זיי טאַנצען דיינע „פּלוט"? - האָט דער פּאַטער געלאַכט
 פּוים זיהן.

— א פערד, איידער עס ווערט דריי יאָהר אַלט, טאָר מען עס נישט איינברעכען, — די שכנים וועלען לאַכען פון אונז. — וואָס, בחנם ברויט וועל איך זיי געבען צו עסען? ביי מיר עסט מען נישט קיין בחנם'דיג ברויט.

— זיי וועלען דיר אָפּצאָהלען; פאַר אַלצדינג אָפּצאָהלען. אין האַרצען האָט ברוך מרדכי'ן הנאה געטהון. ער איז גליקליך געווען וואָס זיין זוהן, וואָס זיין אַראָנטשיק, שטעלט זיך אַזוי איין פאַר די בהמות. אומבאַוואוסט האָט ער דער-פיהלט, אַז זיין זוהן איז שוין פערבונדען מיט דער נאַטור, מיט דער ערד — און מיט די בהמות. ער איז נישט אַזוי ווי ער, וואָס סוף פל סוף איז „די נאַטור“ ביי איהם אַ מיטעל, אַלעבען צו מאַכען, אַ פרנסה זאָן. טאַקע אַ שעהנערע אַ גערעכטע און אַ ביבלישע, ווי אין דער תורה שטעהט, ווי אונז-זערע עלטערען האָבען געלעבט. דאָן אָבער האָט ברוך מרדכי געפיהלט, אַז אָפטמאָל פערגעסט ער זיין „אידעאַל“. ער איז אַזוי אַריינגעטהון אין פערזייען קאַרטאָפּלעס, ער איז אַזוי אויסגערעכענט, וועלכעס עס איז פראַקטישער און נוצליכער צו פערזייען, פון וועלכען מען קען מעהר געלד פערדיענען, אַז אָפטמאָל קומט אויס, אַז ער איז דער זעלביגער „סוחר“, וואָס ער איז געווען אין דער היים... נור אין זיין זוהן האָט ער געזעהן דעם ריכטיגען אידעאַל פון אַן ערד-אַרבייטער, וועלכען ער האָט געטראָגען אין זיך פון זיינע בחור'שע יאָהר-רען. ער האָט ליעב די בהמות נישט נור דענסטמאָל, ווען ער דערמאָהנט זיך. אַז אַ פאַרמער בעדאַרפט ליעב האָבען זיינע בהמות, נור ער האָט זיי ליעב דערפאַר, ווייל ער האָט זיך מיט זיי דערצויגען, ווייל ער לעבט מיט זיי זיין טאָג-טעגלי-כען לעבען. אַז עס קומט צו פערזייען די פעלדער קלעהרט נישט זיין זוהן אַזוי ווי ער, וואָס מען וועט בעסער קענען פערקויפען, צושטעלען די „אייגענע קונים“ אין שטאָדט. נור ער קלעהרט צוערשט, וואָס מען בעדאַרף האָבען אין שטוב... אָבער אַראָנטשיק האָט גאַרנישט געוואוסט, אַז ער טוט עפּיס אַזעלכעס, צוליבען וועלכען מען בעדאַרף אויף איהם

שטאַלץ זיין. די קיה-קעלבער זענען געווען ביי איהם טייער דערפאר, וואָס ער האָט געהאַפּט, אַז זיי וועלען געבען אַ גוטע מאָס מילך, און פעטע מילך. נור די יונגע פּערד האָט ער ליעב געהאַט, נישט פאַר דער אַרבייט, וואָס זיי וועלען טהון. נור דערפאַר וואָס זיי זענען פּערד. אַז ער האָט זיי איינגעשפּאַנט אין וואָגען און איז געפּאָהרען מיט זיי שבת נאַכמיטאָג נאָך „זילבערטאָן“ איינצוקויפּן פּראָוויאַנט אויף אַ גאַנצע וואָך, האָט ער ליעב געהאַט צו זעהן ווי די שכנישע פאַרמער קייען טאַבאַק און קוקען אויף זיינע פּערד, און איינער זאָגט צום אנדערען:

— דער יוד האָלט גוט זיינע בהמות.

— איך וואָלט נישט פאַרטוישט אועלכע פאַר פּערד פאַר דעם עעהנסטען אויטאָמאָביל, — זאָגט אַ צווייטער.

אַראָנטשיק, מיט דעם געקרייזעלטען קאַפּ שוואַרצע האָר, וועלכע זיצען ביי איהם ווי די קרייזעלדיגע וואָל אויף אַ שעפּס, גיט א שפרונג אַריין אין וואָגען, אַ נעהם די לייצעס, אַ מאַך מיט דער האַנט צו אַ שכן:

— האלאו, דזשארדזש!

און היידא — איבער דער שטאָדטישער בריק, פאַרן קאַיאָ-פּלאַץ. דאָס איז זיין פּערגעניגען...

אין דאָן האָט אויך חנה, וואָס האָט אין אָנפאַנג אַזוי געמורמעלט אויף איהר מאַן, וואָס האָט זיך פאַרגלויסט נישט אַנדערש נור צו נעמען זיך צו דער נישט יודישער פּרנסה — סוף פל סוף זיך איבערגעבעטען מיט דער פּרנסה, אַזוי ווי דער מאַן און איהר זעהן, האָט זי אויך געהאַט איהר ליעבע בעשעפּטיגונג אין דער פאַרם. איהרע ספעציעלע „פּאָוואָריטען“. איהרע אויסדערוועהלטע, זיינען געווען די הינער, פון וועל-כע זי האָט יעדען טאָג געהאַט צו דערצעהלען אַנדערע מעשיות און אַנדערע פּלאַטקעס, אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען — שכנישעס, און באַלד אַראָפּגעצויגען דעם מוסר השכל פון זייער אויפ-פיהרען זיך אויף דעם מענשליכען לעבען. איינמאָל, אין פּרייה-לינגס-צייט, האָט זיך געטראָפּען, אַז די „געלע דוואַשע“ (יע-

דע הוהן האָט ביי איהר געהאַט אַ נאָמען פון אַ בעקאָנטער
 יודענע) האָט אַוועקגעטראָגען ערגעץ-וואו די אייער, וועלכע
 זיי האָבן געלענט און מען האָט זיי נישט געקענט געפינען.
 דערנאָך האָט מען געפונען אַ בערגעץ אייער, באַהאַלטען פון
 טעג לאַנג, איינגעגראָבן ערגעץ-וואו צווישען פעדערען, אין
 אַ באַהאַלטען ווינקעל, אויף וועלכען די „געלע דוואַשע“ (דאָס
 מיינט מען די הונ) האָט זיך געקליבען אַוועקצוזעצען און
 אויסבריהען הינדעלעך האָט מען די „געלע דוואַשע“ גוט אָב-
 געזידעלט דערפאַר, פאַרשלאָסען אויף אַ טאָג אָהן עסען און
 טרינקען און צוגענומען איהר די אייער, פון וועלכע אַ העלפט
 זענען שוין קאַליע געווען — באַלד שוין האַלבע הינדעלעך.
 אָבער די „געלע דוואַשע“ האָט זיך נישט געוואָלט פּרוּהיגען.
 עס האָט זיך איהר דוקא געגלויסט צו זיצען אויף די אייער.
 „ווי אַ לעבעדיג נפש“, האָט חנה צוגעלעגט, האָט זי געגנב'עט
 די אייער, וואָס זי האָט געלעגט, און יעדען טאָג בעהאַלטען
 אין אַנאַנדער לאָך, אין אַנאַנדער ווינקעל — און אזוי אַרום
 פערדאָרבען די אייער. אַ שכניטע האָט אַנ'עצה געגעבען, אַז
 מען זאָל נעמען די „געלע דוואַשע“ און אַוועקזעצען אויף אַ
 פאַר אייער אין איהר קעמערעל, פאַרדעקען איהר דעם קאַפּ
 מיט אַ זאַק, אַז זי זאָל נישט זעהן די ליכטיגע שיין, און
 נישט געבען עסען, און נישט טרינקען אַ פאַר טעג, וועט זי
 שוין פּעריגעסען צו זיצען אויף די אייער, און ס'דענסטמאָל
 אַן קען מען זי נישט מעהר מאַכען, אַז זי זאָל זיצען אויף-
 זיי. זי צוואַרפט זיי וואו זי שטעהט און געהט. אַמאָל, אַז
 מען האָט זי מיט געוואָלד יאָ שוין געוואָלט אַוועקזעצען, האָט
 מען די אייער געפונען צוטראַטען מיט איהרע פיס און די
 הוהן אַליין איז אַרומגעלאָפען פיקען גערשטען...
 — עס איז פונקט אַזוי, להבדיל, — האָט חנה דערפון
 געדוונגען איהר מוסר השכל, — ווי אַ לעבעדיגער מענש, ווי
 די היינטיגע וויבלעך, אין זאָל נישט זינדיגען מיט די רייר.
 די מענער ווילען נישט, אַז זיי זאָלען האַבען פּינעל קינדער,
 געהען זיי אויס צו אַלדאָס ביי...

לעצטענס איז צוגעקומען אַ נייער יחסן אין דער משפּחה, און דאָס איז נישט קיין אַנדערער ווי דער „אויטאָמאָביל“.

שוין לענגסט האָט אַראָנטשיק געברומט, ווען ער איז אַהיים געקומען שבת אין אָווענד פון שטאָדט, פון „זילבער-טאָן“, אַז די שכנים פאַרמערס לאַכען פון איהם, וואָס ער פּאָהרט נאָך אַלץ אַרום מיט פּערד. אַלע פאַרמערס האָבען שוין אייגענע אויטאָמאָבילען, און ער שלעפט זיך נאָך מיטן „אוי-ניבוס“. און נישט אַנדערש, ווי מען מוז אויפֿן האַרבסט, ווען מען וועט פּערקויפֿען די קאַרטאָפּלעס, איינשאַפֿען זיך אַנ-אויטאָמאָביל.

אַז מאַמע חנה האָט געהערט דאָס וואָרט „אויטאָמאָביל“ האָט זי געמיינט, אַז דער יונג איז משוגע געוואָרען. אַנאיי-גענער „אויטאָמאָביל“? וואָס איז זי „פּאַן שלאַכטשיץ זאַמוס-קי“ – האָט זי אָנגערופֿען אַ נאָמען פון דער אַלטער היים – וואָס מען וועט ביי איהר אַרומפּאָהרן מיט אויטאָמאָבילען. פון וואָנען וועט זי נעהמען „פּחות“ דערויף? און ווי וועט זעס בכלל אויסזעהן, וואָס ברוך מרדכי וועט פּאָהרען נאָך ילבערטאָן אין אַן „אויטאָמאָביל“.

– וואָס ווילסטו, מענשען די אויגען אויפרייסען, מיין גאס שוואַרץ מאַכען“ מיט אַנאויטאָמאָביל. מענשען וועלען דאָך מיינען, אַז מיר שאַרען קורח'ס אוצרות אויף דער פּאַרם. נאָר ברוך מרדכי'ן האָט דוקא יאָ „געקיצעלט“ דער גע-דאַנק וועגען אַנאויטאָמאָביל“. ערשטענס האָט דאָס גערייצט שרעקליך זיין אַפּעטיט צו „מאַשינעס“. שטעל דיר פּאַר אַנ-אייגענע „מאַשינע“, וועלכע מען וועט קענען „צונעמען“ און אויסגעפינען פּל-אַלערליי חכמות, דריידלעך און שרייפֿלעך, און דערנאָך איז איהם געפּעלען בכלל די אידעע פון אַנ-אויטאָמאָביל.

– ווייסט וואָס, מיין ווייב, איך מיין אז אַראָנטשיק האָט רעכט, מען בעדאַרף מיטגעהן מיט דער צייט. אַלע פאַרמערס האָבען אויטאָמאָבילען צו פּאָהרען אין שטאָדט אַריין, בעדאַרף

מען אויך האָבען. די פערד זיינען פאַר'ן פעלד. אי עס וועט איינברענג-
גען צייט קאָסטען ביליגער און אי עס וועט זיין שעהן פאַר לייטען.
אויפ'ן הערבסט, נאָך דעם, ווי מען האָט פערקויפט די
היי-יאָריגע קאַרטאָפּלעס, האָט דער טאַטע מיט'ן זוהן אַוועק-
געלאָזט זיך נאָך „זילבערטאָן“ און איינגעקויפט ביי אַנ'איי-
זענהענדלער א אָבגעניצטע „מאַשינע“.

דאָס איז שוין איינמאָל געווען אַ „מאַשינע“. אַלע
„עבודה זרות“ האָט דער אויטאָמאָביל שוין אויסגעדינט, אין
אַלע גלגולים איז ער שוין פּערוואַנדעלט געווען. און בעשטאַ-
נען איז ער פון פּערשידענע טיילען, פון פּל-אַלערליי „טיפּען“
מאָדעלען. דער מאָטאָר האָט בעלאַנגט צו אַנ'ערשטען טיפּ
מאַשין, וועלכער האָט נאָך געהאַט די „בעבעכעס“ אונטער די
רעדער. אַ גאַנצע וואַנשאַל מיט רעדער, אַזוי ווי אַ לֶאָקאָמאָ-
טיוו מיט צונגען און שידען האָט ער געהאַט אונטער'ן בוֹיך.
די צודעקעכץ איז געווען פון אַ פּריה-צייטיגען „פּאַרד“
און דער אונטערשטער טייל האָט אַמאָל בעלאַנגט צו אַ טראַק.
די מאַשינע האָט געקענט אויסטרינקען אַ צוויי פעסלעך וואַסער
און האָט נאָך נישט געהאַט גענוג... קיינער האָט נישט גע-
קענט וויסען, וואו עס איז אַהינגעקומען אַלדאָס וואַסער, וואָס
מען האָט אַריינגעגאָסען אין איהר. עפעס האָט זי געהאַט
פּערהוילענע „בעבעכעס“, בעהאַלטען אין איהרע זייטען, וואָס
האָבען אויסגעטרונקען אַלדאָס וואַסער. און ווען דאָס וואַסער
האָט זיך צוקאָכט, האָט עס אָנגעהויבען צו פאַרען, נישט נאָר
בלויז פון מאָטאָר, נאָר פון אַלע פיער רעדער, פון די געזע-
סען, ווי אַ פיפּערנאָטער. די מאַשינע איז געגאַנגען ווען זי
האָט געוואָלט, און איז געבליבען שטעהן ווען זי האָט חשק
געהאַט. קיין רעגלען האָט נישט עקזיסטירט פאַר איהר. זי איז
געווען אַ לעבעדיג נפש מיט אַן אייגענעם ווילען.

אַ ברויך מרדכי האָט אָנגעקוקט דעם אויטאָמאָביל האָט
ער זיך בעלעקט, זיין גאַנצער אַפעטיט צו „מאַשינעס“ איז
דורך איהר געזעטיגט געוואָרען, און ער האָט זי געגלעט ווי
מען גלעט דעם טייערען „בן-יקיר“.

— אַ פלי, שוין איינמאָל אַ פלי — האָט ער פאַסמאַקעוועט.
ווי אַ גוטער עסער דערזעהט אַ פעטען פיפיק.
נאָר די מאַמע חנה האָט מען באין אופן נישט געקענט
בריינגען דערצו, אַז זי זאָל בעטרעטען דעם אויטאָמאָביל.
זי וועט נישט דער וועלט די אויגען אויפרייסען און
נישט „שוואַרץ מאַכען איהר גאַס“ מיט אויטאָמאָבילען, אַז
מענשען זאָלען האָבען צו ריידען, אַז זי שאַרט קורח'ס אוצרות
אויף דער פּאַרם.

נאָר קוים האָט דער אויטאָמאָביל בעוהליגט צו ריהרען
זיך פון אַרט — האָט ער אָנגעהויבען אַרױסצוגעבען פון זיך
אַזעלכע משונה'דיגע קולות, ווי גלגולים וואָלטען אַרױסגעשריטן
פון איהם, ווי עס וואָלטען אינווייניג, אין זיינע פּערהױלענע
בעבעכעס, ווילדע קעץ געוואוינט. און אַזוי האָבען די קולות
בעגלייט די מאַשין דורכ'ן גאַנצען וועג... ברוך מרדכי האַט
עס גערופען אויף זיין שטיינער: „בהצרות וקול שומר“.

4.

א נאמט פון שמאדט

האָט איצט די פארם שוין אָנגעהויבען צוריק אָפּצו-
 צאָהלען דעם „שאַפּ“ דאָס, וואָס זי איז איזאַם שולדיג געווען.
 זומערלעב זיינען די צוויי טעכטער „ארויסגעקומען אין פארם
 אריין אויף אַפּרוה“. איינע פון זיי, די עלטערע, יזכבד, האָט
 שוין לענגסט חתונה געהאַט, — און איהרע קינדער ציהען
 זיך אויף ביים זיידען אין פאַרם. די יונגערע געהט מיט א
 גאַליציאַנער בחור, וועלכער האַלט אַ מאַגאַזין פון העמדער
 אויף „סעקאַנד עוועניו“, דאָס יונגע חתן-פּליה פאַר קומט
 אַרויס פערברענגען די ענדע פון דער וואָך אין דער פאַרם,
 און דער טאַטע גיט אָנצוהערען דעם בחור, אַז כאָטש קיין
 „קאַפיטאַלען“ קען מען נישט אַרויסנעהמען פון דער פאַרם,
 נאָר צו סוף זומער, ווען ער וועט פאַרקויפּען די היי-יאָהריגע
 קאַרטאָפּלעס, וועט ער קענען ארויסהעלפּען סעראַן (דער נאָ-
 מען פון דער יונגערער) אויסמעבלירען די שטאַבען און דער-
 נאָך וועט מען קענען מאַכען די חתונה — אין דאָן איז די
 פאַרם אַ שטענדיגע היים. ווען, חלילה, עס וועט זיך עפּעס
 מאַכען, צו זומער-לעב, אָדער גאָט וועט געבען קינדערלעך —
 איז גאָט צוערשט, די פאַרם דערנאָך.
 אין זומער-לעב איז טאַקע די פאַרם פאַרוואַנדעלט גע-
 וואָרען אין אַ האַלבע שטאָטישע שטוב. אויף שבת און זונטאָג

זיינען די טעכטער אַרױסגעקומען מיט זייערע מענער און חתנים, מיט די קינדערלאַך, אַמאָל מיטגעבראַכט א פריינד, שטאָטישע זיידענע העמדער, שטאָטישע היזען, שטאָטישע קאָרטען-שפילען און שטאָטישע געשפרעכען. די היז-מענשען האָבען זעהר וועניג געהאַט צייט צו זיי. ברוך מרדכי מיטן זיהן זיינען שטענדיג געווען פערנומען אין דרויסען, אין פעלד. די קארטאָפֿלעס, דער קאָרן האָבען שטענדיג פערלאַנגט אַז מען זאָל ארום זיי אומגעהן, אויפקאָפען די ערד, אַרױס-רייסען דאָס ווילדע קרויט, אראַנטשיק איו געווען גאַנצע טעג איינגעשפּאַנט צום „קולטווירער“. דאָ האָט מען בעדאַרפט באַשפּריצען די שפּראַצען מיט פאַרשידענע סמים, כדי צו פאַריאַגען די אינסעקטען, דאָ האָט מען געדאַרפט מלחמה האַלטען מיט די קראַצען און מיט פאַרשידענע פּויגלען, וואָס האָבען אויפגעפיקעט דאָס געזייעכטס, מיסט אַרױספיהרען אויף די פעלדער, אַן אַנדערש מאָל - דאָס היי שניידען און עס אראַפּצונעהמען פון פעלד, אַרומצוגעהן אַרום די בהמות, חנה איו שוין געווען אינגאַנצען פעריאַנט אַרום איהרע געסט, אויפפאַסען אויף די קינדער, קאָכען עסען, - און דאָן האָט זי דאָך געהאַט איהרע היהנער, אַלע בעקליידט מיט נעמען פון לעבעדיגע ווייבער, איהרע שכנ'טעס פון דער אלטער היים...

אינמאָל, ווען אַראַנטשיק איו געפּאָהרען נאָך וילבער-טאָן אָפּצוואַרטען זיין שוועסטער סעראַ, וואָס האָט געזאָלט קומען מיט איהר חתן אויף „שבת“ אין פאַרם אַרײן, איו אנשטאט דעם חתן זילבערשטיין אראַב פון וואַגען, נאָך דער שוועסטער אַ מיידעל, וועלכע די שוועסטער האָט פאַרגעשטעלט פאַר איהר ברודער, מיט דעם נאָמען מיס ראָז האַרטמאַן, אָדער פשוט „ראָז“ איהרע א חבר'טע פון שאַפ. אַ פריינדין פון לאַנגע יאָהרען און אַ קוינע פון איהר חתן.

דאָס ערשטע וואָס אַראַנטשיק האָט דערפילט איו גע-ווען אַ גערוך פון פערפום. די שוועסטער בעגיסען זיך דאָך אויך מיט פערפומען, נאָר דאָך האָט ער קיינמאָל נישט גע-

פיהלט פערפוז געשמאק פון די שוועסטער, נאָר ערשט פון דער מיס ראָוו. מיס ראָוו איז געווען אַ בלאַנדע. דאָס האָט מען געקענט אפילו אָנזעהן פון אונטער איהר חני'עוודיגען רונדיגען הוט. קיין געשניטענע האָר האָט מען נאָך דעמאָלט נישט געטראָגען, האָט אַ וועלע געלאָקטע בלאַנדע האָר ארויס-געקוקט פון איר קליינעם הוט צוזאַמען מיט איהרע אויגען און איהר דין שאַרף, ווייס נעזעל, וואָס איז געווען אָנגעפודערט.

— ווי רופסטו דיין ברודער? — פרעגט די מיס ראָוו איהר חבר'טע סעראַן.
— רוף איהם אַראָנטשיק. מיר אַלע רופען איהם אַזוי, רוף איהם אויך אַזוי.

אַראָנטשיק איז, ווי שטענדיג, אויך דאָס מאָל געקומען צו דער באַהן מיט די פערד. דער „אויסאַמאָביל" איז ווי שטענדיג, אויך דאָס מאָל „קראַנק" געווען...

— אָה, מר. אַראָנטשיק, איך שטאַרב צו זיצען מיט אייך אין פראַנט ביי די פערד. וועט איהר מיך לאָזען? — האָט געזאָגט דאָס מיידעל מיט אַ קאָקעטישען לאַך, דער-זעהענדיג די פערד; מיט איהר קאָקעטישען לאַך, וואָס קומט פון איר לאַך בלאַנדע האָר, וואָס באַווייזט זיך ווי אַ פאה אויף איהר ווייסער, ווייסער, נאָר רויט אָנגעפודערטער באַך. געוויס וועט ער זי לאָזען, פאַרוואָס נישט? — און אַראָנטשיק ווערט רויט ווי אַ בוריק, און זיינע שוואַרצע האָר ווערען נאָך מעהר געקרייזעלט, ווי פריהער און כאַפט די צוויי רייזע טעשלעך, וואָס די מיידלעך האָבען מיטגעבראַכט, און לויפט צום וואָגען.

פון קליינערהייט אָן האָט זי ליב געהאַט פערד, צו האַלטען די לייצעס אין שפּאַן. אַז זי איז געווען אַ קינד אין דער „אַלטער היים" האָט זי שטענדיג ליב געהאַט צו פאַהרען מיט פערד. חוץ-המועד אין וואַלד אַריין, צו אַ מומע אין אַ קליין שטעדטעל, אָר צייט זי איז אין אַמעריקא, איז

זי נאָך נישט געפֿאַהרען מיט געשפּאַן, — שטענדיג אין א „טראַמווי“.

אַראָנטשיק האָט אויפֿן וועג איהר געמוזט געבען די לייצעס אין די הענד אַריין. אַז זי האָט גענומען די שווערע פייכטע, לעדערנע לייצעס אין איהרע ווייסע, ווייכע קליינע הענט, האָט זיך אַראָנטשיק נישט ווילענדיק פּאַרקוט אויף איהרע הענט און עפעס גרויס רחמנות געקראָגען אויף זיי. די פּערד, טאַקע דער „בן-יקיר“, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען „קונצען“, געשטעלט זיך אויף די הינטערשטע פיס און אָנגעהויבען צו שלעפען דעם וואָגען אויף איין זייט רעדער. אין אַ מינוט וואָלטען זיי שוין געלעגען אין גראָבען ביים וועג. אַראָנטשיק האָט זיך אויפגעכאַפט אין לעצטען אויגענ-בליק, געגעבען אַ נעם אַרויס די לייצעס פון איהרע הענד, און מיט אַ ציה אַ שלעפּ געטהון די פּערד צוריק, אַז דער וואָגען האָט זיך אַ שטאַרקען טרייסעל געגעבען און זי, מיט ראָז, איז געגעבען אַ פּאַל אַריין אין זיינע אָרעמס. ער האָט אָנגעריהרט מיט זיין שפיץ נאָז אָן איהר ווייסער באַק, אפשר אָן איהר לאַק האָר אויך. ער האָט דערפיהלט אַן אנגענעמע גלאַטיקע קיהלקייט און אַ ריח פון פּערפום, וואָס ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געפיהלט פריהער, און דער געשמאַק האָט איהם אינגאַנצען אַרומגענומען, אָנגעכאָרט. אַראָנטשיק איז נאָך מעהר רוט געוואָרען און זיינע האָר זיינען געוואָרען נאָך מעהר געקרייזעלט און ער האָט זיך געטראַכט: פאַרוואָס האָב איך נישט אָנגעטהון קיין שניפּס, און געוואָרפען עפעס אַן אומ'חן אויף זיין זעלנעריש אַרבייט-העמד.

נאָר זי, מיט ראָז, גאַרנישט. זי האָט געלאַכט און בע-וויוזען דערביי איהרע ווייסע קליינע פּאַרצעלייענע צייהנדלעך, פון וועלכע עס האָט אַרויסגעשיינט אַ שפּאַר ביסעל גאַדל, מיט איהר רוט, רוט צינגל, און געזאַגט:

— סערא, עס איז הימעלדיג, — און פאַרוואָס האָט אַראָנט-שיק נישט איבערגעקעהרט דעם וואָגען? זי וואָלט זעהר גע-רען געוואָלט, אַז דער וואָגען זאָל זיך האָבען געווען איבער-

געקעהרט, אזוי, מיט'ן קאפ אראפ אז אלע זאלען זיך האבען געווען אויסגעשיט.

— מען קען נישט וויסן, זי אזא פאל קען אויספאלען—
האָט אראָנטשיק געזאָגט מיט געפּריווטער לעבענס-קלוגקייט.
— האָב איך א זאָרג, דאָס געניק צופּרעכען, אבי אי-
בערצוקעהרען זיך — זאָגט ראָזו מיט פּרייד. זי וואָלט ווייס-
איך וואָס אוועקגעבען פאַר אַזאַ איבערלעבעניש״.

— אַ שאַד דעם וואָגען — זאָגט אראָנטשיק, פּערשעהמט
איבער דעם, וואָס ער איז נישט אַזאַ „כוואַט״ ווי זי איז.
דאָס צווייטע געשפּרעך צווישען אראָנטשיק'ן און ראָזו
איז פאַרגעקומען אין שטאַל ביים מעלקען די קוה.

אראָנטשיק איז געזעסען אויף א קליין בענקלע, היג-
טער דער קוה, און האָט מיט זיינע שטאַרקע פינגער אַריינ-
געמאַלקען פון דער קוה'ס אייטער-וואָרצלען די מילך אין
עמער אַריין, וואָס איז געשטאַנען צווישען זיינע קניען. די
מילך שפּריצט פון די אייטער-וואָרצלען מיט אַזאַ שטאַרקייט,
אַז מען הערט ווי עס קלאַפט אָן די ווענטליך פון עמער.
ראָזו שטעהט אין דער טיר פון שטאַל און לאַכט און ווייזט
איהרע ווייסע צייהנדלעך, צווישען וועלכע עס שיינט פיעל
נאָלד, מיט איהר רויט, רויט צינגעל, און די זון בעשיינט
גרינע פעלדער און גרינע ווייס-בעבלומטע צווייגען אויף בוי-
מער, הינטער איהר.

זי האָט קיינמאַל נישט געזעהן, אַז אַ מאַן זאָל מעלקען
אַ קוה.

— נאָר אַ מאַן, ווייבער זענען שוואַך דערצו. מען בע-
דאַרף האָבען כּחות אין די פינגער.

— אין דער אַלטער היים האָבען נאָר פּויערטעס געמאַל-
קען די קוה.

זי געדענקט, ווען זי איז געווען אַ קינד, איז זי געווען
אַזאַ שוואַך קינד, אַז דער דאָקטאָר האָט איהר געהייסען טרינ-
קען „מילך פון דער קוה״. איהר מוטער פלעגט זי אַרויספיה-
רען הינטער דער שטאָדט צו אַ פּויער. די פּויערטע האָט גע-

מאָלקען די קוה און זי האָט געטרונקען די געמעלקטע מילך פון דער קוה'ס אייטער. די מילך איז אַזוי וואַרים געווען, אַז דאָס גלאָז האָט געבריהט די פינגער. פון דענסטמאָל אָן האָט זי נישט געטרונקען קיין „מילך פון דער קוה“. אַ קוה — האָט זי ליעב דאָס לעבען; צו שמעקען דעם געשטאַנק פון אַ קוה איז אַ פּערגעניגען איינער אין דער וועלט, און זי וואָלט גע-וואָלט אַליין מעלקען. עס מוז זיין „הימליש“ מעלקען אַ קוה.

— „הימליש“ איז עס נישט, נאָר עס איז זייער שווער. — ער האָט מורא, אַז זי וועט נישט קענען. מען בעדאַרף האָבען קראַפט אין די פינגער.

זי וויל עס פּרובירען. זי בעט איהם אַזוי, אַז ער זאָל זי לאָזען מעלקען די קוה. זי וועט נישט אויסגיטען. זי שווערט, אַז זי וועט נישט אויסגיטען. און זי שאַרט זיך שוין אַרויף די אַרבעט פון איהר בלוזקעלע און בעווייזט די ווייטע, מיט בלויע אַדערען דורכגעצויגענע, אַרימס...

ער לאָזט זי אַרונטער אונטער דער קוה, זעצט זי אַוועק אויפ'ן בענקעל אונטער דער קוה'ס אייטער, גיט איהר דעם עמער צווישען די קניען און ווייזט איהר ווי אַזוי זי זאָל איבערפיהרען די פינגער איבער די אייטער-וואַרצלען. — און דער פאַרפום שמעקט פון איהר ראָזעווע בלוזקעלע, צווישען דעם געזונטען שטאַל-געשטאַנק — אַז עס פּערגעהט אין דער נאָז.

זי זעצט זיך אַוועק, נעהמט אָן מיט שרעק דער קוה'ס אייטער-וואַרצלען. אין אַ מינוט ארום — דער עמער מיט דער אָנגעמאָלקטער מילך ליגט שוין אָן אויסגעגאַסענער אין מיסט, און זי — איהר גאַנץ פנים, האַלז, בלוזע, נאַקטע הענד זענען בעשפּריצט מיט מילך. איהרע אויגען מוזען זיך פּער-מאַכען. — אַריין אין אויג אַריין. אַ רעגען פון מילך האָט אַ גאָס געגעבן — לאַכט זי.

ער מוז איהר העלפען אָפּווישען די מילך פון פנים, פון די אויגען, פון האַלז און פון זיידענעם קאַפּטענדעל. דערביי

דערפיהלט ער, ווי אַ וואַרימקייט נעהמט איהם ארום. אַנגסטען
 שלאָגען איהם פון צוואַרימטען לייב.
 און זי, זי איז אין גאַנצען נאַס, אינגאַנצען בעגאַסען
 מיט מילך. די גאַנצע בלוזע איז דורכגענעצט.
 – שאַ, מען מוז פערשווייגען, מען מוז עפעס אויסקלעה-
 רען אַ תירוץ פאַר דער מאַמען, פאַרוואָס די „רויטע מלכה“
 האָט היינט אַזוי ווייניג מילך געגעבען.
 – עס האָט זי ווער אויסגעמאַלקען אין פעלד, אַ גנב
 אָדער אַ „טרעמפּ“.
 עס איז דער ערשטער סוד, וואָס זיי האָבען צווישען
 זיך...

אין אַווענד, איידער מען זעצט זיך צום טיש, וואַשט
 זיך שוין אראָנטשיק מעהר ווי אַן אַנדערש מאָל און מיהט
 זיך טאַקע מיט אַלע מעגלעכקייטען, אַז די געקרייזעלעע האָר
 פון זיין קאָפּ זאָלען זיך אויסגלייכען, זיי זאָלען ליגען גלייך.
 און זיי ווילען בשום אופן נישט. וואָס פאַר אַ מיטלען ער
 נוצט נישט צו זיי: פעטס, פאַמאַדע – עס העלפט נישט. זיי
 קורטשען זיך און קרייזלען זיך. ער גיט אַ מאַך מיט דער
 האַנט און טוט אָן דאָס נייע געוואַשענע העמד און זוכט אויס
 דעם שעהנסטען שניפּס.

עס איז געווען פרייטאָג אין אַווענד. און ביי ברוך
 מרדכי'ן אויפ'ן דאָרף האָט מען נאָך פרייטאָג אַווענד גע-
 פראוועט דעם שבת מיט אַלע קלייניקייטען. אויף דער פאַרם
 האָט ער זיך געקענט דאָס ערלויבען. חנה האָט ליכט געצונדען,
 חליל געלייגט אונטער אַ טישטוכעל און דעם סידור אויפגעמישט
 ביי קידוש פאַר די חלות. ראָז האַלט זיך אין איין באַגייסטערען, אַז
 אַזעלכעס האָט זי נאָך נישט געזעהן, צייט זי איז געקומען
 פון דער „אַלטער היים“, און געהאַלפען חנה'ן גרייטען צום
 טיש. זי וויל – זאָגט זי – אַז עס זאָל אויסזעהן, ווי אין דער
 „אַלטער היים“. אַליין זיך אָפּגעוואַשען, איבערגעטאָן אַן אַג-

דער בלוזקע און לכבוד שבת זאָט זי אָנגעטהון רויטע קאַרע-
לען, וואָס זי האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער „היים“, פער-
בונדען מיט אַ שטיינגעלע, וואָס קומט אויך פון דער „אַלטער
היים“.

ערשט ביים טיש, ביי דעם ליכט פון די ברענענדיגע
מעשענע לייכטער, וואָס חנה האָט אויך מיטגעבראַכט פון דער
„אַלטער היים“, האָט זי אַראָנטשיק ריכטיג בעקוקט. ערשט
איצט האָט ער דערזעהן איהרע האָר, בעפרייט פון דעם צו-
זאַמענגעפרעסטען הוט, געצוואָגענע פון נעכטען, פערקעמטע
לכבוד שבת, זיינען זיי געווען געשוואָלען, יעדל האָר ווי
בעוונדער אויפגעבלאָזען און וועלענדיג. קיין פיעל האָר האָט
זי נישט געהאַט, נאָר בלאַנד ווי גאָלד, שיטער צופלאַכטען
אין צוויי דינע צעפלאַך, אַזוי ווי זיי וואָלטען אָנגעהויבען צו
וואַקסען פון נאָך אַ קריינק און דאָס האָט עפעס דערוועקט
אַ מין „רחמנות“ אויף דער מיידעל, בכלל איז ראָון געווען
אַ מיידעל, וואָס אַלצדינג אין איהר האָט דערוועקט, ביי אַ גע-
זונטען בחור, רחמנות צו איהר. עס האָט געוואָלט זיך
פאַר איהר אָננעהמען... איהרע האָר, איהר דין געזעל, איהרע
אויגען, איהר רויט, רויט מיילעכעל נאָר מייסטענס האָט דער-
וועקט רחמנות איהר העלזעל. דאָס פרייע מיידעלשע העלזעל,
וואָס האָט איצט אַרויסגעקוקט פון איהר פרייער, אויפגעשני-
טענער, זיידענער ראָזעווע בלוזע, איז געווען פון אַזאַ ווייסען,
ווייסען קאָליר און איז געווען אַזוי דין, אַזוי שוואַך, אַזוי
טויבען-אַרטיג, אז פאַר רחמנות און פאַר מורא עס זאָל דעם
ווער נישט שלעכטס טהון, גלוסט זיך דיר צוצוגעהן און אָנ-
צונעהמען דאָס העלזעל און אַראָפצודרעהען. זאָל עס איינמאָל
פאַר אַלע מאָל נעהמען אַ סוף און אויפהערען זיך צו מיטשען...
און דערצו האָט זי זיך אויפגעהאַנגען אויפ'ן העלזעל רויטע
קאַרעלען, מיט אַ פויעריש סטיינגעלע, עפעס אַן אַלט היימיש
בענדעלע. און די רויטע קאַרעלען באַמבלען אויפ'ן דינעם,
ווייסען, ווייסען האַלז און דערגרייכען ערגעץ טיפער, ווייטער,
וואו עס איז פערשטעלט מיט דער בלוזע. נאָר די קענסט עס

פיהלען אין דײן געדאנק, און די ווייסקייט איז דאָרט אָהן אַ סוף...

אַרזאַנטשיק האָט שוין גע'הלומ'ט אַ גאַנצע נאַכט פֿון דינעם ווייסען העלזעל... צומאַרגענס האָט ווער פֿון די שטאָד-טישע פּאַרגעלייגט, און מען זאָל צופּאַהרען צו „פלעזשור אין“ אָדער צו דעם „פּאַנטאַן“ אויף אַ טאַנץ.

„פלעזשיר אין“ און „פּאַנטאַן“ זיינען געווען צוויי שכנים פֿון ברוך-מרדכי'ס פּאַרם, אַ דריי פּיער יאָהר שפּעטער, ווי ברוך מרדכי האָט זיך בעזעצט ביי זילבערטאָן, זיינען צוגע-קומען יודען און האָבען זיך בעזעצט מיט איהם אין שכנות אַ צוויי דריי מייל פֿון זיין פּאַרם. ברוך מרדכי האָט זיך דער-פּרעהט צו האָבען אין דער גאַהנט יודישע שכנים. נאָר ברוך מרדכי האָט זיך פּערוואונדערט, און זיין שכן גיט זיך ווינציג אָפּ מיט ערד בעאַרבייטען, ווינטער איז ער אינגאַנצען אין שטאָדט, און לאָזט איבער דאָס פּעלד און הויף אויף הפּקר. אויפֿן פּריהלינג איז דער שכן אַרױסגעקומען, אויפֿן פּאַרם, מיטגעבראַכט מיט זיך אַ דריי פּיער בעל-מלאכות. אין אַ פּאָר וואַכען אַרום האָט מען אויף דעם פּויערשען הויז אַרױסגעצוי-גען צוויי הילצערנע שטאָק מיט פּיעל אָבגעפּאַרבטע פענסטער. האָט עס אויסגעזעהן ווי אַ הינערשטייג. אַ וואָגען איז געקו-מען פֿון שטאָדט און אָבגעלייגט אַ פּאָר טוצען אייזערנע בעט-לעך מיט מאַטראַצען און ער האָט עס אַ נאָמען געגעבען „פלע-זשור אין“, וואָס איז דער טייטש אויף איינער לשון: די קרעטשמע פֿון פּערגעניגען.

זימער, און דער „פלעזשור אין“ איז פֿיל געווען מיט געסט, האָט זיך איינער פֿון די געסט מתקנא געווען אָן דער גרינגער פּרנסה, וואָס דער יוד האָט, געגאַנגען און אָבגעקויפט אַ פּאַרם געגענאיבער דעם „פלעזשור אין“, געטהון די זעלבע קינץ, וואָס דער ערשטער, דאָס הייסט אויך אַרױסגעצויגען אויף דער פּויערשער הייזע אַ 2-3 הילצערנע שטאָק, וועלכע האָבען זיך געהאַלטען ווי אויף נסים, אַריינגעשטעלט אייזערנע בעטלעך און הילצערנע טישלעך. ער האָט נאָך אויפּגעטהון אַן אַנדער זאַך: ביי

זיך אין הויף האָט ער אַוועקגעשטעלט אַ בעקען מיט וואַסער. אין מיטען בעקען האָט ער אַנידערגעשטעלט אַן אייזען-מענ-שעל, וואָס האַלט אַ שירם, און פון שירם רינט וואַסער. און האָט עס אַ נאָמען געגעבען „פּאָנטאַן“.

און אַזוי ווי מען איז צוערשט געלאָפּען אין „פּלעזשור אין“, האָט מען אָנגעהויבען דערנאָך צו לויפען צום „פּאָנטאַן“. דער „פּאָנטאַן“ איז שטענדיג פול געווען מיט געסט. אַרום דעם מענשעלע מיט'ן שירם, פון וועלכען עס רינט וואַסער, האָט מען אויסגעהאַנגען אַלע האַמאַקעס און די ווייבער האָבען זיך געשלאָגען וועגען אַ פּלאַץ אַרום „פּאָנטאַן“. יעדע יודענע האָט געשעפּט איהרע קינדער, אַז איהרע קינדער זאָלען דוקא זיצען ביים „פּאָנטאַן“.

— מישא-לעבען, מאַריס, סטעלאַ, סערעה, קום אַהער, צום „פּאָנטאַן“. וואו לויפסטו אַרום, זיך ביים פּאָנטאַן. — אַזוי ווי דער „פּאָנטאַן“ וואַלט געשפּריצט נישט מיט קיין טראָפּענס וואַסער, נאָר מיט באַלזאַם.

אין די צוויי פענסיאַן-הייזער, וועלכע זיינען געווען אין שכנות מיט ברוך מרדכי'ס פאַרם, פלעגט מען שבת אָווענד, ווען די מענער זיינען אַרויסגעקומען צו די ווייבער, טאַנצען. ביז איצט האָט מען ביי ברוך מרדכי'ן נישט געוואוסט דער-פון. ברוך מרדכי האָט זיך נישט געוואַלט מישען דערמיט. נאָר צייט דאָס „שטאָדטוואַרג“ הויבט אָן אַרויסצוקומען אין פאַרם אַרויס אויף די „שבתים“, ווייסט מען אויך ביי ברוך מרדכי'ן, וואָס עס טוט זיך אין די פענסיאַן-הייזער. פון דאָרט פלעגט מען אַרויסקומען אויף שפּאַציר צו ברוך מרדכי'ן אין פאַרם און ברוך מרדכי'ס געסט פלעגען אַרויספאַהרען אָדער אַרויסגעהן אין „פּלעזשור אין“ אויף טאַנצען.

— איהר וועט זעהן, ברוך מרדכי, איהר וועט מוזען טהון דאָס זעלבע, וואָס מיר. איהר וועט מוזען אַריינגעהמען שכנים" האָבען זיך די בעלי-בתים פון „פּלעזשור אין“ און „פּאָנטאַן“ גערייצט מיט איהם.

— איהר וועט עס נישט דערלעבען. מיינע קארטאָפֿלעס זיינען מיינע בעסטע האָט זיי ברוך מרדכי אָפּגעענטפּערט. דער פּאָטער און דער זוהן האָבען אָדער קיין צייט נישט געהאָט צו די „פּאָנטאָן-הייזער“. ווען די שכנים פלעגען צו זיי אַרויסקומען אויף שפּאַציר, האָבען זיי געשטערט אין דער אַרבייט. אראָנטשיק אין אפילו איין מאָל אָדער צוויי מאָל מיטגעפּאָהרען שבת אָווענד אין „פּאָנטאָן“ צוזאַמען מיט זיינע שוועסטער אויף אַ טאַנץ. געטאַנצט האָט ער נישט, האָט ער זיך געלאַנגווייציגט. ריידען האָט ער נישט געקענט מיט די „שטאָדטישע“, זיי כאַפּען דיך אַזוי שנעל, און שטענדיג מאַכען זיי געלעכטער האָט איהם מעהר אינטערעסירט אַ נייע פּראָגראַם אין דעם קינאָ אין זילבערטאָן.

דאָס מאָל אָבער האָט ער זיך אויסגעפּוצט, אָנגעטהון דעם שעהנסטען אַנצוג, אין וועלכען ער פלעגט נאָך אַמאָל אין ווינטער פּאָהרען נאָך ניו-יאָרק, אַ ניי געוואַשען העמד, אַ נייעם שניפּס — און ווידער געפרובט גלייך לייגען זיינע געקרייזעלטע האָר, וואָס האָט איהם נישט געגליקט.

ער האָט אפילו איינגעשפּאַנט, און מיט חשק, זיינע צוויי זשרעבעקעס צום וואָגען (דער אויטאָמאָביל איז, ווי שטענדיג, אויך דאָס מאָל „קראַנק“ געווען, און ברוך מרדכי האָט גע-האַלטען אין איין מושטערען אין זיינע געדעריים) און געפיהרט די שטאָדטישע געסט — זיינע צוויי שוועסטער, דעם שוואָגער און ראָז — צום „פּאָנטאָן“.

אין „פּאָנטאָן“ איז געווען אַ הויכער סעוואָן. אַלע מענער פון שטאָדט ביי די ווייבער, חתן-פּלוט און קינדער, קינדער, אָהן עין-הרע.

פון גרויסען עס-צימער האָט מען צוגענומען אַלע פּאַפּי-רענע פּאַלמעס, טישען און בענק, אויפגעשטעלט דעם גרויסען גראַמאָפּאָן, און יונגוואַרג האָבען געטאַנצט.

ביים טאַנצען האָט ראָז באַלד פּערגעסטען אָן אַראָנט-שיקן. זי האָט געפונען אין „פּאָנטאָן“ אַ פּאַר פון איהרע בע-קאַנטע און פריינד, וועלכע האָבען זי נישט אַרויסגעלאָזט פון

די הענד. ראָזו איז געווען אַ גוטע טענצערין, און זי איז גע-
גאַנגען פון איינעם צום אַנדערען. די יונגע לייט האָבען זיך
געריסען איבער איהר, און אַראָנטשיק איז געשטאַנען אין אַ
ווינקל, אַנגעטהון אין זיין בעסטען אַנצויג, אין זיין נייער
העמד, מיט דעם נייעם שניפס, זיינע שוואַרצע האָר האָבען זיך
נאָך מעהר געקרייזעלט און זיינע אויגען געפרענט, און נישט
געוואוסט וואָס צו טהון מיט זיינע גרויסע הענט.

ער האָט געזעהן, ווי ראָזו ווערט אַרומגענומען פון די
שטאָדטישע פראַנטען, ווי זיי האַלטען זי ענג ביי דער דינער
טאַליע, און זי דרעהט זיך ווי אַ ווירבעל אין טאַנץ. איהרע
קורצע צוואַנציקע שטערע האָר פליהען ווי דער ווינט
וואָלט געבלאָזען אין זיי, און די רויטע קאַרעלען באַמבלען
אויף איהר דינעם ווייסען האַלז. איהר ברוסט הייבט זיך דורך
דער זיידענער ראָזעווער בלוזע, און דער שטאָדטישער „דענדי“,
מיט די גענרעסטע ווייסע הויזען און לעדערנעם פאַסעק דריקט
זיך צו צו איהר. זיין זיידען העמד נישט זיך אויס מיט איהר
זיידענער בלוזע, און ער האַלט זי פעס אַרום ביי דער דינער
טאַליע, און אַראָנטשיקס אויערען האָבען געגליהט, ווי מען
וואָלט זיי אין פייער געבראַטען. זיין קורצע ליפ האָט ער
נישט געקענט צומאַכען איבער זיינע ציין. ער האָט אויפגע-
האַלטען דאָס מויל און שווער געאַטעמט, און אַנגסטען האָבען
געשלאָגען אויפ'ן קליינעם שאַרען — און דאָס האַרץ האָט
געקלאַפט.

ערשט אויפ'ן וועג צוריק, ווען זי איז געזעסען אַ צו-
וואַרימטע נעבען איהם, אין פראַנט, ביי די פערד, האָט זי זיך
דעמאָהנט אָן איהם.

— און איהר, אַראָנטשיק, האָט גאַרנישט געטאַנצט? מען
האָט אייך גאַרנישט געזעהן? וואו זיינט איהר דאָס געווען אַ
גאַנצען אָווענד?

— איך בין געווען אין זאַל. — האָט אַראָנטשיק אָבגע-
ענטפערט.

— און נישט געטאַנצט? — וואונדערט זי זיך.

- ווייס נישט ווי אזוי.
- וואָס? איהר קענט נישט טאַנצען? איך וועל אייך אויסלערנען. דאָס נעקסטע מאָל, ווען איך קום אַרויס, ברענג איך מיט אַ גראַמאַפּאָן. נישט וואָהר, סעראַ?
- געוויס, מען בעדאַרף איהם אויסלערנען.
- אַך, איז מיר הייס, — קנעפעלט זיך ראָז אויף די ערשטע פּאָר קנעפלעך פון איהר בלוזע און פּאָכעט איבערען צוואַרעמטען האַלז מיט איהר טיכעל.
- הע, הע, איהר וועט זיך צוקיהלען — וואָרענט דער וואַכענדיגער אַראָנטשיק.

5.

אין שפּע פּון רענען...

און ראזו האָט געהאַלטען וואָרט. אימגעריכטערהייט איז זי אַמאָל אַרױסגעקומען מיט דער שוועסטער סאַראָן, און מיט-געבראַכט אַ גראַמאַפּאָן. „מען וועט זי דאָך נישט אַרױסוואַר-פען, וואָס זי איז געקומען אימגעריכט. סאַראָ האָט זי מיטגע-נומען. און איבעריגענס האָט זי געוואָלט אַליין שרעקלעך אַרױסקומען. צײַט זי איז געווען צום ערשטען מאָל אין דער פאַרם בענקט זי נאָך איהר, אַז זי קען פּמעט שוין נישט לעבען אָן דער פאַרם.“

— ניין, מען וועט זי נישט אַרױסוואַרפען, פאַרקערט, זי איז זײער אָן אָנגעלעגטער גאַט.

ביי איינעם איז זי יעדענפאַלס עס געווען — ביי אַראַנטשיקין. זײנע אױערען האָבען גענליהט, זײנע האָר האָ-בען זיך געקרייזעלט, און פאַר שמחה האָט ער געכאַפט דעם „בן יקר“, אונטערגעבונדען איהם זײן עק, און זיך אַוועקגע-געלאָזט אױף איהם רײטען אין פעלד אַרײן, און איז פאַרפאַ-לען געוואָרען אױף אַ פאַר שעה.

דאָס מאָל איז זי געקומען אױף אַ פאַר טעג, און ווען מען וועט זי נישט אַרױסטרייבען, וועט זי שטעהן אין דער פאַרם אַ גאַנצע וואָך. זי האָט צײַט אַ גאַנצע וואָך. די וואָך איז אַ יום-טוב, און דער „באָס“, וואו זי אַרבייט אַלס פער-

ק׳יפערין אין אַ קליידער-געשעפט, האָט איהר געגעבען
 „אָפּרו“. זי וויל זיך נוצליך מאַכען. „פאַרדינען זיך איהר
 ברויט“. זי וויל זיין אַ ריכטיגע פּויערטע, ווי אין דער אַלטער
 היים. זי וועט דרעהען די פּוטער-ראָד, זי וועט פּיטערען די
 הינער.

— ברוך מרדכי, איהר זאָלט מיך לאָזען, איהר הערט, ווי
 אין דער „אַלטער היים“.

— איך האָב עס שטענדיג לייעב געהאַט, — זאָגט זי צו
 דער אַלטער חנה'ן. — ווען איך בין אַ קינד געווען בין איך
 אַזאַ שוואַכיקע געווען, אַז אַלע האָבען געמיינט, אַז איך וועל
 נישט לעבען. האָט דער דאָקטאָר געהייסען מיך אַרויסשיקען
 אויף אַ דאָרף. און איך בין געווען אַ גאַנץ יאָהר אויפ'ן דאָרף.
 און געטהון אַלע אַרבייטען, וואָס די עכטע פּויערטעס טהווען.
 און איך ווייס ווי אַזוי צו שוינען די אַרבייט.

אויף דער פּאַרם ווער איך גאָר אַן אַנדערער מענש. איך
 פּיהל, ווי איך ווער געוונטער. אַנדערע מיידלאַך גלייכן נישט
 צו זיין אויף אַ פּאַרם. זיי האָבען נאָר לייעב די שטאָדט. —

סאַראַ למשל, וויל נישט הערען און געדענקען פּון דער
 פּאַרם, און אַז עס איז איהר געקומען אַרויסצופּאָהרען האָט
 זי יענע געמוזט שלעפען. זי האָט נישט געוואָלט פּאָהרען, און
 זי, ראַז, וואָלט דאָס גאַנצע לעבען פּערבראַכט אויף אַ פּאַרם,
 זי האָט לייעב דאָס לעבען.

ברוך מרדכי'ן איז געפעלען אַלץ, וואָס זי זאָגט. אַן
 אַרים יודיש מיידעל, בענקט נעבעך צו זיין אויפ'ן דאָרף, און
 ער האָט איהר צוגעטאַקעוועט:

— אויפ'ן דאָרף איז געזונד, יאָ, ערד-אַרבייט איז אַ
 שווער שטיקעל ברויט, נור אַ בע'טעם'ט שטיקעל ברויט. אונ-
 זערע עלטערען, פּאַרציטענס, האָבען שוין געוואוסט דערפּון,
 אין אונזער תּורה שטעהט אויך דערפּון געשריבען.
 נור חנה'ן איז זי נישט געפעלען. נישט זי און נישט
 איהרע רייד. פּאַרוואָס, האָט זיך די יודענע גישט געקענט

אָפגעבען קיין רעכענונג. און די יודענע האָט איהר אָפגע-
ענטפערט:

— עס איז נור לייכט צו זאָגען אַ פּויערטע, אָבער אַז
עס קומט דערצו איז עס שווער אויסצופיהרען.
ראזו ווייס נישט פאַר וואָס דאָס איז שווערער ווי די
אַרבייט אין שטאָט און טאָמער מיינט מען, אַז די אַרבייט
אין שטאָרט איז אַ לייכטע, האָט מען אַ טעות. אָפצושטעהן אַ
גאַנצען טאָג אין געוועלעב און אָנצומעסטען אַ פּערציג-פּופּציג
קליידער, און איינצורעדען די ווייבער, אַז די קליידער ליגען
גוט אויף זיי, און צופאַסען אויף דאַרע טאַליעס ברייטע קליי-
דער, און אויף פעטע טאַליעס שמאַלע קליידער, דאָס איז אַ
שווערע אַרבייט. אַז זי קומט אַהיים, אין אַווענד — איז זי
טויט-מיעד. וואָרפט זי זיך אויפֿן בעט, און האָט נישט קיין
בזחות צו געהן אפילו אין קינאַ. פאַרקעהרט, אין דאָרף, אַז זי
קומט אַרויס, לעבט זי אויף. זי פיהלט זיך גאָר אַן אַנדער
מענש, ניי געבאָרען ווערט זי.

ברוך מרדכי האָט רחמנות געהאַט אויף איהר. זי קען
שטעהן מיט זיי אויף דער פאַרם ווי לאַנג זי וויל און אַר-
בייטען באַדאָרף זי אויך נישט. עסען אויף דער פאַרם איז
גאָרנישט, אַן איבעריג מויל זעהט מען נישט אָן. און
הלואי וואָלטען זיינע טעכטער געוואָלט אַוועקוואַרפען די
שטאָרט מיט דעם רעש און געפילדער, און געוואָהנט מיט
איהם אויף דער פאַרם, וואָלט ער געווען אַ גליקלעכער, נור
די טעכטער ווילען נישט, זיי האָבען ליעב די שאַאָרט.
חנה'ן איז מיסס ראזו נישט געפּלען. נאָר זאָגען, אָדער
געבען איהר אָנצוהערען, וועט זי דאָך נישט. זי איז דאָך אַ
פּרעמדע, איהר טאָכטער'ס אַ חבר'טע, האָט זי זיך אויך אָב-
גערופען:

— אַודאי קען זי שטעהן דאָ, ווי לאַנג זי וויל. עס
טרייבט זי דען ווער אַז זי וויל בלייבען אין דאָרף, אַז זי
זאָגט, אַז זי האָט עס גערן, זאָל זי בלייבען. פאַר וואָס דען
נישט?

— זי וועט זיך באַלד נעמען צו דער אַרבייט. — מרס.
זאַלצמאַן — רופט זי צו חנה'ן — וואָס זאָל איך איצט טהוון?
אפשר די פּוטער דרעהען? זי וויל פּרובען די פּוטער דרעהען.
אַראָנטשיק, איך קען די פּוטער דרעהען אין ראָד? איך וועל
נישט קאַליע מאַכען...

אַ שמיכעלדיגער און אַ שטראַהלענדיגער, מיט נאָך מעהר
געקרייזעלטע האָר, האָט אַראָנטשיק פאַר איהר צוגעגרייט צו
דרעהען די ראָד מיט דער פּוטער.

אַ גאַנץ קעסטעל מיט נייע „ראזעווע“ בלוזקאַלעך האָט
זי זיך מיטגעבראַכט אין דאָרף אַריין, האָט זי זיך אָנגעטהון
אַ ניי בלוזקעלע, אַ געפאַלדעוועטס, מיט אַ קורץ שירצעל ספּע-
ציעל צו דרעהען די פּוטער...

— אין „פּאָנטאַן“ געהט זי נישט מעהר טאַנצען, פּע,
עס געפּעלט איהר נישט דאָרט. בלויז שטאָדטישע. זי האָט נישט
גערן די שטעדיטישע. זי וועט אויסלערנען אַראָנטשיק'ן טאַנ-
צען ביים גראַמאָפּאָן, און וועט טאַנצען אין דער היים — וועט
זיין פּרעהליכער און אינטערעסאַנטער.

און זי האָט זיך גענומען טאַקע אַראָנטשיק'ן אויסלערנען
טאַנצען. בייטאָג האָט ער נישט געהאַט קיין צייט. געווען פּיעל
אין פּעלד צו טהון. נאָר אין די אַווענדען האָט זיך אַראָנטשיק
יעדען אַווענד אָפּגעוואָשען און אָנגעטהון אַ העמד, אַזוי ווי
יעדען טאָג וואָלט געווען שבת. (חנה האָט זיך טאַקע געקלאָגט,
אַז יעדען טאָג טהוט איצט אַראָנטשיק אָן אַ העמד, און זי
בלייבט אָהן הענט פון דער גרויסער וועש, וואָס זי האָט
איצט...) אַז אַראָנטשיק האָט צום ערשטען מאל זי אַרומגע-
נומען ביי דער טאַליע, — ווי די אַנדערע „דענדיס“ האָבען
געטהון — און דערזעהען פון דער נאָהנט דאָס ווייסע ווייס-
קייט, וואָס בעהאַלט זיך אונטער די בלוזע, און געשמעקט דעם
פאַרפּום, זענען זיינע אויערען נאָך מעהר רוים געוואָרען. ער
האַט אויפגעשפּענט די צו קורצע ליפּ און נישט געוואוסט וואָס
צו טהון מיט די הענד. ער האָט געהאַלטען די הענד אַרום
איהר טאַליע אַזוי לייכט, אַזוי שוואַך, אַז ער האָט זי קוים

אָנגעריהרט, אזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז ער זאָל נישט וואָס צוברעכען. אזוי ווי מען האַלט אָן יי אין האַנט, וואָס די הונ האָט ערשט נאָר וואָס געלייגט.

— גיב נאָר אַ קוק, סאַראַ, ווי דיין ברודער האַלט מיך — האָט זי געלאַכט צו סאַראַן — אַראַנטשיק, מען בע-דאַרף אייך אויסלערנען ווי אַ מיידעל אַרומצונעהמען. — און זי האָט גענומען זיינע צוויי שטאַרקע הענט און פעסט זיי אַרומגעלעגט אַרום איהר טאַליע..

— אָט אזוי!

אַראַנטשיק איז נאָך רויטער געוואָרען.

פֿין פֿריהמאָרגען אָן איז געשטיגען אַ דושנעקייט אין דער לופט, נאָר דערשטיקט צו ווערען. דער באַראַמעטער האָט געזאָגט, אַז עס וועט זיין אַ גאַנצען טאָג „זונענשיין“ און די „סטאַציע“ האָט אויך אָנגעקלונגען: „היינט — זונען שיינ!“ און חנה האָט געזאָגט, אַז עס וועט זיין אַ רעגען. וואָס ווייסט דאָרט דער „מאַראַמעטער“ פֿון זיינע הענט און פֿיס. זי האָט אַ „מאַראַמעטער“ — זאָגט זי — אין איהר אייגענעם אָרים, אין לינקען אָרים זיצט ער. אַז עס זאָל זיין רעגען — איז עס איהר ווי צאָהן-וועהטאָג. איהר רעמאַטיזם — איז דער בעס-טער „מאַראַמעטער“. דער הימעל איז קלאָהר ווי גאַלד — און זי שרייט, אַז זי ווייסט, אַז עס וועט היינט רעגענען. און פֿונקט היינט, ווען די קאַרטאָפֿלעס וואַרטען אויפֿן „קולטיוועי-טאַר“. די ערד צובאַקט אַרום זיי ווי אַנ/אזיווען. איין פֿלאַס-טער און דאָס ווילד-גראַז וואַקסט צווישען די בייטשען. דער „קאָרן“ ווען מען גיט איהם אַ קראַץ אויף, וואָלט ער זיך מחיה געווען, זאָגט ברוך מרדכי. און פֿונקט היינט האָט זיך אַראַנטשיק גענומען צום היי, וואָס וואַקסט הינטער דעם יונגען וועלדעל. דאָס היי ווערט פֿאַהברענגט, — טענה'ט ער — און דערנאָך, אָן עס וואַקסט זיך אויס, ווילען עס די בהמות נישט געמען אין פֿיסק אַריין. דער „בן-יקיר“ און „יתרו“ זיינען זיך מחיה ווען דאָס היי איז גריין, און פֿול מיט נאָך נישט ענטוויקעלטע בלעטלעך, — שטעהט ער פֿון מאָר-

גען אָן, ווייט פון הייזעל, הינטער דעם וועלדעל, און שניידט
 דאָס היי מיטאָג. צייט. ווען ער איז אַהיים געקומען עסען,
 האָט די מאַמע געזאָגט: אַראָנטשיק, שנייד נישט קיין היי.
 עס וועט רעגענען. און אַראָנטשיק האָט געזאָגט: אַז דער
 באַראָמעטער און די סטאַציע ווייסען בעסער פון דער מאַמע'ס
 רעמאַטיוז, צי עס וועט יאָ רעגענען אָדער נישט. קיין איין
 פֿלעקעל נישט אויפ'ן הימעל. און נאָכ'ן עסען איז ער ווידער
 אַרויס און גענומען זיך צום היי. אָבער אין אַ פּאַר שעה
 אַרום איז ער שוין געקומען פֿלינק אָנצורייטען אויפ'ן „בן-
 יקר". מען האָט שוין אָנגעזעהן אויפ'ן הימעל, אַז דער מאַ-
 מע'ס רעמאַטיוז האָט רעכט געהאַט, נישט דער „באַראָמעטער".
 עס האָט זיך אָנגעהויבען צו קלייבען אויף איין זייט הימעל.
 אַראָנטשיק האָט פֿלינק צוזאַמענגענומען די „פֿלאַכטעס" צוזו-
 דעקען די קופּעס היי און איז אַרויסגעפּאָהרען איינזאַמלען
 דאָס אָפּגעשניטענע. קיין „הענד" האָט ער נישט געהאַט צו
 העלפען. פֿונקט איז היינט ברוך מרדכי געפּאָהרען אין שטעד-
 טעל אַריין, עפעס אַן אסיפה וועגען אַ נייער שוהל אופּצו-
 בויען אין שטעדטעל. (צייט ס'האַט אָנגעהויבען ברוך מרדכי'ן
 בעסער צו גיין, האָט ער זיך דערמאָהנט, אַז נישט „על
 הַחם לְבדוּ יחיה האדם", און אָנגעהויבען צו מישען זיך אין
 קהל'שע זאַכען אין נאַנסטען שטעדטעל). ווער וויל מיטפּאָה-
 רען? ראָז? א שעהנע העלפּערין – אין אַ בלוזקע אין רעגען!
 אַראָנטשיק האָט נישט קיין צייט געהאַט צו באַלעמוטשען. אין
 אַ מינוט פינף איז ער שוין דאָרט צוריק ביים היי. און שנעל
 ווי א שטורם האָט ער אָנגעהויבען צוזאַמענגראַבליען דאָס
 אָפּגעשניטענע היי אין קופּעס. עס איז אָנגעגאַנגען א וועט
 צווישען איהם און דעם הימעל, ווער ס'וועט פֿלינקער זיין:
 ער מיט'ן אָנזאַמלען ס'היי, צי דער הימעל מיט'ן רעגען? ער
 האָט נישט קיין צייט צו אָטעמען, אַרומצוקוקען זיך, אויס-
 געטהון זיך אדם-נאָקעט, ביז די הויזען, שטייט ער מיט דער
 גראַבליע, און דער שווייס רינט איבער'ן ברוינעם, גלאַנצענ-
 דיגען, אויסגעבויעגענעם רוקען אין ברוסט און גלאַנצט זיך

שטיקער זון, וואָס רייסען זיך אַרויס פון די צוויסענע וואָל-קענס. און די וואָלקענס קוילערן זיך, אזוי ווי רויך פון אַ קוימען אַרויס. מען ווייסט נישט פון וואַנען זיי נעמען זיך. און ווער וואַקסט אים פאַר זיינע אויגען? ראָזי. זי איז איהם אַרויסגעקומען העלפען, זאָגט זי, זי ווייסט, אַז ביי היי-זאַמ-לען בעדאַרף מען האָבען „הענט“, און אָהן אַ זשאַקעט אָהן אַ טיכעל, נור בלויז די „געפרענוועלטע“ בלוזע מיט גע-פרעסטע קנייטשלעך. זי שאַרט זיך אַרויף די אַרבעל איבער די הענט און צעפלאַשעט די שיטערע בלאַנדע לאַקען איבערן דינעם ווייסען העלזעל. זי איז געקומען איהם העלפען. אָבער ער האָט נישט קיין צייט זיך אַרומצוקוקען אויף איהר. ער זעהט דעם „בן-יקיר“, „יתרוֹן“, די „רויטע מלכה“ און די אַנדערע בהמות ווינטער אין שטאַל מיט אַרויסגעשטאַרצטע צינגער, און זיינע לאַנגע שטאַרקע הענד גיבען מיט איין ציה אַ זאַמעל צונױף אַ האַלבע שורה אָפגעשניטען היי. זי קען דערווייל צודעקען די קופּע מיט דער פלאַכטע. ער זעהט ווי זי מיט איהרע ווייסע דינע הענד, שלעפט די פלאַכטע. שלעפט, שלעפט און קען נישט דערשלעפען. מיט אַ שפרונג איז ער ביי איהר, ציהט פלאַכטעס, און וואַרפט איבער די קופּעס, און באַלד שוין ווידער מיט דער גראַבליע, און זאַמעלט די שורות אָפגעשניטען היי.

און דאָ הויבען שוין אָן די ערשטע טראָפענס צו פאַלען — אַראַנטשיק שרייט. ער פאַרגעסט זיך און שרייט אויף ראָזין, אז זי זאָל אַנטלויפען. אהיים געהן — עס וועט אַ גרויסע כליאַפע זיין און זי האָט גאַרנישט מיט וואָס צוצו-דעקען זיך. זי וויל נישט הערען; זי וויל איהם העלפען — זאָגט זי — און פרוּבט מיט איהרע דינע, ווייסע הענט צוואַ-מענצושאַרען צו ביסלעך היי, ווי אַ קינד.

אין דאָ, מיט איינמאָל, גיט עס אַ גאָס. די טראָפענס פולער, געדיכטער, עפטער, פלינקער. דער הימעל ווערט גע-דיכט בעוואַלקענט — עס ווערט טונקעל ווי שפּעט פאַרנאַכט. און דער רעגען גיסט שוין שטאַרק און שטרענג, מיט געביי-

זער. אַראָנטשיק וואַרפט שוין די גראַבליע, לויפט צו צום וואָגען, כאַפט זיין אויסגעטוהונענעם ראָק און דעקט צו דער- מיט ראָזען. איבער זיין נאַקעטען לייב - אַ פּלאַכטע.

זיי שווייגען ביידע, קוקען זיך אָן, זיי שמייכלעלט. איהרע האָר ווערען פייכט און דאָס קלייד אונטער דעם ראָק פייטש נאָס - רינט מיט וואַסער דורך איהרע זיידענע זאָקען אין די שיכלעך אַריין. נעהמט ער זי און שטופט זי אַרונטער אונ- טער דעם וואָגען.

זי טהוט דאָס, קריכט אַרונטער אונטער'ן וואָגען און לאַכט.

אַליין שטעצט ער נאָך פאַר'ן וואָגען, איינגעהילט אין דער פּלאַכטע, און זיין געדאַנק איז צוטיילט צווישן דעם היי, וואָס ווערט נאָס און עפּיס אַנדערש... וואָס ער ווייסט נישט וואָס דאָס איז. פּלוצים הערט זיך איהר שטים פון הינטער'ן וואָגען, לאַכענדיג:

— אַראָנטשיק, קום אויך אַרונטער - וועסט פייכט ווערען. דער רעגען ווערט שטאַרקער, פּעסטער און שמייסט ווי בייטשען-שמיץ.

און זי לאַכט פון אונטער דעם וואָגען.
— זי האָט עס ליעב אַ שרעק! - זי וואָלט אַוועקגעגע- בען אַלצדינג פאַר אַזאַ איבערלעבעניש.

אַראָנטשיק ענטפּערט גאַרגישט. דער רעגען שמייסט איהם ווי מיט ריטער, דאָס וואַסער רינט שוין פון די הויזען אין די נאַקעטע סיך אַריין, און דער זאַק איבער דעם נאָ- קעטען לייב פּיטש-נאָס.

— קום אַרונטער, אַראָנטשיק. - זיי נישט נאַריש. וואָס, דו האָסט מורא?

— ניין, מורא האָט ער נישט. פאַרוואָס זאָל ער מורא האָבען?

אַראָנטשיק קריכט אַרונטער אונטער דעם וואָגען. זי טו- ליעט זיך צו צו איהם. עס איז איהר קאַלט, אַז עס פּירט איהר.

אַראָנטשיק פֿערגעסט שוין דאָס אָבגעשניטענע היי, דעם „בן-יקיר“, און זיינע אויערען גליהען שוין אין פֿייכטען רעגען. זי איז דורך און דורך נאָס, אַלץ קלעפט זיך אויף איהר, און זי דעקט אויף אַראָנטשיק'ס ראָק, מיט וועלכען זי איז אַרומגעהילט, און ווייזט אַראָנטשיק'ן ווי נאָס זי איז. ער זעהט עס. דאָס קלייד און די בלוזע קלעפען זיך אויף איהר לייב. די זיידענע בלוזע איז אינגאנצען דורכגע-וויקט און איז צוגעקלעבט צו איהר, אזוי ווי עס וואָלט גע-ווען די נאָקעטע לייב. עס ענטפלעקען זיך אַלע לייניעס פֿון איהר קערפער... פֿון דער פֿייכטער, צוגעקלעפטער בלוזע שניי-דען זיך אַרויס איהרע צוויי קליינע ברוסטען, ווי צוויי באָר-נעלעך, און זיינען נאָך מעהר נאָקעטער ווי זיי וואָלטען גע-ווען נאָקעט.

אַראָנטשיק קען זיך שוין מעהר נישט איינהאַלטען, און ער נעהמט אָן מיט זיין פֿייכטער האַנט איינע פֿון די „באָר-נעס“, וואָס שטאַרצען אַרויס פֿון איהר נאָסער בלוזע. זי גיט איהם אַ פֿאַטש איבער דער האַנט. ער ווערט בייז, גיט זיך אַ וואָרף אויף איהר און בייסט זיך איין מיט זיין מויל אין איהר קליינע, קליינע רויטע צונג און ציין.

צוערשט פֿערגעסט זי זיך, גיט זיך נאָך. זי קאַרטשעט זיך צו צו איהם, און גיט איהם אַ נעהם אַרום מיט'ן גאַנצען פֿה. ער ווייסט נישט פֿון וואָנען עס נעמט זיך ביי איהר אַזאָ קראַפט? — ווי אַ צוואַנג וואָלט איהם געהאַלטען. ער פיהלט פֿייכטקייט, — דאָס נאָסע קלייד, דאָס נאָסע העמד און דאָס קאַלטע לייב אויף זיין נאָקעטער ברוסט. נאָר מיט איינמאָל דערמאָנט זי זיך, גיט איהם אַ שטופֿ אָפֿ פֿון זיך מיט קראַפט.

— אַראָנטשיק, דו ווייסט, וואָס דו טהוּסט?
ער ווייסט, ער ווייסט... — אַראָנטשיק ענטפערט נישט מיט'ן מויל, נאָר מיט די פֿער'הלש'טע רויטע פעטע אויגען, וואָס גליהען איצט. מיט זיינע גלאַנצענדיגע געקרייזעלטע האָר,

מיט זיין פער'הלש'טען, ביינערדיגען נאכטעטען לייב. אלץ ציט זיך צו איהר.

ווידער גיט זי איהם א ציה צו זיך, א דריק צו צום נאכטעטען נאסען קלייד מיט'ן גאנצען פה. ער פיהלט די גלאַ-טיגקייט, די קאלטקייט, און באַלד גיט זי איהם ווידער א שטופ אָפּ פון זיך און אַ פליסטער אין אויער מיט אַ וואונק פון איהרע בלאַנדע האַר, וואָס זיינען איצט אין גאנצען פייכט.

— נישט איצט, אַראָנטשיק, עס איז טאָג, מען קען אַרויסקומען.

דערווייל ווערט דער רעגען וואָס שטאַרקער, פעסטער, געדיכטער און פלינקער. עס ווערט אַ קאַליוזשע פֿון וואַסער אַרום דעם וואָגען, אַרום זיי. דאָס אָרט, אויף וועלכען זיי זיצען, האַלב ליגענדיג אונטער דעם וואָגען, איז שוין אויך פייכט. אַראָנטשיק גיט זי אַ הויב אויף, ווי מען הויבט אויף אַ קליין קינד, און אַ לייג אַרויף אויף זיך.

דערפיהלט די אָנגענעמע, גלאַטיגע, קאַלט-וואַרימע מאַסע אויף זיך, גאַרעט ער זיך ווידער מיט זיין וואַרעם פנים און נאסען מויל אין איהר ברוסט צריין, און קלעמט זי מיט זיי-נע קניען.

— נישט איצט, האָב איך געזאָגט, אַראָנטשיק. מען וועט אַרויסקומען... — שטופט זי איהם אָפּ פון זיך.

— ווען דען? — פּרעגט אַראָנטשיק, שוין ווייזנדיג זיי-נע פער'הלש'טע ציין פון זיין צו-קורץ צוגעהענדע ליפּ.

— שפעטער, אין אָווענד — פליסטערט זי צו איהם.

— וועסט אַרויסקומען?

— איך וועל אַרויסקומען, איך וועל אַרויסקומען. —

קרייצלעט זי מיט די פינגער זיינע געקרייזעלטע האַר.

אַראָנטשיק שווייגט.

באַלד הערט דער רעגען אויף. זיי קריכען אַרויס פון אונטער'ן וואָגען. זי מאַכט זיך גלייך דאָס נאַסע קלייד, וואַרפט אַראָפּ פון זיך אַראָנטשיקס ראַק, און אָהן אַ וואַרט

אויסצורעדען. אַנטלויפֿט זי אין פֿיכטען פעלד מיט איהרע
נאָסע שיכלעך און פֿיכטע זיידענע זאָקען.

שפעטער, ווען אַראָנטשיק איז געקומען אַהיים פֿון פֿיכטע-
טען פעלד, האָט ער זי שוין געזעהן אַ טרוקענע, איבערגע-
טהון אין אַנ'אנדער קליידעל, אין אַ פֿרישגעפלעט בלוועלע.
דער רעגען האָט זי געכאַפט אין פעלד - האָט זי דערציילט -
איז זי געשטאַנען די גאַנצע צייט אונטער אַ בוים.

אַראָנטשיק גייט שוין אַרום ווי אַ גנב, שעמט זיך אָנ-
צוקוקען אַ מענשען אין פנים אַריין, מיידט אויס די שטוב-
מענשען, ווערט פערפאַלען ערגעץ אין שטאַל, צי אין שפייכ-
לער. צום עסען מוז איהם די מאַמע זוכען איבער'ן גאַנצען
הויף.

אין אָווענד איז שוין געווען טרוקען און לבנה און
שטערען האָבען געשיינט איבער'ן הויף.

ער האָט זיך אַרומגעדרייט פאַר דעם הויז, ווי אַ גנב,
בעהאַלטען זיך ערגעץ אין די ווינקעלעך און אויסגעשפּירט.
אַ לאַנגע צייט האָט זי זיך נישט בעוויזען פֿון הויז אַרויס.
זי איז מיט עפעס געווען פערנומען. מיט סאַראַן גענייט קלייד-
לעך. נאָר אַראָנטשיק איז ווי אַ הונט געלעגען אין אַ ווינקעל
און זי אָפּגעהיט. פֿלוצלינג, ווען עס האָט זיך איהם שוין גע-
דאַכט, אַז אַלצדינג איז פערפאַלען, אַז זי וועט שוין נישט
אַריסקומען, האָט זי זיך פֿלוצלינג בעוויזען אויף דער שוועל
פֿון הויז, אין שיין פֿון דער לבנה האָט ער געזעהן דאָס וויי-
סע שירצעל, וואָס זי האָט עפעס היינט אָנגעטהון. זי איז גע-
שטאַנען אויף דער שוועל און האָט עפעס אָפּגעוואָרט. אַז זי
האָט נאָר געמאַכט אַ פאַר טריט אַן הויף אַריין, האָט זיך
אַראָנטשיק אונטערגע'גנב'עט אין דער שטיל, ווי אַ גנב, וואָס
געהט גנב'ענען היהנער, און אַ כאַפּ געגעבען זי אויף זיינע
הענט, און גלייך געטראָגען זי אין שפייכלער מיט היי אַריין.
זי האָט גאָר נישט געזאָגט, נור געלאָזט זיך טראָגען...
דערנאָך, אַז ער האָט זי אָפּגעלאָזט און זי האָט זיך

אָבער יינגט דאָס קלייד פֿונ'ם היל, אויף וועלכען זי איז גע-
לעגען האָט זי געפרעגט אַראָנטשיק'ן:

- דו ווייסט, אַראָנטשיק, וואָס דו האָסט געטאָן ?
- איך ווייס - האָט שוין אַראָנטשיק אָבערענטפערט
מיט אַ פול מויל - און איך גיי מיט דיר חתונה האָבען
אויך.

זי האָט גאָרנישט געענטפערט, נור איז פלינק אַריינגע-
לאָמען אין שטוב אַריין.

6.

חתונה נעהאט און צומהיילט די נחלה

אין אַ פֿאַר טעג אַרום, איידער רָאָזוּ האָט בעדאַרפט אָב-
פֿאַהרען אין שטאָדט אַריין האָט אַרָאָנטשיק פֿלוצלינג געלאָזט וויסען
זיינע עלטערען, אַז ער געהט חתונה האָבען מיט מיסס רָאָזוּ.
זיינע עלטערען זיינען דערשטאַנען געבליבען און די מאַמע
האָט זיך אָבגערוּפֿען:

— וואָס עפעס אַזוי פֿלוצלינג, דו ווייסט ווער זי איז?
וואָס זי איז? וואָס האָסטו קיין צייט נישט צו וואַרטען, ביז
מיר וועלען עפעס געוואָהר ווערן וועגען איהר?
אַ וויילע האָט אַרָאָנטשיק געשוויגען, געדרעהט זיך. ווי
אויף אַן אָפּצאָס — ביז ער האָט פֿלוצלינג אַרזיסגעפֿלאָצט:
— איך מוז מיט איהר חתונה האָבען, — און געקוקט
ערבעץ אין אַ ווינקעל אַריין.

— וואָס הייסט דו מוזט? — פרעגט די מאַמע פֿער-
וואונדערט.

אַרָאָנטשיק האָט נישט געענטפֿערט.
מאָן און ווייב האָבען זיך איבערגעקוקט, און חנה האָט
זיך אָנגעהויבען צו קנייפען די באַקען.
ברוך מרדכי האָט געקנייטשט דעם שטערן. און ווי זיין
געוואָהנהייט איז, אַרָאָבערלאָזט דאָס קאַפּעל איבער זיין שטערען.
— וואָס פֿערשטעהסטו נישט, — ער רעדט דאָך קלאָרע

דבורים. ער זאָגט ער מוז. מן הסתם ווייסט ער דאָך וואָס ער זאָגט.

חנה האָט זיך געגעבען אַ ביס אין דער ליפּ און זיך אָבגערוּפּען:

— און אַז מען מוּ, טהוט מען שוין? איז דאָך נאָך צייט, מען וועט זעהן...

— חנה, וואָס רעדסטו? אַ יודישע טאָכטער! האָט שוין ברוך מרדכי זיך געבייזערט — און ווענדענדיג זיך צו זיין זוהן, זאָגט ער: וואָס איז דער חילוק — אַז דו מוזט, מיין זוהן, מוזטו! הפּלל, מול טוב!

ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז אַריינגעגאַנגען אין דער צווייטער שטוב, וואו מיס ראָז איז געזעסן, און האָט שוין אויף עפעס וואָס געוואַרט, און זיך אָבגערוּפּען צו איהר: — זאָל זיין מיט מוז, מיסט ראָז, — זאָל זיין מיט מוז. — דאָס יונגע פאַר-פאַלק וועט דאָך וואָהנען מיט אונז אויף דער פּאַרם. ווי אַנדערש? — זי האָט דאָך ליב דאָס דאָרף, זאָגט זי דאָך.

— איך וועל זיין גליקליך מיין גאַנץ לעבען צו וואָהנען אויפ'ן דאָרף. — ווען איך בין נאָך געווען אַ קינד אין דער „אַלטער היים“, — האָט ראָז אָנגעהויבען צו דערצעהלען — און טרעהרען האָבען זיך איהר געשטעלט אין די אויגען, און זי איז צוגעגאַנגען און האָט זיך אָנגעבויגען ברוך מרדכי'ן אונטער דער באַרד.

— הפּלל, מיין ווייב, שטעל לעקעך און בראַנפּען — האָט געזאָגט ברוך מרדכי און געגעט זי אין קאַפּ. מוטער חנה האָט נישט געוואוסט, וואָס ס'טהוט זיך דאָ.

דאָך, אַז עס איז געקומען צו דער חתונה, האָט ראָז נישט אַנדערש געוואַלט, נאָר אַז עס זאָל זיין אין שטאָדט, אין אַ שעהנעם זאָל און נישט אַנדערש, נאָר אין „פּראַקס“. פון צערעמאָניעס האָלט זי אפילו נישט, זי איז אפילו אַ גאַנץ

פשוט'ע פערמערין, וואָס האָט חתונה מיט אַ פראָסטען פארמער, און זי וועט דאָס גאַנצע לעבען פערברענגען אין דאָרף. נאָר איהר חתונה האָט זי זיך שטענדיג פאַרגעשטעלט - וועט זיין אין אַ שעהנעם זאָל, און עס וועט זיין אין פראַקס און אין באַליקליידער.

און ווען מען האָט אַראָנטשיק'ן געפיהרט, אָנגעטהון אין פראַק אונטער דער חופּה, אין דעם בעלזיכטענעם זאָל, אין דער גרויסער שטאָרט, איז אין דרויסען געגאַנגען אַ שטורם שניי - און דער קליינער וואַלד, וואָס געפינט זיך אויפ'ן ראַנד פון ברוך מרדכי'ס פאַרם, פון וועלכען דער יונגער אַראָנטשיק האָט אַמאָל בוימער געהאַקט, האָט געברומט אין אַן אונפער-שטענדיכער שפראַך, אויך דער בן יקר איז אין שטאַל נישט רוהיג איינגעשטאַנען. ער האָט מיט זיין פוס געקאַפּעט אין דער וואַנד, און עפעס אומפערשטענדליך געהירושעט...

ראָוז האָט נאָך פאַר דער חתונה - ווען זי איז געווען מיט אַראָנטשיק'ן אין דער גרויסער שטאָרט - געגעבען אַנ-צוהערען איהר בעשערטען - אַז טאַקע אַ פאַרמערין, נאָר היינט טיבע פערמערס לעבען מענשליך, נישט אַזוי ווי די פויערים אין דער אַלטער היים, און ביי איהר אויף דער פאַרם וועט איהר וואָהנונג מוזען אויסזעהן ווי אַ פאַלאַץ. אַביסעל געלט האָט זי אין דער באַנק אָנגעזאַמעלט - זאָגט זי, - וועט זי עס אויסגעבען אויסצומעבלירען די צוויי צימערען, וואָס ברוך מרדכי האָט אָפגעגעבען דעם יונגען פאַר, און זי האָט אָנגע-הויבען אַראָנטשיק'ן אַרומצופיהרען איבער מעבעל-געשעפטען, וואו זי האָט שוין געהאַט איהר שלאָף-צימער, איהר שיינעם צימער און איהר סאַלאַן אויסגעקליבען פון לאַנג אָן. זעהט אויס, אַז זי האָט נישט איין בחור שוין געהאַט אַרומגעפיהרט איבער די מעבעל-געשעפטען. די בעלי-בתיים האָבען זי געקענט, און יעדערער האָט געוואוסט חאַס זי וויל... נאָך דער חתונה האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אַז איהר געלט איז נישט גענוג אויף מעבעל. זי האָט עס אויסגעגעבען אויף חתונה-קליידער און אַראָנטשיק האָט געפאַדערט פון פאַטער געלט. ברוך מרדכי

האָט געהאַט אַוועקגעלעגט פֿון לעצטען שניט אַ מינה-הונדערט דאָלאַר, מיט דעם געדאַנק אָפצוקויפֿען ביי שכן דזשאָנסאָן די זעקס אַקער גוטע קאַרטאָפֿעל-גרונט. די זעקס אַקער האָט ער שוין געוואָלט קויפֿען אויף אַראַנטשיק'ס נאַמען. — זאָל ער אויך אָנהויבען פֿאַר זיך — האָט ער געזאָגט צו הנה'ן.

— סיי ווי סיי איז עס אַראַנטשיק'ס געלט; דאָס יונגעל האָט שווער געאַרבייט דאָרויף, און אַ יונג פֿאַר פֿאַלק קען טאַקע נישט לעבען ווי מיר, אַלטע. פֿאַר שלום בית וועל איך עס איהם געבען, אפֿשר וועט גאָט העלפען, מען וועט קענען קויפֿען די פֿאַר אַקער פֿון די נייע קאַרטאָפֿעס.

עס האָט זיך אָפֿער אַרויסגעוויזען, אַז ראָוז האָט זיך געקליבען אויסצומעבלירען נישט נאָר די צוויי צימער. זי האָט פֿאַר זיך צוגענומען כמעט דאָס גאַנצע פֿאַרם-הויז, און פֿאַר די אַלטע האָט זי איבערגעלאָזט צוויי שטובען — שוין מיט דער קיך, אַ וואָגען מיט מעבעל, וועלכע מען האָט גענומען האַלב פֿאַר מזומן, האַלב אויסצוצאָהלען, ריכטיג, עפֿאַקע-מעבעל'ס בעטען, טישען בענק, שטוהלען, בעשלאָגען מיט האַלבע זיידענס, איז אַרויסגעקומען אויף דער פֿאַרם, וועלכע מען האָט אַריינגעשטעלט אין די נייע אויסגעפּוצטע זומער-שטיבלעך. און די אַלע קווינ אַנעס, טשיפענדעיל, און רענעסאנכ' שטי-קער האָבען זיך באַלד אָנגעהויבען צו שיילען פֿון דער היץ פֿון קליינעם אויווענדעל, וואָס האָט געברענט אין די זומער-שטיבלעך.

עס איז נאָך ווינטער געווען, ווען די נייע בעל-הבית'טע איז ארויסגעקומען וואוינען אין דער פֿאַרם. די ערשטע פֿאַר וואָכען איז זי געווען פֿערנומען מיט אויסריכטען זיך איהר „פֿאַלאַץ“. אויסגעשפּרייט פֿערשידענע אויסגעהאַפטענע סער-וועטקעס און טישטעכלעך אויף די טישען; אָנגעהאַנגען פֿאַר-הענגלעך אויף די פענסטער. בעפּוצט די שפיגלען מיט פֿאַ-פּירענע בלומען, און אָנשטאָט די אמת'ע, האַלב-געפּורירענע בלומען-טעפּ, וואָס האָבען געוואָרט ציוואַמען מיט דער גאַנצער נאַטור אויפֿן פּריהלינג, וועלכע ראָוז האָט געפּונען אין איה-

רע שטובען און אַרויסגעוואַרפען, האָט זי אַוועקגעשטעלט אין איהר סאַלאָן די צוויי פּאַפּירענע „פּאַלמעס“ וואָס דער מעבעל-סוחר האָט איהר צוגעגעבען, אַ חתונה-מתנה, צו די מעבעל... די פּאַפּירענע פּאַלמעס זענען גריין געווען — ווען די גאַנצע נאַטור אַרום, די בוימער, די פעלדער דער וואַלד — אַלץ, אַלץ איז נאָך געפרוירען געווען און בעשאַטען מיט שניי... ווינטער איז עס געווען. אויף דער פּאַרם איז געווען וועניג-וואָס צו טהון — איז דאָס יונגע פּאַר פּאַלק געלעגען אין בעט ביז נאָך האַלבן טאָג. חנה האָט געמורמעלט, נאָר ברוך מרדכי האָט פּערענטפּערט: אַ יונג פּאַר-פּאַלק, נאָך דער חתונה — זאָלען זיי לעבען אַ „גוטען טאָג“, און ברענגט — ווי זיין געוואוינהייט איז — אַ ראיה פון דער תּורה: אַ יונגעראַמן, דאָס ערשטע יאָהר נאָך דער חתונה, גייט נישט אין מלחמה אַריין... און ברוך מרדכי האָט אין פּיל זאָכען אַרויסגעוואַרפען דעם יונגען „בעל-הבית“, אַ פּערד איז געווען אין שטאַל, אַ גוטער שליט-וועגס אויך, האָט אַראָנטשיק איינגעשאַפּנט דעם „בן-יקיר“ אין שליטען, און איז זיך דורכגע-פּאָהרען נאָך „זילבערטאָן“, אַ צוויי-דריי מאָל אין דער וואַך, אַ „קינאַ“; פּאַרפּאָהרען אין אַ ווייטערע שטאָרט, וואו עס איז געווען עפטער אַ „קינאַ“. חנה האָט געמורמעלט און געקרוּמט זיך: וואָס „ראַמפעלט“ מען אַזוי פּיל אַרום? — און אַז מען איז שוין נאָך דער חתונה — מוז מען שוין אַזוי פּיל אַרום-ראַמפלען? אָבער ברוך מרדכי האָט געהאַלטען אין איין פּאַר-ענטפּערען זיי, און געבראַכט אַלס עדות יענע שטעל פון דער תּורה, מיט וועלכער ער האָט חנה'ן דאָס מויל פּאַרמאַכט. צייט אַראָנטשיק האָט אַזוי אומגעריכט חתונה געהאַט און צייט ראוו איז אין שטוב אַריינגעקומען און צילענט איהר סאַלאָן איבער דעם גאַנצען הויז, און פאַר דער אַלטער נאָר איבערגעלאָזט אַ שטיבעל מיט דער קיך, איז אַראָנטשיק גע-וואָרען מעהר בעל-הבית אין שטוב, ווי ברוך מרדכי. ס'האָט זיך שוין אַזוי געמאַכט. פּריהער, אַז מען האָט עפעס געדאַרפט אין שטוב האָט מען געוואוסט איין וואָרט: „אַראָנטשיק“!

אַראָנטשיק! אז מען האָט בעדאַרפט האָלץ אָנהאַקען, אָדער וואָסער אָנפֿלומפען פֿון קליינעם פֿלומפֿ און אַריינלאָזען אין דער רעהר - אין דער קיך אַריין, האָט מען גערופֿען אַראָנטשיק'ן. נאָר צייט אַראָנטשיק האָט חתונה געהאַט, צייט עס האָט איהם אָנגעהויבען איינצעלנע האָר צו שפּראַצען אויף דער געמבע, האָט מען עפעס אויסגעמיטען צו רופֿען אַראָנטשיק'ן, אַז ער זאָל טהון די אַרבייט. מייסטענס איז דאָס גע- ווען, ווען ראזו איז געווען דערביי. און אַז די מוטער האָט צום ערשטען מאל נאָך גערופֿען אַראָנטשיק'ן, אַז ער זאָל צו- האַקען האָלץ - האָט זיך ראזו פֿאַר אים אָנגערופֿען:

- וואָס, עס איז נישטאָ קיין אַנדערער צו האַקען האָלץ? נאָר אַראָנטשיק? אַז עס איז נישטאָ - דינגט מען אימיצען.

איז געגאַנגען ברוך מרדכי און גענומען די האַק, און פֿאַר שלום-בית וועגען אַליין צוהאַקט האָלץ פֿאַר'ן גאַנצען הויז. אָבער אַראָנטשיק האָט זיך דערנאָך אַרויסגע'גנב'עט פֿון שטוב, אַז ראזו זאָל נישט זעהן, אַרויסגענומען ביים טאַטען די האַק פֿון דער האַנד, און צוהאַקט דאָס האָלץ אַליין. אָבער פֿון דעמאָלס אָן מיידט מען אויס צו רופֿען אַראָנטשיק'ן, אַז ער זאָל טהון שטוב-אַרבייט.

דער ווינטער איז באַלד אַוועק. און דאָן איז ראזו, נאָך איידער דער ווינטער איז געווען אין גאַנצען פֿערבלי - גע- פֿאַהרען אין שטאָדט אַריין אויף אַ צוויי וואַכען, אויף אַ ווי- זיט - און די ווייבער האָבען ווייניגער געלעגענהייט געהאַט זיך צו „רייבען“. טאַטע און זעהן האָבען קיינמאל זיך נישט געקריגט. ברוך מרדכי האָט דעם זעהן מעהר געשאַנעוועט ווי פֿריהער. דערנאָך איז געקומען דער פֿריהלינג. אַרבייט איז געווען אַ סך. אין פֿריהלינג האָבען פֿאַרמערס נישט קיין צייט זיך צו חשבונ'ען איינער מיט'ן אַנדערען אין קלייניגקייטען. די אַרבייט האָט אַלעמען פֿערנומען. חנה איז געווען פֿאַר- יאָגט מיט די היהנער, און ראזו'ן האָט מען סיי ווי סיי שוין געמוזט שאַנעווען... אַראָנטשיק האָט זיך דעם פֿריהלינג

געוואָמען מיט מעהר ענערגיע און ברען צו דער אַרבייט. מיט פרייד האָט ברוך מרדכי צוגעזעהן חי די קאַרטאָפּעל גייען אויף. אַ גוט יאָר וועט זיין, גאָט זאָל נאָר געבען רעגען אין צייט. אַראָנטשיק איז געפּאָהרען נאָך זילבערטאן און געבראַכט פון דאָרט „הענט“ און אַכטונג געגעבען. אַז זיי זאָלען טהון די אַרבייט. גאָט האָט געהאַלפּען אין עס איז געווען אַ גוט יאָהר אויף קאַרטאָפּלעס. אַראָנטשיק האָט זיך נישט געשוינט. דאָס יאָהר האָט מען איהם שוין נישט בע-דאַרפט וועקען אין דער פרי. ער האָט זיך שוין אַליין אויפ-געכאַפט און איז דער ערשטער געווען אין פעלד — מיטן „קולטיוועטאָר“. מיט פּערגעניגען האָט ברוך מרדכי בעמערקט ווי דער זוהן גיט זיך וועניגער אָפּ מיטן „בן יקיר“ און טראַכט מעהר וועגען תּכלית, אַז אַלצדינג זאָל זיין אין דער צייט: דאָס היי געשניטען אין דער צייט, געטריקענט אין גע-זאַמעלט אין דער צייט, — צו די קאַרטאָפּלעס. קאָרן און אַנ-דערע תּבואות אָפּגעגעבען זיך מיטן גאַנצען ברען. און גע-זאָגט האָט ברוך מרדכי צו חנה'ן: חנה, מיין ווייב, דו זאָלסט וויסען: קיין זאָך לערנט נישט אַזוי אויס, ווי אַן אייגען ווייב. — און געוויזען מיט אַ מאַך מיטן קאַפּעל אויף דער צוגעמאַכטער טיהר פון די אַנדערע שטובען, וואו דאָס יונגע פּאָר-פּאָלק האָט זיך געפונען.

אַז די קאַרטאָפּלעס זיינען שוין אויפגעגאַנגען, האָט דאָס יונגע ווייבעל פון הזיו, ראוו, אנגעהויבען צו ריידען מיטן מאַן, אַז זי וואָלט אייגנטליך געוואָלט וויסען ווער ער איז אין שטוב — אַ שותף, אָן אייגימער, צי אָן אָנגעשטעלטער — וואָס הייסט ווער איך בין? — אין בין אַ זוהן —

האָט אַראָנטשיק ערשטוינט אָפּגעענטפערט.
— וואָס איז אַ זוהן? אַ זוהן איז גאָר נישט. עס זענען נאָך דאָ אַנדערע קינדער. וואָס ביזטו? פאַר וועמען אַר-בייסטו? — פאַר דיר צי פאַר יענעם?

ביז איצט האָט זיך אַראָנטשיק קיין רעכנונג נישט אָפּ-געגעבען דערפון. ער האָט געוואוסט, אַז ער איז אַ זוהן, און

די פאָרם איז זייערע". אלע אַרבעטען. איז אַ גוט יאָהר - קלערט מען צום ערשטען אָפּצאָהלען אַ היפּאָטעק, אָדער צו-צוקויפּען נאָך אַ פּאָר אַקער, פּאַרגרעסערט מען דעם אינווענ-טאר, קויפט מען נאָך אַ קוה, פּיהרט מען איין אַ נייע מאַשין, קלערט מען וועגען אַ טראַקטאָר, אַז מען זאָל נישט דערפּען אַליין אַרויסשלעפען פּון זיך די קישקעס. איז נישטאָ - לעבט מען אויך דורך. אָבער וואָס הייסט „מיין" און וואָס הייסט „דיין" - עס איז אינווערס.

- אין אַמעריקא איז נישטאָ קיין „אונזערס" - אָדער עס איז מיין, אָדער עס איז דיין - עס איז נישט ווי אין דער „אַלטער היים". — האָט די ווייבעל געזאָגט.

און כּאָטש קיינער האט זיך נישט צוגעהערט צום גע-שפרעך, וואָס זאָס יונגע פּאַרפּאָלק האָט געפירט צווישען זיך אין זייערע „סאַלֶאָנען", (ווי חנה האָט גערופּען דעם יונגען פּאָר-פּאָלק'ס שטובען) און דער זוהן האָט קיין איין וואָרט דערפּון נישט דערמאָנט דעם טאַטען, דאָך האָט ברוך מרדכי עס דערשמעקט. אַזעלכע זאָכען „דערשמעקט" מען שוין, — זאָגט ברוך מרדכי. — און איינמאָל, אַרויסגעהענדיג מיט'ן זוהן אַ שבת נאָכמיטאָג אין „פעלד" אַרויס בעזעהן די קאַרטאָפלעס (שבת האָט מען ביי ברוך מרדכי'ן נישט געאַרבייט — אַזוי האָט ער איינגעפּיהרט און אַזוי פּיהרט מען זיך. שבת איז ער נאָר אַרויסגעגאַנגען באַקוקען די פעלדער) און געזעהען ווי די פעלדער געהען שוין אויף, זיי בלומען שוין, אָהן עין הרע — רופּט ער זיך אָפּ צום זוהן:

- הער נאָר, מיין זוהן, איך האָב געמיינט, אַז ביי מיר וועט אַנדערש זיין ווי ביי אַנדערע, איך האָב געמיינט, פּל זיין ווי איך לעב, וועט עס זיין אינאיינעם. מיר אלע אַרבייטען, מיר אלע עסען דערפּון ברויט, נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר וועט דאָס אַליץ באַלאַנגען צו דיר. דו האָסט מיט מיר דורכגעמאַכט די שווערע יאָהרען, דו האָסט עס געהאַלפּען מיט גאָט'ס הילף, אויסוואַקסען — באַלאַנגט עס צו דיר, כּאָטש

די מיידלאך האָבען זייער טייל דארין, און נישט זיי - וואָלטען מיר דאָך אונטערגעגאַנגען. דו דערמאָנסט זיך דאָך די ערשטע יאָהרען - אין וועלדעל, האָ? - וועסטו זיי אויסצאָהלען זייער חלק, און די נחלה - אַזוי ווי גאָט האָט געגעבען - וועט איבערגעהן צו דיר. איך זעה דאָך אָבער, און די ביזט אונגע-דולדיג. איך פערשטעה עס גאַנץ גוט. אַ יונג ווייבעל - און דו וועסט, מיט גאָט'ס הילף, אַליין באַלד ווערען אַטאַטע - וויל זי וויסען: וואָס עס איז איהר'ס. עס איז נישט מעהר ווי רעכט, דער סדר עולם איז אַזוי - אין דער תורה שטעהט אויך אַזוי: על פן יעזוב... אַלואָ, וויל איך דיר זאָגען, מײן זעהן, אַזוי:

לאָמיר דורכגעהן דאָס פעלד און אָפּמעסטען עס. די זעקס נייע אַקער, וואָס מיר האָבען צוגעקראָגען - נאָכדעם ווי מיר האָבן זיך בעזעצט אויף דער פאַרם - זייגען דייע. עס איז דיין אַרבייט, און מיט דיין הילף האָב איך עס געקויפט. די אַלטע פאַרם אָבער וועט פאַלאַנגען - אַזוי ווי זי איז געווען ביז איצט - צו מיר. נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר וועסטו האָבען דיין חלק אין איהר, פונקט אַזוי ווי די אַנדערע קינד-דער. דאָס גאַנצע פעלד אָבער וועלען מיר בעאַרבייטען, ווי ביז יעצט, ביידע צוזאַמען, און אַלץ וואָס וועט אַריינקומען דערפון - וואָס גאָט וועט געבען - וועלען מיר זיך טיילען - העלפט און העלפט - ביזטו צופרידען, מײן זעהן?

אַראָנטשיק האָט צוערשט גאַרנישט געענטפערט. זיינע אויגען זענען רויט געוואָרען, פונקט אַזוי ווי דענסמאָל, ווען ער האָט צום ערשטען מאל זיך בעגעגנט מיט ראַזן. ער האָט זיך געצופט די ערשטע הערעלעך פון זיינע וואַנצעס, און גע-ברומט ווי סאָר זיך:

- איך ווייס נישט, איך וויל גאָר נישט, איך בין צופרידען אַזוי ווי ס'איז געווען ביז איצט.

- איז אָבער דיין ווייבעל אויך צופרידען? - איך גלייב נישט מײן זעהן. עס איז בעסער אַזוי, פאַר שלום בית

וועגען — נאָר זאָג נישט דער מאמען. וואָס דאַרף אַ יודענע
 פון אַלצדינג וויסען?
 אין אַ פאָר טעג אַרום, אַז עס האָט זיך צייט געמאַכט,
 האָט אַראָנטשיק איינגעשפּאַנט דעם „בן-יקיר“ צום וואָגען, און
 טאַטע און זעהן זיינען געפֿהרען נאָר זילבערטאָן צום נאָ-
 טאַריס.

7.

אַראַנטשיק ווערט אַ טאַמע און ראָזן בענקל

עס איז געקומען הערבסט. האַלב קאַרטאָפֿלעס האָט מען פֿערקויפט, און די איבעריגע האָט מען בעהאַלטען אויף שפּע-טער, ווען מען וועט קענען נעמען אַ בעסערען פֿרייז. ראָזן איז שוין דאָן געווען אין די הויכע חדשים און זי האָט זיך געקליבען אין דער גרויסער שטאָדט „צו געווינען“.

אַראַנטשיק האָט גענומען פֿון טאַטען זיין חלק געלד, אויך אויסגעבאָרגט אויף דעם טייל קאַרטאָפֿלעס, וואָס מען האָט געהאַלטען אויף שפּעטער, און איז מיט ראָזן געפֿאַהרען נאָך ניו יאָרק.

עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אַז ראָזן האָט נאָך צייט... און זי האָט אויסגעפֿיהלט די צייט מיט דעם, וואָס זי האָט אַראַנטשיק'ן גענומען אין יודישען טעאַטער, גע-פֿיהרט איהם אין אַווענד אין רעסטאָראַנען, געמאַכט מיט איהם וויזיטען צו איהרע אַלטע חבר'טאָרינס און בעקאַנטע און גע-זיזען אַראַנטשיק'ן, ווי מען לעבט אין דער „גרויסער שטאָדט“, נישט מיט קיה און פֿערד, ווי אויף דער פֿאַרם.

וועגען צוקויפען די פֿאַר אַקער גוטען קאַרטאָפֿלע-גרונד פֿון שכן דושאַנסאָן, אויף וועלכע ברוך-מרדכי האָט געהאַט אַן אויג שוין פֿון לאַנגע יאָהרען, איז איצט נישט געווען מעהר וואָס צו רעדען, כאָטש עס איז געווען אַ גרויסער שאַד, ווייל

די פאָר אַקער גרונד זיינען געווען זעהר גוטע, שוואַרץ-ערדיגע און זיי גיבען מעהר קאַרטאָפּעל אַרױס ווי אַ האַלבע פאַרם. אָבער ראָזױס קינד האָבען, און אויך די צייט וואָס זי האָט פּער-בראַכט אין ניו יאָרק, האָט אויפגעגעסען נישט נאָר אַראָנ-טשיק'ס טייל פּערדינסט פון היי-יאָריגען „שניט“, נאָר האָט נאָך פּערצעהרט דעם פּאָטער'ס א גוטען טייל.

דערפאַר איז צוגעקומען אַ נייער מיטגליד אין דער משפּחה — א יונג, וואָס האָט שיער נישט דער'הרגעט די מוטער, קומענדיג אויף דער וועלט. דריי טעג און דריי נעכט האָט זיך ראָזױ געפייניגט אין דעם געבורט-אַנשטאַלט. זי איז געלעבען אין אַנגסטען און פּיין, דאָס קינד איז געווען צו גרויס פאַר איהר שוואַכען, שמאָלינקען קערפּער. עס האָט שיער געהאַלטען דערביי: אָדער דאָס קינד חלילה טויטען, אָדער די מוטער...

אַראָנטשיק האָט יעצט איבערגעלעבט דאָס, וואָס קיין-מאָל נישט פּריהער. צו געבורטען איז ער אייגענטליך געווען צוגעוויינט פון דער פאַרם... קיין ניי-געבוירען קומט נישט אָן גרינג. נישט ווילענדיג איז איהם געקומען אויפ'ן זינען דער מאַמענט, ווען ער האָט געהאַלפּען אַרױסציהען דאָס קאַלפּ, להבדיל, פון דער „רויטער מלכה“, דער צער און פּיין, וואָס ער האָט דורכגעלעבט אין שטאַל... אָדער ווען דער „בן-יקיר“ איז געקומען אויף דער וועלט, ווי דאָס פּערד איז געווען אינגאַנצען פּייכט און האָט געקרעכצט, להבדיל, ווי אַ מענש... און איצט זעהט ער, אַז אַ מענש איז אויך אזוי, נאָר דער צער און דאָס רחמנות איז פּיעל ווייטאַגדיקער און מעהר אייגענער, ווייל עס איז אייגען בלוט און פלייש... — נאָר גאָט האָט געהאַלפּען, און עס איז דורכגעגאַנגען בשלום. א גרויסער דאָקטאָר האָט צוגעהאַלפּען. ער האָט גע-נומען דערפאַר אַ שטיק גאָלד — צוויי אַקער קאַרטאָפּעל-לאַנד געקענט קליפען פאַר דעם געלד, אָדער נאָך אַ קוה אַרייַן-שוועלען אין שטאַל אַרייַן... נאָר גאָט צו דאַנקען, וואָס עס איז נאָר אויסגעגאַנגען צו געלד.

דערנאָך, אַז ער האָט דערזעהן ראָוין אין בעט, אָן
צוגעמאַטערטע, אַ בלייכע און אויך, להבדיל, ווי די קוה,
אַ פייכטע, און האָט געהאַלטען ביי זיך „דאָס“ אין אַ קישען,
איז ער צוגעקראַכען „אויף אַלע פיער“, געשטעלט זיך ביים
בעט און געזאָגט מיט שרעק:

— ראָוו, דו לייסט?

זי האָט נישט געענטפערט, נאָר זי האָט זאָכט געשאָ-
קלט מיט'ן קאָפּ אַהין און אַהער — אויף נישט. און איהרע
אויגען האָט ער דערזעהן טרערען, און זי האָט געוויזען
שטילערהייט אויף דעם קינד, וואָס איז געלעגען נעבען איהר.
ער האָט מורא געהאַט צוצורירען זיך דערצו — אודאי.
ער איז נור געשטאנען און געקוקט אויף דעם, אויף די אייני-
ציגע שוואַרצע האָר, וואָס האָבען זיך געקלעפט אָן פייכטען
שטערענדעל און שוין אָנגעהויבען זיך צו קרייזלען... אַראָנ-
טשיק'ס אויערען האָבען געגליהט, אין זיין האַרץ איז געקו-
מען אַ וואַרימקייט, וואָס האָט אָנגעגאַסען זיין גאַנצען קער-
פער.

דערנאָך איז ער אַרױסגעגאַנגען פון ראָווי'ס צימער, אַרױם-
געדדעהט זיך איבער די גאַסען, און געפיהלט ביי זיך, אַז
ער איז „רייכער“ געוואָרען. און נישט ווילענדיג האָט ער אין
זיין געדאַנק געמאַכט אַ חשובן, וואָס ער פאַרמאָגט.
ראָוו מיט דעם קינד זיינען זיינס. די זעקס אַקער-באַדען,
וואָס דער טאַטע האָט אים פערשריבען, זיינען שוין זיינע.
דער „בן-יקיר“ איז אודאי זיינער. דאָס „קאַרב“ און דאָס
יינגע עקסעל...

עס איז געווען נאַכט, אַ טיפע הערבעסט-נאַכט, אַ פייכטקייט
איז געשטאַנען אין דער לופט און אַ נעפעל איז געלעגען
אויף דער גאַס. אַראָנטשיק האָט אָבער געזעהן זיינע אייגענע
זעקס אַקער דאָרטען אין דרויסען... אויפגעאַקערטע, נאַקטע
ליגען זיי. אַ פייכטע ראָסע ליגט איבער זיי און זאָפטיגט אָן
די ערד און מאַכט גרייט אויפצונעהמען די קאַרטאָפּלעס אין
בויך פון דער ערד...

נאכדעם ווי ראָזו איז אַרויס מיט'ן קליינעם אינזאָק
 (וועלכע ברודן-מרדכי האָט געײדישט נאָך אַ גרויסען רב פון
 דער אַלטער-היים) פון דעם געבורטס-אַנשטאַלט, האָט זיך אַראָנ-
 טשיק געקליבען אהיימצופאַהרען. די פינגער האָבען איהם
 געברענט צו נעהמען זיך צו דער אַרבייט. צוצוגרייטען די
 פעלדער אויפ'ן פרייהלינג, איבערצוקוקען די „מאַשינען“. ראָזו
 האָט געזאָגט, אַז עס פאַלט איהר גאָר נישט איין מיט אַ
 קליינער „בייבי“ אַרויסצופאַהרען אין אַ פאַרהאַקטער פאַרם,
 וואו מען קריגט נישט קיין דאָקטאָר ווען מען דאַרף. אַראָנ-
 טשיק האָט געטראַכט: זי, ראָזו, איז אַ שטאַדטיש מיידלעך
 און ווייס בעסער ווי אומצוגיין מיט אַזעלכע זאַכען. און
 כאָטש עס האָט געקאָסט אַ שלל מיט געלד צו האַלטען ראָזו'ן
 מיט דעם קינד אין שטאַדט, און געלד איז געוואָרען וואָס
 אַ מאָל ווינציגער, און כאָטש ראָזו'ס געלעגען-ווערען האָט אויפגעגע-
 טען דאָס גאַנצע איינקומען, וואָס די קאַרטאָפֿלעס האָבען דאָס
 יאָהר געבראַכט, אי זיין טייל און אי דעם טאַטען'ס, האָט
 אַראָנטשיק דאָך אַרויסגעקריגען געלד פון פּאָטער און געהאַל-
 טען ראָזו'ן אין שטאַדט.

די ערשטע זאַך, וואָס אַראָנטשיק האָט געטהון, ווען ער
 איז אַ היים געקומען, איז געווען דאָס, וואָס ער איז אַריין
 אין שטאַל און האָט אָבגעצוימט מיט לייטערס זיינע אייגענע
 בהמות, כאָטש אַלע בהמות האָבען געגעסען פון אַ בשותפות'דיגער
 קאָרעטע און בשותפות'דיגע היי און האָבער: „לאָמיר וויסען
 וועלכע עס זענען דעם טאַטען'ס און וועלכע מיינע“. דעם
 „בן-יקיר“, וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר זיינעם, דאָס יונגע
 עקסעל און די שוין איבער צוויי-יעהריגע קאַלב, וואָס ער
 האָט געהאַלטען, פונקט ווי דעם „בן-יקיר“, אַרויסציהען פון
 דער מאַמע'ס בויך און אויפגעצויגען, דאָס אַלעס — זיינע
 בהמות, פון דעם „קאַלב“ איז שוין צייט צו מאַכען אַ קיה.
 האָט זיך אַראָנטשיק געטראַכט, שוין באַלד צוויי און אַ האַלב
 יאָהר אַלט. די בייבי וועט קומען, וועט זיין א פרישער ס גוט.
 און איין פריה-מאַרגען האָט ער אַרויסגעפיהרט דאָס קאַלב

פון שטאָרט, אַזעקגעפיהרט אַ קילאָמטער דריי צו אַ פאַרמער, וואָס האָט אַ גוטען בייק, פון אַ גוטער ראַסע, בעצאָהלט און צוגעלאָזט דעם בייק צו דער יונגער קוה...

אַראַנטשיק האָט זעהר געפּענקט נאָך ראָוון און נאָך דעם קינד. ער האָט נישט געקענט זיין מעהר אַליין. דאָ האָט ער געאַרבייט, אָבער זיין קאָפּ איז איהם געווען אין שטאָרט, ביי ראָוון און ביי דעם קינד. בייטאָג נאָך ווי ביי-טאָג, געווען פּערנומען מיט דער אַרבייט, אָבער עס איז גע-קומען אין די אַווענדען, האָט ער אין שטוב נישט געקענט איינזיצען, זיך אַרומגעדרייט אין די פעלדער, אויסגעגאַנגען אַ פּאַר קילאָמעטער אַנטקעגען דעם פּאַסט-וועגעלע, אפשר קומט אָן אַ בריעף פון ראָוון.

טאַטע-מאַמע האָבען עס צוגעזעהן, און די מאַמע האָט געקרעכט און אָנגעוויזען צום מאַן אויף אַראַנטשיק'ן, קניי-פענדיג זיך די באַקען:

— דער יונג בלאַנקעט זיך דאָך אַרום ווי אַ יתום, עס איז דאָך אַ רחמנות צוצוקוקען, — האָט די מאַמע געזאָגט. — וואָס ווילסטו? דער דרך-עולם איז אַזוי. נעם צו פון אַ טויב די „זי“, בענקט דער „ער“ אויך... — האָט ברוך מרדכי אויסגעטייטש אויף זיין דרך.

אַ פּאַר מאָל איז אַראַנטשיק געפּאָהרען אין שטאָרט אַריין צו ראָוון. ער האָט זיך דאָס אָבער אָפט נישט געקענט פאַר-גינען. אַ חוץ וואָס ראָוון'ס זיצען אין שטאָרט האָט פּערלאַנגט פיל געלד, האָט זיין פּאָהרען יעדעס מאָל אויך אָבעקאָסט עטליכע דאָלער. ראָוון האָט ליעב געהאַט צו זעהן אַ פּאַר-שטעלונג, און קיין געלד איז נישט געווען. דער טאַטע האָט שוין אויך נישט געהאַט — סיידען נאָר צו פּערקויפען אַ קוה אָדער אַ פּערד פון שטאָרט אַרויס.

אויפ'ן פרייהלינג, אַז עס געוואָרען וואַרימער, ווען מען האָט שוין בעדאַרפט זיין גאַנצע טעג אויף דער פּאַרם, האָט ער קוים גע'פּועל'ט ביי ראָוון זי זאָל קומען צוריק אַהיים. עס איז געווען יום-טוב ביי אַראַנטשיק'ן, ווען ער האָט

אייגעשפאנט זיין אייגענעם „בן-יקיר“, מיט אן אונטערגעבונדענעם עק (דער אויטאמאָביל איז נאָך אַלץ געווען „קראַנק“, און ברוך-מרדכי האָט נאָך אַלץ געהאַלטען אין איין מייסטערעווען אין זיינע „בעבע-כעס“) צום וואָגען, און געפּאָהרען נאָך זילבערטאָן, צו דער סטאַנ-ציע, אָבערהמען ראָוין מיט'ן קינד. אַראָנטשיק איז שוין געווען אַ מאַן, אַראָנטשיק איז שוין געווען אַ פּאָטער, געגאַלט דאָס אונ-טערגעוואַקסענע בערדעל און זיך געלאָזט וואַקסען וואַנצעס... און ווידער איז געקומען אַ זומער פון הייסער, שווע-רער אויפּפּאַסענדער ארבייט. אַראָנטשיק האָט זיך דאָס מאָל גענומען צו דער אַרבייט, ווי קיינמאָל גאַרנישט. מיט אַ גוט-מוטיגען שמייכעל האָט ברוך-מרדכי געזעהן ווי אַראָנטשיק בעאַרבייט זיין שטיק פעלד בעסער, פליסיגער ווי דעם אי-בעריגען גרונט, כאַטש די פּראָדוקטען פון דער גאַנצער פּאַרם זיינען געווען אויף שותפות. „דאָך אייגענס“, האָט זיך ברוך-מרדכי געטראַכט, און אַז אַראָנטשיק איז געקומען אין שטאַל אַריין, האָט ער, קודם פּל געגעבען אַ קוק צו זיינע אייגענע בהמות צוגעשאַטען דעם רעשט פון עמער זיינע אי-גענע בהמות. „אייגען בלוט ריהט נישט“, האָט ברוך-מרדכי געשאַקעלט גוטמוטיג מיט'ן קאָפּ.

ראָוין איז אָבגעהיט געוואָרען נישט נור פון איהר מאַן, נאָר פון אַלעמען, אַז זי זאָל קיין איבעריגען שריט נישט טהוין. - זי האָט גענוג דאָס קינד, איז געשלאָפען דערמיט ביז נאָכ'ן האַלבען טאָג, און אַז זי איז אויפגעשטאַנען, האָבען זי אַלע בעדינט. חנה האָט אָנגעגרייט פאַר איהר דאָס עסען, געוואַשען פאַר איהר דאָס געפעס, און אפילו די וועש פאַר'ן קינד און ראָוין האָט עס גענומען אלס אַ זעלבסטאַראַשטענדליכע זאַך. נאָך אין מיטען זומער, ווען די אַרבייט האָט געברענט אונטער די הענד, האָט זיך ראָוין געקלאָגט אויף לאַנגווי-ליקייט, זי האָט זיך דאָס אַלץ גאַנץ אַנדערש פאַרגעשטעלט, האָט זי געזאָגט, אז נישט וואָרט זי קיינמאָל נישט געווען חתונה געהאַט. נאָר וואָס זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, האָט קיינער נישט געוואוסט.

אַראַנטשיק האָט זי אויף יעדען שבת געפיהרט אין דעם שכנה'דיגען „פלעזשור אין“, וואָס איז געווען דאָס יאָהר די אַטראַקציע פון סעזאָן, נישט ווי דער „פאָנטאַן“ דאָס פאָריגע יאָהר. דאָס איז צוליעב אַ צווייטען „מישע עלמאַן“, וואָס האָט זיך געפונען אין דעם שכנ'ס הויז. א יונג אין מאַרינישע מייטקעס, מיט אַ פידעלע אין דער האַנד. כל-זמן ראָו האָט זיך געפונען אין „פלעזשור אין“ מיט די שטאַדט-מענשען, איז זי געווען גליקליך, און געשיינט און געשמייכעלט, נאָר קוים איז זי אַהיים געקומען, איז זי ווידער טרויעריג געוואָרן רען, לאַנגווייליג, און האָט נישט געהאט וואָס צו טהון.

— דאָ ביי אייך אין פאַרם איז „מאַנעטאַנע“, ווי מען רופט עס אין דער „האַטער-היים“ — האָט זי געזאגט — אַז איך וואָלט געוואוסט, אַז עס וועט אַזוי זיין וואָלט איך עס קיינ-מאָל נישט געווען געטהון...

— נו וואָס דען האָסטו געמיינט, מיין קינד, וועט זיין? — האָט זי חנה געפרעגט — וואָס, פייגעלעך וועלעך דיר פון הימעל פליהען גלייך אין מויל אַריין? בעלער וועט מען דיר מאַכען דאָ יעדען אָווענד און „פאַנעס“ און „כראַביעס“ וועלעך קומען צו גאַסט צו דיר? — האָט זיך חנה דערמאָנט אַ נאָמען פון דער אַלטער היים.

— איך האָב געמיינט, אַז עס וועט גאַנץ אַנדערש זיין, — האָט זי געזאָגט, האַלטענדיג אויף דער האַנד דאָס שיינע קינד אין דעם אויסגעהאַפטענעם ווייסען מענטעלע, און זי איז געווען אָנגעטהון אין דעם שיינעם שלאָפראַק. מיט די טראָלדען, וואָס זי האָט זיך געמאַכט צו דער חתונה, מיט דעם זיידענעם הייבעל אויפן קאַפּ, וואָס אין אַראַנטשיק'ס אויגען האָט עס אויסגעזעהן אַזוי חנ'עוודיג, אַז עס איז געווען אויסצוגעהן. און זי זיצט אַזוי, מיט אַזאַ בענקשאַפט אין די אויגען, אַז דאָס האַרץ צוגייט דיר, און זאָגט זיך אַזוי:

— איך האָב געמיינט, אַז עס וועט גאַנץ אַנדערש זיין, גאַנץ אַנדערש.

און אַראָנטשיק שטייט, די הענד פאַרלעגט, און ווייטט
 נישט וואָס צו טהון.
 נאָר פל-זמן די געסט זיינען געווען אין, פלעזשור
 אין, און אַראָנטשיק האָט זי געפיהרט יעדע וואָך צום
 טאַג, איז נאָר געווען צו דערליידען. נאָר באַלד זענען זיך
 די געסט פון „פלעזשור אין“ צופאַהרען, די בלעטער אויף
 די בוימער זיינען גאַלד-רויט געוואָרען, און קיהלע זאַפטיגע
 ווינטען בלאָזען אין דעם זונטנשיין, ראָזן זיצט און קוקט
 ערגעצוואו מיט איהרע פאַרבענקטע אויגען:
 — איך האָב געמיינט, אַז עס וועט גאַנץ אַנדערש זיין,
 גאַנץ אַנדערש...

8.

פאפירענע פערדלעך, פאפירענע קוהעלעך

— וואָס האָסטו טאָקע געמיינט, אָז איך וועל פערבריינגען
גען מיין גאַנץ לעבען אויף דער פאַרם? ניין, איך בין צו יונג
דערצו, — האָט ראָז געזאָגט צו אַראָנטשיק'ן, ווען די ערשטע
גאַלדענע, רויטגע'שוחט'ענע בלעטער האָבען אָנגעהויבען צו
פאַלען פון די בוימער.

אַראָנטשיק איז געבליבען שטעהן. זיין פויערשער קאַפּ
האַט עס נישט געקענט בעגרייפּען; ער האָט זיך אָנגערופּען:
— ראָז, דו האָסט דאָך מיר געזאָגט, אָז דו וועסט
שטעהן מיט אונז אויף דער פאַרם דיין גאַנץ לעבען.

— ניין, אַראָנטשיק, איך וועל נישט פערלירען מיין
לעבען מיט פערד און קעלבער, איך קען נישט שטעהן דאָ.

— נאָר וואָס דען?

— נאָך די יום-טובים נעהם איך דאָס קינד און פאַהר
צוריק אין שטאָרט.

— מיר קענען עס זיך נישט דערלויבען, אַ שלעכט יאָהר
געהאַט — זאָגט אַראָנטשיק אין דער שטיל, מיט שעמעוודיגקייט.

— פערקויף אַ קוה.

— וואָס, פערקויפען אַ קוה? וואָס זאָגסטו? די קוה פער-

קויפען?

— וויילסט נישט פערקויפען, טאָ קום אין שטאָדט, וועסט געפינגען ביי וואָס צו אַרבייטען אין שטאָדט אויך.

— איך ווייס נישט וואָס צו טהון אין שטאָדט, איך וועל ווערען פערלוירען.

— אָ, וועסט שוין געפונען. אַזוי פיעל מענשען געפונען ביי וואָס צו אַרבייטען, וועסטו אויך געפונען.

— נו, ראָזו, איך קען גאָר נישט טהון אין שטאָדט; איך בין אַ פרעמדער. איך ווייס וואָס צו טהון אין פעלד, אָבער איך ווייס נישט, וואָס צו טהון אין שטאָדט.

און עס איז טאָקע געווען וואָהר. דוקא דאָס יאָהר, אויף וועלכען אַראָנטשיק האָט אַזוי פיעל כוחות אוועקגעגעבען, האָט אַזוי פיעל האָפענונג געלייגט, — דאָס ערשטע יאָהר פון זיין קינד אין געווען אַ שלעכט יאָהר פאַר קאַרטאָפּלעס. געגען דער נאַטור האָט אפילו אַראָנטשיק גאַרנישט געקענט מאַכען. פאַר-א-יאָהרען איז געווען אַ גוט קאַרטאָפּלע-יאָהר, און דאָס יאָהר איז נישט געווען קיין גוטס. זיי האָבען אַראָפּגענומען פון זייערע ערד-פרוכטען נאָר אויף אַזוי פיל, וויפיל דעם ווינטער איבערצולעבען, די בהמות אויסצוהאַלטען, קוים נאָר די פראָצענטען צו בעצאָהלען אויף דער היפּאָטעק, וואָס אויף דער פאַרם, וועגען אַבצאָהלען אַ חוב, אָדער צו קויפען נייע ערד, האָט קיין רייד נישט געקענט זיין.

און עס האָט גאַרנישט געהאַלפען, נישט אַראָנטשיק'ס געבעט, נישט דער מאַמע'ס געבייזער, און נישט דעם טאַטע'ס ביטערער שווייגען. קוים איז נאָר געקומען דאָס ערשטע טרעסטעל, האָט ראָזו זיך געפאַקט און גענומען דאָס קינד — זי געהט פאַהרען צוריק אין שטאָדט.

— איך קען נישט דאָ שטעהן אין דער פאַרם, איך בין אַ לעבעדיגער מענש. איך בעדאַרף האָבען אַ טעאַטער, אַ קינאָ. און אַז אַראָנטשיק האָט געפרובט זאָגען: מיר קענען זיך דאָס נישט פּעריגינען.

— האָב איך אַ זאָרג, איך קען מיר פאַר מיר אַליין

פערדינען. מיין אלטע שטעלע קען איך שטענדיג צוריק קרי-
גען. — דער בעל-בית האָט מיר געזאָגט.

— און מיט'ן קינד וואָס וועט זיין ?

— האָסט געהאָט אַ קינד, מוזטו עס אויסהאַלטען.

עס איז אפילו געשמועסט געוואָרען, אַז אפשר וועט

ראָזו איבערלאָזען דאָס קינד אויף דער פאַרם, אָבער אַראָנטשיק

האָט נישט געוואָלט הערען דערפון, דאָס קינד מוז זיך גע-

פונען וואו די מוטער, עס איז צו יונג.

עס האָט זיך אָנגעהויבען פאַר אַראָנטשיק'ן אַ ביטערע

צייט. קוים איז ראָזו אָבגעפאַהרען מיט'ן קינד אין שטאָרט

אַריין, האָט ער זיך מעהר נישט געקענט קיין אָרט געפינען

אויף דער פאַרם. עס האָט איהם מעהר נישט אינטערעסירט

די בהמות, אפילו דער „בן יקר“ נישט, אפילו דאָס קאַלב

נישט. זיין קוה האָט איצט געטרראָגען און מען האָט בעדאַרפט

אויף איהר ספעציעל אַכטונג געבען. ער האָט זיך גאַנצע טעג

אַרומגעוואָלגערט איבער די פעלדער, דער קאַפּ איז איהם

נישט געשטאַנען צו קיין אַרבייט. ווידער האָט די מאַמע נישט

געקענט צוקוקען דעם צער פון איהר זוהן, און די לעצטע

שוואַרצע האָר פון ברוך מרדכי'ס בערדעל זיינען גראָה געוואָרען...

ביו אין איין שעהנעם פריהמאָרגען, האָט זיך אַראָנטשיק

אויפגעכאַפט, געכאַפט זיך זיין קעסטעל און געזאָגט צום פאָטער:

— כ'בעט דיר, טאַטע, גיב אַכטונג אויף מיינע בהמות,

ספעציעל אויפ'ן „קאַלב“ (זיין קוה האָט זיך נאָך אַלץ גערופען

מיט'ן נאָמען „קאַלב“). איך קען נישט העלפען, איך מוז זיין

וואו ראָזו מיט'ן קינד זיינען.

אין דער גרויסער שטאָרט, זעהט אויס, האָט ראָזו שוין

געוואָרט אויף איהם. אַרבייטען איז זי נישט געגאַנגען. זי האָט

געוואָהנט מיט'ן קינד ביי איהר טאַנטע פֿון דער אַלטער היים

אַלס שכנטע, דאָרט האָט אַראָנטשיק נישט געקענט שלאָפען,

ווייל עס איז קיין פלאַץ נישט געווען, און פאַר „עסען“ איז

זי שולדיג געווען אַ הודש, און קיין סענט ביי דער נשמה

נישט געהאַט.

- און וואָס האָסטו געטהון מיטן „קינד“ - האָט אַראָג-
 טשיק געפרעגט אין שרעק - אָהן א סענט?
 - די טאַנטע האָט מיר אויסגעבאַרגט אויף מילך. וואָס
 זאָל איך טוהן, אַז איך האָב חתונה געהאַט מיט אַ מאַן, וואָס
 קען מיך נישט אויסהאַלטען אפילו, ווען איך שטייל זיין
 קינד און קען אַליין נישט ארבייטען - האָט זי געזאָגט אַז
 אויסגעווישט די טרעהרען פון די אויגען.

אַראָנטשיקן האָבען די ווערטער געשטאַכען ווי מיט
 שפילקעס. אַראָנטשיק קען נישט אויסהאַלטען זיין ווייב, אפילו
 ווען זי שטיילט זיין קינד. ניין, אַראָנטשיק איז שוין געווען
 גרייט אויף אַלעס. גוט, אַרבייטען. אָבער צו וואָס נעהמט מען
 זיך? עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אַז ראָזו האָט שוין
 עפעס אויסגעפונען פאר איהם, און זי האָט טאַקע געוואַרט,
 אַז ער זאָל נאָר קומען. זי האָט איהם נישט געוואַלט שרייבען.
 זי האָט געוואַלט, אַז ער זאָל אַליין קומען צו זיין ראָזו און
 צו זיין קינד.

די טאַנטע האָט געהאַט אַן איידעם, וואָס האָט צו פער-
 קויפען אַ „טאַבאַק-געוועלבעל“ אין ברוקלין, אויף אַ גוטען
 פונקט, אין א ווינקעל נישט ווייט פון אַ באַן-סטאַנציע, וואו
 פיל מענשען געהען דורך, עס איז אַ גאָלדען געשעפט. יענער
 וואָלט עס קיינמאָל נישט געווען פערקויפט, דערפאַר, ווייל ער
 שאַרט געלט. ער פערקויפט עס נאָר דערפאַר, ווייל יענער
 האָט שוין געמאַכט גענוג געלט, און ווייל נישט אַזוי שווער
 אַרבייטען. אויפהויבען זיך פיער פאַרטאַג. ער וויל בייטען אויף
 אַ רוהיגער געשעפט, וואו מען בעדאַרף זיך נישט אַזוי פריה
 אויפהויבען. און טהון טהוט ער עס נאָר דערפאַר, ווייל ראָזו
 איז זיינס אַ משפחה. די גאַנצע „ביזנעס“ בעדאַרף קאַסטען
 פופצעהן הונדערט דאָלאַר מיט דער סחורה, אַ העלפט גלייך
 קרן, און אַ העלפט אויסצוצאָהלען. אַראָנטשיק איז סי-ווי-סי
 געוואוינט זיך אויסצוהויבען פריה אויף דער פאַרם, וועט ער
 קענען גוט אַכטונג געבען צום ביישפיל און בייטאַג וועט זי,
 ראָזו אויך קענען צוהעלפען. וועלען זיי זיין צוזאַמען מיטן

קינד אין שטאָרט, וואו אַלע מענשען וואוינען, נישט צו פערשוואַרצען און פערפֿינסטערען איהר לעבען צווישען „היהנער און קוה“ אין אל די העק.

— איך קען דאָך אָבער נישט די אַרעזייט, — זאָגט אַראָנטשיק.

— קלײַניגקייט, וועסט זיך אויסלערנען. יענער וועט שטיין מיט דיר אַ מאָנאַט אָדער מעהר, ביז דו וועסט זיך איינברעכען.

אַראָנטשיק האָט אַ מינוט געקלערט:

— און פון וואָנען וועלען מיר געהמען געלד? פון דער פאַרם קען מען דאָך קיין סענט נישט אַרויסנעהמען.

— וואָס בעדאַרפסטו אַ פאַרם, צו אַלדי גוטע יאָהר? וועסט פערקויפען דיין טייל, די זעקס אַקער, וואָס בעלאַנגען צו דיר, דאָס „בן-יקיר“, דאָס „קאַלב“ און וועסט מאַכען אַלץ-דינג צו געלט.

אַראָנטשיק איז געבליבען שטעהן ווי צומישט.

ער וועט פערקויפען דעם „בן-יקיר“, דאָס קאַלב, זיינע זעקס אַקער, וואָס איז זיין אייגענס. מיט וואָס וועט ער בע-אַקערען די ערד? אויף וואָס וועט ער פערזייען זיינע קאַרטאָפּעל?

— דו קלערסט דען נאָך צוריקצופאַהרען אויף די פאַרם? — קיינמאָל שוין נישט זיין אויף דער פאַרם? קיינמאָל שוין נישט בעאַרבייטען די ערד? קיינמאָל שוין נישט דורכ-פיהרען אַנאַקער איבער דעם פעלד?

עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי מען רוקט אַוועק דאָס שטיקעלע ערד, אויף וועלכער ער שטעהט, פון אונטער זיינע פיס. דער קאַפּ האָט זיך איהם אָנגעהויבען צו מישען. ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָ טהוט זיך.

— ראז, דו ווילסט, אַז איך זאָל פערקויפען מיין פאַרם? — האָט ער אויסגעשריען.

— וואָס טויג דיר אַ פאַרם? אַזוי פיל מענשען לעבען אָהן אַ פאַרם, אין שטאָרט, וועסטו אויך לעבען.

— ניין, ראָז, איך וועל שטאַרבען אָהן אַ פאַרם, אָהן דעם „בן-יקיר“, און אָהן דעם „קאַלב“. ניין, איך וועל נישט קענען לעבען.

— איז דיר דאָס „קאַלב“ און דער פערד טייערער פון מיר? — פּרעגט ראָז.

— ראָז! — שרייט אויס אַראָנטשיק.

— נו, זיי נישט קיין קינד, וועסט זיך צוגעוואוינען, וועסט זעהן, מיר וועלען געהן אלע נאַכט אין טעאָטער, צו פריינד, פריינד וועלען קומען צו אינו. מיר וועלען לעבען ווי אלע מענשען לעבען. איך האָב דאָך שוין נישט געזעהן קיין בעקאַנטע זייט איך האָב חתונה געהאַט.

— און וואָס וועט דער טאַטע זאָגען? — האָט אַראָנ-טשיק פּלוצלינג געפרעגט.

— דער טאַטע? וואָס ביזטו, דעם טאַטענ'ס „קינד“? האָסט דאָך שוין אַליין אַ קינד, און אַ ווייב אויך!

— ניין, ראָז, איך וועל עס נישט קענען. ראָז, קום צוריק אַהיים. קום, ראָז, אין פאַרם — האָט זיך דער גרוי-סער, שטאַרקער, אומבעהאַלפענער יונג געבעטען ביי איהר ווי אַ קינד.

— קיינמאָל נישט מעהר אין מיין לעבען. איך האָב שוין גענוג.

און עס האָט נישט געהאַלפען. אַראָנטשיק איז צוריק-געפאָהרען אַהיים, איבערגעלאָזט ראָז'ן מיט'ן קינד אין שטאָדט. און ווידער האָט זיך אַראָנטשיק „אַרומגעבלאָנקעט“ אַנ-איינזאַמער אין די בלאָטעס פון זיינע פעלדער, און געמור-מעלט עפעס צו זיך. נישט געגאַנגען אין שטאַל אַריין, נישט געקענט קוקען אין די „אויגען“ אַריין דעם „בן-יקיר“ מיט דעם יונגען אַקסעל. האָט ער געלאָזט דעם פּאָטער אויפּפאַ-סען אויף די בהמות. דאָן איז אָנגעקומען אַ קליין בריוועל פון ראָז'ן, אין וועלכען עס איז געשטאַנען געשריבען מיט איהר האַנד-שריפט: „אַז דו האָסט ליב דאָס קינד און ראָז'ן, טהו עס געשווינד, וואָרים עס איז די לעצטע געלעגענהייט.

דער מאַן מוז פּערקויפּען אַן אַנדערען. און צום סוף
בריוועל איז געשטאַנען צוגעשריבען מיט ראָז'ס ווייבערשריפט:
„די בייבי וויל זיין צוזאַמען מיטן „פּאַ“ און ראָז אױך.“
און מיט אַ סך געדאַנקען-שטריכען.

אַראָנטשיק'ן האָבען די עטליכע ווערטער אָנגעצונדען:
„די בייבי וויל זיין צוזאַמען מיטן „פּאַ“. זיין קינד און
ראָז אױך...“

ער איז אַריין אין שטאַל, געזעהן דעם „בן-יקיר“ שטעהן
מיט'ן קאַפּ אַראָבעבויגען צו זער ערד. און דאָס „קאַלב“
אױך.

ער איז אַרויס. ער האָט זיי נישט געקענט קוקען, די
בהמות, אין די אויגען אַריין... און ווידער האָט זיך אַראָג-
טשיק אַרומגעדרעהט איבער די פעלדער, געטאַפּשעט אין
דער בלאָטע און געהאַלטען אין איין רעדען צו זיך: דאָס
קינד וויל זיין מיט „פּאַ“ צוזאַמען.. דאָס קינד, זיין קינד
און ראָז אױך... זיין ראָז. ביינאַכט האָט ער זיך געוואָרפען
אויף זיין געלעגער, אויפגעשטאַנען אין מיטען דער נאַכט
און איז אַרויס אין די פעלדער איינער אַליין. זיין האַרץ איז
אויסגעגאַנגען פאַר בענקשאַפט.

דעם פּאָטער האָט ער אויסגעמיטען. ער האָט זיך גע-
שעהמט דעם טאַטען צו קוקען אין די אויגען אריין, פּונקט
אַזוי ווי דעם „בן-יקיר“. און ברוך מרדכי, ווי עס האָט אויס-
געוויזען, האָט איהם אױך אויסגעמיטען, אַזוי ווי מען מיידט
אויס אַ מענשען, וואָס טראָגט זיך אַרום מיט שלעכטע גע-
דאַנקען... נאָר די מוטער, חנה, האָט געלאָזט פּאַלען אַ וואָרט
ביים טיש — איינס פון איהרע ווערטלעך.

— אַז מען וויל נעהמען די קיה אין שטאַל אַריין,
שלעפט מען דאָס קאַלב. די קיה געהט שוין נאָך אליין...
האָט זיך ברוך מרדכי אַראָפּגערוקט דאָס קאַפעל איבער'ן
שטערען, און האָט זיך געגעבען אַ בייזער:

— חנה!

אין אַראָנטשיק האָט זיך אויפגעהויבען און איז אַרויט אויף דער גאַס.

די נאַכט איז געווען אַ ליכטיגע, לבנה אין שטערען אַרויט, און אַ פרעסטעל האָט גענומען און געגליטשט זיך איבער די פעלדער. אַרום און אַרום איז שטיל געווען, און פון דערווייטענס האָט פון ערגעץ אַ פענסטער אַרויסגעשיינט אַ ליכט. דאָרט מוז זיין פרעהליך...

האַט ער זיך דערמאָנט, אָן ראָזין אָן דעם קינד. זיי זיצען ערגעץ אין אַ הויז, אין דער גרויסער שטאָדט, און וואַרטען אויף איהם.

און דערפאַר וואָס די מאַמע האָט עס אין גאַנצען אַרויס-געזאָגט, איז ער געגאַנגען עס אויספיהרען.

ער איז צוויק אַריין אין שטוב, און אָנגערופען זיך צו דעם נאָך ביים טיש איבערגעבליבענעם טאַטען:

— טאַטע, איך קען נישט אַנדערש. איך מ'ז זיין וואו ראָזו איז, וואו מיין קינד איז. איך פאַהר אין שטאָדט.

נאָר ברוך מרדכי האָט זיך גאַרנישט אָפגערופען, גאָר נישט געענטפערט, און דערפאַר, וואָס ברוך מרדכי האָט גאָר-נישט גערעדט, האָט חנה אויך מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצורעדען.

די עלטערענס שוויגען האָט אַראָנטשיק'ן פון געדולד אַרויסגעבראַכט. האָט ער זיך אָפגערופען:

— און וואָס וועסטו טהון, טאַטע, אָהן מיר? וועסט זיך קענען אָהן מיר אַנ'עצה געבען?

— גיב נור אַ קוק מיינע העלפערסו איך קען זיך אָהן דיר אויך אָן עצה נעבען! געה, געה, אַז דו ווילסט געהן.

אַראָנטשיק איז געבליבען שטעהן און נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערען.

— אויב אַזוי, איז גוט. אויב אַזוי איז גוט, — האָט ער געברומט פאַר זיך.

נור ברוך מרדכי'ן האָט שוין פאַרדראָסען, וואָס ער האָט זיך

געבייזערט אויפֿן זוהן. וואָס איז ער, נעבעך, שולדיג? דער דרך הטבע איז דאָך אזוי: אַ טאָטע איז דאָרט וואו זיין קינד איז... האָט ער גרויס עגמת נפש געהאַט און גרויס רחמנות געקריגען אויף זיין זוהן.

— און דו מיינסט, אַז דו ביזט שוין פאַראַלען, וואָס? די שטאָט איז אויך אַ מקום. אזוי פיעל מענשען וואוינען אין שטאָט, וועסטו דאָרטען אויך וואוינען. און, ווידער דאָס בלייבט דאָך דאָ. אויף פּריהלינג, אז גאָט וועט געבען, וועסטו אַרויסקומען.

אַלע האָבען געוואוסט, אַז זיי זאָגען נישט דאָס, וואָס זיי מיינען. צום מייסטענס האָט עס געפֿיהלט ברוך מרדכי אַליין. האָט ער נישט געקענט פֿערענדיגען דעם זאָך און אָנ-געהויבען צו ברומען עפעס אַ נגון'ל, וואָס ער האָט געהאַט ספעציעל אויף אַזעלכע „אַקאָזיעס“ — גענומען און אָננעטהון זיך דעם פֿאַלטאָ און איז אַרויס אויף דער גאַס.

דעם אָווענד איז אַראַנטשיק נישט אריין אין שטאָל צו די בהמות — ער האָט עס איבערגעלאָזט דעם טאָטען, — ער האָט זיי נישט געקענט קוקען אין די אויגען אַריין...

פֿאַר די נעקסטע פֿאַר טעג איז ברוך מרדכי פֿערשוואַונ-דען, און ווען דער שכן איז געקומען בעקוקען די זעקס אַקער גוטע קאַרטאָפעל-גרונט, איז ברוך מרדכי פֿונקט געווען אין שטאָט. אַ נויטיגע זאָך געהאַט צו טהון, אין זילבערטאָן אָן אַסיפה אַלץ וועגען דער שוהל, וואָס מען געהט שטעלען אין זילבערטאָן, און ווי בעקאנט, איז ברוך מרדכי דער גאַנצער אָנפֿיהרער...

און אַז אַראַנטשיק האָט געפֿיהרט דעם „בן-יקיר“, מיט דער שוין טראַגענדיגער „קאַלב“ און דאָס עקסעל, וואָס ער האָט געהאַלפֿען אַרויסשלעפען פֿון די מוטערס בייכער, — צום שכן דושאַנסאָן אין שטאָל אַריין, — האָט ער געמורמעלט אונטער דער נאָז — ווי זיי וואָלטען געווען לעבעדיגע מענ-שען אויסמידענדיג זייער בליק:

— קען נישט העלפען — די „בייבי“ וויל זיין צוואַ-
מען מיט „פא“.

דעם פֿריהלינג האָט אַראָנטשיק שוין נישט אַרויסגעפיהרט
אַ לעבעדיג פֿערד מיט אַ לעבעדיגער קוה פון ווינטערדיגען
שטאַל אויפֿן פֿרייען פֿעלד אַרויס ער איז געשטאַנען אין אַ
פּאַפּיר-געוועלבעל, ערגעץ אין ברוי קליין און פּאַקויסט צו אַ
קינד אַ פֿערד און אַ קוה, אויסגעשניטען פון פּאַפּיר...

די זון האָט אַריינגעשיינט דורך די אָפּענע טהירען פון
געוועלעב. דאָס העמד האָט געפּיסען אויף זיין לייב, אַראָנטשיקן
האָט זיך אַלצדינג געדאַכט, אַז ער באַלמוטשעט, און טהוט
גאַרנישט. אַז דאָרט שטעהען זיינע אַקער און וואַרטען אויף
איהם — און ער שפּעלט זיך מיט פּאַפּירענע פֿערדלעך?

דערפֿאַר האָט דער אַלטער ברוך מרדכי, וועלכער איז
געוואָרען דורך דעם ווינטער נאָך מעהר איינגעפויגען צו דער
ערד — געפיהרט זיין ברוינעם „יתרו“ און געאַקערט איבער
די פֿעלדער פון דער אַלטער פּאַרם, זיין קאָפּ איז געלעגען אי-
בער דעם אַקער, און אַז ער איז אָנגעקומען צום גרענעץ פון
דער אַלטער פּאַרם, האָט ער שוין געזעהען זיין שכן דושאַן-
סאָן שטעהען אויף די נייע זעקס אַקער, אָנגעלעהנט אויף זיין
גרויסען פֿערד, און קייען טאַבאַק. ברוך מרדכי האָט אויסגע-
מידען זיין בליק. ברוך מרדכי האָט זיך בעטראַכט פֿאַר דער
„פּנסת ישראל“, און שכן דושאַנסאָנען — פּאַר די „אומות
העולם“. און די פּנסת ישראל האָט זיך געשעהמט צו קוקען
די אומות העולם אין די אויגען אַריין... שכן דושאַנסאָן איז
אַבער בכיוון איבערגעבליבען וואַרטען מיט זיין אַקער-פֿערד
אויף ברוך מרדכי'ן:

— אַז די יונגע צופליהען זיך, וואָס איז די פּעולה,
אַז די אַלטע האַלטען אויף די נעסט, שכן ברוך מרדכי? —
האָט דושאַנסאָן געפּרעגט אַ קשיא.
— די נעסט מוזען די אַלטע אויף אלע אופנים אויפהאַל-

טען, — האָט ברוך מרדכי אָפגעענטפערט, — אַז די יונגע
זלען האָבען וואו צוריק צו קומען, ווען עס וועט זיי פאַר-
מיאוס'ט ווערען די פּאַפירענע פּערדלעך. — נישט אַזוי, שכן
דזשאַנסאָן?

— איך דענק, אַז דו האָסט רעכט, שכן ברוך מרדכי
— האָט דזשאַנסאָן אָפגעענטפערט נאָך אַ לאַנגען נאַכקלעהרען,
אויסגעשפּיגען דעם טאַבאַק פֿון מויל, און די שכנים האָבען
זיך גענומען ווייטער צו אַקערען יעדער זיין טייל...

אויף אשיף

געטראָפּען האָב איך זי אויף איינער פון די שיפּען, וואָס קרייזען דעם ים פון אייראָפּא קיין אמעריקא - צווישען די צווייטע קלאַס פּאַסאַזשירען. אין היינטיגער צייט, ווען קיין עמיגראַנטען זענען נישטאָ - פּאַהרען נאָר אויסדערוועהלטע אויף די שיפּען, אַמעריקאַנער, אָדער אזעלכע אייראָפּעער, וועל-כע האָבן עפעס ספּעציעלעס צו ברענגען קיין אמעריקא. זעלבסטפּאַרשטענדליך, די געזעלשאַפּט איז געווען א רעכט אינטערנאַציאָנאַלע. עס האָט זיך געסוגען צווישען אינו אַ יונגערימאַן אַ רוסישער עמיגראַנט - אַ וואונדערבארער פּיאַנאָ-שפּיעלער, שיער אַ צווייטער פּאַדערעווסקי, נאָר ער האָט נישט די „פּראָ-טעקציע“ פון אַ פּאַדערעווסקי, האָט ער געזאָגט, - וועלכער האָט געפּיהרט קיין אמעריקא זיין קונסט. א שפּאַנישער אַקסען-קעמפּפּער, עפעס א וואונדער פון דער וועלט, וועלכער איז גע-פּאַהרען קיין מעקסיקא קעמפּפּען מיט ווילדע אַקסען. א וואונ-דערליכער אלטער דייטש, וואָס האָט אראָפּגעפּיהרט קיין אמע-ריקא א מאָדעל פון א נייעם טראקטאָר, אַנאייגענע ערפינדונג, וואָס וועט פּאַרדן אין אַ יאָהר צייט ברענגען דערצו, אַז ער זאָל זיין פּאַבריק שליסען. א יונגער פּאַליאַק, וואָס האָט זיך אויס אומגעקאַנטע סיבות גערופּען אין דער אינטערנאַציאָנאַ-

דער געזעלשאפט, וואו ס'האָט אייגענטליך קיינעם נישט אינ-
 טערעסירט, וואָס איינער איז געווען אין דער היים — מיט א
 מיליטערישען טיטול „קאָפיטאַן“. נאָר געפּאָהרען איז ער נישט
 צוליב מיליטערישע צוועקען קיין אַמעריקא, נאָר צו אַרבייטען
 אַלס אינזשינער אויף אַ פּאַבריק. אַ פּראַנצויזישער קאָך-מייסטער,
 אַן אונגאַר, אין נאָך צוויי-דריי דייטשע משפּחות-עמיגראַנטען,
 פּאַרוואַרגטע, מיט פיל קליינע קינדער, וועלכע האָבען געהאַפּט
 זיך צו בעזעצען אויף ביליג לאַנד ערגעץ אין דער וועסט.
 מיט דער פּערזענלעכקייט פון די אַלע רייזענדע, מיט
 זייערע בעזונדערע צוועקען, וואָס האָט זיי געבראַכט צו פּאָה-
 רען קיין אַמעריקא, האָבען מיר זיך בעקענט ערשט שפּעטער,
 און טאַקע אַ דאַנק איהר דער, יונגער אַמעריקאַנער מיידלע,
 מיסס געטרוד זילבערשטיין, וואָס איז צוריקגעפּאָהרען מיט
 איהר פּאָטער פון אַן אייראָפּעאישער רייזע. צום ערשטען
 אָבער איז יעדער פון די פּאַסאַזשירען געוועסען בעזונדער,
 איינגעהילט ווי אין אַ וואַלקען. אין זיינע אייגענע זאָרגען,
 ווייט איינער פון דעם אַנדערען, ווי די לענדער פון וואַנען
 זיי קומען. דערצו האָט אויך געהאַלפּען דער פּערכמאַרעטער
 ים און דער בלייערנער הימעל פון אַ טריבען נאָוועמבער-
 טאָג. מענשען פון דער טריקעניש געפינען זיך אויפ'ן ים ווי
 הילפּלאָזע קינדער, ווען די מוטער-זון איז נישטאָ מיט זיי.
 די זון, וועלכע איז מיטגעגאַנגען מיט די פּאַסאַזשירען פון
 דער ערד אויפ'ן ים אַרויף, האָט זיך באַלד פון דעם ערשטען
 טאַג בעהאַלטען און איז נישט מעהר געווען צו געפונען.
 מענשען זיינען געוועסען פּערלירענע אין די ווינקעלעך פון
 דער גרויסער שיף און עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז אַמעריקא
 איז אַן אויסגעטראַכטער חלום, וואָס די פּאַנאַאויע האָט אויס-
 געפונען צו פּאַרנאַרען דעם מענשענ'ס בענקשאַפט נאָך אַ בע-
 סערע און אַ שעהערע וועלט. אין אמת'ן אָבער פיהרט זיי
 די טרויעריגע אוינהיימליכע שיף מיט איהר זיס-זויערען גערונך
 פון פּאַרלעגערטע סחורות, וועלכע נודזשעט צו ברעכען, אין
 אַ גראָהע האָפּנונגסלאָזע נאַכט אַריין. ווי גראָה און האָפּ-

בונסלאָז עס זעהט אויס דער אָהן-ענד פון ים, אין וועמענס וואַנד עס עגבערט זיך אַריין די נאָז פון שיף. עס איז פער-לוייען געגאַנגען ביי די פּאַסאַזשירען דער צוועק, צוליעב וועלכען זיי האָבען אונטערגענומען די ווייטע און שווערע רייזע. זיי זיינען זיך פאַרגעקומען ווי אָפּגענאַרטע און אויסגעלאַכטע, אַריינגעפיהרט אין דעם אונגליקליכען ים. ווי תמיד אין אַזעל-כע פּאַלען, גאַרען מענשען נאָך אַ וואָרט פון טרייסט, נאָך ערמוטיגונג און אויסריידען זיך דאָס האַרץ איינער פאַר'ן אַנדערען. נאָך די, וועלכע האָבען געקענט ברענגען די טרייסט איינער צום אַנדערען, זיינען געווען פאַרפרעמדט און פאַרפיינדעט. די גרויל-שטימונג, אין וועלכער די מענשען האָבען זיך מיטאַמאָל געפונען, האָט אַזוי דערווייטערט אין פּאַסאַזשיר פון אַנדערען, אַז זיי האָבען זיך בעטראַכט פאַר שונאים, און אויסגעמידען איינער דעם צווייטען. ווי תמיד אין אַזעלכע פּאַלען, האָבען זיך די רייזענדע גענומען צו שרייבען בריעף צו אייגענע, כאָטש עס איז נאָך געווען אַכט טעג צייט ביז צו דעם אָנקומען פונ'ם שיף צו דעם פּאַרט - כאָטש אַזוי אַרום אָנצובינדען זיך מיט דער ערד, וועלכע מענשען האָבען שוין געקענט נאָך בלויז פון זכרון.

אַז עס איז געוואָרען געגען אַווענד און דאָס היימישע עלעקטרישע ליכט האָט זיך אָנגעצונדען, האָט די בעקאַנטע בעלייכטונג, וועלכע די מענשען האָבען נאָך געקענט פון דער היים, היימישער געמאַכט און נעהנטער געבראַכט די שיף צו די פּאַסאַזשירען. דער ים איז געוואָרען דער אונגליקליכער דרויסען, פון וועלכען מען בעהאַלט זיך אין די שטובער אַריין. עפעס האָבן ביי דעם עלעקטרישען ליכט אין דעם קליינעם נידעריגען לעזע-זאַל פון דער צווייטער קלאַס, וואו די פּאַסאַזשירען האָבען זיך אַממערסטען אויפגעהאַלטען, די רייזענדע יאָ דערפיהלט אַ נאָהענטקייט איינער צום אַנדערען און אַ בעדערפעניש צו רעדען איינער צום אַנדערען. נאָך יע-דער איינער האָט מורא געהאַט אָנצוהויבען דאָס געשפרעך צום צווייטען. מענשען, איידער זיי קענען זיך, קוקען זיי

זיך אויס ווי שונאים, עס דאַכט זיך נאָר יעדען איינעם, אז דער אַנדערער האלט זיך העכער און קוקט אויף איהם מיט גאווה. אַזוי איז עס אויך דאָס מאָל געווען. זעהר דזשענ-טעלמעניש האָט איינער דעם אַנדערען אויסגעמידען דעם וועג, און ווען ער האָט זיך צופעליג אָנגעקלאַפט מיט'ן צווייטען דורך אַ וואַקעל פון דער שיף, האָט ער איהם, אין אַן אינ-טערנאַציאָנאַלען אונטערהאַלפענעם שמייכעל, מיט אַן אונפאַר-שטענדליכען ברום, מחילה געבעטען.

ביים טיש, ביים עסען, זיינען די באַציהונגען איינער צום אַנדערען געווען שטייפע, לאַנגווייליגע און אויסמיידענדע. די יונגע לייט האָבען זיך געאיילט וואָס שנעלער אַוועקצולוי-פען פון טיש, און געקוקט מיט חזק'דיגען ביטול אויף די אויס-געהונגערטע דייטשע משפחות, וועלכע האָבען נישט געוואָלט שענקען קיין איין מאכל, וואָס מען האָט דערלאָנגט צום טיש. זיי זענען געזעסען לאַנג און שווער אין דעם ענגען שפייז-צימער, כאָטש די לופט איז געווען אַן אונערטרעגליכע, בליי-ערנע, הייסע, און די טעלער האָבען זיך געוואַקעלט אין אָנ-געשלאָגען איינער אָן דעם אַנדערען פונ'ם וואַרפען זיך פון שיף. נאָר נאָכ'ן עסען האָט דער עולם זיך אָנגעהויבען צו קלייבען איינציגווייז אין לעזע-זאַל, וואו זיי האָבען זיך אויס-געזעצט אין די ווינקעלעך יעדער פֿאַרטראַכט אין זיינע איי-גענע זאָרגען. נאָר פֿלוצים האָט זיך מיט אַמאָל דערהערט אַ קוויטשענדיגער דזשאַז-שפּיעל פון אַ קליינעם כאַרכעלדיגען גראַ-מאָפּאָן.

די בכבודע דייטשען, מעהרסטען נאָך די זאַטע, אָנגע-געסענע, רויט-באַקיגע דייטשקעס, האָבען פּינדלדיך זיך אומ-געקוקט אויף דער חוצפה'דיגער דזשאַז-שפּיעלערין. זיי האָט אָבער אָפּגעענטפערט אַ שמייכעל פון אַ פֿאַר ליכטיגע, איינגע-לאַדענע שוואַרצע אויגען פֿון אַ יונגע מיידעל, וועמענס שוואַר-צע לאַקענדיגע האָר האָבען צוגעהאַלפּען דעם שמייכעל פֿון איהרע אויגען. מיט איהרע ענטבלויזטע אַרעמס האָט זי גע-פאַכט אַ בעוועגונג צו די בכבוד'דיגע דייטשקעס, איינלאַדענ-

דיג זיי צום טאָנן, פון וועלכען, זעלבסטפערשטענדליך, די בכבוד'דיגע מוטערס האָבען זיך מיט אַן אַקסעל-שאַקלען אָב-געווענדעט. אויפגעבראַכט איבער דער שטערונג, האָבען די דייטשע פֿאַמיליען-פֿאַטערס אַוועקגעלייגט די ביכער פון זייערע הענד, וואָס זיי האָבען געהאַלטען ביים פֿאַרלעזען פֿאַרן קרייז פון זייער משפּחות. די ערשטע, וואָס האָבען זיך אָפּגערוּפּען אויפֿן קלאַנג פון דעם דזשאַז-גראַמאַפֿאָן, זענען געווען די קינדער, וועלכע האָבען אַרומנערינגעלט דאָס יונגע מיידעל מיט איהר גראַמאַפֿאָן. די טוטעס האָבען אָבער באַר זיי צוריק-גערוּפּען צו זייערע פֿלעצער: דאָן האָט געוואָגט זיך צו דער-געהנטערען צום מיידעל דער שפּאַנישער אַקטען-קעמפּער. ער-מוטיגט דורך דעם איינלאַדענדיגען בליק פון איהרע ליכטיגע אויגען, איז אויך צוגעקומען דער יודישער פּיאַנאָ-שפּיעלער באַך זיי דער פּוילישער קאַפיטאַן, מיט אַן עלעגאַנטען פֿאַר-בייג.

קיין בשותפות'דיגע שפּראַך איז נישט געווען צווישען זיי, נאָר צו אַלעמען, ווי אַ זעלבסטפערשטענזליכע זאַך, האָט דאָס מיידעל אָנגעהויבען צו רעדען ענגליש. יעדער איינער פון די יונגעלייט האָט זיך געשעהמט נישט צו פֿאַרשטיין די שפּראַך פּונ'ם פֿאַנד, אין וועלכען ער פֿאַהרט, האָט ער פּאָגענטפערט מיט אַ שמייעל, מיט אונפערשטענדליכע ענגליש קלינגענדע ווער-טער.

און פֿון דאַנען האָט זיך אָנגעהויבען די בעקאַנטשאַפֿט. צום פּערדרוסס פון די דייטשען און נאָך מעהר פון די, פון די שיך ביז צום האַלז פאַרקנעפּלעט, דייטשקעס, האָט דאָס מיידעל געטאַנצט מיט איין יונגענמאַן נאָכ'ן אַנדערען, אַליין זי אױס-פּאַדערענדיג און אַליין זיך אויפּזוכענדיג אַהרע קאַוואַלע-רען.

אויפֿן צווייטען טאָג איז געווען אַ שטורם. די וועלען ווי צעיושעטע הַנְּט האָבען זיך געלאָזט פון אַלע זייטען פון ים מיט אַ בייזען געמורמעל צו דער שיף. די שיף, שווצר אַטעמענדיג, איז געגאַנגען מיט פּאַמעלעכדיגע

טריט אין גראָהען מאַטען ים, ווי אַן אַלטער, מידער וואַנדע-
רער, דרעפטשענדיג אין איינגעפרוירענעם שניי. מעהרסטע פון
די פּאַסאַזשירען האָבען זיך נישט בעוויזען אויפ'ן דעק פֿון
דער שיף, און די, וועלכע האָבען זיך יאָ געוויזען, זענען גע-
ווען איינגעהילט אין טיכער און שאַלען און געלעגען אויף
שטוהלען אין די ווינקלען ווי לעבעדיגע מתיים; פאַרמאַכט די
אויגען, נישט צו זעהן די גראָהע וועלט, וואָס דער נעפעל
האַט ווי אַ שפינוועבס איינגעשפינט דעם הימעל מיט דעם ים,
עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי ליידען אַלע פון צאָהן-וויי-
טאָג, וואָס דער גערוו שטעקט נישט אין צאָהן נאָר אין האַר-
צען... מיט אַמאָל האָט זיך ווידער דערהערט דאָס גרעלענדיגע דושאַן-
שפּיעלען פון דעם קליינעם גראַמאַפּאָן, געבען דעם שוואַרץ-
אויגיגען מידעל.

גאַרנישט ווי דער ווינט מיינט זי אויך, אהן ראָק, אָהן
זשאַקעט, נור אין דעם קאַלירטען טאַליע-פאַרמדיגען סוועטער.
צום ערשט האָט איהר גראַמאַפּאָן-שפּיעלען אַרײַסגערופען פאַר-
ביטערונג ביי די אין טרויעריגקייט פאַרזונקענע, אין אייגענע
צרות אויפגעגעסענע, אין די טיכער איינגעגראָבענע פּאַסאַזשי-
רען. „וואָס אַן אַמעריקאַנערן קען זיך דערלויבען!“ די
גאַנצע שיף איז זייערס. „דער וואָס האָט געלד, דער האָט
די דעה“, האָבען די עלטערע געברומט, אויסגעדרעהט זיך אויף
דער צווייטער זייט, איבערגעצויגען די קעפּ מיט די שווערע
היימיש-געמאַכטע פאַרבענרייכע שאַלען און טיכער, וועלכע
האָבען דערמאָנט אַן אַ קליינשטעדטעלישען יאָהר-מאַרק. און
זענען געווען די איינציגע פרייד אן די אויגען אויף דער
טרויעריגער גראָהער שיף.

די פּאַסאַזשירען האָבען געפרובט ווייטער דרימלען אין
זייערע טיכער, נאָר דער דושען-ניגון האָט אַריינגעדרינגען דורך
די טיפּע וואַלענע שאַלען און האָט געקיצעלט דאָס לעצטע
ביסעל חיות, וואָס האָט ערגעץ-וואו דאָרט געצאַנקט צווישען
די טיכער און די קאַפּאַטעס:

„איך ליעב דיך אין מאַרגען.“

„איך ליעב דיך אין אָווענד,
 „איך ליעב דיך אין זומער,
 איך ליעב דיך אין ווינטער.

— אַ שוואַרץ יאָהר אויף איהרע הענד און פיס, געפונען
 א צייט צו שפילען, — האָט ווער דאָרט געברומט פאַר זיך.
 — קיין אויג לאָזען זיי נישט צו טהון, — האָט אַ יו-
 דענע געמורמעלט, — ביינאַכט די שיף און בייטאַג דער
 גראַמאַפאָן.

אַבער דער דזשאַז-ניגון, אַרויסקוויטשענדיג ווי אַ דיבוק
 פון דעם קליינעם גראַמאַפאָן, האָט נישט אויפגעהערט איינצו-
 עגבערען זיך אין די מוחות, און דאָ און דאָרט האָט ווער פון
 די פאַסאַזשירען, נאָך איינגעהילט אין זיינע טיכער און שאַ-
 לען, מיטגעברומט דעם ניגון פאַר זיך, אין זיין אייגענעם
 לשון, וואָס ער האָט איהם מיטגעבראַכט פון זיין אייגענער
 היימאַט:

„איך ליעב דיך אין מאָרגען,
 „איך ליעב דיך אין אָווענד,
 „איך ליעב דיך אין זומער,
 „איך ליעב דיך אין ווינטער.

און דאָ און דאָרט האָט שוין אַ יונגעראַמן פון זיך אַראַב-
 געוואַרפען די קאָלדרעס, אַראַבגעקראַכען פון שטוהל און צו
 געקומען צום מיידעל מיט'ן גראַמאַפאָן, באַלד האָט זיך גרופירט
 אַרום איהר אַ גרופע פון מענער און פרויען, דער גראַמאַפאָן
 האָט געשפילט איין דזשעז-ניגון נאָכ'ן אַנדערען, וואָס יעדער
 איינער פון די מענער האָט געפרובט מיטצוזינגען אָדער מיט-
 צוכלייפּען איהם אין דער שפראַך פון זיין אייגען לאַנד. די
 גרעקהייט פון ים האָט זיך אויסגעבלייכט, עס האָט זיך גע-
 דאַכט, אַז די בייזע הינט פון די ברוינענרע וועלען שטילען
 זיך איין, מען האָט זיי נישט מעהר געזעהן. די צאָהן-וועהאַ-
 בען, וואָס האָבען געעגפערט אין די מוחות, נישט אין די
 ציינער, האָבען אויפגעהערט, און פון די געמיטער זענען גע-

פאלען גאנצע פעק פון אונבעקאנטע מאסעס, אין ים אריין,
 און דאָ און דאָרט האָט זיך בעוויווען אַ שמייכלעל אויף אַ פנים.
 - דאָכט זיך, דער ים האָט זיך איינגעשטילט? - האָט
 ווער בעמערקט מיט פרייד.
 - יאָ, ער איז פיל רעהיגער געוואָרען, - האָבען אַנדערע
 מסכים געווען...

זי איז דאָ געווען מיט איהר פאָטער, אָבער איך צוויי-
 פעל נאָך ביזן היינטיגען טאָג, אויב דאָס איז געווען איהר
 ריכטיגער פאָטער, אָדער אַן אַנדערע מיסטישע פּערזענליכקייט.
 זיי האָבען זיך ביידע איינס דאָס אַנדערע דערגאַנצט. זיי זענען
 געווען ווי איין פּערזאָן.

דאָס איז איבערהויפט געווען אַ מאָדנער יודעל. אַ די-
 נישטשקער, נאָר מיט אַ דיק בייכעל, וואָס האָט איהם געמאכט
 אויסקוקען ווער קאָמיש. אַ בעל-הבת'יש שמייכלעל איז איהם
 שטענדיג געלעגען אויפן פנים, גרייט יעדען צו דיענען. ער
 האָט געהאַט אַ מאָדנע נאַטור. פון דער ערשטער מינוט אָן,
 וואָס ער האָט זיך בעקענט מיט דיר, איז ער באַלד געווען
 אין מיטען אין דיר, עפעס מיט אַ וואונק האָט ער שוין פּער-
 שטאַנען אַלצדינג, ער האָט שוין געוואוסט דיין גאַנצע פּער-
 גאַנגענהייט, געוואוסט אַלע דייע פּלענער און געפרובט דיר
 צו עצה'ן, כאָטש דו האָסט איהם גאַרנישט געבעטען, זאָרגענ-
 דיג זיך וועגען דיין צוקונפט... יאָ, דאָס יודעל איז געווען אַ
 בעל-תכלית, יעדענס בעל-תכלית, אַז ער האָט גערעדט מיט
 דיר, האָט ער באַלד געפרובט אַנצוריהרען דעם תוך פון ד'ר
 זאָך, וואָס ליגט דיר אַממעהרסטען אין זינען און דו וויסט
 אַליין נישט דערפון.

באַלד דערנאָך, ווי דאָס מיידעל האָט דורך איהר גראַ-
 מאַפאָן צונויפגעזאַמעלט אַרום זיך די יונגע לייט, און געפרובט
 פּערזענלעך זיי אין אַ געמיינזאַמען געשפרעך, האָט זיך באַלד
 דאָס יודעל געוויווען, פאַראויסשטעקענדיג פאַר זיך דאָס בייכעל,
 בעגלעט זיך מיט איין האַנד דאָס קורצע בערדעל און מכבד

געווען מיט ציגנארען. דאן האָט מען איהם געזעהען יעדעס מאָל מיט אַן אנדערען פון די פּאַסאזשירען זיצען בעזונדער און רעדען מיט איהם פּערטרויליך. מיט זיין בעל-בתי'ש שמיילעלע, מיט דער קלוגשאַפט, וואָס האָט אַרױסגעקוקט סױן זײנע אױגען, האָט ער דערוועקט סימפּאַטיע און צוטראַיען און אײדער וואָס-ווען האָט יענער פּערטרויט שױן פֿאַר אױם דאָס האַרץ, און מיט אײן וואונק האָט ער שױן אַלדײנג אַרום אױם פּערשטאַנען, און באַלד געברובט יענעם צו עצה'ן. אפשר האָט אױך מיטגעהאַלפּען, וואָס דער יוד, אַלס אַמעריקאַנער, האָט בײ די פּערלאַרענע עמיגראַנטען אַרױסגערוּפּען אַ צו-טרויען, ווי קראַנקע מענשען האָבען צו אַ געזונטען, אָדער ווי בלאַנדזשענדיגע קינדער צו אַן ערוואַקסענעם. זײ האָבען גע-טרויבט פֿון אױם אַרױסצובעקומען אַ הסכּמה פֿאַר זײערע פּלענער, אַזױ ווי אין זײן פּערזאָן וואָלט זיך פּערקערפּערט דאָס אַמעריקאַנישע פּובליקום. וועמען זײ האָבען געוואָלט דינען מיט זײערע גאַנצע נשמות און העצער... און שױן ווי גע-זאָגט, ווי אַן ערוואַקסענער וואָס לערענט קלײנע קינדער, אַזױ האָט ער זײ געלערענט, ווי אַזױ זײ האָבען אױך צו האַלטען אין אַמעריקאַ, וואָס זײ האָבען צו טהון, און מיט זײן פּראַקטישען שכל אָנגעוויזען זײ דעם ריכטיגען וועג, אױף וועלכען זײ האָבען זיך צו ווענדען.

— קונץ, שמונץ, מיר האָבען שױן געהערט די מעשות, — האָט ער געזאָגט צו דעם רוסישען יונגען מאַן, צו דעם מױז-קער, — אױהר מײנט גישט, אַז אױהר וועט אַמעריקאַ איבער-ראַשען מיט אײער מוזיק, אַמעריקאַ בעראַרף בײזנעס: און לאָזט מיך רעדען מיט אײך בײזנעס, וואָס וועט אױהר זיצען אין נױ-יאָרק? די אױגען וועלען אײך אױסגעהן, אײדער אױהר וועט האָבען אַ קאָנצערט, און אפילו אַז אױהר וועט זיך שױן דערשלאָגען צו אַ קאָנצערט, וועט אױהר אױך גאַרנישט האָבען דערפון. אין נױ-יאָרק, אַז אַ מוזיקער וויל האָבען אַ סוקסעס, מוז ער האָבען די פֿאַר דאָלאַר, אַ פֿאַר גוטע ברידער אַרױס-צונעהמען אױף אַ מאַלצײט. אַ קריטיקער אונטערצוקופּען, אַ

רעדאקטאָר'ס אַ ווייב פלומען צו ברענגען, — האָט ער געזאָגט, ווי ער וואָלט געוואוסט אַלע סודות פון מוזיקאלישען לעבען אין דער גרויסער שטאָדט. — אין דער עיקר אויף רעקלאַמע, אויף אַ אייגענעם פּוּבליציסטישע אַגענט, וואָרום אַלצדינג, אין אַמעריקא, איז רעקלאַמע. — ניין, עס איז נישט פאַר אייער קעשענע. איהר פּאָלגט מיך, אַזא יונגער מאַן ווי איהר, פּאָהרט אַוועק אין דער מיטעל-וועסט, אין נישט קיין זעהר גרויסער שטאָדט. אַ שטאָדט, זאָגען מיר, מיט אַ זעכציג-זיבעציג טויזענד בע-פעלקערונג. — אפשר מוז הונדערט טויזענד. אַזוי אַרום קענאָס סיטי, אין אַ מעמפּיס, למשל, אין אַזא שטאָדט, אַזא יונגער מאַן ווי איהר, הויבט אָן צוערשט צו געבען לעקציעס אין פריוואַטע הייזער, שאַפט זיך בעקאַנטשאַפט צווישען די רייכע ביזנעס-לייט, דערביי דאַרף מען זיין זעהר „אַנגענעהם“ צו ליידיס, דזשענטעלמעניש, — איך בעדאַרף אייך דאָס נישט זאָגען, איהר פערשטעהט עס אַליין וואָס איך מיין. שטענדיג פּיין, זויבער זיין אַנגעטעהן, מען גיט אַ קאַנצערט אין אַ פּרי-וואַט הויז — אַזוי ביי א „פּיף-אַ-קלאַק“, מען זאָגט נישט אָפּ אַן איינלאַדונג צו אַ מיטאָג, ביים מיטאָג פאַנטאַזירט מען אַזוי אַביסעל אויף דער פּיאַנאָ — איך בעדאַרף אייך דאָס נישט זאָגען — איהר פערשטעהט אַליין וואָס איך מיין. דורך די ליידיס ווערט מען בעפריינדעט מיט די מענער, העלפען אַרויס אין אַן אונטערנעמונג, למשל, אַזא אינסטיטוט פאַר מוזיק, אַ פריוואַטער קאָנסערוואַטאָריום, ס'איז אַ ביזנעס אויך, אַ זעהר גוטע ביזנעס, און ביזנעסלייט זאָגען זיך קיינמאָל נישט אָפּ פון אַ ביזנעס, איהר פערשטעהט וואָס איך מיין? מען בעקענט זיך מיט'ן רעווערענד פון שטאָדט, אָדער מיט'ן גלח, מען גיט אַ קאַנצערט זונטאָג אין דער קירך, דער גלח העלפט אַרויס, — אפשר האָט ער אויך אַ שיינע טאַכטער, ווער קען וויסען? — אין אַ דריי-פיער יאָהר אַרום — אַזא יונגעראַן ווי איהר אין אַמעריקא, אין אַ מעמפּיס, האָט איינע פון די ערשטע „פּאָזי-ציסעס“ אין דער שטאָדט, זיינע שיינע פאַר טויזענד דאָלאַר אין די בענק, אַן אייגענעם אינסטיטוט, וועלכער בריינגט אַריין

א שיינעם איינקונפט. זיין יונג ווייבעל, צוויי קינדערלעך אפשר, און זיין הייזעל, זיין ווילע הינטער דער שטאָרט. ער קומט זיך אהיים אויף מיטאָג אין זיין אייגענעם אויטאָמאָביל, און די קינדערלעך שפילען זיך אין גאָרטען, טיו, טיו, טיו.

וואָס ים, וועללען, שטורם? אַ גרינע לאַנקע פאַר דער טיר. בליהענדע בוימער, און ער פאָהרט צו מיט אַנאָיגענעם אויטאָמאָביל צו זיין הויז... מיט גלאַנצענדיגע אויגען, דורכגעזאַפט פון פרייד. מיט אַ געזאַנג אין האַרץ האָט דער יונגערמאַן פערלאָזט דעם יודען.

און באַלד האָט מען איהם געזעהן אין אַנאָנדער ווינקעל, מיט אַנאָנדערען פאַסאָזשיר, פאַר וועלכען דער יוד האָט געפרובט מאַלען מיט רייכע פאַרבען זיין פאַרוויקעלטע צוקונפט.

פאַר די דייטשע עמיגראַנטען האָט ער געפרובט אויס-מאַלען זייער לעבען אין דער ווייטער וועסט, אויף די פעטע פעלדער, צווישען די אַראַנזשען און די וויינגערטנער, זייערע הייזער זענען באַשטראַהלט מיט די שטראַהלען פון דער שטענ-דיגער זון. אַפילו פאַר דעם שפּאַנישען אַקסען-קעמפער האָט ער געפונען אַנאָרט אין אַ רייכען וואַדעוויל, וואו ער וועט נישט בעדאַרפען איינשטעלען זיין לעבען צו קעמפען מיט ווילדע לעבעדיגע אַקסען, און דערביי מעהר פאַרדינען ווי-פיל דער קעניג פון שפּאַניען בעקומט. דעם פראַנצויזישען קוכער האָט ער פאַרגעשטעלט גליקען פון אַנאָרשטען קיך-מייסטער אין אַ גרויסען האָטעל און אַנדערציילט איהם גומאות וויפיל די קוכערס פערדינען אין אַמעריקאַ.

דעם ערמינדער פון נייעם טראַקטאָר, וועלכען דער יוד האָט גענוי אויסגעפאַרשט און ארויסגעזאָגט זיין מיינונג, האָט ער נישט געקאַנט פערשפרעכען, אַז צוליב איהם וועט פאַרדמוזען פערשליסען זיינע פאַבריקען, דאָך האָט ער איהם פער-זיכערט, אַז אין אַמעריקע איז דאָ גענוג פלאַץ אי פאַר איהם, אי פאַר פאַרדען. אַפילו דעם פוילישען קאַפּיטאַן האָט ער פער-שאַפט אַ שטעלע אין איינער פון די גרויסע קוילענגריבער.

ביי זיינעם אַ פריינד, וואָס וואוינט מיט איהם צוזאַמען אין איין שטעדטעל, מיט דער אויסזיכט, אַז מיט דער צייט וועט ער ווערען אַ בעטייליגטער אין דער אינטערנעהמונג, ווען נישט אַלס פרעזידענט פון די קוילענגריבער, איז כאַטש אַלס וויצע-פרעזידענט. וואָרום די פרעזידענטשאַפט האָט ער שוין אַוועקגעגעבן אַנאַנדערען — דעם אונגאַר.

אַזוי האָט ער אַראָבגעקייקעלט די שטיינער פון די הער-צער, די שוועריגקייט פון די געמיטער, וועלכע האָט זיך גע-לעגט אויף די פאַסאַזשירען ביים אָנהויב פון דער רייזע אויפ'ן ים. אין אַווענד האָט שוין אַ גאַנץ אַנדערע שטימונג געהערשט. אין דעם שפייזע-זאַל דאָ און דאָרט האָט שוין אויפגעברויזט דאָס געזונטע לאַכען פון די דייטשע פרויען, אונטערגעצונדען דורך די גראָבע וויצען פון זייערע מענער, און ווען די טאָכטער אין דעם לעזע-זאַל האָט געלאָזט אין גאַנג איהר קליינעם גראַמאַפאָן, האָבען זיך די מענער אַרומ-געקליבען אַרום איהר, שכור פון דעם גליק, וואָס איר פאָ-טעו' האָט איינגעפלאַנצט אין זייער פאַנטאַזיע...

אַזוי ווי אַ יודענע פלעכט אַ חלה, אַזוי האָט דאָס מיי-דעל געפלאַכטען די בחורים. אַרום איהר איז שטענדיג גע-ווען אַ ווירבעל פון פרייד, טאַנץ, מוזיק און געלעכטער. אין דעם ווירבעל האָט זי אַריינגעצויגען נישט נאָר בלוז די יונגעלייט, נאָך אפילו די בכבוד'יגע, שווער-לייביגע, באַווייב-טע און פיל-באַקינדערטע דייטשען. אָבער די ווייבער זענען נישט געווען אויף איהר אייפערזיכטיג, אויך די פון די שיד ביו צום האַלז פאַרקנעפעלטע דייטשקעס האָט זי אַריינגעצוי-גען אין איהר טאַנץ און פרייד. מיט איהרע ברענענדיגע אויגען, מיט איהר פליהענדען שוואַרץ-לאַקאָגען קאַפּ האָר, מיט איהרע לאַנגע נאַקעטע אַרעמס, מיט איהרע דין געטאַקטע הויכע לאַג-גע פיס, איז זי געווען ווי קוועקוילבער. אין יעדען אויגענ-בליק אויפטייכענדיג מיט איהר קליינעם גראַמאַפאָן, האָט זי איין גרופּע נאָך די אַנדערע אַריינגעצויגען אין טאַנץ אַריין, דאָ די קינדער, דאָ די ווייבער, דאָ די מענער, אויסמישענדיק

זיי אַלע צוזאַמען אין איין ווירבעל פון טאַנץ און מוזיק. אָנגעשטעקט פון איהר יוגענדליכקייט, פערפלייצט פון דער פרייד, וואָס האָט געפלאַסען פון איהר וועזען, האָבען זיך די ווייבער אָנגעהויבען צו פוצען פאַר די מענער, זי האָט אַרויסגעשפּט די גוטמוטיגקייט פון די שווערע דייטשען. זיי זענען גוט געוואָרען צו זייערע ווייבער, זיי האָבען זיך געפרעהט מיט זייערע קינדער. פון אַלעמען האָט זי, ווי מיט אַ געטליכער האַנד, אָפּגעווישט דעם טרויער, און אין דער צווייטער קלאַס, צי אין שטורם, צי אין זונענשיין, האָט פון פריהמאַרגען אָן ביז שפּעט אין אָווענד נישט אויפגעהערט דאָס שפּילען און דאָס לאַכען, דער טאַנץ און די דושאַז-מזויק פון קליינעם גראַמאָפּאָן.

אָנגעשטעקט פון דער אַלגעמיינער פרייד, זענען מענשען גוט געוואָרען איינער צום צווייטען, און צווישען די פּאָסאַ-זשירען פון דער צווייטער קלאַס, וועלכע זענען אַזוי ווייט געווען איינער פון אַנדערען, פונקט ווי זייערע לענדער זענען ווייט איינער פון אַנדערען, האָט אין פּערלויף פון אַ פאַר טעג געהערשט אַזאַ משפּחה'דיגע נאָהענטע שייכות'קייט, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז די מענשען זענען פּערבונדען גע-ווען איינער מיט'ן אַנדערען פון זייער גאַנץ לעבען אָן איבער זייער גאַנץ לעבען. קיין ערד געפינט זיך נישט אונטער זיי און פאַר זיי, וואָס זאָל זיי צושניידען אין גרעניצען, אין לענדער, אין שפּראַכען, נאָר זיי זענען אַרומגערינגעלט פון איין מענשען-פיינדליכען ים, און די גאַנצע וועלט לעבט אין איין קליינע משפּחה אין דעם לעזע-זאָל פון אַ שווימענדיגער שיף, צוזאַמענגעקלעפט און צוזאַמענבעהאַפּטען דורך דעם שטראַהלענדען לאַכען פון אַ שוואַרץ-אויגיגען מיידעל, צוזאַ-מענגעגלייט דורך די דושאַז-טענער פון איהר קליינעם גראַ-מאָפּאָן אויף אַלע אייביגקייטען.

די פרייד פון דער צווייטער קלאַס האָט אויך אָנגעהוי-בען אַריינצודרינגען אין די רייכע, אויסגעפּוצטע סאַלאָנגען פון דער ערשטער קלאַס און האָט אָנגעהויבען אַרויסצו'כשוּפּען

איינזאמע נפשות, וואָס האָבען זיך ווי שאַטענס פּערלאָרען אין די גרויסע רייכע זאַלען, נישט געפינענדיג זיך קיין אָרט, און גערוקט זיך אַרום די ווענד.

יעדער אַווענד האָבען אָנגעהויבען אַריינצוקומען פון דער ערשטער קלאַס אין די צווייטע אייניגע עלטערע אַמע-ריקאַנער, אָנגעטוהן אין סמאָקינגס, וואָס איינעם פון זיי האָט דער פּאַטער פון דעם מיידעל מכבד געווען מיט'ן טיטול „גאָווערנאָר“. אַנאָנדערען האָט ער גערופען „מעיאָר“, און גאָר אַ דריטען „יור האָנאָר“, צוליב סיבות, וואָס זענען נאָר איהם אַליין בעקאַנט געווען. די אַמעריקאַנער האָבען זיך נישט בעליידיגט איבער די טיטולען, וואָס דער יוד האָט זיי אָנגעקניפט איבער זייערע פלייצעס. זיי האָבען נאָר גוטמוטיג צוגעשמיכלט און זענען איינציגווייז אַריינגעצויגען געוואָרען אין דעם ווירבעל פון אַלגעמיינער פרייד. די אַמעריקאַנער האָבען מיטגעבראַכט נאָך אַנדערע, אויך אייניגע דאַמען, פאַר וועלכע דער יוד האָט אויסגעטראַכט עפעס מאָדנע נעמען און טיטולען.

אין יעדען אַווענד, דורך דער צייט וואָס די ריזע האָט געדויערט קיין אַמעריקא אויפ'ן ים, האָט מען אין ליזע-זאַל, אין דער צווייטער קלאַס, געקענט זעהן פּאָלגענדע סצענעס: אויף איינעם פון די טישען איז געשטאַנען אַ יונג מיידעל. איהרע שיינע שלאַנקע פיס האָבען אַ מינוט נישט גע-רוהט. זיי האָבען זיך געהאַלטען אין שטענדיגען בעוועגען צום טאַקט פון אַ דזשאַז-באַנד, וואָס האָט מיט הונדערטער שטימען פון ווילדע רוחות און דבוקים אַרויסגעכאַרעלט פון אַ קליינעם גראַמאָפאָן, נעבען וועלכען עס איז געשטאַנען איהר פּאַטער, אַ דין מיט אַ געל בערדעל יודעל, נאָר מיט אַ גרויס בייכעל, און ער האַלט אין איין אַנדערעהען דעם גראַמאָפאָן. איהרע נאַקעטע אַרעמס, איהרע צופּלאַיגענע אויף אַלע זייטען שוואַרצע לאַקען, דער צופּלאַשעטער בליק פון איהרע אויגען האָבען מיטגעטאַנצט און מיטגעוואָרפען זיך צום טאַקט פון איהרע פיס און איהר געזאַנג. אַרום איר זענען געווען

סערוואַמעלט די נאַציאָנען פון דער וועלט: דייטשען, איטאַליע-
נער, אַ שפּאַנישער אַקסען-קעמפער, אַ רוסיש-יודישער מוזיקער,
אַ פּוילישער אָפיציר, אַמעריקאַנער, מענער, יויבער, קינדער
און די גוטע יאָהרען וויסען ווער, און האָבען מיט קלאַטשען
פון די הענד מיטגעפאַטשט און מיטגעזונגען צום טאַקט פון
דער דושאַז-מוזיק!

איך ליעב דיך בייטאַג,
איך ליעב דיך ביינאַכט,
איך ליב דיך אין ווינטער,
איך ליב דיך אין זומער.

אַז דאָס מיידעל האָט אויפגעהערט צו טאַנצען, האָט
דער פּאַטער, ווי אַנאַלטיער יודישער ברחן, אויפגערופען צום
פסוק די אַנדערע נאַציאָנען.

קיינ בעטען איז נישט געווען. יעדער איינער האָט זיך
געריסען בייצושטייערען אין דער אַלגעמיינער שמחה מיט
טענץ און געזאַנגען פון אייגענעם לאַנד. דאָס איז געווען ווי
אַנאָיסשטעלונג פון פריידען פון אַלע לענדער.

עס זענען אַרויף אויפ'ן טיש אַ בכבוד'יגער דייטש מיט
זיין ווייב, ביי וועלכע דאָס צרות'דיגע לעבען האָט אויסגע-
טריקענט יעדעס גליק און יעדע פרייד פון יאָהרען און יאָה-
רען, און זיי האָבען זיך דערמאַנט אָן אַ חתן-כלה-טאַנץ פון
זייער שיינעם טיראַל, ביי וועלכען זיי האָבען אפשר באַשלאָסען
זייער בשותפות'דיגען לעבען.

עס איז אַרויף אַנאָיטאָליענער מיט זיין גיטאַרע. דער
שפּאַנישער אַקסען-קעמפער האָט מיט זיין ראָק אילוסטרירט
פאַר דעם עולם די באַוועגונגען פון אַקסען-קאַמף, דער פּאָליאַק
זיין פּאָלקע און דער יודיש-רוסישער מוזיקער זיין קאַזאַק.
אפילו די אַמעריקאַנער זענען נישט געוואָרען אויסגעמידען --
דאָס יודעל ביים גראַמאָפאָן האָט געהאַלטען אין איין פאַטשען
מיט די הענד:

„קאַם אָן גאַווערנער, קאַם אָן גאַווערנער!“
אין אַ מינוט אַרום האָט שוין דער גראַמאָפאָן געשפילט

יענקי דודל". און דאָס שוואַרץ-האַריגע מיידעל איז שוין אַראָב פון טיש און האָט מיט לייכטע פיס און מיט וואונדער-באַרע גראַציעזע באַוועגונגען אַקעגען געטאַנצט דעם, גאַווער-נאַר, אַריינ'כשוּפ'ענדיג איהם אין ווירבעל אַריין. און עס האָט זיך דערוועקט אין גאַווערנאַר דער יענקי, און עס האָט גע-טאַנצט אי דער „גאַווערנאַר“, אי דער „מעיאָר“, אי דער „יור-האַנאַר“. עס זענען אַריינגעצויגען געוואָרען אין טאַנץ די ריי-כע אַמעריקאַנער ליידעס, וועלכע זענען געקומען פון דער ערשטער קלאַס אין צווייטער צוצוקוקען צום פעבל. און באַלד איז אַלעס געוואָרען איין קניפ. דער גאַווערנאַר האָט זיך גע-פונען אין די אַרעמס פון אַ פעטער דייטשקע, די רייכע אַמע-ריקאַנער מיס אין די אַרעמס פון שפּאַנישען אַקסען-קעמפער, און די אַלע נאַציאָנען זענען געוואָרען איין וועלט, איין נאַ-ציע, איין משפּחה, איין טאַנץ.

נאָר דאָס ריכטיגע צוזאַמענהעפטען זיך פון די פּערשי-דענאַרטיגע מענשען איז ערשט געקומען שפּעטער, ווען אויף די טישען האָט זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען איין פּלאַש נאָך דער אַנדערער, וואָס קיינער האָט נישט געוואוסט אויף ווע-מענס חשבון. די געטראַנקען האָבען זיך אויסגעמישט ווי די מענשען, שווער דייטשעס בייער מיט שויםענדיגער פּראַנצויזי-שען שאַמפּאַניער. דענסטמאָל האָט זיך דערוועקט אין די מענ-שען פון די פּערשידענע נאַציעס דער חשק אויסצוגיסען זייע-רע געפיהלען אין געזאַנגען און דעקלאַמאַציעס.

און ווידער איז עס געווען דאָס יונגע יודישע מיידעל, אויפגעפאָדערט פון איהר פאָטער, צוגעהאַלפּען פון דעם גאָ-ווערנער. זי איז אַרויף אויפ'ן טיש און האָט אָנגעהויבען צו דעקלאַמירען אַ סענטימענטאַל ליעד פון אַן איטאַליענער, ביי וועמען דאָס קינד איז געשטאַרבען, און ער געהט צו אַ בלו-מען-הענדלערין און האַנדעלט איין אַ רוזי אַרויפצולעגען אויפ'ן קבר פון זיין געשטאַרבענעם קינד, אויסרעדענדיג פאַר דער בלומען-הענדלערין זיין האַרץ — אין אַ שלעכטען ענג-ליש — זיין ליעבע צו זיין געשטאַרבענעם קינד, פאַר וועל-

כען ער איז געקומען קויפען די רויז, אַרױפצולעגען אױף דעם טרישען קבר.

דאָס ליעד האָט אַזױ געריהרט דעם גאָװערנאָר׳ס האַרץ, אַז װי זײַן אַנגלאַזאַקסישע נאַטור האָט נישט געהאַמעװעט דעם אױסברױך פֿון זײַנע געפיהלען, האָט אָבער פֿון אײַן זײַט דער װײַן, פֿון דער צװײטער זײַט די אַלגעמײנע שטימונג געטהױן זײער מענשליכע שלײזױת, און דער גאָװערנאר האָט אַרומגע-נומען מיט אײַן האַנד די דיקע דײַטשע בפֿבֿוד׳יגע פֿרױ, װעלכע איז געזעסען נעבען איהם, און האָט דערקלעהרט אין ענגליש: „העװנט װי אַ גרעיט קאָונטריז“ אױף װאָס דער בפֿבֿוד׳יגער דײַטש, װאָס איז געזעסען נעבען זײַן פֿרױ און האָט געמײנט, אַז ס׳איז אַ ליעבעס-ערקלערונג צו איהר, האָט איהם צוגעשמײכעלט. דערנאָך האָט דאָס מײדעל דעקלאַמירט אַ פּאָעמע פֿון די „סױויל װאָר“, װעגען צװײ ברודער, װאָס האָבען זיך געפונען אין צװײ קריגערישע אַרמײען. בײַ דעם ליעד האָט דער גאָװערנאָר שױן גאָרנישט געקענט זיך קאָנט-ראָלירען. ער האָט אָפּגעװישט אַ טרעהר פֿון זײַן אױג, װאָס האָט אָנגעשטעקט אַלע אַנוועזענדע נאַציאָנען, כאָטש װעניגע האָבען פֿאַרשטאַנען װעגען װאָס עס האַנדעלט זיך. די דעק-לאַמאַציעס פֿון דעם מײדעל װעגען די טרױעריגע געשעהע-נישען האָט אַלעמען אַרײַנגעבראַכט אין אַ טרױער-פֿרײדיגע שטימונג, װאָס האָט נאָך נאָהענטער צוגעשמידט די מענשען פֿון די פֿערשידענע נאַציאָנען אײנער צום אַנדערען. עס איז אַרױף אַ דײַטשקע, װאָס עס האָבען זיך דערוועקט אין איהר די טרױריגע געזאַנגען פֿון די אַלטע גערמאַנער אין די אור-װעלדער, און האָט דעקלאַמירט אַ באַלאַדע פֿון די נײַבעלונגען, װאָס כאָטש װעניגע האָבען פֿאַרשטאַנען דעם אינהאַלט, אָבער אַלע האָבען מיטגעפיהלט דעם שמערץ און דעם טרױער פֿון דעם אַלטען דײַטשען װאָלד. דער שפּאַנישער אָקסען-קעמפּער האָט געזונגען אַ מעלאַנכאָלישע באַלאַדע פֿון אַלטע מזרישע צײַטען אין שפּאַניען, װעלכע האָט געקלונגען װי דאָס געזאַנג פֿון פֿל נדרי. נאָך איהם זענען געקומען די רוסישע צײַנער-

לידער, פוילישע פאָלקס-געזאָנגען, איטאַליענישע סערענאַדעס, אונגאַרישע ראַפסאָדיעס.

אַזוי האָט די וועלט געזונגען איהרע געזאָנגען, און איז געוואָרען איין געזאָנג, איין מענטש, איין שפראַך, איין האַרץ. און אַז דער עולם האָט זיך איינגעשטילט אַביסעל פון די גע-זאָנגען, און יעדער איז געזעסען אין געדאַנקען פערטראַכט, נישט מעהר פון אייגענעם אַרימען ביסען ברויט, נאָר פון אַ העכערען, אונבעוואוסטען געדאַנק פון אַלמענשליך גליק, האָט זיך אָנגערופען דער יוד צום אַמעריקאַנער, וועלכען ער האָט טיטולירט „גאָווערנאָר“:

— נו, זאָגט אַליין, „יור האָנאָר“, אָט זענען מיר מענשען פון פאַרשיעדענע ערדען, פון פערשיעדענע לענדער, מוט פער-שיעדענע שפראַכען, געט אָפען זיך צופעליג אויף איין שיף און מיר לעבען אַלע צוזאַמען ווי איין משפּחה, ווי מיר וואָל-טען זיך פון אייביג געקענט. מיר רעדען פערשיעדענע שפראַ-כען און מיר פאַרשטעהען איינער דעם אַנדערען, מיר הערען פערשיעדענע לידער און מיר האָבען זיי לעיב צו הערען. מיר זעהען פערשיעדענע טענץ און מיר האָבען לעיב זיי צו זעהן — מיר זענען אַלע ווי ברודער און שוועסטער. פאַר-וואָס קענען מיר נישט זיין אויף דער טרוקעניש, ווי מיר זענען עס אויפ'ן ים? ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, גאָווערנאָר, דער ים פאַראייניגט אונז — די ערד ציטהיילט אונז.

דער קליינער דייטש

דער קליינער מענש האָט נאָר דאָן זיין גרויסען ווערט, ווען ער דערהויבט זיך איבער זיין ערדישעס „דא-זיין“ אין אַ העכערע אַטמאָספּערע, ווי לעסינג זאגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“... ווייטער, וואָס לעסינג זאגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“, האָבען מיר איהם שוין נישט געלאָזט אויסרעדען. תמיד האָט איהם אַ חבר איבערגעהאַקט, און אַזוי איז געבלי- בען דאָס געזאָגטע פון לעסינג אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“ נישט געזאָגט, פּערשטומט דורך זיין גאַנץ לעבען ביז צו זיין טויט.

דער איבען דערמאָנטער קלוגער שפרוך, איז געווען דאָס לעבענס-וואָרט פון אַלבערט באַרענשטיין, אָדער פּראָסט- באַרענשטיין, אָדער נאָך גאָר פּראָסטער - דער „קליינער דייטש“, ווי מיר פלעגען איהם תמיד רופען, קיינמאָל נישט דערמאָנדיג איהם ביי זיין נאָמען, אפילו נישט אין זיין געגענוואָרט, און ער האָט זיך קיינמאָל נישט בעלידיגט אויף דעם, נאָר, ווי תמיד, גוט צוגעשמייכעלט און אָבגעענטפּערט מיט זיין געווענהליכען „הערען זי, זי שפּאַסען“...

ווער איז ער געווען? וואו האָט ער געוואָהנט? צי האָט ער אַ ווייב, צי האָט ער אַ קינד - נישט מיר האָבען גע- וואוסט, און נישט מיר האָבען זיך פּעראינטערעסירט צו וויסען. מיר זענען שטענדיג געוואוינט געווען צו געפינען איהם אין קאַפּע-הויז, וואָס האָט זיך געפונען אויף איינער פון די יידישע

גאסען אין וואַרשא, וואו מיר פלעגען פערקעהרען אין אונזערע יונגע יאָהרען.

עס איז געווען אייגענטליך מעהר אַ מילכיגער רעסטאראַן ווי אַ קאפע-הויז, און דאָרט פלעגען פערקעהרען אָנגעשטעלטע פון געשעפטען, קליינע סוחרים פון דער פראָווינק, וואָס פלעגען אַריינקומען אָפּעסען, בעצאָהלען און אַוועקגעהן. דער בעל-הבית פון רעסטאָראַן, וואָס איז אַליין געווען אַ שטיקעל שריי-בער, אַ אידעאָליסט, אַ שיינער מענש, האָט אונז ערלויבט צו-נאָפּצוקומען זיך אין זיין קאפע-הויז און זיצען דאָרט לענגער ווי אַנדערע. מיר זענען געווען אַ חברה יונגע לייט, אָהן בע-שטימטע בעשעפטיגונגען, געריבען זיך אויף שרייבער, אַנדערע פון אונז זענען געווען פאַרטיילייט, אָדער גלאַט אַזוי ליידיג-געהער, וועלכע האָבען אויף זיך גענומען די מיטע צו בע-פרייען די וועלט פון אַלע צרות, וואָס לאַסטען אויף איהר: עקסטערניקעס, האַלבע סטודענטען און לעהרער. אין קיין אַנדער רעסטאָראַן אָדער קאפע-הויז וואָלט מען אונז נישט געווען אַריינגעלאָזט - וואָרום נישט תמיד האָט זיך ביי אונז זער איינעם געפונען דאָס נויטיגע קליין-געלד פאַרן גלעזעל וואַרימס, וואָס גיט אייך דאָס רעכט אַריינצוקומען און אויפצו-האַלטען זיך אין קאפע-הויז. נאָך אַזוי ווי דער בעל-הבית, ווי שוין געזאָגט, איז אַליין געווען אַ שטיקעל משלנו, אַ מענש אַ אידעאָליסט, האָבען מיר זיך געמאַכט, ווילענדיג נישט ווי-לענדיג, אונזער נעסט ביי איהם.

אין דעם רעסטאָראַן פלעגען מיר זיצען גאַנצע טעג און האַלבע נעכט אַדורך, אַנטלויפענדיג פון דער קעלט פון אונז-זערע אַרימע שטובען און פון דער נאַקעטקייט פון דער גאַס. דער רעסטאָראַן איז געוואָרען פּערוואַנדעלט אין אַ מין נייעם בית-המדרש, וואו מיר פלעגען ביים טישעל אויסדיסקוטירען אַלע סיסטעמען פון רעגירונגען, אַלע סאָציאַלע פראָבלעמען, קינסטלערישע פאַרמען פון שאַפּען, און וואָס נישט? אַלעדינג וואָלט געווען גוט, גן-עדנדיג, ווען עס וואָלט זיך גור געווען געפונען דאָס „נויטיגע קליין-געלד“ פאַר אַ גלעזעל קאפע.

נאָר דאָס נויטיגע קליינגעלט איז נישט תמיד געווען
בנמצא ביי אונזערס אַ ברודער און מיר זענען אַריינגעקומען
אין דעם רעסטאָראַן אַזוי ווי אויף גאָט'ס בעראָט, מיט יאָ
געלט אָדער מיט נישט געלט, נאָר שטענדיג מיט דער האָפּ-
נונג, אַז אויב עס וועט נאָר קיין עצה נישט זיין, וועלען
מיר פאָרט געפינען דאָס „קליינע דייטשעל“ ביי אַ טישעל.

וואָרים דאָס „קליינע דייטשעל“ האָט אונז פון אַלע
צרות אַרויסגעראַטעוועט. היינט, אַז איך קלער פון איהם פון
דער לאַנגער דיסטאַנץ, דאַכט זיך מיר, אַז ער איז עקסטראַ
דאָרט געזעסען ביים טיש און האָט געוואַרט דערזיף, אַז ער
זאָל אונזערס אַ ברודער אַרויסהעלפּען פון אַ צרה. עפעס אַ
מין אליהו הנביא איז ער געווען, וואָס איהם האָט ווער דאָרט
אַהינגעשיקט אין דעם קאַפּע-הויז. וואָרום, אַז נישט, ווי איז
שייך אַז עס זאָל זיך אַמאָל נישט טרעפּען ביי אַ מענש, אַז
ער האָט פונקט נישט קיין קליין-געלד. דאָס האָט זיך קיינ-
מאָל ביי איהם נישט געטראָפּען. שטענדיג, ווען מען האָט זיך
געווענדעט צו איהם — וואָס ער האָט עס אגב פערשטאַנען
בלויז נאָר פון וואונק, פון אַ ברום און מ'האָט נישט בע-
דאָרפט דאָס קלאָר אַרויסזאָגען, וואָס איז בעוואוסט, אז עס
איז נישט זעהר אנגענעהם — האָט ער שטענדיג אָבגעענט-
פערט דאָס ליכטיגע פריילעכע וואָרט:

— אָבער ביטע זעהר.

און ער האָט אָנגעהויבען צו שלעפּען פון די קעשענעס
צווייערס, פירערס, ביז ער האָט צונויפגעקלייבען פון אַלע קע-
שענעס אַרויס די נויטיגע סומע, וואָס מען האָט בעדאָרפט
בעצאָהלען אי פאר'ן גלעזעל קאַפּע און אי אויך פאַר די
קעלנערקע'ס טרינק-געלד.

און טאָמער האָט ווער פון אונז זיך געפרובט „מענש-

לען“, שפּילען אַ „קאנטער-אַטאַקע“:

— אפשר בעדאָרפט איהר עס פאַר אייך?

— נישקשה, איך וועל שוין קריגען, האָט זיך דאָס

קליינע דייטשעל בעליידיגט:

— אָבער הערען זי, — האָט ער געזאָגט אין זיין דייטשמעריש און עפעס געגעבען אַ ברומ, וואָס האָט געזאָלט הייסען, אַז פאַר זיך האָט ער גענוג, און אַז ער קומט ערשט פון אַ גרויסען רעסטאָראַן, כאָטש פון „בריסטאָל“. און פּדי אַראָבצופיהרען דאָס געשפרעך פון דער אונאַנגענעמע טע-מע, האָט ער צוגעלעגט:

— הערען זי, איך זאָגע איהנען: דער קליינער מענש האָט נאָר דאָן זיין גרויסען ווערטה, ווען ער ערהויבט זיך איבער זיין ערדישעם „דאָ-זיין“ אין אַ העהערע אַטמאָספּערע, ווי לעסינג זאָגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“:

אָבער וואָס לעסינג זאָגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“ האָט מען שוין נישט אויסגעהערט, וואָרום מען האָט זיך גע-איילט צו בעצאָהלען דער אונגעדולדיגער קעלנערין.

— יאָ, יאָ, יאָ, — האָבען מיר איהם פון דער וויי-טענס צוגעטאַקעוועט, און איהם איבערגעלאָזט מיט דעם שפרוך פון „נאַטהאַן דער ווייזע“ און מיט'ן קאַפּע-הויז.

ער האָט זיך אָבער נישט בעליידיגט. מיט אַ גוטמוטיג-שמייעלע, אַזוי ווי פאַר זיך אַליין, האָט ער זיך ווידער צו-ריקגעזעצט אויף זיין אָרט, ביי זיין טישעל, און אַרויסגענו-מען איינס פון די פילע קליינע ביכלעך, מיט וועלכע ער האָט שטענדיג געהאַט אָנגעשטעקט זיינע טאַשען און האָט אַריינגעקוקט דערינען.

עפעס פון אַ „ברוינשווייגער לאָטערי צעטעלע“ איז גע-ווען אין דעם דייטשעל, אַ פּערוואָגעלעכער אַלטער עקזעמפּלעך פון אַנאָנדער אָבגעשטאַרבענער וועלט. אַ קליינשיגער, אַג-איינגעשרומפּענער, מיט אַ דאַרען און איינגעצויגענעם האַרץ, וועלכער האָט זיך געקוועטשט און געפייניגט אין דער ענגער תּפּיסה, וואָס זיין הויכער גומענער ברוין-קאָלירטער קראַגען האָט איהם אַריינגעזעצט. שטענדיג האָט מען איהם געזעהן אין דעם גומענעם קראַגען מיט די גומענע מאַנזשעטען, וועל-כע ער פלעגט איבערוואַשען מיט אַ שוועמעל, ווען זיי זענען שמוציג געוואָרען. זיינע צוויי איינגעפאַלענע קיהן-באַקען האָ-

בען זיך דורכגעשניטען דורך אַ רויטער (פון שטענדיגען גאַ-
 לען) פּערהאַרטעוועטער הויט, - האָט עס אויסגעוויזען, און
 סוף פֿל סוף וועלען די שאַרפע געשליפענע קיהן-באַקען אין
 איין שיינעם טאַג דורכשניידען די הויט פון זיינע באַקען,
 וועלכע איז געווען אזוי אויסגעטרוקענט, ווי מען וואָלט פון
 איהר דורך פייער אויסגעשעפט יעדען טראָפּען פעסט. ערשט
 היינט, ווען איך זעה איהם פון אַזאַ לאַנגער דיסטאַנץ, דער-
 מאַן איך זיך אָן דעם ווייכען, פּמעט קינדישען שניט פון זיין
 קליינעם מויל, און זיינע גוטע בלויע קינדישע אויגען, וואָס
 האָבען אַרויסגעקוקט פון אַ נעץ פון קנייטשען. אָבער דענסט-
 מאַל - ווער האָט זיך דערויף אַרומגעקוקט, און ווער האָט
 עס בעמערקט? ער איז געגאַנגען אָנגעטהון אַרים, נאָר צי-
 טיג, ווי זיינע קליידער וואָלטען יעדען טאַג געוואָשען גע-
 ווען, ווי זיין קראַגען און מאַנזשעטען, מיט אַ שוועמעל...
 פון אַלע זיינע קליידער-שטיקער איז מיר איבערגעבליבען אין
 זכרון זיין וועסטעל. עס איז געווען אַ געקעסטעלט קאָלירט
 וועסטעל, וואָס האָט געשטאַמט פון אַנאַנדער דור, פון אַנ-
 אַנדער לעבען, פון אַנאַנדער וועלט... נאָר באַנייהט איז שוין
 געווען דאָס וועסטעל מיט פּערשידענע קאָלירטע און פּער-
 שידענפאַרביגע קנעפלעך, וואָס האָבען געשטאַמט פון פּער-
 שידענע קליידער-שטיקער פון דער וועלט און פון דעם לע-
 בען... ווינטער, אין די גרעסטע קעלטען, האָט ער געטראָגען
 אַ לייכטען ערד-אַשידיגען זומער-ראַק, וואָס האָט איהם דער-
 גרייכט ביז צו די קניעהן. אין דאָן דאָס קאַפּעליושעל. אַ
 קאַפּעליושעל ווי יעדער אַנדערעס - נאָר דאָן עפּעס אַנדערש...
 דער גאַנצער דייטש איז געלעגען אין קאַפּעליושעל. עס איז
 געווען אַ האַרטער רונדיגער הוט, געפּאַרמט האַלב-צילינדער-
 דיג. אין אויזערע מקומות האָבען מיר נישט געזעהן אַזעלכע
 קאַפּעליושען, און עס האָט געמוזט שטאַמען פון יענע מיסט-
 שע מדינות, פון וואַנען דאָס „קליינע דייטשעל“ איז געקו-
 מען צו אונז. ווי שוין געזאָגט, זיינען זיינע קעשענעס פול-
 געווען מיט קליינע ביכלעך, געבונדענע און אויגעבונדענע,

דייטשע קלאַסישע ווערק, מעהרסטענס שילער'ס און געטהעס ווערק, אויך העברעאישע השפלה ביכלעך און אַנדערע אַזעל-שריפטען, פון וועלכע ער האָט געהאַלטען שטענדיג אין איין לעזען.

אַפּטמאָל פלעגט - ער צוקומען צו אונזער טישעל, איינגעהערט זיך צו אונזער געשפרעך, וועלכעס האָט זיך גע-דרעהט, ווי תמיד אין אונזערע קרייזען - אָדער איבער סאַציאַלע פּראָבלעמען, אָדער איבער ליטעראַטור. ער איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און צוגעהערט זיך, עס איז קיינעם פון אונז נישט איינגעפאַלען איהם צו בעטען זיצען, און ער האָט עס נישט דערוואַרט אויך, וואָרים ווער האָט זיך דענסטמאָל אַרומגעקוקט אויף איהם. געשטאַנען און צוגעהערט זיך - און אַז מיר האָבען שוין געהאט גע-ענדיגט, האָט ער זיך איבערגערופען מיט זיין בעקאַנטען שפּרוך:

- הערען זי, דער קליינער מענש האָט גור דאַן זיין גרויסען ווערט -

- ווען ער ערהייבט זיך איבער זיין ערדישע דאָ-זיין אין אַ העכערע אַטמאָספּערע, - האָט ווער אונטערגעכאַפט דעם שפּרוך, אַרויסזאָגענדיג איהם ווי אַ פּומן אָהן אַטעם.
- ווי לעסינג זאָגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“ -
האָט אַ צווייטער אונטערגעכאַפט.

דאָס האָט אָבער אונז נישט געשטערט אין אַ פּאַר מי-נוט אַרום צו רופען דאָס דייטשעל אין אַ ווינקעל און איהם עפעס איינצורוימען אין אויער.

- אָבער, ביטע זעהר, - האָט ער געזאָגט מיט'ן זעל-בען גוטמוטיגען שמייכעלע און האָט אָנגעהויבען אויסצו-גראַפּלען פון זיינע פּערשידענע טאַשען „קליין-געלד“, און אַריינגעשטעקט הינטען אַרום אין האַנד, אַז קיינער זאָל עס נישט זעהן, האָט ער אָנגעהויבען צו זאָגען, פּדי צו פּאַר-רעדען די ציין.

- הערען זי, דיעזעס בוך, דא ביטע, נעמען זי דאָס מיט נאָך הויזע און לעזען זי עס דורך. עס איז ריינער גענוס,

הימלישע פרוידע - ביטע, טהוען זי מיר דען געמעלען און לעזען זי דאס בוך דורך. און אריינגעשטעקט אין האַנד איינס פון די קלאַסישע דייטשע ווערק, מיט וועלכע זיינע טאַשען זיינען געווען אָנגעשטעקט.

איך ווייס נישט, אויב דאָס בוך האָט פאַרשאַפט דעם לעזער די „הימלישע פרוידע“, וואָס דער דייטש האָט צוגע-זאָגט, נור „ערדישע פרוידע“ האָט עס געוויס פערשאַפט, וואָ-רום עס האָט געגעבען א מעגליכקייט אויסצוטרינקען נאָך אַ גלעזעל קאַפע, אָדער צו בעצאָהלען פאַר נאָך אַ פרישטיק...

אַפּטמאַל, ווען מען איז געזעסען אַליין פערזאָרגט אין א ווינקעל פון קאַפע און געקלערט וועגען דעם תכלית פון דער וועלט, אָדער וועגען דעם אייגענעם געהטערען תכלית, פלעגט זיך פלוצים דאָס דייטשעל בעווייזען, אויפטייכען פון דער העלער-הויט, זיך אוועקזעצן געגענאיבער, און אָנהויבען צו ריידען אין זיין דייטשען דיאַלעקט:

- דירפטע איך וויסען די אורזאַכע וואָס בעטריבט איהר הערץ, יונגער אַפּאָלאָ? - האָט ער געזאָגט אין א שפראַך, וואָס ער האָט זיך איינגעשאַפט פון פיל לעזען די דייטשע קלאַסיקער און שוין נישט געקענט זיך דערפון אָפגעוועהנען. - קענט איהר אפשר פאַר מיר בעצאָהלען „דיס און דאס“ - ווייזט דער יונגערמאַן אויף די פערשידענע ליידיגע גלעזער און טעלער, וואָס שטעהען פאַר איהם.

- אָבער רעכט גערנע, רעכט גערנע - הערען זי, אין דיזעס ווערק היער ווערדען זי אַנטוואָרטען פינדען אויף אַלע פראַגען. לעצטען אַווענד, ווען איך עס געלעזען האָבע - שטעקט ער הינטען אַרום אונטערען טיש דעם יונגען מאַן איין דאָס געלד, וואָס ער האָט בעדאַרפט בעצאָהלען פאַרן אַווענד-ברויט. - איך ראַטהע אינען לעזען זי עס דורך, זי ווערדען איינע אַנטוואָרט פינדען אויף איהרע פראַגע אויך.

נור די פראַגע, יעדענפאַלס, וואָס האָט געדריקט דעם יונגענמאַן דעם היינטיגען אַווענד - האָט דער דייטש שוין געלעזט אויף אַן אַנדערען אופן...

בין טיעף שפעט אין דער נאכט אריין האָט מען גע-
פונען דעם דייטש אין דים קאפע-הויז, מען האָט געזאָגט
אויף איהם, אַז ער שליסט צו דאָס קאפע הויז. אין אמת'ען
איז עס טאָקע אַזוי געווען, ווי שפעט מען איז נישט אַריין-
געקומען אין קאפע-הויז, האָט מען איהם געפונען צווישען די
צוויי-דריי געסט, פאַרוקט אין אַ ווינקעל, אַ פערלירענער,
איינגעטונקט אין זיינע קליינע ביכלעך. פאַר אונזערע לייט
איז עס געווען אַ בעזונדער טובה, וואָס מען קען דעם דייטש
געפינען אַזוי שפעט אין דער נאכט אין קאפע-הויז. אָפטמאָל
האָט זיך געמאַכט, אַז אונזערס איינער האָט נישט געהאַט
וואו די נאכט אַדורכצונעכטיגען, האָט ער געוואוסט, אַז אין
קאפע-הויז קען ער שטענדיג געפינען דעם דייטש, ביי וועל-
כען ער קען באַרגען אַ נאכטלעגער. אין די שפעטע אָווענדען
אין קאפע-הויז פלעגט דער אַלטער ליעב האָבען צו דיסקו-
טירען איבער „השארית הנפש“, וואָס מען פלעגט צוליב
דאָנקבאַרקייט אויסהערען.

— וואָס דענקען זי, גיבט עס איין צווייטענס לעבען,
אָדער גיבט עס קיינעס? — פלעגט ער פלוצים אַריינפאלען
מיט אַ פראַגע. — און ווען עס ווידער קיין צווייטעס לעבען
גיבט — אַזוי איז דאָך די צעזעס לעבען דאָס ריכטיגע, דאָס
איינציגע וואַרהאַפטיגע לעבען — פלעגט ער זיך פילאַזאָפירען,
„דאָס איז איינע אַלטע פראַגע, די אימער נוי בלייבט“, ווי
היינע זאָגט — פלעגט ער פערענדיגען מיט אַ שמיכעל.

דאָן פלעגט ער שטיל ווערען, און מיט אַמאָל, ווי ער
וואָלט פון אַ חלום אויפגעוואַכט:

— און איך זאָגע איהנען, זי הערען: דאָס דער קליי-
נער מענש נור דאָן זיין גרויסען ווערט האָט —
דאָס איבעריגע האָט מען איהם שוין נישט אויסגעהערט
זייל מען האָט איהם פאַרלאָזט אין מיטען...

אַ געוויסע צייט, אין מיטען רעכטען ברען פון ווינטער

אין גרויסער קעלט, איז דער דייטש פערשוואונדען. מען האָט עס גלייך בעמערקט, ספעציעל אוינזערע לייט, אַז דער דייטש פעהלט. אַז דער דייטש איז נישט געווען, איז טאַקע נישט געווען ביי וועמען צו באַרגען אויף צו בעצאָהלען דאָס גלע-זעל קאַפע און פון וועמען צו נעהמען אויף אַ נאַכטלענער. צוערשט האָט מען געמיינט, אַז היינט — מאַרגען וועט ער צוריקומען און מיר האָבען נישט געוואָלט איהם אויפזוכען. ערשט, אַז ס'איז דורגעגאַנגען אַ פאַר טעג און דער דייטש האָט זיך נישט בעוויזען — האָט מען פערשטאַנען, אַז דער אַלטער איז קראַנק געוואָרען, און אייניגע פון אונז האָבען געדענקט, אַז עס וואָלט געווען אַ יושר אַרויפצוגיין צום אַלטען און צו זעהן, וואָס ער מאַכט. מיר זיינען נאָר אָפגעקומען מיט ווערטער. ערשטענס, האָט קיינער נישט געוואוסט, וואו דער אַלטער וואוינט. ערשט יעצט האָבען מיר זיך אַרומגעזעהן, אַז מיר האָבען אַזוי ווייניג זיך פאַראינטערעסירט מיט איהם, אַז מיר ווייסען אפילו נישט זיין אַדרעס. און צווייטענס האָ-בען מיר באַרד פאַרגעסען אָן איהם אַז עס איז ווידער דורכ-געגאַנגען אַ שטיקעל צייט און דער אַלטער האָט זיך נישט בעוויזען — האָבען מיר זיך אין אַ געשפרעך דערמאַנט אָן איהם, און עס איז געבליבען נישט אַנדערש, אַז אייניגע פון אונז זאָלען גלייך אַרויסגיין אויסגעפונען, וואָס איז געוואָרען מיט'ן אַלטען.

מיט גרויס שוועריגקייט איז אונז אויסגעקומען דורך דער אַדרעס-ביוראַ אויסצוגעפינען, וואו ער וואוינט — אַזוי האָט קיינער נישט געוואוסט. מיר האָבען איהם געפונען אויף אַ בוידעם-שטיבעל, אין אַ פאַרוואָרפען הויז אויף מוראַנאָוו. געעפענט די טיר האָט אונז אַ פרוי אין אַ שוואַרץ-שלייפעל אויפ'ן קאַפּ, אַ שכנ'טע, וועלכע האָט פאַר רחמנות זיך אומ-געקוקט אויפ'ן קראַנקען. דעם דייטש אַליין האָבען מיר גע-פונען אין בעט, ער האָט זיך צוגעקיהלט און איז געלענען די גאַנצע צייט אין פיבער. אין שטוב איז געווען קאַלט, און ס'האָט געהערשט אָן אַרימקייט, וואָס האָט זיך אונז נישט

געוואָלט גלויבען, אַז דער דייטש האָט זיך געקענט פּערגינען צו באַרגען קליין-געלד יעדעס מאָל ווען מען האָט געווענדעט צו איהם. ער איז געלעגען אויף אַ צובראָכענעם אייזערנעם בעטעל, פון וועלכען די שטרוי פון שעניק, צוגעדעקט מיט דעם זומער-פּאַלטאָ, וואָס ער האָט געטראָגען אַ גאַנץ יאָהר, און נאָך עפעס שמאַטעס. אויף די פּיס האָט די יודענע אַרויפגעלייגט אויף איהם אַ פּאַק מיט אַלטע אילוסטרירטע דייטשע צייטונגען יאָהרגאַנגען פון „המגיד“ און אַנדערע זשורנאַלען, וואָס האָבען זיך געפונען אין שטיבעל, פּדי עס זאָל איהם וואַרימער זיין.

איבער'ן בעט אויף די פּאַליצעס זיינען געווען אויסגע- שטעלט די קליינע דייטשע ביכלעך, מיט וועלכע זיינע טאָ- שען זיינען שטענדיג געווען אָנגעשטאַפט, וועלכע האָבען אונ- זערע ברידער פאַרשאַפט נישט איין פרייהשטיק און נישט איין נאַכט-עסען. פאַר זיין בעט איז געהאַנגען אַן אַלע אָפּבלאַקירטע פּאַטאַגראַפיע פון אַ פרוי אין אַ קרינאַלינע, מיט פּערלייגטע צעפּ, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי אַ געשטאַלט פון אַן אַנדער דור, און אַן אַנדער וועלט. אין שטיבעל איז געווען קאַרט, די שויבען פאַרפּרוירען, דער אייזערנער אויווען, וואָס איז געשטאַנען אין שטיבעל, וועלכען די יודענע האָט געהייצט מיט נומערען פון אַלטע דייטשע זשורנאַלען און מיט די קליי- נע ביכלעך, וואָס זי האָט אַראָפּגע'גנב'עט פון די פּאַליצעס, האָבען נישט געקענט דעם אויווען האַלטען וואַריים. דער קראַנ- קער אַליין, וואָס איז געלעגען אין בעט אָנגעטעהן אין זיין בעריהמטער געקעסטעלטער וועסט, האָט גאַרנישט געמאַכט קיין איינדרוק פון אַ פיזישען קראַנקען. זיין פנים איז נאָר געוואָרען דורך דער צייט זעהר אָפּגעצעהרט, די קיהנבאַקען האָבען זיך שאַרפּער נאָר אַרויסגעשניטען פון זיין לויז געוואָרענער גערינ- צעלטער הויט — און עס האָט זיך געדאַכט, אַז דער קער- פּער בעשטעהט שוין גאַרנישט פון קיין פלייש, נאָר בלויז פון קנאַכען און נשמה, און דאָס האָט אַוועקגענומען דעם איינ- דרוק פון פיזישער שוואַכקייט. ער האָט אונז אויפגענומען, ווי

געוועהנליך, מיט זיין גוטען אייגלאדענדיגען שמייכלעך, און ווי מחילה געבעטען, וואָס ער איז קראַנק, האָט ער זיך פאַרענטפערט.

— די עלעמענטען האָבען מיר ערגריפען און בייגעקוי- מען, דאָס איזט דאָס לאָז דעם מענשלעכען דאָזינס.

ער האָט אונז געבעטען זיצען אויף אַ צוויי-דריי האַלב- צובראָכענע, איינגעפאַלענע פּאָטעלען, וואָס נוקט אזוי ווי ער, ווי אַלעס, וואָס האָט זיך געפונען אין שטוב, האָבען בעלאַנגט צו אַן אַנדערען דור, צו אַן אַנדערער וועלט, און צו אַן אַנ- דער לעבען... ער האָט געבעטען די פרוי, אַז זי זאָל מאַכען טיי פאַר אונז. עס האָט זיך אָבער אַויסגעלאָזט, אַז אין שטוב האָט זי נישט געפונען, נישט קיין טיי און נישט קיין צוקער, און דער קראַנקער אַליין האָט די לעצטע טעג געלעבט פון דעם, וואָס די שכנ'טע, די יודענע, צו וועלכער דער קראַנקער איז זעהר גוט געווען, און וואָס האָט אַגב געוואָרט נאָכ'ן טויט פון דייטש צוצונעהמען די פאר שטיקלעך מעבעל, וואָס האָבען זיך געפינען אין זיין שטיבעל — האָט איהם פון איהר שטוב און פון אַנדערע שכנ'טעס שטיבער אַריינגעטראָגען אַ לעפעל געקעכטס.

דער קראַנקער איז רויט געוואָרען, פאַרשעהמט זיך פאַר אונז, וואָס ער האָט אונז נישט מיט וואָס מכבד צו זיין. צו- גערופען די יודענע צום בעט, עפעס איהר איינגערוימט אין אויער אַריין. די יודענע איז אַרויסגעגאַנגען ברענגען טיי פון ערגעץ אַנדערש וואו, און צו אונז האָט זיך דער קראַנקער אָנגערופען:

— זי עראינערען זיך דאָך, מיינע העררען פאָן פאַיסט" דעם טויפעלס-שפּרוך אין דער „גאַרטען סצענע“:

„איך שטאַנד אן זיינעם שטערבע-בעט

„עס וואָר בעסער אַלס פאָן מיסט

„פאָן האַלב-געפּוילטען שטראה

„אַליין ער שטאַרבט אַלס קריסט.“

„זעהען זי, מיינע העררען, זאָ געהט עס מיר. איך בין אַן אַרמער טויפעל — האָבע פילייכט פערפושט מיין לע-בען — אָבער איך שטערבע מיט דעם גלויבען אן דער מענש-הייט.“

דאָס מאָל האָבען מיר איהם אויסגעהערט, און דער אַל-טער, אַזוי ווי ער וואָלט אויסנוצען די געלעגענהייט, וואָס ער האָט פאַרן טויט אויסצורעדען זיך פאַר אונז — וואָס מיר האָבען איהם קיינמאָל נישט געלאָזט אין זיין לעבען — האָט ער צוגעלעגט מיט אַ שמייכעל:

— מיינע העררען, פערצייהען זי, וואָס זי טהון, איזט עדעל אונד שעהן, איך ווייס דאָס צו שעצען. אָבער פערצי-יען, מיינע העררען, דאָס איזט קיינע מענשענליעבע, עס איזט איינע אידעען-ליעבע — איך בעלאַנגע צו דער אַלטען גענע-ראַציאָן. וויר זינד קיינע אידעען-פרוינדע, וויר זינד מענשען-פרוינדע — דאָס לעבען אויף אונזער אַרמען וועלט, אונזער אַרמעס דאָזיין איזט דאָס איינציגע וואָס די אַרמע מענשען האָבען. וויר מוזען דאדורך דאָס לעבען ערהעבען צו איינער העהערען ספערען — ווי לעסינג עס געזאָגט האָט —

אָבער וואָס לעסינג האָט געזאָגט, האָבען מיר אויך דאָס מאָל נישט געהערט, דער אַלטער האָט זיך אַזוי פעהרוסט און האָט אַזוי געכאַרעלט, אַז ער האָט מעהר נישט געקענט קיין וואָרט פון זיין מויל אַרויסברענגען.

מיר האָבען איהם דאָן בעזוכט אָפּטער, פיעל צייט איז נישט אויסגעקומען צו באַלמוטשען נעבען איהם. זיין קראַנק-הייט האָט וואָס אַ מאָל אָנגענומען אַן ערנסטערען צושטאַנד, עס האָט זיך ענטוויקעלט אַ גאַלאַפּירענדע לונגען-ענטצינדונג. דער אַלטער איז געלעגען היץ, אין אויף קיין דאָקטאָר איז נישט געווען, און די יודענע האָט שוין יעצט אונגעשטערט געהייצט דעם אויווען מיט די קליינע ביכלעך, וואָס זענען געשטאַנען אויף דער פּאָליצע — און ווען די לעצטע בענדער פון שילער

און געטהע האָבען זיך געטליעט אין פייער, האָט דער אַלטער
 צוויסגעלאָזט זיין לעצטען אָטעם. ער איז געשאַרבען מיט
 די ווערטער פון זיין בעריהמטען שפרוך אויף די ליפען:
 — הערען זי מיינע העררען, איך גלויבע דער קליי-
 נער מענש האָט נור דאָן זיינען גראַסען ווערטה, ווען ער ער-
 העבט זיך איבער זיין ערדישעס דאָזיין, אין איינער העהערע
 ספּעצע, ווי לעסינג זאָגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“...
 נור וואָס לעסינג זאָגט אין זיין „נאַטהאַן דער ווייזע“
 איז אונז אויך דאָס מאָל נישט אויסגעקומען צו הערען. דער
 טויט האָט פּערשלאָסען זיינע ליפען איידער ער האָט פּערענ-
 דיגט דעם זאַץ...

נור יעצט, ווען איך דערמאָן זיך אָן דעם קליינעם דייטש
 מיט זיין בעריהמטען שפרוך, דאַכט זיך מיר, אַז דאָס איז
 נישט געווען קיין אויסגעדראַשענע פּראָזע, וואָרום ווי אַלט,
 בעקאַנט און באַנאַל זי זאָל נישט קלינגען אין אונזערע אינ-
 טעליגענטע אויערען, וועלכע האָבען שוין אַזוי פּיעל שיינע
 פּראָזען געהאַרט, איז זי געווען אַ לעבעדיגע מאָטאָ צו אַ מענ-
 שענ'ס לעבען.

אין שטויב

פון ביידע זייטען זענען געשטאנען צוויי פאָרצעלאַנענע יאָפּאַנעזישע טייוואַלים, וואָס די יאָפּאַנער שטעלען אַוועק פאַר זייערע טירען צו פּערטרייבן דעם שטן פֿון דער שוועל פֿון זייער הויז; מענשען-געשטאַלטען, מיט אָפּענע פּערקרימטע מיילער, אַרויסגעשטעלטע צינגער און מיט שאַרפע נעגעל אַויף די הענט, אין מיטען טיש איז געזעסען דער דריטער, דער אַנטיק-סוחר, דער אַלטער הער נייפּעלד. זיין קאַפּ, ווי די קעפּ פֿון די יאָפּאַנעזישע טייוואַלים, איז געווען בלויז שטערן, און זיין גאַנצע פיגור איז געלעגען אין שטערן. אַ ווייכע, כמעט דורכזיכטיגע הויט, ווי די הויט פֿון אַן אָבגעפּליקטער הוהן, לאַזט זעהן אַלצדינג, וואָס עס טהוט זיך אין די שליי-פען, ווי די בלויז אָדערען ציהען זיך, ווי עס אַרבייט דער געהירען אין זיינע קעמערלעך. אַויפֿן פּראָנט פֿון ברייטען, האַלב צילינדערדיגען גאהלען קאַפּ, זענען איבערגעבליבען, ווי אַ זכר, איינצעלנע לאַקען פֿון זיינע האַר, וואָס שטעלען זיך אַויף און ווערען עהנליך צו די הערנער ביי די יאָפּאַנעזישע טייוואַלים. אַרום איהם איבער פּאַליצעס און שראַנקען, שטעהען אַויסגעשטעלט די אַנטיקען, מיט וועלכע ער האַנדעלט: יאָפּאַ-נעזישע וואַזעס, אַלטע שווערדען, בראָנוען און פּערשידענע פיגורען און גרופּען-בילדער, אַלטע מייסטער, פּערשידענפּאַר-ביגע זייד און סאַמעט, אַלטע מעבעל, אַלטע קליידער-שטיקער,

וואָס געשטאַרבענע מענשען האָבען אַמאָל געטראָגען און אַמאָל בענוצט.

אַליין האַלט ער אין דער האַנד אַ גרין-קאָלירטע כינעזישע טאַץ, און בעטאַפט זי מיט זיינע פינגער, גלעט זי, ווי מען גלעט עפעס אַ לעבעדיגע זאַך — בעריהרט מיט איהר זיין פנים, וועלענדיג פרובירען די קאַלטקייט פון איהר מאַטעריאַל, אויב זי איז עכט אָדער נישט. ער שמעקט זי, ער בעלעקט זי מיט זיין צונג — ווי ער וואָלט זי געוואָלט פּערזוכען, הערט נישט אויף זי צו גלעטען, ווי מען גלעט אַ ליב איינציג קינד.

זיינע רויטע, אַרויסגעשטאַרטע אויגען ווערען בעלעפט, אַ שיין לייכט איבער זיין גרויסען שטערען, זיין גאַנץ פנים ווערט מיט אַ מאָל שיין און גייסטיג בעשטראַהלט, ווי דאָס פנים פון אַ מוזיקער, ווען ער שפּילט.

— די כינעזער, די כינעזער — דאָס גרין, וואָס זיי האָבען. געקענט אַרויסקריגען! וועלכע נאַציע פון דער וועלט האָט געהאַט אַזאַ פיין געפיהל פאַר פאַרבען! דאָס גרין איז דאָך עכט אוגעקע גרין, אַראָבע'גנב'עט פון דער נאַטור, ווי זי אַנטפּלעקט זיך אויף איהרע גראָזען און פּרוכטען. עכטע פאַרב, געמאַכט פון גרינסען — אַזוי ווי זיי וואָלטען „זשעט“ צוגאַסען.

— וואָס קומט מיר אַרויס דערפון, אוגעקע-גרין אָדער קאַרטאָפּעל-גרין, אַז מ'קען דערפון קיין לעבען נישט מאַכען. איידער מ'פּערקויפט אַזאַ שטיקעל עכטכינעזיש פאַרצעלאָן געהען די אויגען אויס. די כינעזער זענען טאַקע געווען אַ גרויסע נאַציע. וואָס האָבען פּערשטאַנען פאַרבען, אָבער קיין דירה-געלט בעצאָהלען פון זיי קען מען נישט. נאָר דערצו אויף איינער פון די שענהסטע גאַסען פון וויען. איך, פון מיין זייט, וואָלט ליבער געהאַנדעלט מיט בעהמיש גלאָז, מיט מאָדערנע פאַרצעלאָן, מיט יאַפּאַנעזישע טעלער, וואָס מען קויפט זיי אין פאַבריק און מען קריגט זיי וויפיל מען וויל, פאַר אַ פּרייז פאַר וועלכען מען וויל, און נעהמען נעהמט מען וויפיל עס

לוינט זיך. — האָט זיך אָנגערופען דער יונגער הער בלום, וועלכער האָלט צוזאַמען מיט דעם אַלטען הער נייפעלד דאָס געשעפט אויף איינער פון די שעהנסטע גאַסען אין דער אַלטער שטאָרט וויען.

אַמאָל, ווען דער הער בלום איז נאָך געווען אַ קליין-נער „בורשע“, איז ער געווען אַ שיק-יונגעל ביים אַלטען הער נייפעלד. היינט איז דער הער בלום אַ גרויסער און האַנדעלט אַליין פאַר זיך מיט מאָדערנע, מעהר פראַקטישע און מעהר זיך-בעצאָהלענדע זאַכען, וועלכע ער האָט שטעהן אין גע-שעפט, צוזאַמען מיט הער נייפעלד'ס אַנטיקען.

— וואָס האָט איהר געזאָגט? מיט מאָדערנע פאַרצעלאַן, אפשר אויך מיט ערדענע טעפּ? — ווערט דער אַלטער הער נייפעלד אויפגעבראַכט — מ'דאַרף קיין געשמאַק האָבען פאַר שעהנקייט; זיין אן איגנאָראַנט פון ערשטער קלאַס צו רעדען אַזעלכע ווערטער. אַן אַנטיק-הענדלער, אַן עכטער אַנטיק הענד-לער איז אַ קינסטלער, אַ געלערנטער. דאָס איז קונסט, דאָס איז וויסענשאַפט! — ווייזט ער אויף די כינעזישע טאַץ, וואָס ער האָלט אין דער האַנט — זעה, וויפיל מענשען האָבען דאָס געהאַלטען אין די הענט. עס איז אויסגעגלעט געוואָרען דורך מענשליכע פינגער עס האָט געוואוינט מיט פירסען, מיט קעניג אין זייערע פאַלאַצען. אַן עכט שטיקעל כינעזיש פאַר-צעלאַן פון דער בעסטער צייט „מונג“ פּעריאָדע, פון די צייט פון „יינג שענג“. פּאַעטען! האָבען לאַטוס-בלומען אַריינגעשטעלט אין אַזאַ קליינע וואַזע, און עס האָט זיי בעגייסטערט צו הערליכע ליבעס-געזאַנגען. זעה די פאַרם — די פאַרם איז דאָך ווי אַ לאַטוס-בלום, ווי אַ פרויען-ברוסט געגאַסען, און דער קאָליר עכט-גריין, געגאַסענער „זשעט“, וואָס היינטיגע מענשען ווייסען עס נישט ווי נאַכצומאַכען — און ער הייסט מיר האַנ-לען מיט קיך-געשיר... — האָט געזונגען זיין ליעד דער אַלטער נייפעלד, און זיין פנים האָט דערביי געשטראַהלט, ווי דאָס פנים פון אַ יונגען דיכטער.

— אָבער וואָס קומט מיר אַרויס דערפון, אַז מען קען

פון דעם קיין ברויט נישט קיינען? קען עס זיין פון „מונג“ אָדער „שמונג“, אָדער טשאַנג-טשונג-טשינג-פּעריאָדע, אַ פּרייז בעצאָהולט מען דערפאר אַ טייערען, די אויגען קריכען אַרויס איידער מען קריגט אַזאַ שטיקעל אין האַנד אַריין, און פּער-קויפּען קען מען עס נישט. מענשען פּערשטעהען זיך נישט דאַרף, און די, וועלכע פּערשטעהען, זענען דלפּנים, פון בלוזען קוקען דערויף קען מען קיין דירה-געלט נישט בע-צאָהלען. און די, וואָס קענען יאָ קויפּען, בעדאַרפּען עס נישט. און טאַמער העלפט גאָט און מען פּערקויפט שוין יאָ אַמאָל אין אַ יובל אַזאַ שטיקעל מיט אַ פּאַר קרייצער ריוח. איז נישטאָ וואו אַן אַנדערס צו קריגען, און לעבען דאַרף מען, און עסען דאַרף מען, און דירה-געלט מוז מען בע-צאָהלען — נו, וואָס קומט מיר אַרויס דערפון, אַז עס איז טשינג-טשינג-טשאַנג, אָדער אַן אַנדערער טשאַנג? — האָט דער יונגער הער בלום אַנידערגעלעגט פאַר דעם אַלטען הער נייפּעלד זיינע גערעכטע טענות.

דער אַלטער הער נייפּעלד האָט זיך געקאָכט פאַר כּעס. און בעהאַלטען די טאַץ און זיין בוזים, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז אימיצער וויל זי ביי איהם חלילה צונעהמען און ער האָט כּמעט ווי געשריען:

— ווער עס וויל, דער קען האַנדלען מיט קיך-געשיר, מיט ערדענע טעפּ, מיט יאַפּאַנעזישע ליאַלקעס פאַר איגנאָ-ראַנטען און אונוויסענדע. כּיין אַנאַנטיקן-הענדלער, אַ פּאַר-שטייער און אַ ליבהאַבער פון דער אַלטער קונסט — אַ קול-טור-טרענער. זאָלען די כאַמעס יאָ קויפּען אָדער נישט קוי-פען — איך וועל צויליב זיי נישט ענדערען מיין געשמאַק.

און דער יונגער הער בלום האָט איהם נישט געהאַרעכט. צוערשט, הינטען-אָרום, בגנבה, אַז דער אַלטער זאָל גישט זעהן, האָט ער אָנגעהויבען אַריינעמען אין דעם אַנטיק-גע-שעפט פּאַריצירטע יאַפּאַנעזישע געשיר, נאָכגעמאַכטע מיין-גער פּאַרצעלאַן, ביליגע בראַנזען, מעבעל-שטיקער צוזאַמען-געשטעלט פון אַלטען האָלץ. איז א קונה אַריינגעקומען און

האָט נישט געקענט, אָדער נישט געוואָלט בעצאָהלען דעם פרייז פאַר דעם עכטען אַנטיק. האָט דער יונגער הער בלום אונטערגעטראָגען אַ שטיקעל פון זיין סחורה, וואָס האָט אויס-געזעהן מער אַנטיק פון דעם אַנטיק אַליין, עלטער און אינ-טערעסאַנטער, און נוצליכער אויך. און פערקויפט האָט ער עס פאַר אַ פרייז, וואָס איז געווען זעהר צוגענגליך פאַר'ן קונה און האָט אויסגעזעהן שפּאַט ביליג געגען די פרייזען פון די עכטע אַנטיקען.

אַנפאַנגס, אַז דער אַלטער נייפעלד האָט געזעהן, ווי זיין געשעפט, וועלכעס האָט געהאַט אַ נאָמען פאַר אַנ'עכט אַנטיק-געשעפט, נעמט אַריין ביליגע, נאָכגעמאַכטע, פאַבריצירטע סחורות, האָט ער זיך געפרובט ווערען געגען דעם. גע-שריען, אַז ער וועט דעם יונגענמאַן דערווייטערען מיט זיינע „פאַלשע“ סחורות, אַז ער וועט נאָר אין גאַנצען צומאַכען דאָס געשעפט. נאָר אַז עס איז געקומען דער ערשטער, און מען האָט בעדאַרפט בעצאָהלען דירה-געלד, און דער אַלטער האָט פון זיינע „אַנטיקען“ נישט געהאַט צו בעצאָהלען, און דער יונגער האָט בעצאָהלט פאַר איהם, האָט דער אַלטער שוין געמוזט שווייגען. היינט האַנדעלט שוין דער יונגער גאַנץ פריי און אָפען, אויף זיין אייגענער האַנד, מיט די פאַברי-צירטע „אַנטיקען“, מיט געשניטענע גלאָז, פאַרצעללאַן, בראַנ-זען און אַנדערע ווייבערשע בעל-במישע הויז-זאַכען. דער אַל-טער וועהרט זיך נאָך, פון צייט צו צייט ברוימט ער אונטער דער נאָז, אַז דער יונגער מאַכט מיט זיין פאַבריקאַציע קאַליע זיין „רענאָמע“. נאָר צייט דער יונגער בעצאָהלט דירה-געלד און באַרגט נאָך טיילמאָל דעם אַלטען אויס אויף צו לעבען. מוז דער אַלטער שוין שווייגען.

וואָס אַמאָל האָבען די גלאַנצענדיגע זאַכען, וואָס דער יונגער האָט אַריינגעבראַכט אין געשעפט אַריין, פערטריבען דעם אַלטענ'ס יאַפּאַנעזישע טייוואָליים, דאָס כינעזישע פאַרצע-לאַן און פערסישע גלאָז און אַנדערע אַלטווארג פון די אַזי-בענאָנעדיגע פאַליצעס, פון די שעהנסטע שראַנקען — פער-

הריבען זיי אין א ווינקעל, און האָס אַמאָל מעהר אין דעם
פערלעגענסטען ווינקעל פון געשעפּ פּונקט אַזוי ווי לעבען
פערטרייבט טויט. דער אַלטער נייפעלד האָט געזעהן, אַז ער
געהט אונטער, אַז עס ווערט ג'נ'עק, אַז ער ווערט אַרויסגע-
שטופּט פון געשעפּט. און געפרובט זיך וועהרען.

ער האָט געטראַכט, אפשר האָט ער רעכט, דער יונגער.
די וועלט וויל נישט און פערשטייט נישט זיינע אַנטיקען —
וואָס וועט ער זיך איינשאַפּאַרען. ער וועט געבען די קונים
וואָס זיי פערלאַנגען. ער וועט אויך האַנדלען מיט די נייע
מאָדערנע זאַכען. ער וועט גאָר לאָזען פאַלען די אַלטע אַנ-
טיקען. זאָלען זיי גיין צום טייוועל! ער וועט זיך נעמען
צום געשעפּט ווי דער יונגער.

— ווייסטו וואָס, איך זעה דאָך, אַז די וועלט פערלאַנגט
דאָס; מען דאַרף נישט היינט מעהר קיין רעכט שטיקעל סחורה.
נישטאָ קיין מבינים דערויף. איך וועל זיך נעהמען צו „קיך-
געשיר“ און „ליימענע טעפּ“. מיט די דאָזיגע נעהמען האָט
דער אַלטער גערופּען מיט שפּאַט די נייע פּאַבריצירטע זאַכען.
— שוין לאַנג צייט געווען. איהר זעהט דאָך, אַז עס
איז קיין געשעפּט נישט. אַמאָל, אַז דירה-געלד האָט געקאָסט
ביליג, אַ פּאַר קראַנען, אויף צו לעבען האָט מען נישט בע-
דארפט פיל, האָט זיך אַ מענש געקענט שפילען דערמיט פאַר
זיין אייגענעם פּערגעניגען. היינט, ווען עס ברענט מיט גאָלד
יעדער טריט וואָס דו שטעלסט; אַ מענש דאַרף אַרבייטען און
שווער אַרבייטען אויף ברויט צו עסען — ווער האָט דאָס
צייט און געדולד דערצו? דאָס איז געווען אַ געשעפּט פּער-
צייטענס, נישט פאַר היינט-וועלטיגע, — האָט דער יונגער
אַרויסגעלעגט פאַרן אַלטען זיין גערעכטע לעבענס-קלוגהייט

— דו האָסט רעכט, דו האָסט רעכט, — האָט דער אַל-
טער נייפעלד געזאָגט, און געוואָרפען אַ בייזען בליק אויף
זיינע כינעזישע טעפּלעך, אויף זיינע יאַפּאַנעזישע טי וואָלטים,
אויף זיינע טערקישע שווערדען, אויף זיין פּערטיש גלאָז, אויף
זיינע שפּאַנישע און איטאַליענישע שאַלען און טיכער, אויף

זיין זאקסיש פאַרצעלאַן, אויף זיינע פראַנצויזישע בראַנזען, וואָס זענען געשטאַנען פערשעמט אין שטויב פון דורות איינ- געהילט, אין די פערגעסענסטע ווינקלעך פון געשעפט — איך וועל זיי פערקויפן פאַר וויפיל מען וועט מיר געבען, אַנישט וועל איך זיי גאָר לאָזען פוילען אין זייער שטויב און זיך נעהמען צום נייעם מסחר, — האָט דער אַלטער געזאָגט מיט כּעס, און געדראָהט מיט דער האַנד די אַנטיקען, אַזוי ווי מען שרעקט אָן שלעכטע קינדער.

נאָר באלד האָט דער אַלטער איינגעזעהן, אַז ער וועט גאַרנישט קענען אַזוי לייכט אויספיהרען דאָס, וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען. שוין ביים פערקויפן, ווען דער אַלטער האָט זיי געוואָלט ליקוידירען מיט איין קלאַפּ — האָט זיך צרויסגעוויזען, אַז די אַנטיקען האַלטען איהם געפאַנגען אין דעם שפינוועבס פון זייער שטויב און לאָזען איהם נישט אָפּ. וויפיל מען האָט איהם נישט אָנגעבאַטען פאַר זיינע אַנטיקען, האָט זיך איהם אַלץ אויסגעוויזען, אַז עס איז צו ווינציג. ביים פערקויפן האָט ער זיך דערמאָנט דעם „יחוס“ פון יעדען שטיקעל בעזונדער, און זיך נישט געקענט דערמיט שיידען.

— איהר זעהט די שווערד דאָ, די שווערד האָט גע- טראָגען מחמד-אלי ראש דער גרויסער, ווען ער איז געגאַנגען אין ירושלים, די הייליגע שטאָדט, בעפרייען זי פון די קריסטען. איהר זעהט די סאַפירען און די קרעלען, וואָס זיי צען אין דעם פיליגרים? דאָס האָט זיין געליבטע שקלאַפּין, די טאַכטער פון מאָנגאָלישען חאַן, אַריינגעזעצט מיט איהרע אייגענע הענד איהר ציהרונג אין זיין שווערד. יעדעס שטייג- דעל איז געוואָרען פריהער געוואַשען אין איהרע טרעהרען, און אויסגעשמירט מיט דעם בלוט, וואָס זי האָט זיך געלאָזט פון איהר קליינעם פינגער. ניין, ניין, דאָס שטיק קען איך נישט פירקויפן. דאָס שטיק מוז איך האַלטען פאַר מיר.

און דער אַלטער הער נייפעלד האָט גענומען די שווערד פון „מחמד-אלי-ראש דעם גרויסען“ און געהאַקט זי צו זיין ברוסט, אַזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט. אַז עס זאָל זי ווער

3

ישט צונעהמען; געגלעט דאָס הענטעל, וועלכעס די „אינדישע פרינצעסין“ האָט בעז צט מיט די שטיינער פון איהר צירונג, אזוי ווי מען גלעט אַ לעבעדיגע זאך, אַ נאָהענטען מענשען, אַן איינציג ליב קינד.

— וואָס ווילט איהר געבען פאַר דער טאָץ און טעלעל? פינף און צוואַנציג קראָנען נור? עכטער אַמפיר, פון וועלכען דער גרויסער נאַפּאָלעאָן האָט געטרונקען זיין לעצטע טאַסע טהיי — אויף זיין טראַגישען וועג צוריק פון מאַסקווע. ניין, בעהאַלט איך עס ליבער פאַר מיר. — און דער אַלטער האָט געגלעט דאָס אַמפיר קריגעל, פון וועלכען „דער גרויסער נאַפּאָלעאָן האָט געטרונקען זיין לעצטען טהיי, אויף זיין טראַגישען וועג צוריק פון מאַסקווע“, ווי מען גלעט א בעקעל פון אַן איינציגער, ליבער טאַכטער.

— און זעהט איהר אָט דאָס רענעסאַנס-שטיק, דאָס הער-ליכע זייד, וואָס דער מייסטער האָט עס געוועבט ביי דער בעגלייטונג פון מוזיק, נאָך די טענער האָט ער געשאַפּען די פאַרבען-מעלאָדיען. סאַוואַנאַרדאָלע האָט עס פערברענט אין פּלאַרענץ צוזאַמען מיט אַנדערע קינסט-זאַכען. לעאַנאַרדאָ דע ווינטשי, וועלכער איז געווען דערביי, האָט דאָס שטיק זייד אַרויסגעראַטעוועט פון פייער, און געזאַגט צו סאַוואַנאַרדאָלע: אַלע אַנדערע מייסטערוערק קענסטו פערברענען, אָבער גישט דאָס. דורך דעם איז עס אָבגעזענקט אין די עקען. טיציאַן, וועלכער האָט דאָס שטיק בעקומען פון לעאַנאַרדאָ דע ווינטשי, האָט דערמיט אויסגעפּוצט זיין טאַכטער, ווען ער האָט גע-מאַלען פון איהר זיין בעריהמט בילד, וואָס הענגט אין קייזער-ליכען מוזעאום — און איהר גיט מיר דערפאַר פינף און צוואַנציג קראָנען? דאָ זאָל עס זיין ביז צו מיין לעצטען לעבענס-טאַג! — און דער אַלטער האָט דאָס שטיק זייד געקנייטשט צו זיין האַרץ.

אזוי האָט יעדע זאך געהאַט איהר אייגען לייד. וואָס זי האָט אַרויסגעזונגען, איהר אייגענע באַלאַדע, איהר אייגען לעבען, פערגאַנגענהייט און יחוס. עס איז געווען אַ לעבעדיג.

וועזען מיט א נשמה, און די נשמה פון איהר פערגאנגענהייט האָט געצאָפּעלט אין איהרע קונסט-פּאַרמען. ביי דעם אָנרירען פון זיין אַנטיק, האָט דער אַלטער נייפעלד דערפיהלט די אַלע הענד, וואָס האָבען געהאַלטען די זאַך דורך איהר לאַנגער עקזיסטענץ, ביז עס איז דערגאַנגען צו איהם, און עס איז געווען ווי די הענט פון אַלע קעניג, פירסטען, האַנען, סול-טאַנען, פרינצעסינס און שקלאַפּינס, סיי אייראָפּעאישע און סיי אַריענטאַלישע, צו וועמען די זאַכען האָבען אַמאָל בעלאַנגט און געלעבט מיט זיי זייער לעבען, האָבען דורך דער זאַך געריקט די האַנד פון אַלטען נייפעלד, און עס איהם איבער-געגעבען ווי אַ הייליגע רעליקווע צו היטען...

און וואָס האָבען איהם געזאָגט די נייע פּאַבליציסטע טעלער און פּלעשער, וועלכע האָבען אין זייערע קאַנטען די שאַרפען פון די מאַשינען, אין וועלכע זיי זענען געשליפּען געוואָרען, טויטע פרעמדע שטיינער היינטיגע, ווי די אויפ-געקומענע גבירים, אָן אַ סוד אָן אַ פּערגאַנגענהייט, אָהן אַ לעיד, וואָס זאָל אַרויסזינגען פון זיי, וואָס זענען זיי איהם אָנגעגאַנגען, אַז ער זאָל זיך מיט זיי אינטערעסירען, זיי האַלטען אין דער האַנד, מיט זיי אומגעהן?...

— דאָס פּערטישע גלאָז איז נישט צום פּערקויפען. פון דעם פּערטישען גלאָז האָט געטרונקען חאַפּיס, דער גרויסער פּערטישער דיכטער, אויף דעם גלאָז זענען אויסגעמאַלט די ליבעס-פּערזען פון גרויסען דיכטער — און דאָס גלאָז בעהאַלט איך פאַר מיר ביז צום לעצטען אַטעם פון מיין לעבען.

אַבער ווער האָט געטרונקען פון דעם נייעם פּאַבריק-גלאָז אַז ער זאָל זיך דערמיט אָבגעבען?

דערווייל האָבען די נייע זאַכען, וואָס אַמאָל מעהר פּער-טריבען און פּעריאָגט די אַלטע אַנטיקען אין די בעהאַלטענס-טע, פּערשטויסענסטע ווינקעלעך פון געשעפט, זיי געפינען זיך שוין הינטער די טרעפּ. פּאַרן געוועלב בעצאָהלט שוין אין גאַנצען זער יונגער הער בלוים, און דער אַלער-קלענסט שוין פון איהם קליינגעלד די חיונה אויפצוהאַלען.

באלד האָט זיך דער יונגער הער בלום ארומגעזעהן, אַז דער אַלטער האָט מיט זיינע פּערשטויבטע אַנטיקען פּער-מיאוס'ט נאָר דאָס געשעפּט. די ערשטנאָך-דער-חתונה יונגע זויבלעך, וועלכע זענען געווען די מעהרסטע קליענטען פון נייעם געשעפּט, וואָס זענען געקומען איינקויפּען „שיינע זאַכען“, אויסצופּוצען זייערע ניי-איינגעאַרדענטע היימען, האָבען נישט געוואָלט קוקען אויף די אַלטע פּערשטויבטע זאַכען, אויף די אויסגעבויענע שווערדען, אויף די שלאַנגען מיט די זעקס-קעפיגע דראַגאָנען, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון די כינעזישע וואַזאָנעס, אויף די צווייפּעלהאַפּטע און פּערשידענע מיקראָבען ענטהאַלטענדיגע פּערשטויבטע זיידענס. מעהרסטענס האָט זיי, און איבערהויפּט די טראַגענדיגע ווייבלעך, אָפּגעשראַקען די פּערקרימטע, שרעקליכע יאַפּאַנעזישע טייוואַליים, זיי האָבען מורא געהאַט, אַז זיי זאָלען זיך נישט פּערקוקען אויף זיי... דער יונגער בלום האָט עס גאַנץ גוט בעמערקט, און געמאַכט אויפּמערקזאַם דערויף דעם אַלטען, אַז ער זאָל צונעהמען זיינע יאַפּאַנעזישע טייוואַליים פּונ'ם געוועלעב אַרויס.

— וואָס, די בעריהמטע טייוואַליים, וועלכע האָבען געהיט דעם אַריינגאַנג פון דעם בודהישען טעמפל פון מוקדון, כדי אָבצושרעקען די שדים, אַז זיי זאָלען נישט קענען אַריינקומען אין טעמפל אַריין!..

— אפשר אין מוקדון האָבען זיי געטהון אַ גוטע זאַך, אין מוקדון זענען דאָ שדים, צו מיר קומען. נישט אַריין קיין שדים, נור יונגע, שיינע ווייבלעך, און זיי שרעקען מיר אָפּ מינע קונים — האָט אָבגעענטפּערט דער פּראַקטישער יונגער בלום.

נאָך לאַנגען אַרומקריגען זיך זיינען די ביידע שותפים געקומען צו אַן אויסגלייך. דער יונגער איז געבליבען ביים געשעפּט, און דער אַלטער האָט זיך אַראָבגעצויגען אין אַ קעלער אַריין, אויף דער „לעאַפּאַלד-שטאַדט“, וועלכען דער יונגער האָט געדונגען פאַר איהם. דאָרט, אין קעלער אַריין, האָט ער אַראָבגעבראַכט, געטריי ווי אַ פּאַטער ברענגט זיינע

קינדער, אָדער ווי אַ חיה איהרע חיה'לעך, זיינע יאָפּאַנעזישע טייוואָאָליים, זיינע אַראַבישע שווערדען, זיינע וואָזעס און בראָנ-זען, טיכער, שאַלען, פּאַרצעלאָנען און בלעכען. אין דעם קע-לער האָבען זיי זיך באַלד געפונען אין זייער ריכטיגער היים. זיי האָבען זיך אַרומגעהילט אין דעם הונדערט-יעהריגען שטויב, וואָס איז געלעגען אויף זיי, און צוזאַמענגעוועבט זיך ווי אין איין וואַלקען, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי שטעהען שוין אין קעלער פון הונדערטער יאָהרען.

דער אַלטער איז באַלד פּערגעסטן געוואָרען. זיינע אַלטע קונים, וועלכע האָבען איהם געדענקט פון גוטע צייטען, זיי-נען אויסגעשטאַרבן, די יונגע זיינען בעדינט געוואָרען פון מעהר מאָדערנע אַנטיק-הענדלער, וועלכע זיינען נישט געווען אַזוי איינגעליעבט אין זייערע אַנטיקען ווי דער אַלטער, און געקענט זיך שידען פון זיי מיט אַ פייכטען האַרצען און מיט אַ גרינגערע קעשענע. אין קעלער איז דער אַלטער נייפעלד געוואָרען אויך מעהר אָפּגעלאָזען ווי אין דעם רייכען געשעפט. ער איז אַרומגעגאַנגען אין זיין אַלטען פּאַרשטויבטען קאַפּע-פּידשעל, מיט דעם פּאַרשטויבטען אָפּגעלאָזענעם ראָק. און זיינע טאַשען זיינען שטענדיג פול געווען מיט זאַכען, מיט פּאַרצעלאָן אָדער בראָנזען. אונטער די פּאַלעס האָט ער שטענדיג געהאַלטען אַן אַנדער שטיק זיד, אַן אויסערוועהלט קינד, און איז וואָס אַ מאָל מעהר עהנליך געוואָרען צו איינער פון זיינע אייגענע אַנטיקען.

אַם בעסטען האָט ער זיך געפיהלט אין קעלער, צווישען זיינע אַנטיקען, וואו ער האָט זיי געהאַלטען אין איין בעטאַ-פען, גלעטען און חלומ'ען יועגען זייערע גאָלדרייכע פּערגאַנ-גענהייטען, וועגען זייער יחוס, יועגען די בעל-בהים, צו וועל-כע זיי האָבען געהערט, יועגען די הייזער, פּאַלאַצען, אין וועלכע זיי האָבען געוואוינט, וועגען די צייטען, צו וועלכע זיי האָבען בעלאַנגט. אין דער אויסערליכער וועלט, מיט לע-בעדיגע היינטיגע מענשען, האָט ער זיך נישט געפיהלט גוט. זיי האָבען איהם דענערווירט, ער איז געווען פּעריטערט און

געקריגט זיך מיט אַלעמען. האָט ער זיך באַהאַלטען פון דער רױהער וועלט, אין וועלכער עס איז איהם בעשערט געווען אַבצולױפען זיין שטיקעל וועג, אין דער אייגענער וועלט, וועלכע ער האָט זיך געשאַפֿען, צווישען זיינע אַנטיקען אין קעלער.

קיין משפּחה האָט ער נישט געהאַט. דאָס ווייב איז פריה געשטאָרבען. קינדער ערגעצוואו אין דער פרעמד, אין אמעריקא, אָדער אַנדערשטוואו. שוין נישט דורכגעשריבען זיך מיט זיי יאָהרען. זיין גאַנץ לעבען זיינען געווען זיינע אַנטיקען. דאָס איז געווען זיין ווייב און זיינע קינדער. וועניג האָט ער בעדאַרפט. פאַר'ן קעלער האָט דער יונגער בלום בעצאָהלט (אַפֿטרעט-געלד פאַר'ן געשעפט), עסען האָט ער זיך אַליין געקאַכט אויפ'ן קליינעם אויווענדעל, וואָס איז געשטאַ-נען צווישען זיין בעט אין זיינע אַנטיקען. איז ער פּמעט נישט ארויסגעקומען פון קעלער אויף דער ליכטיגער שיין. אַז אַ לעבעדיגער מענש איז אַמאָל אַריינגעקומען, אַ קונה אָדער אַ בעזוכער, האָט ער גאָר נישט געוואָלט פּערקויפֿען – אַנגעבייזערט זיך און פאַרטריבען זיי, אַזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז אַ לעבעדיג נפש זאָל ענטדעקען זיין מיס-טישען סוד, וואָס ער פראַוועט דאָרט אין קעלער צווישען די אַלטע זאַכען.

ווינטער, אין די קאַלטע, לאַנגע אָווענדען, ליגענדיג אויף זיין אַלט בעט, צוגעדעקט מיט שמאַטעס אין טיכער, אין זיידענע „רענעסאַנס-שאַלען, פּירענדיג פון קעלט, זיינען די אַנטיקען לעבעדיג געוואָרען פאַר זיינע אויגען. ער האָט געזעהן ווי די קליינע צנועה'דיגע כינעזישע פּרינצעסינס אין זייערע גאָלדענע איינגעפאַסטע שיכעלעך, מיט צניעות'דיג געבויגענע קעפּ טהוען אַריין לאַטוס-בלוימען אין די כינעזישע וואַזעס. עס זיינען אויפגעשטאַנען די אַראַבישע סולטאַנען, וועלכע געהען בעפרייען ירושלים פון די הענד פון די קריסטען, אין זייערע גאָלדענע מאַנטלען, אין אינדישע און פּערסישע שקלאַפּינס גאַרטלען זיי אַרום מיט שווערדען. עס זיינען געקומען פרעמד.

דע בעל-בתים, וואָס האָבען געלעבט אין אַן אַנדער דור, מיט זייערע דאַמען, אָנגעהוון אין קרינאָליניעס און געטרוינקען אין געזעלשאַפט טיי פון די מיינער פאַרצעלאַנגענע טאַסען, וועלכע האָבען בעלאַנגט צו זיי און זייער לעבען. עס האבען געברענט ליכט אין די בראַנזענע לייכטער, און יונגע פאַר-לעך, בעקליידט די הענד מיט ווייסע האַנדשוה, טאַנצען צום טאַקט פון אַן אַלטע מוזיק. געלערנטע אין שוואַרצע מאַנטלען האָבען אויפגעזוכט די פערשטויבטע ביכער אין די ווינקלען און פערטראַכט זיך אין זיי דורך זייערע אייזערנע בריילען. עס קוילערען זיך וואָלקענס וויי-רויך פון ברענענדע בשמים פון די מייילער פון די יאַפאַנעזישע טייוואַליים און בודהאיס טעמפלעך. און זיצט נישט דאָרט אין אַ ווינקל האַפּיס און טרינקט זיין לעצטען געטראַנק פון פּוס און זינגט זיין לעצ-טען וויין-געזאַנג?

איין מאַרגען האָט דער אַלטער נישט אויפגעעפענט די טיר פון זיין קעלער-געוועלב. קיינער האָט עס נישט בעמערקט. ווארום ווינטער האָט דער אַלטער גייעלד אָפּטמאָל נישט געעפענט זיין געוועלב ביז אין האַלבען טאָג אַריין, עס איז דורכגעגאַנגען איין טאָג, מען האָט נישט בעמערקט, נאָך אַ טאָג, מען האָט ווידער נישט בעמערקט. אויפ'ן דריטען טאָג, אַז מען האָט אָנגעקלאַפט צום אַלטען, האָט שוין קיינער נישט אָפּגעענטפערט. מען האָט געלאָזט דערפון וויסען דעם יונגען בלום, מען האָט אויפגעריסען די טיר — אינעווייניג האָט מען געזען דעם אַלטען גייעלד אַ פערשטאַרטען פון קעלט, ער איז געלעגען ווי אַ כינעזישע אויסגעטרוקענטע מומיע, צווישען די יאַפאַנעזישע טייוואַליים, צוגעדעקט מיט די זיידענע „רענעסאַנס“ שאַלען. אַ שפּין, וואָס האָט געוועבט איהר געוועבעכטס פון שטויב, וואָס איז געלעגען אויף די אַלטע אַנטיקען. האָט אויך געשפינט איהרע שנורען איבער דעם טויטען, פאַרטריקענטען קערפער פון דעם אַלטען אַנטי-קען-סוחר.

„משה כאלופניק“

אז עס גרױט נאָר דורך די שפּאַלטען פון טיר-געוועלעב, כאַפּט זיך משה כאַלופניק אויף פון שעניק, וואו ער ליגט אַנ-איינגעקנעטענער צווישען די קינדער, נעמט זאָכט אַראָפּ אַ האַנד, אַ פּוס, אַ קאַפּ פון אַ יונג אָדער אַ מויד, וואָס האָבען זיך אויס דעם טאַטענ'ס מוסקולירטע הענד און ביינערנעם בויך געמאַכט קישענס, לייגט זיי אַראָפּ צוריק אויפ'ן שעניק, אַליין קריכט ער פּאַוואָלי אַראָב, אז ער זאָל זיי נישט אויפ-וועקען. איז עס ווינטער, כאַפּט ער מיט אַ שאַר פון דער האַנד אַ פּאַר שפענער, האַלץ-היבלענעס, וואָס ליגען אויסגע-שפרייט איבער דער פּאַדלאָגע פון נעכטיגען אַרבייטען, און וואַרפט זיי אַריין אין אייזערנעם אויווענדעל, אויף וועלכען עס קאַכט זיך אַ גאַנצען טאָג. צווישען געקעכטס, דער טאַפּ מיט'ן לאַם, אויף צוזאַמענקלעפען די ברעטער, ביי וועלכע ער אַרבייט. איז עס זומער, בעגיסט ער זיך צום ערשט די נעז מיט אַ שעפּ וואַסער, און ברומענדיג, אויס געוואוינהייט פון זיינע לערען-יונגעל יאָהרען, דעם פּאַרענט פון דאַוונען, הייצט ער אונטער דעם אויווען. איז עס זומער — איז עס גאָר אַ מחיה. ער גיט אַ פּראַל אויף אַ האַלבע טיר פון זיין געוועלעב-שטוב. די זון צוזאַמען מיט אַ קיהלען מאַרען ווינטעל, וואָס טראָגט אין זיינע וועלען געשמאַקען פון נעכטיגען עסען, פון קאַסטענס מיסט, פון האַלב פּאַרפּוילטע גרינסען און סאַלאַטען.

פון נאסע שעניקעס און זייערע פערמאכטע שטובען-גערוכען פון די שכנים, רייסט זיך אריין אין געוועלבעל. די יונגען מיט די מוידען איבער די שעניקעס ליגען מיט די פנימ'ער אין דער זון — און שלאָפֿען. דאָס ווייב, איינגעקנעטען צווי-שען איהר טייל יונגען און מידען (די יונגערע), קאָמאָדע-וועט פֿון געלעגער אַראָפּ, וואָס פֿאַר אַ טאָפּ ער זאָל פריהער אַוועקשטעלען אויף דער פייערקע. און משה כאלופניק נעהמט זיך געשמאק צו דער אַרבעט. קייענדיג אויף איין זייט מויל אַ שטיק טרוקען ברויט און ברוימענדיג (אויס געוואוינהייט) פון דער צווייטער זייט מויל אַרויס אַ דאַוונען-ניגון, נעהמט ער זיך הובלען די ברעטער מיט'ן גאַנצען פח אין חשק פֿון זיין מאָרגען-פרישקייט. איז עס ווינטער, איז עס אויך נישט שלעכט — האַלט ער די טירען פון געוועלעב-שטוב פֿערמאַכט ביז אין גראָהען טאָג אַריין, צינדט אָן דעם גאַז-לאָמפּ הייצט אונטער דעם אויווען, שטעלט אַוועק דעם טאָפּ לאָם צווישען אַנדערע טעפּ געקעכטס — און קייענדיג דאָס שטיק ברויט פון איין זייט מויל, און פון דער צווייטער זייט מויל ברוימענדיג אַ דאַוונען-ניגון (אויס געוואוינהייט), נעהמט ער זיך צו דער אַרבייט.

דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרען, ווען עס איז דאָ אַרבייט, ווען דער מעבעל-הענדלער, פֿאַר וועלכען ער אַרבייט אויס קיך-מעבעל פֿאַר'ן מאַרק-פערקויף, שיקט איהם אַהיים ברעטער און מאַכט ביי איהם אַ בעשטעלונג. דאָס איז מיינס טענס פֿאַר די יום-טובים. ווען עס איז נישטאָ קיין אַרבייט, נעהמט משה די זעג אין האַנד, דאָס קעסטעל מיט די מלשירים איבער די פלייצעס און געהט ארום איבער די שכנישע יודי-שע הויפען פון די וואַרשעווער אַרימע גאַסען און קלאַפֿענדיג מיט'ן צינגעל פון זענעל אויפ'ן לאַסטעל, רופט ער אויס מיט אַ זינגענדיג קול:

— פֿאַרעכטען, טישען, בענק פֿערעכטען!...

שטעקט א יודענע דעם קאָפּ פון פענטטער אַרויס פון דער הויך אָדער פון דער נידער — און רופט איהם מיט אַ וואונק אין שטוב אריין. אַזוי געהט משה כאלופניק פֿון איין

הויף אין אַנדערען אַרײַן — פֿון איין אַרבייט צו דער אַנדע-
רער, ביז עס קומט פֿאַרנאַכט, בריינגט ער אַהיים דער ווייב
די פֿאַר גילדען, וואָס ער האָט פֿערדינט דורך דעם טאַג;
געהט דאָס ווייב אַרויס אין געוועלבעל אַרײַן או ברענגט אין
שטוב אַ שירץ מיט זעמעל, רעטעכלעך און ציבעלעס, ווינטער
קאַרטאָפֿלעס מיט איינגעזויערטער קרױט: נאָר הערינג און
איינגעזויערטע אוגערקעס סיי זומער, סיי ווינטער. אַמאָל, אַז
דער פֿערדינסט איז גאָר אַ גוטער, אַ האַלב פֿונט לעבער מיט
אַ שטיק פֿונג און אַ פֿאַר אייערקילעך פֿאַר די קליינע קינד-
דער.

אין אָווענד, זומער לעב, דורך דער אָפֿענער טיר אין
גאָס אַרויס, אָדער ביי דער אָנגעצונדענער גאַז-לאַמפֿ און ביים
וואַרימען אַווענדעל אין ווינטער, קומט אַרײַן דער פֿעטער
יאָסעל, פֿאַוויאַק. ווען ער איז נאָר אַיף דער פֿריי. פֿאַוויאַק
איז אַ צונאַמען, וואָס דער פֿעטער טראָגט נאָך דער בעריהמי-
טער תּפֿיסה אין וואַרשא, אין וועלכער דער פֿעטער יאָסעל איז
אַן אָפֿטער גאַסט. דער פֿעטער יאָסעל איז דער מאַמע'ס אַ
ברודער, און טראָגט אַ גנב'ישע גושיבע פֿון זיין קאַשקעטעל
אַרויס, אָנגעקלעפט אויף זיין שטערען, וועלכע דער פֿעטער
מאַכט זי נאָס יעדעס מאָל מיט אַ גלעט פֿון זיינע פינגער, פע-
דעצט צוערשט די פינגער מיט אַ לעק פֿון זיין צונג. ער קנאַלט
זיך מיט זיין גומענעס רייטער-שטעקען, וואָס ער האַלט אין
האַנד, איבער די לאַנגע יוכטאַווע כאַלעוועס פֿון זיינע שטי-
וועל, וואָס זיי קוקען פֿון זיין קורץ פעלצעל אַרויס, — און
טיילט פֿרױהענדיג קליינגעלד די קינדער אַיף צוקערקעס. דער
פֿעטער יאָסעל בעטראַכט מיט אַ שפּאַטיש געלעכטערעל, וואָס
שיינט אַיף זיין געשטופֿעלט פֿנים, דעם יאָלד, זײַן שוואַגער,
משה כַּלפֿוניק, וועלכער סיי זומער, סיי ווינטער שטעהט אין
די אָווענדען ביים ווערקשטעל און הובעלט די ברעטער ביי
דער אָנגעצונדענער גאַז-רעהר.

— דו וואָלסט מיך ליבער געהאַרנט, וואָלסט גענומען
אַ דלאָטע און וואָלסט מיטגעאַנגען מיט אוגו היינט ביינאַכט, —

וואָלסטו מעהר לייט געווען. מיר האָבען אַ שטיקעל אַרבייט אויף דער האַנד, וואָס וועט געבען מעהר פרנסה — ווי דו מיט דיין הובלען אַ יאָהר צייט.

— אדרבה, רעד דו צו איהם, — רופט זיך אָן דאָס ווייב, וואָס זיצט און זויגט איין קינד אויף איין האַנד און האַלט אַ צווייט קינד אויף דער אַנדערער האַנד — וואָס וועט אַרויסקומען פון זיין הובלען? אפשר וואָלט שוין צייט געווען, אַז איך זאָל אויך אויפגעריכט ווערען.

— שווייג, שווייג, ממזר! וואָס ווילסטו אַז איך זאָל פּוּי-לען אין פּאַרוואַק, ווי דו? גענוג איינער אין דער משפּחה!

— טאַק, כ'לעבען, וואָס וועט אַרויסקומען דערפֿון וואָס דו הובעלסט? צייט איך קען דיך הובעלסטו, און דיינע „פּופּקעס“ (ווייזט ער אויף די קינדער) האָבען נישט וואָס צו פּיקען. פון עהרליכער אַרבייט קען מען נישט קיין ברויט קייען. דו פּאָלג מיר, יאָלד איינער, נעם אַ דלאָטע און קום מיט מיר בעדאַרפען האָבען אַ יד, וואָס ווייסט ווי מיט טהירען אומ-צוגעהן, „זאַוואַסעס“ (שליינען שלעסער) אַרויסצוועצען. אין דו מיט דיין מלאכה אין האַנד, — גאָט, ווען איך האָב אַזאַ מלאכה אין האַנד, ווי דו.

— ער האָט דען נישט רעכט, משה כאלופניק, וואָס וועט זיין דער שוואַרצער סוף פון דיר? ווי לאַנג נאָך וועסטו דיר די פינגער אָבהובלען און וועסט מיר קיין ברויט נישט אַהיים ברענגען. אפשר וואָלסטו אויך דיין מזל געפרויבט?

— הער נאָר, דו „פּראַכאַוויניק“, וועסט מיר לאָזען אַר-בייטען? האָב נישט קיין מורא, איך וועל נישט ווערען קיין שלעסער-דרעהער, ווי דו. — און משה כאלופניק נעהמט זיך נאָך מעהר מיט אַלע קרעפטען צו הובלען.

— וועסטו דיין גאַנץ לעבען באַקען בייגעל און קייען קדחות — זאָגט דער „פעטער“ יאָסעל.

משה ענטפערט גאַרנישט.

נאָר דעם פעטער יאָסעל קען נאָך משה פּערטראַגען. דער פעטער יאָסעל איז אַ גוטער יונג — און אַ מאַנספּער-

שוין. ער מעג. עס וועט נישט קיין לאך אין הימעל זיין, ווען ער וועט גנב'ענען, און וועט ער פערפולט ווערען אין פארוואק - איז אויך נישט קיין אומגליק. ער איז א מאנספער-שוין. נאָר ווען עס קומט אין זיין געוועלבעל-שטיבעל אַריין די „קוזינקע“ פון קעגענאיבערדיגען „הייזעל“, די קוזינקע גוטשע מיט די אָפגערויטעלטע בעקליך און אָפגעקאַלטען פנים, מיט'ן גנב'ישען וויסען פאַרטיכעל און מיט'ן גע'ממור'טען אויפגעריסענעם וויסען קאַפטענדעל, פון וועלכען עס בעווייזט זיך דאָס גאַנצע טרפה'נע האַרץ אַרויס... און טיילט איין די קינדער זעמעליך מיט ווארעטליך - דאָס קען ער שוין נישט איבערטראַגען, משה כאַרופניק. ער נאָרעט זיך דענסטמאַל אינגאַנצען איין אין ברעט, וועלכען ער הובעלט, ער וויל נישט זעהן, וויל נישט הערען. זאָגען אָפען וועט ער איהר נישט. די קוזינקע גוטשע איז דער מאַמע'ס אַ לייבליך שוועסטערען-קינד און זי רופט זיינע קינדער אויך שוועסטערן-קינדער. זי קומט אַריבער, זאָגט זי, צו די „שוועסטערן-קינדער“. זי וויל ברענגען איהרע „שוועסטערן-קינדער“ אַ זעמעלע מיט אַ ווארשטעל. ווען ער ארבייט אין שטוב, קומט זי זעלטען אַריבער, די קוזינקע גוטשע פון „קעגענאיבער“. זי האָט מורא פאַר איהם. נאָר ווען משה איז נישטאָ אין דער היים, ער אַרבייט אין דרויסען - איז זי דאָ ביי איהרע „שוועסטערן-קינדער“ אַ גאַנצען טאָג, ביז פאַרנאַכט, ביז מען בעדאַרף אויף דער גאַס אַרויסצוגיין. זי העלפט גיטלען אין קיכעל, טיילמאַל נייט זי אויף פאַר אַ קינד אַ העמדעל, טיילמאַל ברענגט זי מיט סחורה אויף אַ קליידעל, אויף אַ פאַר הייז-לעך און העלפט עס אויפנייהען. אַז משה קומט אַהיים פון דער אַרבייט „דערפילט“ ער שוין, אַז זי איז דאָ געווען, די קוזינקע גוטשע פון „קעגענאיבער“. די קינדער האָבען איינגעשמירטע פנים'ליך און נעזליך פון די צוקערליך און קאַר-מעלקעס, וואָס זי האָט מיטגעבראַכט. אין שטיבעל דערשמעקט ער שוין מיט דער נאָז דאָס „געשטינקעכטס“. דאָס „געשטינקעכטס“ רופט משה אָן דעם געשמאַק פון די שלעכטע פער-

פומען, וואָס די קווינקע גוטשע לאָזט איבער שטענדיג נאָך זיך, ווען זי קומט צו די „שוועסטערן-קינדער“. און אין דעם געשמאַק דערפיהלט שוין משה, אַז זי איז דאָ געווען, דרעהט ער מיט דער נאָז און ברומט. אין זיין פּערהאַרטעוועט, ווי דראַטען פּערדרעהט געזיכט, שוואַרץ פּערפּעדערט בערדעל אַריין.

— שוין דאָ געווען, די „טמאה“... שוין דאָ געווען...
 — וואָס ווילסטו, וואָס — זי העלפט מיר אַ קינד אַ קליידעל אױפּנייהען, אַ פּאַר הייזלעך, ווען נישט זי, וואָלטען זיי דאָך אַרומגעלאָפּען מיט די נאַקעטע... וואָס, דו וועסט זיי מאַכען עפעס? פּון דיין הױבלען אפּשר? „מאַכער“ גרויסער!
 משה שווייגט שוין און גראַבט איין זיין פנים טיפּער אין ברעט, אַזוי ווי ער וואָלט זיין כּעס געוואָלט אױסלאָזען אױף דעם אונשוילדיגען ברעט.

אַזוי האָט משה כאָלפּניק געלעבט. ער האָט נישט גע-
 וואוסט, אַז עס קען בעסער זיין אױף דער וועלט. ערגער אַז עס קען זיין, האָט ער יאָ געוואוסט. דאָס איז, אַז עס ווערט ווער קראַנק, דאָס ווייב אָדער ווער פּון די קינדערלעך. ווע-
 גען זיך האָט ער גאַרנישט געקלערט, אַז עס קען עפעס אַמאָל מיט איהם געשעהן. נאָר מורא געהאַט האָט ער פאַר די משפּחה, וואָרים איין איינציג פּערגעניגען האָט משה כאָלפּ-
 ניק געהאַט אױף דער וועלט — און דאָס איז קינדער צו האַבען... וואָרום וואָס פאַר אַנאַנדער פּערגעניגען האָט ער געהאַט? עסען איז אַ נוצליכע זאַך. מען בעדאַרף עס, פּדי כּחות צו האַבען צום אַרבייטען; און אַרבייטען אַרבייט מען, פּדי מ'זאָל האַבען וואָס צו קייען. אָבער קינדער צו האַבען טוט מען נישט אױס נוצליכקייט און נישט וויל מען מוז, נאָר פאַר פּערגעניגען. קינדער צו האַבען איז דאָס איינציגע פּערגעניגען, וואָס אַנאַרימאָן האָט. האָט משה כאָלפּניק אַן-
 געהאַט קינדער אױף וואָס די וועלט שטעהט. נאָר האָט גי-

טעל נישט געענדיגט איינעם אָפצוגעוואוינען, איז זי שוין אַרומגעגאַנגען מיט אַ בויך, מיט אַ צווייטען. כל-זמן זיי זע-נען געזונד געווען, האָט ער זיך נישט אַרומגעקוקט אויף זיי, קיין צייט נישט געווען. די גרעסערע זענען אַרומגעקראַכען אָדער אַרומגעלאָפּען אויף דער גאַס, די קלענערע אין גע-וועלב-שטוב, צווישען געהילף, בענקליך, שענקליך און טישען, וואָס ער האָט אויסגעאַרבייט. איינגעטונקט אין האָלץ-הובלעכסט, אין וועלכע דאָס שטיבעל האָט זיך געטונקט, גאָר טאָמער איז ביי איהם אַ קינד קראַנק געוואָרען, איז ער אויס מענש גע-ווען. זיין האַרץ איז ביי איהם אויסגעגאַנגען פאַר רחמנות, צוקענדיג אויפ'ן קראַנקען קינד. דער קאָפּ איז איהם נישט געשטאַנען צו דער אַרבייט. איז ער אַרויסגעגאַנגען אויף אַר-בייט אין גאַס, האָט ער געקלערט וועגען קראַנקען קינד אי דער היים און געקרעכצט. בייטאָג האָט ער עס אַרומגעטראָ גען אויף דער האַנד, ביינאַכט איז ער געלעגן דערביי, און געהיט עס אַ גאַנצע נאַכט.

— נו, זאָג מיר, זאָג מיר, וואו טוט וועה, דאָ אין ביי-כעל? יאָ — אין קעפעלע? — אוי, מיין קעפעלע! — האָט ער מיט רחמנות געקושט דעם קינד'ס צוהיצט קעפעלע. און אַרומגעטראָגען דאָס קראַנקע קינד אויף דער האַנד אַ גאַנצע נאַכט.

און ווי אַרים ער איז נישט געווען, איז ער מיט'ן קראַנקען קינד צו דאָקטוירים געלאָפּען. איינגעוויקעלט עס אין אַ קאָלדרע, פלעגט ער שעה'ן לאַנג אָפּזיצען מיט'ן קראַנקען קינד אויף דער האַנד אין דאָקטאָר'ס אויפנאַהם-צימער, ביו מען האָט איהם אַריינגעלאָזט:

— אוי, דאָקטער לעבען ראַטעוונט מיר מיין קינד, איך בעט אייך. — האָט ער געכאַפט דעם דאָקטער'ס האַנד קושען. אָדער עס האָט זיך גאָר געמאַכט, אַז מען האָט בע-דאַרפט אַ קינד אַריינלייגען אין שפיטאַל אַריין — דענסטמאַל איז ער גאָר געווען ווילד, מיט רויטע אויגען, מיט צעפלאָ-שעטע האָר האָט ער זיך אַרומגעדריעהט האַלבע טעג, גאַנצע

אָווענדען, ווען ער האָט נור אַ מינוט צייט געהאַט, פאַר דעם טויער פון שפיטאַל, די דאָקטוירים נאַכגעלאָפּען נאָך די קאַ-רעטעס פּרעגען אויף זיין קראַנק קינד. און אז מען האָט איהם צוגעלאָזט צום קראַנקען קינד, האָט ער עס בגנבה אריינגע-שטעקט זעמעל, פּאַמעראַנצען, צוקערוואַרג, שפּיל-געצייג, וואָס ער האָט פון די לעצטע גראַשענס אָפּגעשפּאַרט צו קויפּען פאַר'ן קראַנקען קינד.

אַבער ווען גאָט האָט געהאַלפּען, און די קינדער זענען געוונד געווען – וואָס האָט ער בעדאַרפט מעהר? געוונדע הענט האָט ער געהאַט, זיין מלאכה האָט ער געקענט און גע-אַרבייט האָט ער ביליג און פלינק, און געשווינט האָט ער זיך נישט. סיי ווינטער און סיי זומער האָט ער געאַרבייט ביי דער אָנגעצונדענער גאַז-רעהר. אין האָט מען נאָר בעדאַרפט אַן עקסטראַ שטיקעל אַרבייט, האָט ער געקענט אָבשטעהן אויף די פּיס אָ גאַנצע נאַכט אַדורך. די קינדער זענען געלעגען אויסגעשפּרייט אויף די שעניקעס און ער האָט זיי צוגעדעקט מיט האַלץ-געהוּבּעכטס, וואָס איז געפּלויגען אויס זיין הוּבּעל, עס האָט זיי נישט געאַרט. זיי זענען סיי ווי סיי געוואוינט געווען צו לעבען אין הוּבּעל... אַבי עס איז נור געווען דיר-געלט צו בעצאַהלען, עסען איז אויך אַ געשעפט? ...

האָט זיך געמאַכט אַ צייט, אַז עס איז נישט געווען קיין אַרבייט. יעדען טאָג איז משה געלאָפּען צום מעבעל-סוּחַר, פאַר'ן אייזערנעם מאַרק, פאַר וועלכען ער האָט געאַרבייט דאָס ביליגע קיכען-מעבעל: „מען בעדאַרף נישט – קיינער קויפט נישט“. יעדען טאָג האָט ער זיך געפּעדערט גאַנץ פּריה און איז אַרומגעלאָפּען מיט דער זעג און מיט'ן קעסטעלע מכשירים איבער די הויפּען, אויסגעלאָפּען גאַנץ גושיבאַווסקי, אַזש אַראָפּ צו דער קראַכמאַלנער גאַס, אויפּגעריסען זיך די האַלז רופּענ-זיג אין די הויפּען: „פּערעכטען, טישען, בענק, פּערעכטען! פּערעכטען, טישען, בענק, פּערעכטען!“ צי ביי קיינעם האָט

זיך נישט געבראָכען, צי וואָס? מען האָט נישט גערופען, מען האָט נישט געוואונקען. אַמאָל האָט יאָ אַ יודענע אַרױסגערופען אויפ'ן פּערטען שטאַק, געדונגען זיך פאַר אַ טאַג אַרבייט און אָנגעבאָטען „וואָסער אויף קאַשע“. ער איז געשטאַנען און גע-שמייט אַ גאַנצען טאַג מיט אַ לעדיגען מאָגען, און אַהיים גע-בראַכט נישט גענוג אפילו אויף אַ מנין זעמעל, אז עס זאָל אויסמאַכען איינע פאַר איינעם.

דענסמאָל, ווען ביי משה כאַלופניק איז נישט געווען קיין אַרבייט און ער האָט נישט פּערדינט – זענען אין שטוב ביי איהם געוואָרען וואָס עפּטערע געסט און וואָס מעהר תקיף-דיגע דער פּעטער יאָסעל פּאַוויאַק מיט דער קווינקע גוטשע פון „קעגענאיבער“... עס איז שטענדיג אזוי געווען. האָט משה כאַלופניק פּערדינט און אַלעס איז געגאַנגען ווי עס בעדאַרף זיין האָט מען זיי ווינציגער אָנגעזעהן. זיי האָבען עפעס ווי מוֹרָא געהאַט פאַר משה'ן אַריינצוקומען עפּטער אין שטוב אַרײן. נור טאָמער האָט משה נישט פּערדינט – זענען זיי אין שטוב אי בייים ווייב אי ביי די קינדערליך געוואָרען וואָס מעהר אָנגעזעהענע געסט, און מעהר תקיף אין שטוב. זיי זענען אויך געווען „נוצליכע“ געסט, וואָרום זיי זענען געווען די איינציגע, וואָס האָבען דורך דער שלעכטער צייט אויסגעהאַל-פען די הונגעריגע קינדער. דער פּעטער יאָסעל פלעגט יעדעס מאָל אויסבאַרגען אַ פּאַר גילדען, און די קווינקע גוטשע פלעגט אין מיטען טאַג אַריינפאַלען מיט אַ פּאַר טיטען פון שפייז-גע-וועלבעל, מיט אַ פּאַרטיכעל זעמעל, מיט אַ צוויי פּונט רייז' אַמאָל אויך מיט אַ פּונט לונג-אין-לעבער.

– נאָ, גיטעל, קאָך עס פאַר די קינדער אָפּ. משה כאַלופניק האָט צוגעזעהן און געמוזט שווייגען, וואָרום ביי משה כאַלופניק האָט זיך געפיהרט, ווי אין אַנדערע הייזער, פל זמן דער מאַן פּערדינט און ברענגט אַהיים – האָט דער מאַן די דעה, און דאָס ווייב שווייגט, נור קוים הערט אויף דער מאַן צו פּערדינען, בעקומט דאָס ווייב די דעה... און טאָמער האָט משה געוואַגט אַ ברום צו געבען אין זיין

בערדעל אריין איבער דעם, וואָס זי, די קווינקע גוטשע, מיט איהרע נאָקעטע טרעה'נע הענד און אָנגעפאַרפט פנים, איז דאָס געוואָרען ביי איהם אין שטוב אַ גאַנצע מוחתנת'סע — האָז זיך דאָס ווייב אָבגערויפן:

— און וואָס זאָל איך טהון, אפשר זאָל איך שטאַרבען מיט מיינע קינדער פאַר הונגער? וואָלט זי נישט אַרױסגע-האַלפּען, וואָלט איך דאָך טאַקע געקענט שטאַרבען אַ לעבעדיגע? אין מיטען העלען טאָג און קיינער וואָלט זיך נישט אויף מיר אַרומגעקוקט.

האָט משה שוין געשוויגען.

אַזוי ווי היימלאזע בלאַנדזשענדיגע וואַנדלער, וואָס דער-זעהען ליכט שיינען פון אַ פענסטער אַרױס, בענקען אין שטי-בעל אַריינצוקומען — אַזוי האָט דער פּעטער יאָסעל פּאָוויאַק, און איבערהויפט די קווינקע פון קעגענאיבער, ליב געהאַט שטענדיג אַריינצוקומען צו משה'ן אין שטוב-געוועלבל, אָנצו-וואַרימען זיך אין משה'ס שטוב פון זייער גאַס-קאַלטיקייט... צייט עס האָט אָנגעהויבען משה'ן אַזוי שלעכט צו געהן, האָט די קווינקע געקלעבט אין משה'ס שטוב. ווען זי האָט נור צייט געהאַט אַ מינוט, איז זי געקומען אַריבערצולויפן צו איהרע שוועסטער-קינדער. איז זי טאַקע געווען גיטלען מיט איהרע קינדער אַ גרויסע הילף. אַ חוץ דעם, וואָס זי פלעגט ברענגען אין שטוב אַריין, וואָס זי האָט נור געקענט פאַר איהר אַרים, פּערדינסט קריגען, האָט זי זיך געפאַרעט אַרום גיטעל'ס קינדער. זי האָט ליב געהאַט צו מישען זיך אין בעלי פתישקייט, צו זאָרגען צוזאַמען מיט גיטלען וועגען די הויז-בעדערפּענישען, אַזוי ווי זי וואָלט דורך גיטעל'ס קינדער גע-וואָלט איבערלעבען דאָס לעבען פון מוטער-זאָרגען, וואָס איז איהר נישט בעשערט געווען...

— גיטעל, אפשר וועלען מיר דערפון אויפנייען אַ קאַפּ-טענדעל פאַר חיה-לעבען. עס געהט דאָך צו ווינטער — האָט זי געזאָגט, אַריבערברענגענדיג אונטער איהר שאַל, מיט וועלכען זי איז שטענדיג געווען אַרומגעהילט — עפעס אַ

פערדעכטיג וואוילעריש קאפטענדעל, וואָס האָט נאָך געהאַט
 אין זיך די וואַרימקייט פון איהר „טרפה“ נאַקעט האַרץ...
 און משה האָט געזעהן. ווי די „טמאה“ איז געוואָרען
 די פאַרזאָרגערין פון זיינע קינדער. פאַרעט זיך מיט איהרע
 נאַקעטע טרפה'נע הענד אַרום זיינע קינדער. משה האָט עס
 נישט אויסגעהאַלטען. זיין שטוב איז פול געוואָרען מיט דעם
 געשמאַק פון איהר ביליגען פערפום, וואָס משה פלעגט רופען
 „געשטינקעכטס“, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך. וואו
 ער האָט זיך צוגעריהרט, האָט זיך געפיהלט דער ריח פון
 דעם טמאה'דיגען געשמאַק, אַפילו פון זיינע קינדער... און ער
 האָט עס נישט אויסגעהאַלטען.

— גיטעל, גיטעל, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטען... —
 האָט ער געברומט.

— קענסט דיר עפעס אַן אַנדערע עצה געבען? — האָט
 דאָס ווייב אים אָפגעצענטפערט.

און אַפילו זי די „טמאה“, האָט שוין געהאַט גענוג
 חוצפה, צייט משה האָט נישט פאַרדינט, איהם אָפצוענטפערען.
 — גיטס נאָר אַ קוק, ער לאָזט מיך נישט ברענגען אַ
 ביסען ברויט צו מיינע „שוועסטערן-קינדער“ זיי קענען דאָך
 אויסגיין פאַר הונגער.

אין די אָווענדען איז דער פעטער יאָסעל געוואָרען אַן
 עפטערער גאַסט. ער איז איצט אַריינגעקומען ברייטליכער,
 אַוועקגעזעצט זיך ביים טישעל. די קינדער האָבען איהם אַרומ-
 גערינגעלט, געקלעפט זיך און געקלעטערט אויף זיינע הויכע
 יוכטאָווע כאַלעוועט, ארויפגערוקט איהם דאָס פוילישע היטעל
 מיט'ן לעדערנעם דאַשעק איבער די טשוּפרינע, און אַ גלעט
 געגעבען מיט דער האַנד איבער דעם לאָק, וואָס האָט איהם
 געקלעפט איבער'ן שטערען, צוערשט פייכט געמאַכט די האַנד
 מיט אַ לעק פון דער צונג.

— נו, וואָס וועסטו איצט זאָגען, יאָד? ... איצט איז
 שוין צייט, אַז אַז דו זאָלסט נעהמען א דלאָטע אין כאַלעווע
 אַריין און קומען מיט אינו? — זאָגט ער צו משה'ן, וועלכער

זיצט אין ווינקעל, אין געהאקטע צרות, מיט פארלייגטע הענט.

— נא, זעה, ווי ער זיצט, ווי א יודענע ביים אויווען און טוט גארנישט. א מאנסערשוינ איז דאָס? — זאָגט דאָס פאַרביטערטע ווייב.

משה שווייגט און ענטפערט גארנישט.

— איך מײן עס מיט אַן אמת, וואָס וועסטו אויסזיצען, יאָלד, דו זעהסט דאָך, מיט ערליכקייט וועסטו דיין שטיקעל ברויט נישט פאַרדינען.

— קענסטו פריער שטאַרבען, ביז דו וועסט מיך דער- לעבען צו זעהן מיט דיר מיטגיין! — ענטפערט אָפּ משה.
— נו, וואָס דען וועסטו טהון? — פרעגט דאָס ווייב, — אַז פאַרדינען קענסטו נישט.

— וועל איך בעטלען געהן איבער די גאַסען, צו עהר- ליכע מענשען.

— נו, שוין גיט מען דיר אַזאַ געזונטען יונג ווי דו ביסט, מיט אַזעלכע פאַר הענד. קראַנקערע פאַר דיר, — לאָמע, בלינדע, גיט מען נישט, וועט מען דיר געבען? ... געפונען די חכמים, — זאָגט דאָס ווייב.

— וועל איך זיך אַוועקלייגען אויפֿן שעניק און אַזוי לאַנג דחקֿן און כאַליען, ביז איך וועל פּגראַען, — זאָגט מיט פאַרביטערטקייט משה.

— אָה, מען פּגראַט נישט, מען זאָגט נור אַזוי, — זאָגט דער פעטער יאַסעל און קלאַשט זיך מיטן באַטעק איבער די כאַ- לעוועס. — האָב איך שוין אַ בעסערע עצה — פּגראַען האָב איך שטענדיג צייט.

— דו קענסט פּגראַן, אָבער וואָס וועסטו טהון מיט די קינדער? די קינדער קענען אויך פּגראַען, און דאָס ווייב אויך?

— און וואָס ווילסטו, אַז איך זאָל אַ גנב ווערען, ווי ער, אַ שלעסער דרייער.

— איך הייס דיך דען עפעס? האָסט אַן אַנדער עצה?

און וואָס וועסטו טהון, אַז די קינדער וועלען קראַנק ווערען. פרעסען אַריין אין זיך טרוקענע קאַרטאָפֿלעס, אָהן אַ טראָפֿען פעטס - און נאָך גוט, וואָס זי „דעריבען“ ברענגט - אַז נישט וואָלטען מיר דאָך גאָר אויסגעגאַנגען פֿאַר הונגער, און ער וואַרפט זיך נאָך...

משה האָט נישט מעהר געקענט אויסהאַלטען, אויפגע. כאַפט זיך און אַרויס אין גאַס אַריין, לױפענדיג איבער דעם טראָטואַר, האָט ער געברומט עפעס פֿאַר זיך, צי איז עס גע- ווען דאָס דאַוונען פֿון פֿאַרענט, וואָס ער איז צוגעוואוינט גווען צו ברומען יעדען פֿריה-מאָרגען, ווען ער האָט די שפעצער האַלץ אין אויוענדעל אַריינגעוואָרפען, אָדער אַנדערע ווערטער, האָבען נישט אַנדערע און נישט ער אַליין געקענט הערען און פֿערשטעהן. נור צווישען די געברומטע ווערטער האָט זיך געהערט דאָס האָרט: אוי רבּונו של עולם, העלף מיר! אוי רבּונו של עולם, העלף מיר! וואָס ער האָט געזאָגט אין זיין באָרד אַריין. ביי אן עק פֿון אַ באַלעבטע גאַס האָט ער זיך אָפגעשטעלט, דאָרט איז ער געוואוינט געווען שטענדיג צו טרעפֿען איינצעלנע אָרעמע לייט, וואָס ער פֿלעגט אַמאָל, ווען ער איז געווען ביי געלד, געבען אַ צווייער אין האַנד אַריין. איבערהויפט האט ער דאָס געטהון, ווען עס איז איהם אויסגע- פֿאלען אַדורכצוגעהן די גאַס פֿרייטאָג נאָכמיטאָג, ווייל ער האָט געדענקט, אַז זיין פֿאַטער האָט געזאָגט, אַז פֿרייטאָג איז אַ גרויסע מצוה צו געבען אַן אָרעמאָן אַ נדבה. האָט ער זיך אויך אַוועקגעשטעלט דאָרט, וואו די יודען פֿלעגען שטעהן, אויסגעשטרעקט די האַנד פֿון אַרבעל אַרויס און האָט עפעס געברומט צו די פֿאַרביילױפענדע מענשען:

— יודען, יודען, יודען, - נור ווייטער ווי „יודען“ האָט ער נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. מענשען זענען פֿאַרביי- געגאַנגען און געזעהן אַ הויכען שטאַרקען יונג מיט אַ פֿאַר געזונטע הענד, שטעהט און ברומט עפעס פֿאַר זיך. טייל האָבען געקוקט אויף איהם מיט פֿעראַכטונג, אַנדערע מיט אַקסעל- וואַקעל - נור די מעהרסטע האָבען איהם גאַרנישט בעמערקט.

נור משה האָט זיך געשטאַרקט און געברומט פאַר זיך:
 - יודען, יודען. איך מוז, איך מוז, איך מוז, נישטאָ
 קיין אַנדער עצה, איך מוז.

נאָר די ווערטער האָט ער אַזוי שטיל געזאָגט, אַז אַחוץ
 ער, האָט זיי קיינער נישט געהערט.

- מענשען, איך וויל נישט זיין קיין גנב - קיין אַרבייט
 האָב איך נישט - וויל נישט זיין קיין גנב, האָט רחמנות.
 - זיי יאָ, וועמעס עסק איז עס? - האָט איהם ווער
 צוגערופען פון די פערבייגעהענדע, וואָס האָט צופעליג געהערט
 זיין ברוב.

דאָס וואָרט האָט איהם ווי אויפגעוועקט פון שלאָף. ער
 האָט זיך פערשעהמט פאַר זיך אַליין, וואָס ער איז געגאַנגען
 טהון, נישט פערשטאַנען וואָס ער טהוט דאָ, און וואָס ער וויל
 פון די פערבייגעהענדע מענשען, און פארוואָס זאָל מען איהם
 געלד געבען? - ער האָט זיך אויפגעשטעלט דעם קאָלנער פון
 דער מאַרינאַרק און איז געגאַנגען איבער דער גאַס, געבייטען
 די אויבערשטע וואַנצע.

- וועמעס עסק איז עס! טאַקע וועמעס עסק איז עס?
 אַ לאַנגע צייט האָט ער זיך אַרומגעדריעהט אין דער
 גאַס, נישט געוואוסט וואָס צו טהון מיט זיך. ער איז געווען
 הונגעריג און דער מאַגען האָט געפייפֿט. אָבגעשטעלט זיך פאַר
 אַ פּאַר שוי-פענסטער מיט עסענוואַרג. פרישע וואַרשט, צונגען,
 פערשידענע אויפשניטען האָבען זיך געשמאַלצען אין פעטס.
 דאָס וואָסער איז איהם געקומען אין מזיל אַריין. ער איז
 אוועק פון געוועלב און געברומט פאַר זיך:

- אַ דלאָטע, אַ דלאָטע, אַ דלאָטע.
 ער האָט זיך אויסגעדריעהט און איז צוריק אַהיימגעגאַנגען.
 גען, אַריינגעקראַכען אין דער שטיל אין געוועלבעל אַריין.
 עס איז שוין געווען פינסטער. פעטער יאַסעל איז שוין נישט
 געווען. די קינדער זענען שוין געשלאָפען. דאָס ווייב נאָך
 נישט. געלעגען אויפ'ן געלעגער און פון געלעגער אַראָבגערופען:
 - וואו ביסט אַרומגעלאָפען ווי אַ משוגענער אין דער

גאָס. דאָרט האָב איך דיר איבערגעלאָזט קארטאָפליעס שטעהן
אויפֿן אויווען.

ער האָט געמאָכט אַ קליין פלעמעל אין גאַז-רעהר אין
ווי אַ גנב צוגעגאנגען צום אויווען אין גענומען דעם טאָפּ
מיט די רעשט קארטאָפליעס צווישען די קני. ער האָט גע-
וואוסט, אַז עס איז פאַר איהר געלר, פֿון געגענאיבער, ער
האָט נישט געקלערט דערפֿון – ער איז הונגעריג געווען.

ווי אַ גנב, וואָס גנב'עט, האָט ער אויפגעגעסען דעם
רעשט קארטאָפליעס פֿון טאָפּ, וואָס דאָס ווייב האָט איהם
איבערגעלאָזט, און ווי אַ גנב וואָס גנב'עט, האָט ער זיך אַריינ-
גערוקט צווישען די קינדישע לייבעלעך, אַז ער האָט דערפֿיהלט
די וואַרימקייט פֿון זיינע קינדער'ס הענטלעך און פֿיסלעך אויף
זיין בויך, האָט ער געזאָגט צו זיך נאָך אַמאָל:

– פֿגרין וועל איך, און וועל נישט ווערען קיין גנב!
איך וועל נישט ווערען, איך וועל נישט ווערען.

נדן

צומאָרגענס נאָך דער חתונה איז געזעסען דער חתן אויבענאָן ביים טיש אין נעכטיגען נייעם, נאָך נישט געוואָ-
 שענעם העמד פון דער חופה, אין נייעם לאָדזער טוכענעם
 אַנצוג, אין די נייע שטיוועל, און האָט געטונקט גרויסע שטי-
 קער לעקעך אינ'ם סאָוס פון מאַרינירטע הערינג. צום ערשטען
 מאָל אין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו עסען לעקעך
 לרוב אַנשטאָט ברויט. און אזוי ווי ער וואָלט געוואוסט, אָז
 נישט אַלע טאָג וועט זיין צומאָרגנס נאָך דער חתונה, האָט
 ער זיך געלאָזט וואויל געהן. געגענאיבער איהם, ביים אַנדע-
 רען עק טיש, איז געזעסען די פּלה, כאָטש עס איז געווען
 זומער, הייס, האָט זי געטראָגען פאַר פאַראד וועגען דאָס
 לאָדזער שווערע טוכענע קלייד, דאָס בעסטע שטיק אין איהו
 אויסשטייער. די פּלה איז געווען אַנ'אויסגעמאָטערטע, נישט
 אויסגעשלאָפען פון וואָכען פאַר דער חתונה און פון דער לעצ-
 טער שפעטער נאַכט, און דאָס שווערע שייטעל, וואָס זי האָט
 צום ערשטען מאָל געטראָגען אויף איהר קאָפּ, האָט איהר
 גנים עלטער געמאַכט און בלייכער, ווי עס איז געווען אין
 דער אמת'ען, דער חתן, טיעף פערנומען אינ'ם פערגעניגען
 פון עסען לעקעך געטונקט אין סאָוס פון מאַרינירטע הערינג.
 האָט דאָך געפונען צייט און די געלעגענהייט צו וואַרפען אַ
 בעהאַלטענעם ליעבע-בליק צו דער פּלה. און ווען חתן-פּלה

האָבען זיך געטראָפּען מיט די בלקען, האָט דער חתן גע-
שמייעל און די פֿלע האָט געמאַכט אַ ברוגז'דיגע מינע, און
אוועקגענומען איהר קאָפּ. דער חתן זעהט זיך אויס, האָט
פערשטאַנען דעם טעם פון דער פֿלע'ס ברוגז'דיגע מינע האָט
ער אַ צופרידענער אַרױפגעאַרטעלט מיט איין האַנד דעם
נייעם פּאַסעק איבער די נייע הויזען, און מיט דער צוויי-
טער — געטונקט דעם לעקעך אין הערינג-סאַוס...

אַ משפּחה'דיגער בדיחה, וואָס די מחותנים פֿון חתנים
צד האָבען מיטגעבראַכט פון זייער שטעדטעל, האָט מיט אַ
בלעזעל אין דער האַנד, בגלופינ'דיג, אין קאַפּעל אָנשטאַט
דעם סאַמעטענעם קאַשקעטעל, געזאָגט גראַמען פּאַר'ן כּבּוד
פּונ'ם חתן, פּאַר'ן כּבּוד פון דער פֿלע און פּאַר'ן כּבּוד פון
אַלע מחותנים'ס וועגען. נאָר קיינער האָט זיך נישט צוגעהערט
צו זיינע גראַמען. דעם חתן איז שוין געווען סיי-ווי-סיי אַלץ
איינס, דער פֿלע זענען זיי נישט געקראַכען אין קאָפּ, און די
מחותנים אַרום טיש האָבען געהאַט קאַפּ-וועהטאָג פֿון דעם נעל-
טיגען טרינקען און פון שפּעטען אויפזיין. שלאַף-דורשטיגע
האָבען זיי זיך געוואַקעלט אויף זייערע פּלעצער אָנגעלעהנט
איינער אָן דעם אַנדערען מיט די עלענבויגענס. אויף די בע-
טען, אויף די בענק, אפילו אין די ווינקעלעך זענען געלע-
גען איינגעקעטען איינער אין אַנדערען פֿעטערס און מומעס,
קינדער און אייניקלעך, און זענען געשלאַפּען שנאַרענדיג
הויך. פון די ענגע בעטען האָבען אַרױסגעשאַרצט אין דער
שטוב אַריין די געקעסטעלטע הויזען פון די פֿעטערס, די גע-
בלימעלטע ספּאָדניצעס פון די מוהמעס, און שטיוועל און שיך
אויף פּערשידענפאַרביג בעזאַקטע פֿיס...

איין איינציגער, וועלכער האָט זיך יאָ משמח געווען,
איז געווען דער שוואַגער פֿון דער פֿלע. ער איינער איז גע-
ווען בגלופינדיג, מונטער און פרעהליך. אַ קליין גינדיג יודעל
מיט אַ געל בערדעל און אַ פּאַר געלע פּיאַות, אָהן אַ קאַפּאַ-
טע, נאָר אין אַ היימישער וואַטוכע מיט אַ פּאַר דיקע אַר-
בעל, דאָס סאַמעטענע קאַשקעטעל פֿערוקט אָן אַ זייט, מעשה

קאָזאָק - האט ער זיך אַרומגעדרעהט אין מיטען שטוב. אין איין האַנד האָט ער געהאַלטען אַ גאַנשער מיט ווישניאַק, וואָס ער האָט פון ערגעץ-וואו דערטאַפּט, און אַ קעלישעק - אין דער צווייטער. האָט ער מיט זיינע עלענבויגענס געוועקט די פּער'חלש'ט-פּערשלאָפּענע מחותנים אַרום טיש און גענויט זיי צום טרינקען.

- ברוך קלאָפּאט, אַזוי ביזט דו דיך משמח אויף אַ יתומה'ס אַ חתונה? האָסט דאך געזאָגט, אַז דו וועסט טאַג-צען אין אַ באַליע מיט וואָסער. העי ווייבער, ברענגט-אַריין אַ באַליע מיט וואָסער! ברוך קלאָפּאָט וועט טאַנצען אַ רונ-דע. שמעיה, וואָס שלאָפּסטו? שמעיה! - האָט ער געוועקט אַ נידעגעפּאַלענעם יוד.

נאָר וועמען ער האָט נישט צורוה געלאָזט - איז גע-ווען דער מחותן, דער פּאַטער פּונ'ם חתן. ער האָט זיך גע-טשעפעט צו דעם דאַרען, לאַנגען, הויכען יודען, וועלכער האָט זיך געהאַלטען אין איין גלעטען די צוויי אויסגעצויגענע שני-רען פון די וואָנסעס מיט דעם אויסגעגלעטען בערדעל, און גענויט איהם צו טרינקען, בעשווערענדיג איהם מיט פּל'ערליי שבעות.

- איהר זאָלט אַזוי דערלעבען צו זעהען ביי זיי נחת מיט מיר אינאיינעם, איהר זאָלט אַזוי דערלעבען צו טאַנצען מיט מיר אינאיינעם אויף דער חתונה ביי זייער לעצט אייניקעל, ווי איהר וועט מיט מיר טרינקען נאָך אַ "לויים"!
און באַלד האָט ער זיך געשלעפּט צום חתן, צו דער פּלה, צו די שלאָפּענדיגע מוהמעס.

- מוהמעס! וואָס שלאָפּט איהר, אַ רוח אין אייער... אין פּיאנטקע וועט איהר שלאָפּען...

אַזוי איז ער געגאַנגען פון איין מחותן צום אַנדערען, פון איין מוהמע צו דער אַנדערער און געגאַסען דעם וויש-ניאַק איבער די הענד, איבער די נייע זשופיצעס, איבער די זיידענע קליידער.

און ער האָט געהאַט פּאַרוואָס זיך צו פּרעהען אויך.

אייגענטליך איז ער געווען דער ריכטיגער מחותן, ווען נישט צוזורעכענען דער פֿלױס אַ פעטער פֿון לאָדו, וואָס האָט אויך אַרױסגעהאַלפֿען אין אױסשטײער. די פֿלױ איז געווען אַ יתומה אָהן טאַטע-מאַמע, און האָט זיך אױפֿגעכאַוועט בײַ איהם, בײַם שוואַגער, און פֿון זײַן שטובֿ האָט ער זי חתונה געמאַכט.

נאָר ווען דער מחותן פֿון פֿלױס צד האָט געהאַט אַ סבה זיך צו פֿרעהען און לױסטײַג צו זײַן, האָט דערפֿאַר דער דאַרער, הױכער יוד, דער מחותן פֿון חתנ'ס צד, שױן גאָר נישט געהאַט קײן סבה זיך צו פֿרעהען און נישט בחנם האָט איהם נישט גענומען דעם מחותנ'ס ווישנאַק. ער איז געזעסען די גאַנצע צײַט בײַם טיש, געגלעט זיך די וואַנסעס און די באַרד, און אַז ער האָט זיך נישט געגלעט די וואַנסעס מיט דער באַרד, האָט ער סתם געבאַמבעלט אין טיש מיט זײַנע פֿינגער און אין קאַפֿ אַלץ געצײהלט דעם נדן. די מאַשין, זינגערס נײַ-מאַשין, וואָס מען האָט אַרײַנגערעכענט אין נדן ארײַן, זעהט ער. ער האָט זי נאָך געזעהען בײַ די תנאים, אין ערשטען טאַג, ווען מען האָט זיי צוזאַמענגעפֿיהרט, איהר זעט אָט די מאַשין? — האָט צו איהם געזאָגט דער מחותן, „דאָס האָט זיך די פֿלױ אַלײן אױסגעאַרבעײַט, מיט איהרע אײַ-גענע הענד. פֿון דער מאַשין אַלײן קען זי האַבען פֿרנסה.“ נעכטען, בײַם אױסרופֿען די חתן-מתנות, האָט מען די מאַשין אױסגערופֿען אַ צעהן מאָל. צוערשט האָט מען זי אױסגערופֿען פֿאַר דעם שוואַגער'ס וועגען: „הנגיד, הגביר, השוואַגער של הפֿלױ, מיט זײַן ווייב, די גרויסע נגידות'טע, שענקט אַ נייע זינגער-מאַשין חתן-מתנות! דערנאָך האָט מען זי אױסגערופֿען פֿאַר'ן פעטער'ס וועגען: „הנגיד, הגביר, הפֿעטער של הפֿלױ מיט דער מוהמע זאָל לעבען, שנקט אַ נייע זינגער-מאַשין חתן-מתנות.“ דערנאָך האָט מען זי אױסגערופֿען פֿאַר אַ קױזן, דערנאָך האָט מען זי גלאָט אַזוי אױסגערופֿען פֿאַר יעדען אײַנעם, וואָס מען האָט איהם געוואַלט פֿאַר אַנטהון.

— אָבער ווי זענען די צעהן מיליאָן מאַרק פּוילישע, וואָס מען האָט איינגעשריבען אין די תנאים? אמת טאָקי, די צעהן מיליאָן מאַרק פּוילישע זענען היינט ווערט אַ שייבוש, וואָרום פון די תנאים ביז צו די חתונה זענען זיי צוריינען געוואָרען, ווי זאָלן אין וואָסער. אָבער וואו זענען זיי פאַרט? נעכטען, בשעת דער חופה, אָז ער האט געפרובט צו דערמאָהנען ווע-גען די צעהן מיליאָן מאַרק פּויליש, וואָס מען בעדאַרף סילוֹקין, איז געוואָרען אזאַ „ויצעקו“ פון אַלע פעטערס און מוהמעס, אָז ער האָט שוין געשוויגען. „דו פּערגיסט, — האָבען זיי גע-שריען — דאָס אונשוֹלדיגע בלוט פון אַ לעבעדיגער יתומה! די טויטע טאַטע-מאַמע וועלען נישט שוויגען“... וואָס האָט ער זיך בעדאַרפט פּערדרעהען אַ קאַפּ מיט אַ יתומה? וואו נאָך עפעס — פּערשטופט מען איהם דאָס מויל, „מיט דעם בלוט פון אַ לעבעדיגער יתומה“, אָז ער האָט מורא צו רעדען דער-פון. אָבער וואָס וועט דאָך זיין דער סוף דערפון? דער מחותן האָט איהם צוגעזאָגט, אָז צומאַרגענס נאָך דער חתונה וועט ער אויסצאָהלען דעם חתן אַ טייל ירושה פונם שווער עליו-השלום, כדי צו פאַרגיטיגען איהם פאַר אַלע הבטחות. און עס איז דאָך שוין צומאַרגענס נאָך דער חתונה, דעם „דזשיען-דאָברי“ האָט מען דאָך שוין אָבגעשפּיעלט, און לעקעך און בראַנפען האָט מען אויך שוין געטרונקען, און געטאַנצט האָט מען שוין אויך — אויף וואָס וואָרט ער, וואָס וויל ער מיר דעם קאַפּ פּערדרעהען מיט זיין ווישניאַק? פון ווישניאַק וועט ער, דער חתן, דעם האַנדעל אָנהויבען?

ענדליך האָט עס שוין דער מחותן, דעם חתן'ס פאַטער, נישט אויסגעהאַלטען. ער האָט זיך פּלוצים אויפגעשטעלט, נאָך אַמאָל אויסגעגלעט זיך דאָס בערדעל און געגעבען אַ קלאַפּ אין טיש:

— נו? נו?

— וואָס „נו“? — פּרעגען די מחותנים דערשראָקען.
 — איך מיינ. וואָס וועט דער סוף זיין? — מען בע-דאַרף דאָך זיך שוין באַלד פאַקען אין וועג!

אלע האָבען זיך איינגעשטילט. דער ברוחן האָט אויפגע-
הערט צו זאָגען זיינע גראַמען. דער שוואַגער איז געבליבען
שטעהן מיט'ן גאַנצער ווישניאַק אין האַנד אין מיטען שטוב.
פון אַ בעט האָט זיך אַ שלאָפענדיגע מחותנת'טע אויפגעכאַפט,
אויפגעזעצט זיך און אַרויסגעשטאַרצט איהר בעפֿעדערטען שיי-
טעל האָר. אפילו דער חתן האָט אויפגעהערט צו עס ען, די
כלה האָט אָנגעלעהנט איהר מיעדען קאַפּ אויף איהרע ביידע
הענד און דאָס קלאַפען פון איהר האַרץ האָט זיך געהערט
איבער'ן שטיבעל.

— אַ דאָס מיינט איהר, מחותן, דעם נדן. גוט.
— יאָ נדן, נישט נדן. עטץ האָט דאָך עפעס צוגעזאָגט.
אַ ירושה פּוּנים שווער, עליו-השלום. עפעס מוז ער דאָך האָבען.
— יאָ, מחותן, איהר האָט רעכט. מיר'ן באַלד סילוק'ן.
דער מחותן האָט זיך איינגעשטילט. דער ברוחן איז
פערשוואונדען צו די בעטען, וואו די מוהמעס זענען געשלאָ-
פען, און געוויצעלט זיך מיט זיי. אין אַ ווינקעל האָבען זיך
פערקליבען ביידע מחותנים פון דער כלה'ס צד, דער שוואַ-
גער און דער פעטער, און האָבען זיך גע'סוד'עט. אין חתונה-
שטיבעל איז אַזוי שטיל געוואָרען, אַז מען האָט געקענט הע-
רען דאָס קלאַפען פון דער כלה'ס האַרץ. און אפילו דער
חתן האָט לאַנגזאָמער יעצט געטינקט זיינע שטיקער לעקעך
אין טעלער, און געגעסען בנעמות'דיגער.

באלד האָבען זיך די מחותנים פון כלה'ס צד אויפגע-
הערט צו סוד'ען און צו דינגען זיך. דער שוואַגער פון דער
כלה איז ערגעץ-וואו פערשוואונדען געוואָרען. באלד איז ער
צוריק אַריינגעקומען, פיהרענדיג אין ביידע הענד צוויי מייד-
לעך, פון אַ יאָהר ניין צעהן, אָדער אפשר עלטער, מיט גע-
קרייזעלטע קעפלעך האָר, בענדלעך אין די צעפלעך, אָנגעטהון
אין נייע קאַרטעגע קליידלעך, נאָר די פיסלעך — באַרוועסע.
זעהט-אויס, אַז די שיסלער, וועלכע זיי האָבען געטראָגען נעכ-
טען צו דער חופה. זענען געווען געבאָרגטע, און מען האָט
זיי געמוזט היינט אָבגעבען. די פּנימ'לעך אין די הענטלעך

זענען געווען בעשמירט פון לעקעך און פון איינגעמאכטס-
נאשען.

דער מחותן, דער קליינער שוואַגער, האָט צוגעפיהרט די
צוויי מיידלעך גלייך צום עסענדיגען חתן און נישט אומקו-
קענדיג זיך אפילו אויף דעם היכען דערשטוינטען מחותן, האָט
ער געזאָגט צום חתן מיט אַ הויך קול, אין וועלכען עס האָבען
זיך געהערט די אויפגערעגטע בעוועגונגען פֿון זיין האַרץ.

— חתן, דאָס איז דיין נדן!

און ער האָט צוגעשארט די צוויי מיידלעך צום חתנ'ס
קניען און האָט זיי איבערגעלאָזט ביים חתן, אליין אָבער אָב-
בערוקט זיך אין מיטען שטוב.

פֿון ווינקעל, וואו עס איז געזעסען די כלה האָט זיך
געהערט אַ שלויכצען. דער חתן האָט מיט נאַאיווע גרויסע אוי-
גען, כאַטש נאָך מיט אַנ'עסענדיג מויל, אָנגעקוקט אַמאָל דעם
מחותן, אַמאָל — דעם אויפגעשפרונגענעם פּאָטער. די קינדער,
דערשראָקענע, האָבען פאר מורא, צי דערפאַר, וואָס מען האָט
זיי געהייסען, געקלעבט זיך אַרום חתן, האַלטענדיג זייערע
הענדלעך אַרום זיינע פיס. דער חתן, נישט צו קלערען, אויס
געוואוינהייט, האָט אַרויפגעלעגט זיינע הענד אויף זייערע
קעפלעך.

פֿון די בעטען האָבען זיך יעצט מעהר שלאָפענדיגע
מוהמעס אויפגעזעצט און אַרויסגעשטאַרצט זייערע קרום-אַרײַם-
געזעצטע, נייע שייטלעך פֿון אונטער די קאָלדרעס אַרײַם.
— ווי הייסט דאָס? — איז דעם חתנ'ס פּאָטער געבליבען
שטעהן מיט אַנ'אָפען מויל.

— מיניע ליבע לייט! — האָט דער מחותן, דער שוואַגער,
וואָס איז געשטאַנען יעצט אין מיטען שטוב, אָנגעהויבען מיט
אַנ'ערנסט קול, שאַקלענדיג זיך דערביי, ווי ביים דאַוונען. —
מיין ליבע לייט! איהר ווייסט אַלע וואויל, אַז ווען דער שווער
עליו השלום איז געשטאַרבען האָט ער איבערגעלאָזט פינף
יתומים אויף מיניע הענד. איך בין דענסטמאָל געווען אַ יונגער
מאָן, צוויי יאָהר נאָך דער חתונה. דעם נדן האָב איך נישט

געקראָגען; דאָס האַלבע הויז, וואָס דער שווער עליו השלום האָט מיר צוגעזאָגט, האָבען די בעלי-חובות צוגענומען. מיר זענען געבליבען בעירוים ובחוסר-כל. דאָך האָב איך מיר גע-טהון אַ נדר און גענומען אויף מיר צו ערציהען די יתומים. דאָס, — האָב איך מיר געזאָגט, — איז מיין נדן, וואָס דער שווער האָט מיר איבערגעלאָזט. און איך זאָג אייך, יודען, צו די פינף יתומים זענען אַ גרויסער נדן, און אין זייער זכות האָט מיר דער רבנו-של-עולם געהאַלפּען נישט נאָר אויפצוצי-הען מיינע קינדער, נאָר אויך אויסצוגעבען איינע פון די יתומים אין פֿריידען. היינט פאַרוואָס קומט מיר דאָס די גאַנצע ירושה, וואָס דער שווער האָט איבערגעלאָזט? נעכטען האָב איך איהם נאָך מורא געהאַט צו פערטרויִן די ירושה; היינט, אַז עס איז שוין נאָך דער חתונה און ער איז שוין אַזאָ שוואַגער פונקט ווי איך, גיב איך איהם אַב אַ האַלבע ירושה, וואָס דער שווער האָט מיר איבערגעלאָזט. פאַרוואָס קומט זי מיר אינגאַנצען?

דער עולם איז געבליבען זיצען. אין שטיבעל איז גע-ווען שאַ, שטייל. מחותנים האָבען זיך איבערגעקוקט מיט די אויפגעוועקטע מוהמעס אויף די בעטען, איבערגעוואונקען זיך מיט די אויגען, און געקניפט זיך אין די באַקען. ענדליך האָט דער דאַרער מחותן פון חתנים צו געגע-בען אַ קלאַפּ אין טיש:

— און מיט וואָס וועט ער אָנהויבען דעם האַנדעל?
 — וואָס. הייסט מיט וואָס ער וועט אָנהויבען? מיט דעם זעלבען, מיט וואָס איך האָב אָנגעהויבען: מיט יתומים, — טענה'ט דער שוואַגער צו די יודען.
 און נאָך איהם זענען אַלע מחותנים און מחותנת'טעס, פעטערס און מוהמעס, טייל מיט די הענד, אַנדערע מיט די אויגען, אַבער אַלע מיט די מיילער, אַרויס אויפ'ן בייזען מחותן:

— אַ קלייניגקייט! יתומים!
 — זייער זכות זאָל מיר ביישטעהן אַלעווייל, רבנו-של-

עולם! - קרעה-ארויס א פערשפעטיגטע מוהמע פון א בעט ארויס.

געגען צוזא ענטפער האָט שוין אַפילו דער בייזער מחותן געמוזט פערשווייגען. ער האָט אַראָבגעלאָזט די הענד, צוויק אַוועקגעזעצט זיך ביים טיש און געזאָגט מיט אַ גליי-גילטיגער מינע:

- עס איז דען איך? עס איז דאָך ער, - ווייזט ער אויפ'ן חתן. - זאָל ער זאָגען, אויב ער וויל נעהמען אויף זיך אַזאַ זאָרג!

- וואָס הייסט: ער וויל? ער וויל יאָ, ער וויל נישט, - ער איז דען נישט אַזאַ יוד, ווי איך בין? - ענטפערט-אַב דער שוואַגער.

פון ווינקעל, וואו די פלֶה איז געזעסען, האָט זיך יעצט געהערט דאָס שלוכצען העכער. דער חתן האָט אויסגעשטאַרצט זיינע גרויסע אויגען, אויפגעהויבען זיינע אויערען און איינגעהערט זיך אַלאַנגע וויילע צו דער פלֶה'ס שלוכצען מיט אַ רחמנות-מינע. באַלד האָט ער, ווי נאָך אַ ישוב הדעת מיט זיך אַליין, אַרויפגעאַרטעלט דעם פאַסיק איבער זיינע הויזען מיט איין האַנד און זיך אָנגערופען: - איך בין אַזאַ יוד, אַזוי ווי ער, אַז ער האָט געקענט - קען איך אויך.

און מיט נאָך מעהר פלייסיגקייט גענומען זיך צי טינגען גרעסערע שטיקער לעקעך אין סאַאוס פון הערינג - און געגעבען צו פערזוכען דעם טעם דערפון די צוויי יתומים, וואָס זענען געשטאַנען ביי זיינע קניען...

ווער ב' עזאָרף זי ?

מענטשען פּערגלייכען זייער בעדערפעניש נאָך שלאָף צו דורשט. אַזאָ דורשטיגע האָט זיך אַרומגעדרעהט איבער די וואַרשעווער גאַסען רחל שאַבאַסניק, אַ מיידעל פּוין אַ יאָהר ניינצען — צוואַנציג, וואָס איז מיט אַ פּאָר חדשים פּרייהער געקומען פּוין אַ פּראָווינציאַנעלער שטאָדט, וואוּ זי האָט אי-בערגעלאָזען עלטערען באַלאָדען מיט אַ גרויסער פּאַמיליע און און מיט ווייניג פּרנסה. די טעגליכע זאָרגען פּאַר אַ שטיקעל ברויט האָבען ווייניג צייט געלאָזען איהר פּאַמיליע צו קלע-רען וועגען איהר, רחל'ען. דאָ, אין דער גרויסער שטאָדט, האָט זי קיין בעשטימטע בעשעפטיגונג נישט געהאַט. געהייסען האָט עס, אַז זי איז געקומען זוכען אַ פּלאַץ אַלס קאַסירערקע אין אַ געשעפט, אָדער אַ פּערקויפּערקע, אָדער ביי יעדער אַנדער בעשעפטיגונג, וואָס וועט זיך מאַכען. אָבער נאָך צוויי וואָכען זוכען איז זי מיט געוואָרען און האָט עס אויפגע-געבען. קיין פּראָפּעסיאָנעלע גאַסען-פּרוי איז זי נאָך נישט געווען. זי האָט נישט געהאַט קיין „פּריינד“, צו וועלכען זי זי זאָל בעלאָנגען. נאָר אַז עס האָט זיך געמאַכט אַ „גאַסט“, וואָס וויל זי נעהמען פּוין דער גאַס אַראָפּ — געהט זי מיט איהם, כּאָטש זי זוכט עס נישט. פּאַרשריבען אלס אַזעלכע איז זי נאָך נישט, און די פּאַליציי קען זי נאָך נישט. קיין בעשטימטע וואוינונג האָט זי נישט געהאַט, געמאַל-

דען אין דער פאָליציי איז זי געווען — ערגעצוואו אַרױס אויפֿן שילדען, ביי אַן אַלטער מוהמע, צו וועלכער זי האָט געהאַט אַן „אַדוועס“. אָבער ביי דער מוהמע האָט זי נישט געוואוינט. עס איז נישט געווען וואו צו וואוינען. דער „אַד-רעס" איז בעשטאַנען פון אַ בוידעם-שטיבעל, איבער וועלכען די מוהמע איז טאַקע געווען די בעל-הבית'טע. נאָר זי האָט געהאַט ביי זיך אין שטיבעל, אַלס מיטוואוינער, אַנאַלט פּאַר פּאַלק, וועלכע האָבען געהאַט דאָס רעכט צו בענוצען די קיך, און אַ ברודער מיט אַ שוועסטער — אָהן רעכט צו בענוצען די קיך. נאָר דערפאַר האָבען זיי געהאַט אַ רעכט צו האַלטען אין שטיבעל די זעק מיט פעדערען, וואָס זיי האָבען אויפֿ-געקויפט אויף דער פּראָווינק. און צוליב דעם טאַקע זענען די איינוואוינער פון דעם דאָרטען הויז אַרומגעגאַנגען שטענ-דיג מיט בעפעדערטע בגדים. אויף די זעק פעדערען פּלעגט רחל אַמאָל קענען איבערנעכטיגען, ווען דער ברודער מיט דער שוועסטער זענען נישט געווען אין דער היים. נאָר, ווי שוין געזאָגט, איז דאָס געווען איהר „אַדוועס", אָבער נישט זי וואוינונג.

איהר ריכטיגע וואוינונג איז אייגענטליך געווען אויף נאָוואָליפיע ביי אַ קוויז, אַ היטעלמאַכער, ביי וועמען עס איז געשטאַנען איהר „קעסטעל" מיט די זאַכען. אַהין פּלעגט זי אַרױפקומען איבערטאָן אַ קליידעל, אָבער געשלאָפּען דאָרטען איז זי נישט. אין ווערקשטעל, וואו מען האָט בייטאָג גענייט היטלעך, זענען אין אָווענד אַ האַלבער טויך מענשען, אַ חוץ קינדער, געשלאָפּען און עס איז נישט געווען קיין אָרט פאַר איהר. שלאָפּען פּלעגט זי אויף כמעלנע גאַס, נישט ווייט פון ווענער באַנהויף, ביי אַ חבר'טאָרין, א קריסטליך מיידעל, מיט וועלכער זי האָט זיך בעקענט אויפֿן ברעג פון דער ווייסעל, באַדענדיג זיך, און וועלכע פּלעגט זי מיטנעהמען אַמאָל אויף אַ שפּאַציר אין דער גאַס און געבען איהר אַ וואונק וואָס צו טהון.

דאָרט אָבער, ביי דער חבר'טאָרין, האָט זי נאָר געקענט

זיך אַרײַנכאַפּען בײַטאַג אויף אַ שלאָף. אײַגענטליך איז דאָס נישט געווען אַ וואַינינג וואו די חבר'טאָרין האָט געוואוינט, נאָר אַ מין ארט „האַטעל“. דער האָטעל איז געווען אַ צימער נאָך אַ קיך. האָטעל-מעסיג אײַנגעריכטעט, מיט צוויי פּאַפּירענע פּאַלמען, מיט רויטע פּלוישענע אויפגעגעסענע מעבעל, מיט אונזיכערע בענקלעך, מיט אַ בעפּוצטען שפיגעל, מיט אַ צוויי-פעל האַפּטער בעט און מיט אַ גערוך פּון פּייכטייט און מײַז... דאָס צימער האָט געדינט אַלס האָטעל פּון זיבען אַ זײַגער אין אָווענד, ווען די „מײַדלעך“ האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעזיינען אויף מאַרשאַלקאָוסקא, געגענאיבער דער וויענער באַהן. אַז זײ געפּינען אַ „קונה“, פּיהרען זײ איהם אין „האַטעל“ אַרײַן. די „מײַדלעך“ צאָהלען אָפּניץ-געלד דער אײַגענ-טימערין, וועלכע וואוינט מיט די קינדער-לעך אין קיך, פּון וועלכער עס הערט זיך שטענדיג אַ גערוך פּון עסען און היי-מישע קריגעריי, אויסגעמישט מיט רעש און געלעכטער פּון קינדער. בײַטאַג אָבער איז פּערדונגען דער „האַטעל“ פּאַר אַ צוויי - דריי פּרייע גאַסען-מײַדלעך צום שלאָפּען, צווישען וועלכע עס איז אויך געווען רחל שאַבאַסניק'ס קריסטליכע חבר'טאָרין, צו וועלכער זי איז איצט געגאַנגען אַרײַנכאַפּען זיך אויף אַ שלאָף.

עס איז געווען שוין אַ זײַגער צוויי נאָכמיטאַג, ווען רחל שאַבאַסניק איז אָנגעקומען אויף דער כמעלנאַ גאַס און זיך אַוועקגעשטעלט אַ מידע און אַ טײַט-דורשטיגע נאָך שלאָף. אין אַ קאָרידאָר געגענאיבער דעם הויז, אָבוואַרטען ביז די בעל-הבית'טע פּון האָטעל, די גוי'שע שוסטערקע, וועט זיך בעווייזען אין טויער פּון איהר הויז. יעדען טאַג, אַרום צוויי אַ זײַגער, פּערלאָזט די בעל-הבית'טע פּון האָטעל איהר קיך. זי געהט אַוועקטראָגען דעם אָבגעקאַכטען מיטאַג אין תּפּיסה אַרײַן צו איהר מאַן, וועלכער זיצט פּאַר גנבה אויף דער באַ-ניפּראַטען גאַס. דער וועג אַהין און צוריק, מיט'ן פּערברענ-גען מיט'ן מאַן, נעהמט איהר אַ שעה צוויי, און דורך די צוויי שעה, וואָס די קריסטין איז נישטאַ אין דער היים, האָט

רחל א געלענענהייט אריינצוכאפען א שלאָף. זומער-צייט, אין
 א וואַרימען טאָג, געהט זי זיך בעסער באַדען ביי די וויי-
 סעל, און שלאָפט זיך אויס אין דער זון, אויפ'ן חייסען זאָמד
 פון ברעג. אגב, מאַכט זיך דאָרטען אויך די בעקאנטשאַפט
 פון אַ מאַן, וואָס נעהמט זי אין אַ רעסטאָראַן אָבזעסען,
 אָדער נעהמט זי אַהיים, און זי פערדינט אַ פּאַר זלאָטעס.
 אָבער זייט עס זענען אָנגעקומען די קילע טעג, איז רחל
 אָנגעוויזען אויף דעם „האַטעל“, אויף דעם איינציגען פּלאַץ
 וואו זי קען אַריינכאָפען אַ שלאָף. און היינטיקען טאָג וואַרט
 זי שוין אויס דערויף פון פריהמאָרגען אָן. איהרע פיס האַל-
 טען זיך קוים. איהר יונגער בויגזאָמער קערפער בויגט זיך
 איבער איהר, און ווי ער וואָלט זיך געוואָלט אינוויקלען און
 צוזאַמענלעגען... די אויגען קלעפען זיך איהר צו. נאָר זי
 ווייס, אַז זי טאָר נישט שלאָפען! זי מוז אויפפאַסען, אויב
 די בעל-הבית'טע בעווייזט זיך נישט. לאָזט זי איין אויג אָפּען
 צו היטען די בעל-הבית'טע און מיט'ן אַנדערען אויג פרוּבט
 זי צו שלאָפען. די פיס ווערען שווער פון שטיין. זי לייגט
 איין פוס איבער'ן אַנדערען, לעהנט זיך אָן מיט איהר קער-
 פער אויף דער וואַנט פון טויער, און פרוּבט יעדעס מאָל
 אויפצוהויבען אַנ'אַנדער פוס, — און שאַקעלט זיך מיט איהר
 קערפער, ווי אַ פרוּמער יוד ביים דאוונען...

אַ לאַך פון איהר געשאַרענעם קינדער-קאָפּ וואַרפט זיך
 אין די אויגען. זי שאַרט אַוועק די האַר נישט מיט די פינג-
 גער, נאָר מיט אַ מאַך מיט'ן אַרעם, זי איז צו פויל צו בע-
 נוצען איהרע פינגער.

דער קרעמער געגענאיבער, פון גאַלאַנטעריע-געשעפט,
 מיט דער געשאַרענער באַרד, איז שוין אַרויסגעגאַנגען פון
 געשעפט און אַרויסגעגאַנגען דאָס קארטעל, אַז דאָס געשעפט
 איז פערמאַכט דורך דער צייט פון מיטאָג-עסען, פאַרהאַט בע-
 ווייזט זיך די בעל-הבית'טע נישט? אפשר איז זי שוין גע-
 גאַנגען? — אפשר היינט פריהער ווי אַנ'אַנדערש מאָל?
 זי וואַגט אָבער נישט אריבערצוגעהן און צו פרוּבירן

די טיר. דער געשמאק פון שלאף, ווען זי וועט איינגראָבען
 איהר קאָפּ אין ווייכען קישען און ציהען די וואַרימע קאָלדערע
 איבער זיך, איז אַ צו טייערער ביסען, אַז זי זאָל עס ריזיקי-
 רען. ניין, זי וועט נאָך אַפּוואַרטען פינף מינוט. אַ קיהלער
 הערבסט-ווינט, פערשמעקט מיט עפעל-דערבקיט, בלאָזט אין
 איהר נאָקעטע ברוסט דורך איהרע אַזענע דעקאָלמע, און
 איהר לייב — כאָטש געהאַרטעוועט פון באַדען אין קאַלטען
 וואַסער און ליעגען אויפ'ן ווינד — ווערט אָנגענעהם בערירט,
 דערפרישט. זי ציהט פעסטער אַרום זיך דאָס זשאַקעטעל אי-
 בער דער זיידענער בלוזקע און שטעהט, אן אויפגעוואכטע פון
 ווינד, און היט די באַלעבאָסטע.

איהר האַרץ הויבט אָן הויך צו קלאַפען. די גוט-בעקאַנטע,
 אָנגעבלאָקירטע טוך איבער דער באַלעבאָסטעס פלייצעס בע-
 ווייזט זיך, און עס גייט נישט אַוועק קיין פאַר מינוט, און
 רחל געפינט זיך שוין אין טונקעלען פינסטערען קאָרידאָר און
 ריהרט פאַרויכטיג אָן די קליאַמקע פון טיר.

אַהן אַ וואָרט אָנצורופען זיך, עפענט איהר ווער אין
 דער שטיל, פאַרויכטיג, די טיר (פדי די קינדער אין קיך זאָ-
 לען נישט דערהערען). עס שלאָגט איהר אין פנים אַריין אַן
 אָנגענעמער גערוד פון ביליגען פערפיום, מיט אַן אַראָמאַט פון
 ציגאַרעטען-טאַבאַק. דער וואַרימער הויך פון אַן אויסגעשלאָפּען
 לייב בעריהרט אָנגענעם און וואַרעם איהר אויסגעקיהלטען
 קערפער, וועלכער האָט זיך אויסגעפרוירען פון פרימאַרגען אַן
 אויף די ווינטען פון דער גאַס. ווי אַ קאַץ, גיט זי זיך אַ
 גנב'ע אַריין דורכ'ן קאָרידאָר אין צימער אַריין. די שיד
 אַראָפּעוואַרפען פון די פיס, נישט בענוצענדיג די הענד דער-
 ביי, און איבערגעלאָזט אין מיטען שטוב; דאָס קליידעל —
 ביים ראַנד פון בעט, און דער וואַרימער ליילעך און די וואַ-
 רימע קאָלדערע, וואָס איז דורכגעזאַפט מיט דעם וואַרימען, לע-
 בעדיגען הויך פון ביליגען פערפיום און ציגאַרעטען-טאַבאַק
 פון איהר חברטאָרינס לייב, האָבען געוואַרימט, געהאַלזט און

אויסגעגעבן אין דער דריטער געטריי איהר אויסגעקליבטען, גאסענ-
דיגען, היימלאזען קערטער...

שפעט אין אָוועגד האָט זי זיך געפונען, ווי אַנדערע
פון איהרע חבר'טעס, אויף דער יערוזאלימסקער אַלעע, די
איינציגע גאָס אין וואַרשע נאָך די לאַזשענקעס, וועלכע האָט
בענק, וואו זיך אַוועקצוועצען, און וועלכע איז שוין פון ציי-
טען דער נאַכט-לעגער פון אַלע היימלאַזען אין וואַרשע.
כאָטש עס איז שוין געווען מיטנאַכט, איז די גאָס נאָך
בלחון גוט בעלעבט. מוזיק און ליכט האָבען אַרײַסגעדרינגען
פון די רעסטאָראַנען, וואָס געפינען זיך אויף דער אַלעע. די
גאָסען-מיידלעך האָבען זיך געדערהט אַרײַף און אַראָפּ אויף
דער אַלעע. אַנדערע האָבען נײַך געוויצעלט און געלאַכט אין
געזעלשאַפט מיט די שאַפערס פון די אויטאָמאָבילען; אַ צוויי
אַפיצירען און גלאַט אַזוי אַ שפּור'ער פראַנט האָבען זיך גע-
טשעפעט, פאַר וואַילטאָג וועגען, מיט די מיידלעך, און די
יונגלעך האָבען נאָך געהאַלטען אין איין אויסרופען די אָוועגד-
צייטונגען. אָבער די בענק זיינען שוין געווען בעזעצט מיט
היימלאַזען, וועלכע זיינען געקומען דאָ איבערצונעכטיגען די
נאַכט.

זי איז מיט געוואָרען פון געהן און פון זיין אויף דער
גאָס דעם גאַנצען אָוועגד. זי האָט זיך היינט, פריהער ווי אַן
אַנדערש מאָל, אַוועקגעזעצט אויף דער באַנק. די באַנק איז
געווען באַזעצט מיט פערשיעדענע מענטשען: אַן אַלטע פרוי
אין שוואַרצען אַנגעטהון, מיט "טיעפען, דיקען שאַל, וואָס
האַט דערמאָנט אַן בעסערע צייטען; אַן אַנדער פרוי מיט אַ
קינד אויף דער האַנד; עפעס אַן אַלטער; אַ מאַן, אַנגעטהון
אין מיליטערישע קליידער אָהן אַ בעשטימטער פאַרם. אַ טוי-
דענט און גלאַט אַזוי אַ מענש - אַן אַרבייטער אָדער דער
גוטער יאָהר ווייס איהם, וואָס ער איז. דער מענש, וואָס איז
געזעסען לעבען איהר, האָט זי אַנגעקוקט. געזעהען, אַז זי איז

א יונגע און א שעהנע, האָט ער זיך גענומען טשעפען צו איהר, איינגעבויגען זיך צו איהר, איינגערוימט, אָז זי זאָל געהן מיט איהם. רחל האָט אים אָנגעקוקט און דערקענט באַלד אָן איהם, אָז „פון דעם מעהל וועט קיין זעמעל נישט זיין“. זי האָט איהם צוערשט גאָר נישט געענטפערט, נאָר ווען דער מענש האָט זי אַ צווייטען מאָל געטשעפעט, האָט זי זיך אָנגעצופען הויך:

— אַז דו וואָלסט געהאַט אַ שטוב וואו מיך צו נעהמען, וואָלסטו אַליין אַהיים געגאַנגען שלאַפען.

פון עק באַנק האָט ווער געלאַכט.

דער מענש האָט זיך אויפגעהערט צו טשעפען, איז גע-זעסען אַ וויילע און געשוויגען. באַלד האָט זיך זיין קאַפּ אַראָפּ-געלאָזט אויף דער ברוסט; נישט געפונען בעקוועם, האָט ער זיך אַ וואַקעל געטהון אויף רעכטס, אַ וואַקעל געגעבען זיך אויף לינקס, און ענדליך געפאַלען אויף רחלים פלייצעס.

— נישט קיין קישען מיינע פלייצעס.

— זייט מוחל! — האָט זיך דער פרעמדער פאַרענט-פערט — און פערעקשנ'ט איינגעגראָבען זיין קאַפּ צווישען זיינע פלייצעס און געזעסען.

אַבער לאַנג האָט ער עס נישט אויסגעהאַלטען. ער האָט אַ גרויסען גאַווער געגעבען, ווי אַ קינד, האָט גענומען זיין אַרעם און אַקראַבאַטיש קונציג פאַרדעהט אַרום זיין קאַפּ, ווי אַ קישען און איז איינגעשלאַפען.

— דער שטראָזניק שוין פערבייגעגאַנגען? — האָט ווער געפרעגט פון דער באַנק.

— געגאַנגען — דרעהען זיך ווי ווערים — האָט ווער אָנגעענטפערט.

די גאַנצע באַנק איז געווען דורשטיג נאָך שלאַף; ביי אַלעמען האָבען זיך די אויגען געקלעפט. זיי האָבען אָבער מורא געהאַט איינצושלאָפען. לויט'ן געזעץ איז שלאַפען אויף די בענק אין גאַס פערוועהרט אין וואַרשע. יעדעס מאָל בע-ווייזט זיך אַ סטראָזשניק און וועקט די שלאַפענדע און טרייבט

זיי אדוק פון די בענק. דאָס איז נאָר אין אַ געוויסער צייט, ביז מיטען-נאַכט. נאָך מיטען-נאַכט זאָפּער, ווען די גאָס ריהנגט זיך איין און די פּאָליציי געהט אַריין אַהיים שלאָפען, האָבען דעמאָלט די היימלאָזע אַ געלעגענהייט אויך אַריינצוקאָפּען אַ שלאָף.

— זעה, די ווילסט איבערנעכטיגען אין צירקעל די נאַכט? — האָט ווער געפרעגט דעם שלאָפענדען מענשען.

— הלואי, אויף מיר געזאָגט געוואָרען. האָט זיך ווער געוויצעלט.

— לָאָט אַן אויג צומאַכען, — האָט דער אַלטער זיך געבעטען, און די יודענע מיט'ן קינד האָט זיך שוין געשאָל-טען — פאַר פּערגעניגען זיצען מיר דאָ ?

די גאָס האָט זיך איינגעשטילט און די באַנק האָט זיך איינגעשטילט. איינציגווייז האָט דער שלאָף אָנגעהויבען איינ-צוועבען יעדען איינעם אין זיין שפינוצע. די אלטע טרוי אין שוואַרצען האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, מיט'ן קאָפּ אַראָב-געלאָזט אויף דער ברוסט, אַזוי ווי זי וואָלט דאָרט פּערגלי-ווערט געוואָרען; דער אַלטער האָט הויך געשנאָרעט; דער סטודענט האָט אויסגעצויגען זיינע לאַנגע פיס אין גאָס אַריין; און דער מענש, וואָס איז געזעסען נעבען רחל'ען, האָט ווי-דער געפויבט צו-וואַרפען זיין קאָפּ אויף איהרע פלייצעס — און זי האָט זיך יעדעס מאָל פון איהם אָפּגעוועהרט. און ער האָט יעדעס מאָל, אין שלאָף, נאָך יעדער אָפּוועהרונג, פּער-ענטפּערט זיך און מחילה געבעטען. די גאַנצע באַנק איז איינ-געשלאָפען. די איינציגע, וועלכע האָט מורא געהאַט איינצו-שלאָפען, איז געווען רחל, זי האָט געוואוסט, אַז אַ יונג מיידעל, וואָס מען געפינט שלאָפען אויף דער גאָס, איז פּערדעכטיגט אַלס אַ גאַסענפּרוי, און מען קען זי נעהמען אין צירקעל און פּערשרייבען זי. און דאָס האָט זי, אָהן אַ בעוואוסטען טעם, נישט געוואָלט. כאָטש לעגאל וואָלט איהר פיל לייכטער אָנגע-קומען צו טרייבען איהר פּראָפּעסיע. זי האָט זיך געמיהט נישט

איינצושלאָפֿען, נאָך צו זיצען שטיל, איין פּוּס אײַפֿ'ן אַנדערען. דאָס ווינטעל איז יעצט קאַלטער געװאָרען. זי האָט געמײהלט אַ ציטער דורכגעהענדיג דורך איהר קערפער. זי האָט זיך איינצקאַרטשעט און געזעסען.

פון פֿיר אַ זייגער אָן, זייט איהר חבר'שע האָט זי גע-
וועקט און אַרױסגעשיקט פון האָטעל, איידער די בעלעבאָס-
שע איז אָנגעקומען, וואָלגערט זי זיך אַרום אױף דער גאַס.
דער יונגער קערפער, וואָס איז דורך די צוויי שעה שלאָפֿען
אױפֿגעפרישט און אָנגעוואַרעמט געוואָרען, איז יעצט ווידער
שלאַפֿערדיג, האָט זי געהאַפֿט, אַז עס וועט זיך איהר מאַכען
אַ בעגעבניש, וואָס וועט זי אײנלאָדען אין אַ רעסטאָראַן און
דערנאָך אהיים געהמען אױף אַ גאַנצע נאַכט צו זיך, וואו זי
וועט זיך קענען גוט אױסשלאָפֿען... דאָס האָט זיך איהר נישט
געמאַכט, זעלטען ווער עס האָט אן אײגענע שטוב אין וואַרשא, און
דער וואָס קומט שוין דערצו, בעדאַרף נישט אָנקומען צו
אַ גאַסען-פּרוי... אלע, וואָס האָבען זיך איהר געמאַכט, זענען
געווען אַזעלכע, וואָס האָבען זי געוואָלט ארייננעהמען אױף אַ
קורצע ווײלע, און דאָס האָט זי נישט בעדאַרפט. אַ ביסעל
קליינגעלד אױף עכען האָט זי געהאַט נאָך פון נעכטיגען פּער-
דיענסט. אַלץ וואָס זי האָט בעדאַרפט, איז געווען אַ בעט וואו
דורכצושלאָפֿען זיך, און דאָס האָט זי נישט בעקומען, זיצענ-
דיג אַזוי צווישען די שלאָפֿענדע מענשען אױף דער באַנק אין
דער קאַלטער נאַכט, האָט איהר אָנגענומען אַ גרױסער חשק
נאָך אַ בעט. פֿאַר חדשים-לאָנג איז זי שוין נישט געשלאָפֿען
אין אַ בעט ביינאַכט, איהר קערפער האָט געגאַרט, גע'חלש'ט
זיך ווידער אײנצוהילען אין וואַרימע קאָלדרעס, צוקנייטשען
זיך אױף לײלעכער און צוואַרימען זיך, צוואַרימען זיך... זי
האָט זיך גענעהרט מיט דעם געדאַנק בלוזי וועגען אַ וואַרעם
בעט, און דאָס האָט איהר גוט געטהון.

איהרע אױגען האָבען זיך געקלעפֿט, און זי האָט גע-
קעמפֿט מיט'ן שלאָף. זי האָט געדענקט, אַז עס וואָלט גוט

געווען אינעם צווייטן זיך אין אַ צייטעל איבערצוגעהן, גאָר זי
 יענער באַנק ביי דער לאַמטערנע. דאָרט איז לעבעדיגער, דאָרט
 קומען אַרויס מענשען פון רעסטאָראַן; אפּט וועט זיך ווער
 מאַכען, וואָס וועט זי אַהיים נעהמען אויף אַ גאַנצע נאַכט.
 אָבער זי איז צו פּויל זיך צו בעוועגען. דער קאַפּ הַטּ נאָך
 געקלערט, אָבער דער קערפּער האָט שוין נישט געפּאַלגט. ער
 האָט זיך איינגעקארטשעט, ווי אין זיך אַליין איינגעוויקעלט,
 און איז געבליבען אונבעוועגליך.

זי האָט געוואוסט, אַז זי טאָר נישט מלאַפּען, אַז זי
 וועט נישט שלאָפּען. ניין, זי שלאָפּט נישט. זי הויבט זיך אויף
 און געהאָהן, צו דעם לאַמטערן, ביים רעסטאָראַן, אַ יונג-
 גערמאַן נעמט זי - אַ וואַריס בעט, וואַרימע קאָלדרעס - ווייסע
 דיילעכער קנייטשען זיך..

עפעס וואָס פּערשטעלט זי פון ווינט. עפעס-וואָס וואַרימט
 זי. - אַ פּרעמדער קערפּער. - ניין, איהר אייגענער. - עס
 איז וואַריס, ווייך, - אַ וואַרימער הויך יאָנט אויף איהר
 ברוסט. - עס איז איהר אָנגענעהם. - יאָ, זי וויל נעהנטער
 קומען, נעהענטער, נאָר נאָהענט צו וואַרימע קאָלדרעס..

און אַרומגענומען לייב אין לייב האָבען זיי זיך ביידע
 געוואַרימט, איינגעצעמערדיג איינער דעם אַנדערענס אָטעם,
 איינזויליענדיג זיך איינער אין אַנדערענס ברוסט - זי מיט דעם
 פּרעמדען מענש וואָס איז געזעצן נעבען איהר, אַן אַרבייטער -
 צי דער גוטער יאָהר ווייסט איהם, ווער ער איז..

באַלד איז די גאַנצע גאַס געשלאָפּען. די ליכט פון די
 רעסטאָראַנען האָבען זיך אויסגעלאָשען. די געלעכטערס פון
 די מיידלעך מיט די שאַפּערס אין די עקען פון דער גאַס
 האָבען זיך אויך אויסגעלאָשען. דאָ און דאָרט דרימעלט אַ
 שאַפּער אויף זיין אויטאָמאָביל, אַ מיידעל אין זיין שוויס. די
 צייטונגס-יונגלעך האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען אויף די

שוועלען פון די הייזער. דאָרט, אויף די שוועלען, איז וואָרי-
 מער, היימישער, נישט אַזוי פיל גאָס. די שוועלען זענען באַ-
 דעקט מיט באַלעקענס, כמעט אַזוי ווי אין אַ שטוב... צוערשט
 זענען צוגעקומען די קליינע יונגלעך, דערנאָך די גרעסערע,
 און אַנגעהויבען אַנצולעהנען זיך איינער אויפ'ן קניען, פלייצעם.
 בריסטען, בייכער. באַלד האָבען זיך איינגעקנאָטען איינער אין
 דעם אַנדערענס לייב, געזוכט צו פאַרבאָרגען די קעפּ איינער
 אין דעם אַנדערענס בויך זיי האָבען אַפילו צוגעלאָזט צו זיך
 דעם יודישען יונגעל, וואָס איז געשטאַנען מיט דעם קאַרב
 בייגעל אין עק גאָס און פערקויפט צו די מיידלעך. אַ גאַנצען
 אַווענד האָבען זיי זיך געקריגט מיט'ן יודישען יונגעל און
 פאַרייאָגט איהם פון עק מיט זיין קאַרב בייגעל, און יעצט
 האָבען זיי שלום געמאַכט מיט איהם. ער האָט אַפגעוואַרט
 ביז זיי זענען איינגעשלאָפּען און האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט'ן
 קאַרב אויפ'ן לעצטען עק פון לעצטען טרעפּ. באַלד איז אַ קריסט-
 ליד יונגעל אַריין מיט זיין קאַפּ אין זיין קאַרב אַריין, האָט
 דער יודישער יונגעל זיך געפיהלט מעהר היימיש און ער
 האָט זיין יודישען קאַפּ אַנגעלעהנט אויף זיין חבר'ס פעקעל
 צייטונגען, און די טונקעלע שטילע מוטער - נאַכט איז געקו-
 מען און האָט זיי אַלעמען צוגעדעקט און האָט זיי אַריינגע-
 נומען אין איהר חסד אַריין...

פון דער זייט פון דער ווייכעל, פון די לאַנגע, לאַנגע
 פעלדער פון יענער זייט פון פאַניאַטאָוסקער בריק, האָט ווער
 אונטערגעצונדען די נאַכט מיט אַ גרויסען פלאַקער פייער,
 און די הימלען האָבען אַנגעהויבען צו ברענען. עס האָט זיך
 געגאַסען דאָס ליכט און באַלויכטען די שאַנד פון דער נאַכט;
 ענטדעקט פרעמדע מענשען ליגענדיג איינגעקנאָטען מיט די
 פנים'ער, אַנגעלעהנט איינער אָן דעם אַנדערענס ברוסט.
 אַרומגענומען אין דעם אַנדערענס אַרימס. צוערשט האָבען נאָך
 געפרובט די מענשען קעמפען מיט דעם טאַג-ליכט; פאַר-

שטעלט זיך דעם שיין פון טאָג-ליכט; פאַרשטעלט זיך דעם
 שיין פון טאָג מיט די הענד, מיט די אַרבעל. נאָר די זון
 האָט זיי נישט צודוה געלאָזט, אויפגעריסען זייערע
 פנימ'ער מיט ביטערע גרימאָסען איבער דער זון און
 געדאָהט איהר מיטן פויסט דער דאַרף זי? נאָך וואָס איז
 זי געקומען?

דער לעצטער יוד

די עלטערן האָבען איהם איבערגעלאָזט בירושה אַ שוהל, און ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהון מיט איהר. אַז ער הויבט זיך אויף און נעהמט דעם בעזעם אויס-צוקעהרען פאַר זיין הויז — געהט ער אויך אַרונטער אונטער דער שוהל, וואָס איז אין דעם צווייטען געסעל, און קעהרט אָפּ די גאַס פאַר די שוהל, דערנאָך עפענט ער זי אויף, נעמט אויף זיינע פלייצעס די שטאַנגען מיט די קאַמאַשען, שיק, שטעקלאטשען, וואָס ער האָט ליגען אין פאַליש, און שטעלט זיי אויס פאַר זיין קרעמעל. דערנאָך קומט דאָס ווייב מיט דער טאַכטער, און זיי הויבען-אָן אַרױסצוטראָגען קערב מיט טעפ, טעלער, גלעזער און אַנדערע גלאָזוואַרג, מיט וועלכע זיי האַנדלען, וואָס זיי האָבען שטעהן אין דער שוהל, און שטעלען זיי אויס פאַר'ן ביידעל. אין אָווענד, ווען מען פאַר-מאַכט דאָס ביידעל, טראָגען זיי צוריק זייערע סחורות אין דער שוהל אַריין, שלעפען-ארויס אַמאָל אַ שעניק, אַמאָל אַ זאָר פערפערערטע קישענס, אָדער אַ דערע זאַכען פון בעל-במשקייט, וואָס זיי האָבען שטעהן אין שוהל, און טראָגען זיי אַהיים איבערנאַכט.

טיילמאָל אין מיטען טאָג, קומט-אָן דער „פיהרער" פון שטאָדט מיט אַ פאַר צנגלישע אויסגעצויגענע גרינע „מיסעס", וועלכע זענען געקומען בעזוכען דאָס אַלטע פראַנצויזישע

שטעדטעל, און דערנאָך, ווי זיי האָבען בעזוכט די קירכע, די איבערגעבליבענע רוימישע מויער און אַנדערע זעהענס-ווירדיגקייטען, פֿיהרט זיי דער פֿיהרער אויך ווייזען די „סינאָגאָג.“

— מוסיע קרעמיע, בעזוך פֿאַר די סינאָגאָג.
מוסיע קרעמיע מאַכט זיך נישט הערען און איז ווייטער פֿערנומען מיט זיינע שטיוועל.

— זיי וועלען געבען אַ גוטען טרינק-געלד. איך האָב אָבערמאָכט מיט זיי. — זאָגט דער פֿיהרער, — געקומען ארי-בער פֿון אַוויניאָן.

אַז די בעזוכערס זענען מענער, פֿון וועלכע מוסיע קרעמיע ערוואַרט צו בעקומען אַ גוטען טרינק-געלד, נעהמט ער די שליסלען און געהט אַליין אַריבער און עפענט פֿאַר זיי די שוהל און בעווייזט זיי די אַלע פֿערבאָרגענע זאַכען פֿון זיין ירושה.

אַז עס זענען נאָר פיין-געקליידעטע הערשאפטען, וואָס קומען-אָן מיט אַנאייגענעם אויטאָמאָביל, אָדער אַמעריקאַנער, — בעווייזט ער אַפֿילו די פֿאַר בלעטלעך שמות, געשריבענע בלעטער פֿון אַ פֿאַר „יהי-רצון'ס“, מזכיר-נשמות-בוך פֿון דער קהלה, אַ פֿאַר אַלטע שער-בלעטלעך פֿון אַמסטערדאַמער סלי-חות, וואָס ער האַלט אין שופֿלאָד מיט דעם געלד אין זיין קראָם. אַז די גוים צוזאַמען מיט מוסיע קרעמיע האַלטען די ביכלעך מיט'ן קאָפּ אַראָב און בעקוקען מיט נייגעריקייט די פרעמדע סודותפֿולע ביכלעך, דערצעהלט זיי דאָן מוסיע קרעניע, וואָס אַ טייערע חפצים דאָס זענען, און אַז איין אַמעריקאַנער האָט איהם שוין, אָנגעבאַטען שלל מיט געלד פֿאַר די ווערטפֿולע דאָקומענטען. אָה, אָה! און לעגט זיי צוריק מיט שטאַרץ און שיפֿלאָד אַריין, ווען ער פֿלעגט האַל-טען זיין געלד און זיינע פֿערזענלעכע דאָקומענטען. אַז די ווי-זיטערס זענען גוטע ענגלישע שיקסנס, וועלכע געבען טרינק-געלד א פֿאַר סאָ, גיט ער אַרוף צום ווייב אָדער צו דער טאָכטער: —

— בעווייזט די דאַמען די סינאָגאָג.

דענסטמאָל נעהמט דער אָפיציעלער „פיהרער“ פון שטאָדט איבער די הערשאַפט איבער דער שוהל. ער פיהרט זיי ארום. בעווייזט זיי די הענגלייכטער, פיהרט זיי אַרױף אויפ'ן בע-לעמער און ערקלערט זיי, וואָס דאָס איז; דערנאָך נעהמט ער זיך צום אַרױן הקודש, רוקא-אַוועק דאָס פרוכת, און בע-ווייזט זיי אַ פאַר פערשעמטע ספר-תורות, וועלכע שטייען דאָרט אָנגעהוּן אין אַלטע פערשטויבטע תורה-קליידלעך, ווייזט-אָן אויף די פרעמדע העברעאישע שפּרוכען, וואָס שטעהן איבעראַל אויפגעשריבן, אויף די פערגעסענע אויסגעלאָשענע יאָהר-צייטען - נר-תמיד'ס פאַר אַמאָליגע בעלי-בתים... און וואָס מעהר עס זענען די אויסזיכטען אויף טרינק-געלד, אַלץ אינטערע-סאַנטער, אַלץ פרעמדער און אויטערלישער ווערט די יודישע אמונה...

מוסיע קרעמיע אַליין האַלט, ווי אַלע איינוואוינער פון שטעדטעל, פון אַלע יום-טובים, וואָס די איינוואוינער פון שטעדטעל האַלטען - די קריסטליכע. ער רעדט פון זיי, ווי פון זיינע אייגענע יום-טובים, און דאָס ווייב פאַרעט זיך איינאַרדנען זיי פונקט ווי אַלע גוטע קריסטליכע ווייבער פון שטעדטעל. נאָר דער איינציגער אונטערשיד צווישען איהם און די אַנדערע בעלי-בתים, - וואָס טיילמאָל געהען די אַנדערע בעלי-בתים אין דער קירכע און ער געהט נישט. אַחוץ צו דער לוויה פון זיינעם אַ גוטען ברודער.

מוסיע קרעמיע ווייסט, אַז ער איז אַ יוד, און קיינער האָט גאַרנישט געגען דעם, וואָס מוסיע קרעמיע געהט קיינמאָל נישט אין דער קירכע דאווענען, כאָטש מוסיע קרעמיע וואָלט עס זעהר געוואָלט.

מוסיע קרעמיע, ווי די אַנדערע בעלי-בתים אין שטעד-טעל, איז אַ בעוועהנליכער מענש, וואָס איז פערנומען זעהר שטאַרק מיט פרנסה און מיט אַ קליין ביסעל פערגעניגענס און האָט נישט קיין צייט צו זיין קיין אַפיקורס. מען געהט נישט אין קירכע דערפאַר, ווייל עס גלױסט זיך נישט. זונטאָג איז דער איינציגער טאָג, וואָס מען קען שלאָפען לענגער, אָבער צו גאָט האָט ער גאַרנישט. פערקעהרט, ער אָנערקענט די גױט.

דענדיגקייט פון גאָט אין דער צייט, ווען מען איז אין אַ צרה, ווען מען איז קראַנק, אָדער דאָס ווייב איז קראַנק, דער דאָקטאָר מיט דער אַפטייק זענען אין היינטיגע צייטען אַזוי טייער, די קירכע און דאָס „הייליגע ברויט“ איז ביליגער... אָדער ווען מען האָט צו טהון מיט'ן געריכט.

ווי אַלע געווענהליכע מענשען, ווען זיי קומען אויף דער עלטער, די פרנסה איז שוין איינגעשטעלט, און מען האָט שוין זיין אַנזעהן אין שטאָדט — האָט ער געפיהלט אַ נויטווענדיג-קייט צו בעלאַנגען צו דער קירכע, אַדורכצורעדען זיך מיט'ן גלח און האָבען אַלס גוטע פריינד אַלע פיינע מענשען פֿון שטאָדט, וואָס געהען יעדען זונטאָג אין קירכע.

נאָר מוסיע קרעמיע האָט געוואוסט, אַז ער איז אַ יוד — און ער בעלאַנגט צו אַנ'אנדער „קירכע“, פון זיין קירכע איז קיינער נישט געבליבען אין שטעטעל, נאָר ער אַליין...

ווי פון אַ הלום אַרױס געדענקט ער, ווען מען האָט אַמאָל געדאווענט אין דער שוהל, ער איז נאָך געווען דענסטמאָל אַ יונגעל, ער געדענקט נאָר ליכט: אַלע אַלטע האַלענדישע הענג-ליכטער, וועלכע הענגען אין דער שוהל, און וואָס אַלע ווי-זיטערס זאָגען, אַז זיי זענען די טייערסטע זאָכען פון דער שוהל, פאַר וועלכע אַ הענדלער האָט איהם אַמאָל געוואָלט נעבען אַ געוויסע סומע, אַז ער זאָל זיי איהם פערקויפען. — אַלע הענגליכטער זענען געווען בעלזליכטען און אַ חזן האָט געזונגען, ער געדענקט: ער איז געשטאַנען ביי זיין פאַטער, אָנגעטון אין אַזאַ מין ווייסען שאַל — ווייסע שאַלען און ליכט און געזאַנג, דערנאָך איז דאָס דאוונען אין דער שוהל וואָס אַמאָל זעלטענער געוואָרען. — מיט יעדען בעל-הבית, וואָס איז געשטאַרבען, אָדער ער האָט אויסגעוואַנדערט אין אַ גרויסע שטאָדט אַריין, איז דאָס דאוונען זעלטענער געוואָרען. — די קינדער זייערע האָבען חתונה געהאַט מיט קריסטליכע ווייבער און גע'שמד'ט זיך. דאָן האָט עס אינגאַנצען אויפֿגעהערט. אין שטאָרט זענען איבערגעבליבען צוויי יודען. ער און אַ קויזן זיינער, אויך אַ מוסיע קרעמיע.

ווען דער קוזין האָט נאָר געלעבט, פלעגן זיי ביידע אין אַ געוויסען טאָג (דער קוזין האָט שטענדיג געוואוסט, ווען דער געוויסער טאָג איז - ער האָט געהאַט אַזאָ קליינעם יודישען שטען אַלמאַנאַך, וואָס דער ראַבינאַט פון פאַרזי האָט איהם צו געשיקט) - פלעגן זיי אין דעם טאָג, נאָך אַן אַזעלנדיגן יעדן, ביידע אריינקומען אין שוהל, אָנצוינדען אַלע יאָהר-צייט-נר-תמיד'ס, וואָס הענגען פאַר'ן אָרן, און אַרומדענען זיך אין שוהל, דאַוונען האָבען זיי ביידע נישט געקענט, נאָר דער קוזין האָט נאָך געהאַט אַ תפילה-שאַל, שלעגט ער זיך אַרומדענען אין דעם תפילה-שאַל, און ער אָהן אַ שאַל, ביז דאָס ביסטעל אייף, וואָס זיי האָבען אַריינגעגאַסען אין דער-תמיד'ס, האָט זיך אויסגעברענט, - האָבען זיי פערלאָשען די קניישלעך און צהיט געגאַנגען. דעם טאָג האָבען זיי אויך געהאַלטען די גע-וועלפער פערשלאָסען, און דער קוזין האָט נישט געגעסען דעם טאָג ביז צוועלף אַ זייגער, נאָר בלויז געטרונקען, וואָרום דער קוזין האָט געזאָגט, אַז אין דעם טאָג טאַרען יודען נישט עסען ביז (האַלבען טאָג) נאָר בלויז טרינקען.

אַז דער קוזין איז געשטאַרבען, האָט ער בעמיהט זיך אָנצוהייטען דעם טאָג, איינער אַליין האָט ער אָבער נישט געוואוסט, ווי אַזוי מען טהוט דאָס, ביז איינמאָל האָט ער גאָר פערגעסען אויסצושרייבען דעם יודישען אַלמאַנאַך. פון פאַרזי דער ראַבינאַט - האָט ער שוין נישט געוואוסט, ווען דער טאָג איז און פון דענסטמאָל אָן טהוט ער עס שוין נישט מעהר.

אָבער מוסיב קרעמיע האָט נישט געקאָנט לעבען אָהן רעליגיע. אַ בעל-הבית אין שטאָדט איז ער געווען אַ אָנגע-זעהענער, געהאַט זיין גוטע קונסטשאַפט, שיינע בעל-הבית'סעס, וואָס האָבען געקויפט ביי איהם האַלבערנע שיך און טעפּלעך און טעלער ביי זיין ווייב. אַפילו דער גלח פון קירכע האָט געקויפט ביי איהם. דער שטאָדט-מאַגיסטראַט, אַלע זיינע בע-קאַנטע און פריינד זענען אייניגע מאָל אין יאָהר געגאַנגען און קירכע און אויסגעהאַלטען דעם גלח. ער האָט געוואוסט

פון אלע קירכליכע יום-טובים, פון אלע קירכליכע אינטריגעס
און פון אלע קירכליכע פלאַטקעס. זיין געוועלבעל איז געווען
אַ מין בערוזע, וואו די ווייבער פלעגן אַריינקומען און אויס-
רעדען זיך די הערצער. אפילו דער גלח פלעגט אָפט אַריינ-
קומען, אַנידערזעצן זיך און אויסרעדען זיך דאָס האַרץ פאַר
מוסיע קרעמיע, ווי די וועלט איז שלעכט געוואָרען, דער
עולם איז נישט מעהר פרום. צו קיין געבעט קומט מען נישט,
נאָר פון זונטאָג צו זונטאָג — צו בעווייזען די נייע איינ-
געקויפטע שיק, מתודה זיין זיך אודאי נישט, בפרט די יו-
גענד, און דאָס הייליגע ברויט קומט מען נישט נעהמען, סיי-
דען מען רופט צום טויטען-בעט.

מוסיע קרעמיע איז געווען פון נאָטור אַ קאָך-לעפעל,
און האָט ער נישט נעהאַט קיין אייגענע שוהל און קהלה ביי
וועמען זיך צו קאָכען און צו מישען — האָט ער זיך גע-
מישט אין די קירכליכע זאַכען. ער האָט געגעבען עצות דעם
גלח, ווי אַזוי צו מאַכען, אָ דער עולם זאָל גיכער אין
קירכע געהן, זיין אויפטהו איז דאָס געווען די נייע מאָדע
אַרויפצוהענגען אַנ'עלעקטערישען צלם פאַר דער טיר פון דער
קירכע און אַראָבצוברענגען אַנ'אַרגעל-שפּיל ר פון ליאָן. ער
האָט אַפילו געהאַלפּען צוזאַמעננעהמען דאָס נויטיגע געלד,
וואָס מען האָט בעדאַרפט אויף רייזע-הוצאות פאַר דעם אָר-
געל-שפּילער. ער האָט איינגעאָרדענט דעם פּעריהמטען בילי-
גען באַזאַר אויף דעם צוועק. געגעבען אַליין פאַר דעם צוועק
אייניגע פאַר נייע האַלצערנס שיק פון בעסטען סאַרט, דאָס
ווייב — אַ טויז טעלער מיט גלעזער... פּערקויפט בילעטען
אויף דער לאַטעריע אויך פאַר דעם צוועק — און ביים פּל-
טען געווען דער גאַנצער מאַכער.

איז ער אַמאָל אַזוי געלעגען ביינאַכט, מוסיע קרעמיע,
און ער האָט נישט געקענט שלאָפען. קיין יונגער מענש איז
ער שוין נישט געווען און געטראַכט דערפון, אָ ער וועט
שטאַרבען אַ יוד, וועט מען איהם דאַרפּען אַריבערפיהרען קיין
ליאָן, וועט דאָס זיין אַ איבעריגע הוצאה פאַר זיינע יורשים.

און יורשים האָט ער געהאט פיינע, אנשטענדיגע מענשען. מוזיע גראַווע, דער עלעקטראָ-מעכאַניק פון שטאַדט, איז זיין איידעם, און נאָך איינע אַ טאָכטער נישט קיין פּערהיראַטע, וועלכע העלפט דער מוטער אין די טעלער מיט די גלעזער. פאַרוואָס זאָל ער זיי אויסברענגען אַנאָיבעריגען גראַשען? ער וועט זיך שמד'ן, בעלאַנגען צו דער קאַטאָלישער קירכע, און אַז ער וועט שטאַרבּען - וועט מען איהם בעגראַנען אויפ'ן היי-מישען בית-עולם, צווישען די אייגענע. אי עס וועט זיין ביליגער, אי עס וועט זיין בעקוועמער. אַי, וואָס וועט זיין מיט דער שוהל? אַז ער וועט זיך שמד'ן וועט דאָך די שוהל מעהר נישט בעלאַנגען צו איהם; ער וועט פּערליערען אַ גוטען פּלאַץ, וואו צו בעהאַלטען זיינע קאַמאַ-שען, שיק, און האַלצערנע פּאַנטאַפּלעס - און דאָס ווייב דאָס געשיר - און ווער וועט אכטונג געבען אויף דער שוהל? זי וועט דאָך צופאַלען?

די שיק און טעלער וועל איך קאָנען סיי ווי סיי דאָר-טען האַלטען. ווער וועט מיר שטערען? - אַזוי לאַנג געהאַט מיינע זאַכען דאָרט. די שוהל איז מיינע, קיינער האָט נישט קיין רעכט זי אַבצונעמען. דאָס האַבען מיר די עלטערען איבערגעלאָזט.

אויפ'ן צווייטען טאָג איז ער אַוועק צום גלח, צו זיין גיטען בעקאַנטען און פריינד, און ער האָט איהם געזאָגט, וואָס זיין בעגעהר איז.

— אבא קרושאָן, איך בין געקומען, אַז דו זאָלסט, מיך אויפנעמען אין קאַטאָלישען גלויבען. סיי ווי סיי בין איך אַ אייעריגער, אַ קאַטאָליק. מיינע זענען נישטאָ מעהר און אויס-צוהאַלטען איינער אַליין אַרעליגיע - איז זעהר אַ טייערער ביסען. דער ראַבינאַט איז אין ליאָן - איך דענק, אַז איך וועל טהון גלייך, אַז איך וועל זיך איינשרייבען ביי אייך. אַבא קרושאָן, אין קאַטאָלישען רעגיסטער.

ווען אַבא קרושאָן האָט דאָס געהערט, האָט ער פּערבי-סען די אויבערשטע אַגענאַלע ליפּ, אַרזיסנענומען דאָס טאַ-

באָק-שקעסעלע, גענומען אַ פעסטן שמעק-טאָבאָק און נישט מכבד געווען דערמיט מוסיע קרעמיע, ווי תמיד, — וואָס דאָס איז געווען אַ צייכען, אָו דער אַבאָ איז ביין, און דאָס האָט מוסיע קרעמיע זעהר פּערזאָנלעך.

— און וואָס וועט זיין מיט דער שוהל? ווער וועט אכטונג געבען אויף דער שוהל? צו וועמען וועט זי איצט בעלזאָנגען, צו קיינעם נישט?

— די שוהל איז מיין, אַזוי לאָנג ווי איך לעב, איז זי מיין. דאָס האָבען מיר מיינע עלטערען איבערגעלאָזט בירושה, — פּערטיידיגט מוסיע קרעמיע זיין אייגענטום. —

— איך האָב זיך נישט געריכט דערויף, נישט געריכט אויף דיר. מוסיע קרעמיע, אַזאַ אָנשטענדיגער בעל-הבית, ווי דו ביסט, איך האָב זיך נישט געריכט, — שאַקעלט דער אַבאָ מיטן קאָפּ מיט בעדויערען.

מוסיע קרעמיע איז געשטאַנען פּערזאָנלעך, און איי-דער ער האָט נאָך געפרובט אויפצופענען זיין מויל — איז שוין דער אבא אַרויס מיט לשון.

— דו טאָרסט נישט אַוועקוואַרפען די רעליגיע פון דעם נאָבעלען פּאָלק ישראל, דאָס אויסדערוועהלטע פּאָלק פון גאָט, דעם פּאַסער, „עס וועט נישט פּערשניטען ווערען דאָס איבערבלייבעכטס פון ישראל“ — שטעהט געשריבען אין דער הייליגער שריפט, און דו ווילסט עס איבערשניידען. אויף דעם האָב איך זיך נישט געריכט אויף דיר. — דו ביסט אַ שענער בעל-הבית אין שטאָדט, און דו זאָלסט וועלען טהון אַזאַ זאַך — ווי אַוועקוואַרפען דעם גלויבען פון דיינע על-טערען און איבערלאָזען די סינאָגאָגע, מיט וועלכער אונזער שטאָדט שטאַצירט. ניין, מוס' קרעמיע, דו מוזט איבערבלייבען ביי דיין גלויבען אין אונזער שטאָדט, דו ביסט אין אונזער שטאָדט דאָס רעשט פון ישראל, וואָס זאָל נישט אָפּגעשניטען ווערען פון דער ערד, ווי עס שטעהט אין דער הייליגער שריפט — דו קאָנסט נישט ענדערען דיין גלויבען, דו מוזט איבערבלייבען אַ יוד, און היטען די סינאָגאָגע, וואָס דיינע

עלטערען האָבען דיר איבערגעלאָזט האָט דער אַבאָ גערעדט, האלטענדיג אין דער הויך צוויי פינגער פון זיין האַנד, פונקט אזוי ווי זונטאָג ביי דעם פרעדיגט.

באַלד האָט זיך די פערשפרייט איבער'ן שטעדטעל, און מוסיע קרעמיע האָט געוואָלט אוועקווארפען די סינאָגאָגע און איבערגעהן צום קאַטוילישען גלויבען. און מוסיע קרעמיע האָט מיט פערוואונדערונג בעמערקט, און אין די בעציהונגען פון די בעלי-בתיים אין שטעדטעל צו איהם איז פאָרגעקומען אַ געוויסע ענדערונג - צום ערגערען.

שענע בעלי-בתיים זענען אַדורכגעגאנגען דורך זיין גע-וועלבעל און האָבען אוועקגעבויגען דעם קאַפּ פון איהם, און זיי זאָלען נישט בעדאַרפען איהם גרויסען. די בעלי-בית'טעס האָבען אָנגעהויבען אויסצומידען זיין געוועלבעל. און די, וועלכע זענען יאָ אַריינגעקומען, האָבען געשאַקעלט מיטן קאַפּ אויף איהם.

- מען רעדט אין שטעדטעל וועגען דיר נישט גוט. דער אַבאָ האָט געפרעדיגט זונטאָג אין קירך, און דו האָסט געוואָלט דעזערטירען פון אינוער סינאָגאָגע. די שענע אַלטע סינאָגאָגע פון אינוער שטאָדט, וואָס דייע עלטערען האָבען דיר איבערגעלאָזט.

און איין מאָל ווען דער רעיענט, דער בכבוד'טער מוסי-יע קראַוואַן, האָט איהם אָנגעטראָפען אין גאַס, און דער יוד האָט איהם אונטערטעניג געגריסט - האָט זיך מוסיע קראַוואַן אַוועקגעדרעהט פון איהם און האָט געשאַקעלט אויף איהם מיט דער האַנד, ווי איינער זאָגט „נישט גוט, נישט גוט“.

דאָס האָט מוסיע קרעמיע מעהר פערדראָסען ווי אַלע-דינג, און דער בכבוד'גער רעיענט זאָל האָבען פון איהם אַ שלעכטע מיינונג, דאָס האָט ער נישט געקאָנט איבערטראָגען. איז ער צוגעגאנגען צו איהם - אין האָט געפרעגט: - מוסי-יע קראַוואַן, פאָרוואָס? וואָס האָב איך אַנעלכעס שלעכטס געטהון?

- אַבאָ קרושן האָט מיר דערצעהלט, און דו ביסט גע-

ווען ביי איהם. דו האָסט געוואָלט טוישען דיין רעליגיע און איבערגעהן צו אונזערער, דאָס איז נישט גוט. דו ביסט דער איינציגער יוד, וואָס איז איבערגעבליבען אין אונזער שטאָדט, פאַר אונזער שענער אַלטער סינאַגאָגע, און דו ווילסט פון איהר דעזערטירען, נישט געהן, מוסייע קרעמיע, נישט שען.

— אָבער איך ווייס דאָך נישט, ווי אזוי צו דאוונען אין איהר. עס איז שוין אַלאַנגע צייט, ווי מען האָט נישט געזאווענט אין איהר — און פון מיין רעליגיע ווייס איך אויך וועניג. אַלצדינג פערגעסען.

— דאָס איז גאַנץ גלייך. דו ביסט אַנאָפּציעלער מענש. דער איינציגער יוד אין אונזער שטאָדט, דו קאָנסט נישט פער-לאָזען דיין פּאָסטען. דיין פּאָסטען איז צו היטען די סינאַגאָ-גע, די אַלטע שינע סינאַגאָגע, וואָס איז אין אונזער שטאָדט. און דו האָסטט זי נישט אין אָרדנונג אויך. דער אַבאָ זאָנט, אַז די הייליגע שריפטען שטעהן נישט ביי דיר אין אָרדנונג אין דער סינאַגאָגע, און די אַנדערע רעליגיעזע פּליים, וס איז פערנאַכלעסיגט. און דו האָסט דיר געמאַכט די סינאַגאָגע פאַר אַ לאַגער פאַר דינע סחורות, פאַר דינע שיד, מיט דינע טעלער, דאָס איז נישט שיין, מוסייע קרעמיע, די סינאַגאָגע בעלאַנגט צו דער שטאָדט.

נאָר דאָס האָט מוסייע קרעמיע נישט געקאָנט איבערטראָגען. — קיינער האָט מיר נישט וואָס אַריינצורעדען, מוסייע קראַוואַץ, וואָס איך טהו מיט מיין סינאַגאָגע. עס איז מיין סינאַ-גאָגע — קלאַפט זיך מוסייע קרעמיע אין האַרצען, — וואָס מיינע עלטערען האָבען מיר איבערגעלאָזט, און איך קאָן טהון מיט איהר וואָס איך וויל. אַז איך וויל, וועל איך דאוונען אין איהר, און אַז איך וויל — וועל איך האַלטען אין איהר מיינע שיד מיט מיינע טעלער, — און קיינער האָט מיר נישט וואָס איינצורעדען. און אַז איך וועל זיך שמדן, וועל איך זי אויך נישט אָבגעבען. קיינמאַל נישט געטראַכט דער-פון אייך אָבגעבען מיין סינאַגאָגע, איך וואָלט זי אונטער-געצונדען צוערשט. און איידער איך וועל שטאַרבען, וועל

איך זי אונטערצינדען. נישטאָ קיין יודען, נישטאָ קיין סינאָ-
גאָגע מעהר — און איך וועל איך זי נישט איבערלאָזען.
— וועט מען דיך אין תפיסה אַרײַנוצעצן.

— קיינער קאָן מיר גאָרנישט טהון דערפאַר, עס איז
מיין סינאָגאָגע, מיין מיין, וואָס מיינע הייליגע עלטערען
האָבען זי מיר איבערגעלאָזט. און קיינער קאָן מיר נישט
אָוועקנעמען — שלאָגט זיך מוסיע קרעמיע אין האַרץ אַרײַן, —
ביז צום העכסטען געריכט אין פאַרזי וועל איך געהן פער-
טיידיגען מיין רעכט.

מוסיע קרעמיע איז אַהיימגעקומען אַ בייזער און אַנ-
אויפגערעגטער, געקריגט זיך מיטן ווייב, אויסגעזידעלט די
טאָכטער, און געבריימט פאַר זיך אַ וואָרט, וואָס קיינער האָט
נישט פערשטאַנען: „פאַ זשוואַיף, פאַ סינאָגאָגע.“ דערנאָך האָט
ער גענומען די שליסלען פון דער שוהל, איז אַריבער אין
סינאָגאָגע, האָט מיטן פוס אָוועקגעקאַפּיעט די טעלער און
די שיד, וואָס זענען געשטאַנען אין פאַליש, צובראַכען אַ פאַר
שיסלען, אַרויף אין דער הויך אין דער שוהל. אַ גרויסע שוהל
איז עס געווען מיט אַלטע הענגלייכטער, אַ פוסטקייט האָט
אַרויסגעקוקט פון די קליינע פענסטערלעך פון דער ווייבער-
שוהל. דער הויכער בעלעמער איז געשטאַנען לעדיג, נאָר עס
האָט זיך געדאַכט, אַז אָט איז ווער ערשט דאָרט געשטאַנען,
נאָר איז פערשוואַנדען, איידער מען איז אין שוהל אַרײַן.
די זון האָט שוין געמוזט אין דרויסען אונטערגעהן, וואָרים
אין שוהל האָבען זיך געקליבען שאַטענס פון אַלע ווינקלען
אַרויס. די קאָלירטע שויען אין דעם פענסטער איבערן אַרזן
האָבען זיך אָנגעהויבען צו שפילען מיט פאַרבען-שיינענדיגע
קאָלירען. פון זיי האָבען זיך געטראָגען זיילען מיט פאַרבענ-
דיגע שטויבלעך, און געלעגט זיך איבער דעם חלל פון דער
שוהל.

אין שוהל איז שטיל געווען און לעער. מוסיע קרעמיע
האָט נאָר געהערט דעם הילך פון זיינע טריט, וואָס האָבען
ווי אין אַ ליידיגער פאַס אָבגעקלינגען פון איין עק שוהל

צום צווייטען. ער האָט זיך אַרױף און אַראָב געדורעהט, נישט געוואוסט וואָס צו טהון, נאָך וואָס ער איז אַריינגעקומען אין וואָס ער וויל. ער איז אַרױפגעגאַנגען אױפֿן הױכען בעלעמער און אַראָבגעגאַנגען פֿון הױכען בעלעמער, דערנאָך איז ער צוגעגאַנגען צום ארון, אױפגערוקט דעם פּרוֹכת, און דער-זעהען די פּערלאָזטע ספר-תּוֹרות שטעהן אין זייערע פּער-שטיבטע קליידלעך, האָבען זיי עפעס איהם דערמאָנט, עפעס אַ בילד פֿון קינדער-יאָהרען האָט זיך אָבגערוּפּען אין זיין זכּרון, ליכט און געזאַנג און ווייסע טליתים האָבען געשוועבט פֿאַר זיינע אױגען — איז ער מיטן פנים צוגעמאַלען צו די ספר-תּוֹרות, און אָנגעהױבען צו וויינען:

— אַ, דייע דאָיזראַעל! אַ, דייע דאָיזראַעל! (גאַט פֿון ישראל!)

און אָנגעהױבען זיך מיט דער רעכטער האַנד צו קלאַ-פען אין האַרץ אַריין:

— עס איז מיין שוהל, מיין שוהל! נישט וואָהר, דייע דאָיזראַעל, — איך וועל זי נישט אָבגעבען די קריסטען. נאָ, דייע דאָיזראַעל — מיין שוהל — מיין שוהל!

אַר ער איז אַראָב פֿון ארון, איז שוין געווען פּינסטער אין שוהל. די שאַטענס, וואָס האָבען בייטאָג, ווען אַ מענש איז אַריינגעקומען אין שוהל, זיך געהאַלטען אין די ווינקע-לעך, זענען איצט אפּערגעשוואַמען און אַרױמגענומען אין זייע-רע טױטע אומגעזעהענע אַרעמס די גאַנצע שוהל. פֿון נעבעל-דיגען שאַטען האָבען נאָר אַרױסגעשוועבט די מאַסיווע אַלטע האָלענדישע הענגלייכטער, — און דאָ און דאָרט האָט אַנאַלט גאַלדענע העברעאישע אױפּשריפט אַראָבגעשיינט פֿון אַ וואַנד. מױסע קרעמיע האָט זיך דערמאָהנט אין יענעם זאָנדערבאַרען אַרױבער, ווען ביים לעבען פֿון זיין קוזין פּלעגט מען אָנציגן-דען די אַלע נר-תּמיד'ס, ווי האָט דאָס געהייסען יענער טאָג? — אַ, איצט געדענקט ער עס גוט. יום-כּפּוֹר, — סי, סי, יום-כּפּוֹר, — אפשר איז היינט יום-כּפּוֹר? די היינטיגע נאַכט, פּאַרוואָס נישט די היינטיגע נאַכט? עס איז שטענדיג

אויסגעפאלען צום ענדע זומער. ער איז פלינק אדעק אהיים
און אָנגעזאָגט דעם ערשטוינטען ווייב, אָו היינט וועט ער
נישט עסען קיין אָווענד-ברויט, נאָר בלויז טרינקען. אַזאַ יום-
טוב אַ יודישער, ווען מען טאָר נישט עסען ביז'ן צווייטען
טאָג „מיד׳, נאָר מען מעג בלויז טרינקען. גענומען אַ פּלע-
שעלע אייל, אַריבער אין שוהל, אָנגעגאָסען אַלע יאָהר-צייט
נר-תמיד'ס, אויסגעזוכט אַ טלית-שאַל פון אַנ'אלטען קאַסטען
אַרויס. און מוסיע קרעמיע האָט זיך אַליין אַרויף און אַראָב-
געדרעהט אין טלית-שאַל אין דער בעלזשיכטענער שוהל.

פון דעמאָלסט אָן פלעגט ער עס זעהר אָפט טהון. אַז
עס פלעגט איהם איינפאלען, האָט ער זיך געמאַכט יום-כּפור.
און די איינוואוינער פון דער שטאָדט זענען פּערוואַנדערט
געוואָרען צו זעהן, ווי די אַלטע פּערלאָזענע שוהל איז בע-
לזשיכטען מיט צאַנקענדיגע אייל-ליכט.

אינעווייניג צווישען אָנגעצונדענע נר-תמיד יאָהר-צייטען
דרעהט זיך אַרום דער לעצטער יוד אָנגעטהון אין אַ טלית-
שאַל, איינער אַליין און ברימט עפעס פֿאַר זיך: דייע ד'איזראַעל.
מוסיע קרעמיע האָט געהאַלטען וואָרט:

אַז ער איז אַלט געוואָרען און קראַנק, און געוואוסט,
אַז ער וועט שוין נישט לאַנג קאָנען ציהען, איז ער אַמאָל
אַריין אין אַ נאַכט אין דער סינאַגאָגע און געמאַכט יום-כּפור,
ווי ער פלעגט עס רופען. דאָס מאָל האָט ער מעהר אייל
אַריינגעגאָסען אין די נר'תמיד'ס ווי שטענדיג, און גרעסערע
קנייטלעך אַריינגעשטעקט. אַ לאַנגע צייט האָט ער זיך די
נאַכט אַרומגעדריעהט איינער אַליין אין דער שוהל, אָנגעטהון
זיין טלית-שאַל און געבריימט אומפּערשטענדיכע ווערטער.
איידער ער האָט פּערלאָזט די שוהל, האָט ער גענומען זיין
טלית-שאַל און איינגעטונקט איהם אין אייל — און אַוועקגע-
לעגט אויף דעם אָפּענעם אַרֶון הענגענדיג, אונטער די אָנגע-
צונדענע נר'תמיד'ס. די נאַכט האָט ער פּערגעסען אויסצולע-
שען די נר'תמיד'ס ער האָט צוגעמאַכט די שוהל פּעסט אויפ'ן
שליסעל און איז אַהיימגעגאַנגען און געלעגט זיך אין בעט

אַרײַן. — צומאָרגענס אין דערפריה, אַז ער האָט דערזעהן
דעם פּלאַם פון דער שוהל דורך זיין פענסטער, האָט ער מיט
די לעצטע כחות געמאַכט מיט דער האַנט אין געזאַגט מיט
אַ טריאומירענדען שמייכעל אויף זיין געל-וואַקס פנים:
— פאַ ד'שוואַיף, פאַ ד'סינאַגאָג, „נישטאָ קיין יודען,
נישטאָ קיין שוהל“). דאָס איז געווען זיין לעצט וואָרט.

יודישע נקמה

אין פערשידענע לענדער האָב איך געטראָפּען דעם יוד. איך האָב איהם בעגעגענט אין פּוילען, אין וואַרשע, אין נאַציאָנאַל-ראַט. ער איז געזעסען טעג לאַנגע אויף דער באַנק, אין אַ ווינקעל, און געווארט עפעס אויף פאַפּירען. ער האָט צוגעצויגען צו זיך די אויפּמערקזאַמקייט דורך דעם קליינעם מיידעל, וואָס איז געזעסען נעבען איהם, אָבער וואָס אָפּט-מאָל האָט ער עס געהאַלטען אויף דער האַנד. אַזוי ווי ער, איז דאָס מיידעל געווען אַרומגעהילט מיט פערשידענע טיכער, בעהאַנגען מיט קליידער - שטיקער פון פערשידענער גרויס, וועלכע האָבען בעלאַנגט צו פערשידענע עפּאָכען. אַ פעלצערניע קאַראַקולענע יאַקע (כאַטש, דאַכט זיך, עס איז געווען זומער), וואָס האָט געמוזט באַלאַנגען צו אַן עלטערער פּרוי, מיט אַ פּאַקענעם קראַגען, האָט דאָך דערמאָנט אין גוטע צייטען. מען האָט עס, זעהט אויס, געטראָגען נישט אַלס אַ קליידער-שטיק נאָר אַלס ווערטפּולע זאַך, וואָס מען האָט מורא עס איבערצולאָזען אין דער היים און מען טראָגט עס אויף זיך. ער האָט די געצויגען אויפּמערקזאַמקייט אויף זיך, דער יוד מיט זיין איינזאַמקייט, וואָס האָט זיך נאָך מעהר פאַר-שטאַרקט דורך דעם קליינעם מיידעל, אַ קינד פון אַ יאָהר צוויי-דריי, וואָס ער האָט אויף קיין איין מינוט נישט אָבגע-לאָזט פון זיך. מען האָט געמוזט דענקען וועגען פּאָנאַרמאָן, וועגען אונגליקען, ווען מען האָט זיי ביידע געזעהן, אַ פּייגלדיך

בילד אָנצוקוקען - אַ יוד מיט אַ קינד. אַרדאי אַן אייניקעל, האָט מען זיך געמוזט טראַכטען. אָבער עס איז גענוג געווען איין בליק צו וואַרפען אויף זיי, פֿדי צו זעהען דעם גרויסען חילוק וואָס איז אין אָנבליק פֿון דעם זיידען מיט דעם איי-ניקעל: אַזוי ווי דער יוד האָט אויסגעזעהן יודיש, מיט זיין לענגלעך פנים, מיט דעם טרויעריגען אָנבליק פֿון די אויגען, מיט זיין לאַנגער, אויסגעצויגענער נאָז, - האָט דאָס קינד אויסגעזעהן גוי'ש פֿון גויים לאַנד. אַ קליינער טיפּישער קליין-רוסישער שטערן, מיט רעהיגע בלויע אויגען, אַ קורץ ארויפ-געשנעלט נעזעל. נאָר אַם מעהרסטען האָט עס פֿערראַטען זיין גוי'שקייט דורך די בלאַנדע הערעלעך. עס זיינען דאָ בלאַנדע האָר, וואָס זאָגען אייך ביים ערשטען בליק, אַז זיי קענען נאָר וואַקסען אויף אַ קריסטלעכען קאָפּ. שיטער זיינען זיי און ווייך זיינען זיי, און פעט, ווי שטענדיג אויסגעשמירט מיט חזיר שמאַלץ... און לענגליך אויסגעצויגען, ווי לאַנגע אַראָפּהען-גענדע וואַנצעס. קיין איין קרייזעל גיבען זיי זיך נישט, קיין איין לאַקעל מאַכען זיי נישט. אַזעלכע האָר מוזען קומען נאָר פֿון אַ גוי'שען טאַטען.

עס וואָלט מיר אפשר נישט איינגעפאלען צו קלערען וועגען דעם, ווען דער בעאַמטער פֿון נאַציאָנאַל-ראַט וואָלט מיך נישט אויפּמערקזאַם געמאַכט דערויף. מען שיקט איהם אַרױס פֿון פּוילען, דערצעהלט מיר דער בעאַמטער, ווייל דער יוד האָט קיינע דאָקומענטען נישט פֿאַר'ן קינד. ער האָט גע'גנב'עט די גרעניץ פֿון אוקראינע. מיר וואָלט'ן נאָך אפשר געקענט פֿאַר איהם אויספּוועל'ן, אַז ער זאָל בלייבען, רופֿט ער אָבער דאָס קינד מיט אַן עכט-רוסישען נאָמען. ער איז גאָר נישט זיינס, זאָגט ער, און קיין דאָקומענטען דערויף האָט ער נישט. צוליב דעם קינד שיקט מען איהם אַרױס פֿון פּוילען. עס מוז עפעס זיין אַ בעהאַלטענע מעשה - רוימט מיר איין דער בעאַמטער פֿון נאַציאָנאַל-ראַט.

איד האָב איהם בעטראַכט, און האָב געזעהן, ווי דער

יוד בעגעהט זיך מיט דעם קינד, ווי מיט אן ערוואַקסענער פּערזאָן, רעדט דערצו רוסיש.

— נאַטשאַ, זיך דאָ, איך קום באַלד צוריק, איך וועל נאָר פרעגען אויף די דאָקומענטען — אויף די דאָקומענטען וועל איך נאָר פרעגען דעם בעאַמטען.

— כאַראַשאַ דיעדושקא, (גוט, זיידע) איך וועל דאָ זי צען, — ענטפּערט אָב דאָס קינד, אויך ווי אן ערוואַקסענע.

דאָן האָב איך איהם ווידער געטראָפּען אין אן אנדער יודישער אינסטיטוציע, אין „האַיאס“, זיצען צווישען ווייבער, מענער און קינדער, אויף די בענק און ווידער מיט דעם קינד, און ווידער מיט דעם קאַראַקולענעם זשאַקעט און מיט נאָך עפעס אַ פּעקעל, וואָס דאָס קינד האָט געהאַלטען. דער יוד האָט זיך געקריגט מיט די בעאַמטע, איינגעטענה'ט מיט זיי וועגען יושר פון אַמעריקא. אַזוי ווי די בעאַמטע פון „האַיאס“ וואָלטען געווען פּעראַנטוואָרטליך פאַר דעם יושר פון אַמעריקא. און ווידער האָב איך געהערט די זעלבע געשיכטע פון בעאַמטע: פאַר איהם וואָלטען מיר געקענט עפעס טהון, ער האָט משפּחה אין אַמעריקא, ברידער, שוועסטער, וועלכע ווי-לען איהם אָראָבנעהמען, שיקען איהם געלד, נאָר מיט דעם קינד — פאַר דעם קינד האָט ער נישט קיין דאָקומענטען. זאָגען זאָגט ער אַליין, אַז עס איז נישט זיינס, און שיידען דערמיט וויל ער זיך נישט. און צוליב דעם קינד קענען מיר גאָר נישט טהון פאַר איהם.

איך האָב זיך נישט געקענט צוריקהאַלטען און געפּרעגט דעם איד:

— ווער איז דאָס קינד? און אייניקעל?

דער יוד האָט אויפגעהויבען אויף מיר זיינע טרויעריגע אויגען און געזאָגט מיט אַ בייזער:

— וואָס איז עס אייער עסק? — געגנב'עט האָב איך עס! — איז גוט?

און פאַר זיך האָט ער געקּרעכצט:

- שלעכטע מענטשען אויף דער וועלט - א קליין קינד
שטעהט זיי אין די אויגען.

און דאן האָט ער זיך געווענדעט צום קינד,
ווידער ווי צו אַן ערוואַקסענער:

- קום נאטאַשאַ, מיר וועלען דאָ גאָר נישט אויפּטוהן.
און דאָס קינד האָט אויפּגעהויבען דעם קאַראַקטערענעם
זשאַקעט, וואָס האָט זיך נאָכגעשלעפט נאָך איהר, זי האָט
גענומען דאָס קליינע פעקעל, דער יוד א גרויסען פעקעל,
און זיי זיינען ביידע אַרויס פון צימער.

אין אַ צייט אַרום ווידער האָב איך דעם יוד מיט דעם
קליינעם מיידעלע באַגעגענט אין בערלין. איך האָב זיי גע-
זעהן פון דערווייטענס געהן אויף דער גאַס און רעדען צווי-
שען זיך ווי צוויי ערוואַקסענע. דער קאַראַקטערענער זשאַקעט
איז שוין נישט געווען. זעהט אויס, אוועקגעגאַנגען אויף רייזע-
קאַסטען, און קיין פעקלעך אויך נישט מעהר. איך האָב זיי
געזעהן ביידע אַריינגיין אין א גושעפט פון אַ וואוינונג-אַגענט.
דאָס פאַרעל האָט מיך פּעראינטערעסירט, און איך
בין זיי נאָכגעגאַנגען אין דעם ביוראָ אַריין פון וואוינונג-
אַגענט.

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז ס'איז ווידער די זעל-
בע מעשה. דער יוד האָט שוועריקייטען צו בעקומען אַ מעב-
לירטע וואוינונג דערפאַר, וואָס ער האָט אַ קינד. מיט אַ קינד
פּערדינגען נישט גערן די ווירטיגס זייערע מעבלירטע צימער.
איך זעה דעם יוד אויפּגערגט, מיט דערשאַקענע
אויגען, מיט ברייטע בעוועגונג מיט די הענד טענה'ט ער זיך
אויס מיט דעם פרייליין-אַגענט, וועלכע דערוזעהענדיג אַז דער
יוד האָט אַ קינד, וויל גאָר נישט רעדען מיט איהם. ער שרייט
האַלב יודיש, האַלב רוסיש:

- וואָס, שחט'ן זאָל איך עס? וואָס זאָל איך טוהן
דערמיט, מענטשען-מערדער! איך בין צוגעגאַנגען צום יודען
און האָב איהם בערוהיגט. איך האָב איהם געזאָגט, אַז די
ביוראָ פּערדינגט נאָר איינצעלנע צימערען פאַר איינצעלנע.

איך ווייט פון א געגענד, וואו מען פערדינגט יאָ מעבלירטע צימערען, מיט קינדער.

אסער דערפאר, ווייל דער יוד האָט זיך געפונען אין בערלין, פערלעזען, האָט ער זיך מיט מיר דערפרעהט, און אז איך האָב איהם דערמאָנט, אז איך קאָן איהם שוין פון וואַרשא, איז דער יוד געוואָרען צו מיר פריינדליכער און געהנטער און אָנגעהויבען אויסצוגיסען זיין האַרץ פאַר מיר:

— וואָס האָבען זיי זיך אָנגעזעצט אויף אַ קינד? אזוי ווי עס וועלט די וועלט געקאָנט אומברענגען אין וואַרשא טאָר עס נישט זיין; נאָך אמעריקא לאָזט מען עס נישט אַראָפּ. אין בערלין וויל מען דערפאַר קיין וואָהנונג נישט פערדינגען. וואָס, טאָר מען שוין גאָר קיין קינדער נישט האָבען? אז אַמענש האָט אַ קינד, מוז ער וואוינען אויף דער גאַס! וואָס האָבען זיי אזוי מורא פאַר אַ קינד, וואָס? א וועלט איז אַרויסגעקומען! אַ שעהנעם קיום קאָן אזאַ וועלט האָבען.

איך האָב איהם בערוהיגט, ווי ווייט איך האָב געקאָנט, צוגעזאָגט איהם, אז איך וועל איהם אָפּזוכען אַ געגענד, וואו מ'וועט איהם פערדינגען אַ צימער פאַר איהם מיט'ן קינד. ער וועט נאָר דאַרען עפעס מעהר צאָהלען און נעמען אויף זיך התחייבות'ן. עס איז דייטשלאַנד — די דייטשען האָבען לייעב צו זיין פּינקטליך, דערווייל האָב אין איהם אַריינגעפיהרט אין אַ קאַפּע-הויז, נעבען מיין וואָהנונג, בעשטעלט פאַר אונז קאַפּע און פאַר'ן קינד קיכען, איך האָב געוואָלט דערגעהן ווער דער יוד איז מיט'ן קינד.

— נעכטען אז מיר זענען אָנגעקומען אין שטאָדט, האָ- בען מיר זיך שעהן לאַנג אַרומגעוואַלערט פון איין האַטעל אין אַנדער'ן, ביז מען האָט אונז געלאָזט דעם קאַפּ אַנידער- לעגען. וואָס האָבען זיי אזוי מורא פאַר אַ קינד, וואָס?

דער יוד האָט געשוויגען אַ מינוט. באלד האָט ער זיך אָנגערופען אליין, ווי צו זיך.

— און אסער מיינט איהר, אז דאָס קינד איז מיינס? עס געהערט זיך עפעס אָן מיט איר? געהערט זיך מיט מיר אזוי פיעל אָן, ווי מיט אייך—

געזעהן, אז דער יוד האלט ביים אויסזאגען זיין א סוד, האָב איך געשוויגען, כדי מיט איין וואָרט נישט קאָליע צו מאַכען זיין שטימונג.

נאָר באלד האָט דער יוד חרטה געהאט אויף זיינע ווערטער, ער האָט געקוקט אין קינד'ס אויגעלעך און געזאָגט ווי פֿערשעהמט איבער זיינע אייגענע פֿריהערדיגע ווערטערן — ניין, עס הייסט, עס קעהרט זיך מיט מיר יאָ אָן, עס קעהרט זיך מיט מיר זעהר פֿיעל אָן.

— דעם קינד האָב איך צו פֿערדאָנקען מיין לעבען. נאר נישט אין דעם געהט מיר. וואָלט איך נישט געלעבט — וואָלט געזעהן אַ גרויסער לאַך אין הימעל... און אז אזוי פֿיעל יודען לעבען נישט, פֿערפֿייניגט געוואָרען יונגערהייט, איז די וועלט אונטערגעגאנגען? האָט זיך די וועלט אַסך אָנגענומען? און אז מיין ווייב לעבט נישט, איז וואָס? — האָט דער יוד נישט פֿערענדיגט זיינע רייד. — ניין, נישט דאָס איז עס. דאָס קינד איז מיין יורש: דאָס איינציגע וואָס איז מיר איבערגעבליבען פֿון מיין גאָנץ פֿערמעגען. עס איז דאָס איינציגע, וואָס איז אונז איבערגעבליבען פֿון דער גאַנצער קהלה באָריסאָוו. פֿון גאָנץ באָריסאָוו. עס איז מיין פֿאַמיליאָנסקע פֿון באָריסאָוו — און אַ דאָנק גאָט דערפֿאַר. אַ גרויסען דאָנק. נישט וואָהר, נאָ-טאַשאַ? — זאָגט דער יוד, און גלעט מיט לייעבע און צערטליכ-קייט איהרע גו'שקע הערעלעך, און קוקט בשעת מעשה דעם קינד אין די אויגען אַריין, און דאָס מיידעלע קוקט איהם צוריק אין די אויגען אַריין, און עס איז אזוי ווי זיי פֿער-שטעהן זיך ביידע. ווי זיי רעדען זיך דורך מיט די אויגען וועגען אַ געהיימען, בעהאַלטענעם סוד, וואָס איז בעוואוסט נאָר זיי ביידען.

— ניין, עס לוינט זיך אַלעס, אַמעריקא, פֿאַמיליע זעהן — אַלעס. עס איז אַ חוב, אַ חוב וואָס מען בעדאַרף בע-צאָהלען פֿאַר באָריסאָוו. עס לוינט זיך אַלע צרות, וואָס מען שטעהט אויס צוליעב דעם. און, וויעדער, וואָס איז דאָס קינד שולדיג עס איז דאָך אַ קינד — פֿונקט אזוי ווי יעדעס אַנ-

דערע קינד. אָבער אַזאַ טאַטען. אָבער אַזאַ טאַטען... וואָס איז דער חילוק.

דורך דער גאַנצער צייט וואָס דער יוד האָט גערעדט, האָב איך געשוויגען. טישף און גוט-פערשטענדליך געשוויגען. מיין שוויגען האָט דעם יודען בעגייסטערט מיט צוטרויען צו מיר, און דורך מיין שוויגען האָב איך פון איהם זיין סוד אַרויסבעקומען.

נאָך אַ לאַנגע ווילע שטילקייט, אין וועלכער דער יוד האָט זיין הויכען אַלטען שטערן געקנייטש, און עפעס ווי זיך איבערגעלעגט, האָט ער זיך אָנגערופען.

— איהר ווילט דאָך וויסען ווער דאָס קינד איז, און ווי אַזוי איך קום דערצו? גוט, איך וועל עס אייך זאָגען. אפשר וועט עס אייך אַ מאָל צונויץ קימען.

— עס, נאַטאַשאַ, דעם קוכען. דו שפיעל זיך מיט דער קאַץ — זאָג איך צום קינד, וועלענדיג אַבציהען דעם קינד'ס אויפמערקזאַמקייט פון אונזער געשרעך.

— ניין, עס מאַכט נישט אויס. דאָס קינד ווייסט סיי-ווי-סיי נישט פון וואָס מיר רעדען. זי ווייסט, אַז איך בין איהר זידע און זי איז מיין אייניקעל, און קיין זאך קאָן שוין דאָס נישט ענדערן. זי ווייסט גאַרנישט וועגען וואָס מיר רעדען. אַמאָל, אַמאָל, קען זיין, וועל איך איהר דאָס זאָגען — און אפשר נישט, מיר וועלען זעהן ווי עס וועט אויספאלען. ווער קען זאָגען די צוקונפט — אפשר וועל איך נאָך דערלעבען צו דעם — אַודאי נישט — זאָגט דער יוד ווי נאָכקלערענדיג, און דאָן האַקט ער איבער.

הפּלל, איהר ווילט דאָך וויסען ווער דאָס קינד איז, ווי אַזוי איך האָב עס גע'גנב'עט? האַרעט אויס.

פון באַריסאָוו האָט איהר דאָך געהערט. און וועגען דער גרויסער שחיטה, וואָס איז דאָרט געווען, ווייסט איהר דאָך שוין אויך. האָט איהר דאָך אַודאי געהערט פון וואַסיל כוואַסטאָוו.

וואַסיל כוואַסטאָוו איז געווען אַ היימישער יונגערמאַן ביי

אונז אין שטעדטער, דעם רייכען גוישען קצב'פ ווהן, א גימ-
 נאזיסט געווען. מיט יודישע באַרינשעס אין שטאָדט-גאַרטען
 שפּאַצירען געגאַנגען, ווען מזויק האָט געשפּיעל'ט, מיט יודישע
 בחורים צו איין חברה סאָציאַליסטען געהערט, אין אידישע
 הייזער אַריינגעקומען -- אַן אינטעליגענט, וואָס מ'האַט גער-
 פען. דערנאָך איז ער אַוועק אין דער גרויסער שטאָדט, וואו
 אַלע געהען אין אוניווערזיטעט. צו וואָס? דער גוטער יאָהר
 ווייסט איהם, אַ לאַנגע צייט האָט מען פון איהם נישט גע-
 הערט און נישט געזעהן. אין סאָלאַדאָטען געווען, זאָגט מען,
 אין מלחמה-צייט, אויסגעצייכענט זיך, אַן אָפיצער, צו וואָס?
 ערשט, אין יענע גוטע יאָהרען, ווען מיר האָבען אויף דער
 אוקראַינע געהאַט יעדען טאָג אַנאַנדער רעגירונג, מיר הע-
 רען -- כוואַסטאָוו איז צוריק דאָ און נישט אַליין. מיט אַ
 באַנדע שטעהט ער הינטער דער שטאָדט, די שטעדטלעך אַרום
 שוין איינגענומען, זאָגט מען, פאַר'ן העטמאַן. איצט איז ער
 געקומען נעמען זיין אייגענע געבורטס-שטאָדט. צונעמען איז
 נישט געווען ביי וועמען, אַ הויך ביי יודען. אין אַ טאָג צוויי
 כוואַסטאָוו איז דאָ מיט זיינע לייט, אונזערע הערצער זענען
 אונז אויסגעגאַנגען. מיר האָבען שוין געהערט וואָס כוואַסטאָוו
 האָט געטהון מיט די שטעדטלעך אַרום. די האָר שטעלען זיך
 אונז קאָפּיער פאַר שרעק, די הערצער פאַלען אַרויס. נאָר
 מיט אונז פיהרט ער זיך נאָך לייטיש אויף -- פאַרט זיין גע-
 בורטס-שטאָדט. ער שיקט רופען די בעלי-הבתים און ראַטהוין
 אויף אַנאַסיפּה. ער וויל זיך מיט אונז דורכרעדען. אַ ברירה
 האָבען מיר געהאַט? מיר זענען געקומען. ער האַלט פאַר אונז
 אַ גאַנצע לעקציע וועגען אוקראַינע און וועגען דעם, אַז עס
 הויבט זיך אָן אַ נייע וועלט, און וואָס איז געווען זאָלען מיר
 פּערגעסען, און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען, און ער קלאַפט זיך
 צו מיט דעם לעדערנעם באַטעק אין די כאַלצוועס פון זיינע
 הויכע שטיוואַלעס -- און אין דרויסען האָט זיך עס דערוויל
 אָנגעהויבען. איהר האָט דאָך שוין אַודאי געהערט דערפון --
 פיער טעג און פיער נאַכט האָט עס געדויערט. עס נעהמט

אָ לאַנגע צייט ביז מען קוילעט אויס אַ גאַנצע שטאָדט מיט יודען. די געוואָלדען זענען אויפגעגאַנגען עד לב השמים, ביז זיי זענען איבערגעריסן געוואָרען - אַ גאַנצע שטאָדט אומגעבראַכט. ער אַליין האָט עס אָנגעפיהרט. איהר הערט - ער אַליין, אַנאָינטעליגענט, זעקס קלאַסען גימנאַזיום, מיט יודישע באַרישעס אין שטאָדט-גאַרטען אַרומגעגאַנגען - אין מיט אייגענע הענד, זאָגט מען, קליינע קינדער - איהר פער-שטעהט.

איך מיט מיין ווייב ליגען מיר פערשפאַרט, מיר הערען די געוואָלדען אַרום, און אונז מיינט אויס דער טויט. איך וואונדער זיך נאָר פאַרוואָס דער טויט מיינט אונז אויס. דערנאָך איז מיר שוין אַלסדינג רעכט געוואָרען. אָבער צוערשט, איהר פערשטעהט, מיר ליגען. ליגען און וואַרטען און מען קומט נישט. מיר הערען די געשרייען ביים שכן געגענאיבער דער גאַס. מיר ריכטען זיך יעדען אויגענבליק, מיר וואַרטען דע-רויף און מען קומט נישט. דאָס וואַרטען, דאָס וואַרטען... אוי, רבונז של עולם, קרעכצט אָב דער יוד און שטעלט זיך אָב אויף אַ וויילע.

הפּלע, איין מאָל איז מען יאָ געקומען, ווען מיר האָ-בען זיך שוין אַמ'וועניגסטען געריכט דערויף. די געשרייען און די געוואָלדען האָבען זיך שוין געהאַט איינגעשטילט. מיר האָבען שוין געקלעהרט ווי די טויב ביי נחין אין דער תּבה, אַרויסצוגעהן זעהן וואָס הערט זיך אויף דער יועלט, צי דאָס וואַסער האָט זיך שוין איינגעשטילט... וואַרים פּל זמן מען לעבט - לעבט מען, און מען דאַרף חיונה אויך. הפּלע, איין מאָל אין אָווענד, ווען מ'האַט זיך אַמ'ווינציגסטען געריכט דע-רויף, הערען מיר אַ שטאַרק קלאַפען אין טיר. צוערשט, גאָר-נישט. מיר מאַכען זיך נישט וויסענדיג: זאָלען זיי מיינען אין דרויסען, אַז מען איז שוין געווען. מען וויל זיך אָבער נישט איינשטילען. דאָס קלאַפען אין טיר ווערט וואָס אַמאָל שטאַרקער, און מען רופּט דוקא אויס מיין נאָמען, אימאַ און אַטיעטשטוואָ, וואָס וועל איך וואַרטען? איך וועל צוגעהן צו

דער טיר און פּרעגען ווער איז דאָרט. האָס ווייב בעט זיך:
שלמה, וואָס וועט זיין? זיי וועלען עפּאָך סיי ווי סיי אַרײַנקו-
מען. הכלל, איך בין אַדוּיס: עקראַכען פּון אונטערן בעט און
בין צוגעגאַנגען און געפרעגט: ווער איז דאָרט?

— כּוואַסטאַו, איליא איוואַאָוויטש. מיט „אימא אָטיע-
טשסטוואָ“.

קענט איהר אײך פּאַרשטעלען ווי מיר האָבען זיך גע-
פיהלט. איך קוק אָן מיין ווייב, מיין ווייב קוקט מיך אָן.

— האָב נישט קיין מורא, — שרייט ער אַרײַן פּון יע-
נער זייט טיר — אין אַ פּריוואַטער געלעגענהייט.

איהר פּערשטעהט, אַ פּריוואַטער אָנגעלעגענהייט. אז אָנ-
דערע אידען איז ער געקומען אין אַן אַלגעמיינער זאַך, און
צו מיר קומט ער אין אַ פּריוואַטער זאַך.

וואָס זאָל איך אײך זאָגען. איך האָב איהם אַלײַן אויפ-
געעפּענט די טהיר — וואָס וועל איר וואַרטען? אַז ער וועט זי
אויפּרײסען וועט זיין בעסער.

שטעלט אײך פּאָה אונזער איבעראַשונג. כּוואַסטאַו קומט
אַרײַן, אײנער אַלײַן, אָהן אַ באַנדע, אָהן אַ רעוואָליווער, נאָר
הינטער איהם שלעפט זיך נאָך עפעס אַ ווייבעל אײנגעהילט
אין אַ טוך.

— סאַלאַמאָ מאַיסעוויטש — זאָגט ער צו מיר מיט
„אימא אָטיעטשעסטוואָ“ אַזוי ווי עס וואָלט גאָר נישט גע-
ווען — איך בין געקומען צו דיר אין אַ פּריוואַטער אָנגעלע-
גענהייט. איך בין געקומען צו דיר בעטען אַ טובה.

איהר קענט זיך צאָרשטעלען מיין פנים דענסטמאָל —
כּוואַסטאַו קומט בײַ מיר בעטען אַ טובה. און ווען ווען אַ
שטאָרט מיט אידען לײגט אויסגעקוילעט פּון זײַנע הענד.

— זעצט זיך, — זאָג איך קוים אַלעבעדיגער, אַבכאַפען-
דיג דעם אָטעם.

— „די פּרוי דאָ, ווייזט ער אויף דער פּרוי, וואָס איז
געשטאַנען הינטער איהם (איהר פנים האָבען מיר נישט גע-
זעהן, זי איז געווען פּערשטעלט מיט אַ טוך) איז מיין פּלה.

און זי איז אין די הויכע חדשים, זי דארף יעדען טאָג גע-
בוירען, איך מוז אַוועק פון שטאָדט היינט ביינאַכט, די רויטע
שטעהען שוין ביים וואַסער, מאַרגען פריה קומען זיי אַריין
מיטנעהמען מיט זיך קען איך זי נישט אין דעם צושטאַנד, ווי
זי איז. איבערלאָזען ביי אונזער איינעם, קען איך אויך נישט.
אַז די רויטע וועלען זי געפונען, וועלען זיי מאַכען אַ ענדע
פון איהר, מיט דעם נייגעבוירענעם צוזאַמען. איך בין געקו-
מען צו דיר, איך קען דיר פון לאַנגע יאָהרען, איך קען דיין
ווייב, איך קען דיין גאַנץ הויז, איך ווייס, און דאָ וועט זי
זיין זיכער, איהר וועט אויפפאַסען אויף איהר, זי וועט דאָ
געבוירען דאָס קינד, און דאָ וועלען די רויטע נישט זוכען.
איך בעט דיר, טהו אַ מענשליכע זאַך און ראַטעווע מיין
קינד.

און איידער מיר האָבען נאָך צייט זיך אַרומצוקוקען, צו
בעטראַכטען, צו בעקלערען וואָס דאָ איז געשעהן, און כוואָס-
טאָו ליגט שוין צו די פיס פון מיין אַרים ווייב, און האַלט
זי פעטט ביי די הענד און בעט זיך:

— מוטער אייגענע, האָב רחמנות, און טהו גאָט'ס
געבאָט.

איהר פערשטעהט, כוואָסטאָו ליגט צו די פיס און בעט
זיך. ביי וועמען? ביי אַ אַרימען יודען, וואָס זיין לעבען איז
אין זיינע הענד.

מיר ווייסען נישט וואָס דאָ טהוט זיך מיט אונז. מיין
ווייב, עליה השלום, אין ליכטיגען גן עדן זאָל זי זיין, רחמט
זיך נאָך אָן:

— צוליעב דעם האָסטו אונז לעבען געלאָזט?
און איך האָב נאָך צייט איר צו דערמאָנען מיט אַ
בליק —

— חנה!

וואַרים, קודם-כל זענען מיר נאָך אין זיינע הענד.
— איך ווייס, זאָגט ער, און איך האָב מיך פאַר אייערע

פערזינדיגט. אַ ביסעל האָט מען בעדאַרפט און אַ ביסעל האָט מען זיך צושפּיעלט.

„צושפּיעלט“, איהר הערט? מיט הונדערטער לעבענס, מיט ווייבער און קינדער. דאָס האָב איך שוין נישט געקענט אויס-האַלטען, אין איך רוף זיך אָן:
— צושפּיעלט זיך, זאָג איך, מיט מענשליכע לעבענס — „צושפּיעלט זיך!“

— און דו וועסט דאָך נישט דערפאַר יעצט נקמה נע-מען. — זאָגט ער צו מיר.

— ניין, — זאָג איך — דו האָסט רעכט, דו האָסט רעכט. אַ יוד נעמט נישט קיין נקמה. גוט, זאָג איך, לאָז זי איבער ביי אונז, און איך שווער דיר צו ביי גאָט. אַז וואו מיר וועלען זיין, וועט זי זיין, מיר וועלען זי בעהאַנדלען ווי אַ אייגענע טאָכטער, — אַזוי זאָל אונז גאָט העלפען.

איך ווייס נישט פאַרוואָס איך האָב דאָס געטהון, נאָר איך גלויב, אַז דאָס האָט גאָט אַריינגעלעגט די ווערטער אין מיין מויל אַריין; אַז דאָס האָט מיר גאָט געהייסען אַזוי האַנדלען מיט אונזערע שונאים. און איך בין צופרידען דערפון. און איך דאַנק גאָט דערפאַר.

און דאָס זעהט איהר — ווייזט ער אָן אויפ'ן מיידעלע — איז כוואַסטאַוו'ס קינד.

„נאַטאַשא!“ דאָס האָט איהר די מוטער אַזוי אַ נאָמען געגעבען, רופען מיר זי אויך אַזוי. — און דער יוד געהט צו און גלעט דעם קינד די בלאַנדע גויל'שקע הערעלעך.

— עס, קינד, עס צום געזונד, — זאָגט ער צו איהר אויף רוסיש, און גלעט איהר אַ לאַנגע צייט די הערעלעך.

אויפ'ן צווייטען טאָג זענען זיי אַריינגעקומען, די רוי-טע. מען האָט געזוכט אין די שטובען, אין די קעלערס, אויף די בודימס א שפור פון זיי. פערברענט וואָלטען זיי לעבע-דיגערהייט, אַ תל געמאכט פון יעדען „ווייסען“. אַ קלייניג-קייט, ווי די גוים האָבען זיך צויזכעוועט אין יענער צייט! קיינעם איז אָבער נישט איינגעפאלען ביי אונז צו זוכען

כוואַססאַוו'ס פּלה. אין רעכטען ברען פון הונגער האָט זי דאָס קינד געבאַט. מילא, ווי ווייט מיר האָבען געקענט האָבען מיר געטהון. מיין ווייב, עליה השלום, האָט זיך דאָס לעבען איינגעשטעלט, אַליין געווען די העבאַט, אַליין די וועכטערין, אַליין די וועשין — מורא געהאַט צו רופען אַ מענשען אין שטוב אַריין, אַז מען זאָל נישט געוואָר ווערען. און דאָ איז עס נאָך געווען אַ שווער צוקינד-געהן אויך, אַנ'ערשטלינג. ווי אַזוי מיר האָבען דאָס צושטאַנד געבראַכט און זי ערהאַל-טען ביים לעבען — ווייס איין גאַט. אָהן מינץ, אָהן צוקער. וואָס רעד איך — אָהן ברויט! אַ קלייניקייט אין יענע יאָהרען אין רוסלאַנד; אַך, גלויבט מיר, אַז גאַט אַליין האָט געוואָלט, אַז עס זאָל לעבען בלייבען. ער אַליין האָט עס אַזוי געמאַכט. עס איז עפעס דאָ אַ זאך דערביי, וואָס גאַט וויל, אַז עס זאָל אַזוי זיין.

נאָך אַ האַלב יאָהר איז די טוטער אַוועק. עס איז נאָך נישט געווען ענטוועהנט. אַ קוויטעל האָט זי אונז איבערגע-לאָזט, אַז זי וויל אונז נישט פערשווערען, און זי לאָזט אי-בער דאָס קינד אַזוי לאַנג ביז זי וועט געפונען אַן אָרט פאַר זיך און זיך איינאַרדנען, וועט זי קומען דערנאָך. איהר קומט דערנאָך? אַזוי איז זי געקומען.

עס איז אַוועק אַ יאָהר און נישט קיין וואָרט. מען זאָגט, זי איז גאָר איצט מיט אַ קאַמיסאַר אין טיעף רוסלאַנד. יא, אַזוי ווי זי איז אַמאָל געווען אַ „ווייסע“, איז זי איצט אַ „רויטע“.

דערנאָך איז מיין ווייב אַוועק. נאָר דאָס איז שוין גאָר אַ קאַניטעל פאַר זיך. צווישען די גרענעצען, איהר פערשטייט, אויסגעבאַנגען ווי אַ ליכט, אין אַ קאַלטער ווינטער-נאַכט אין שניי — אויף דער גרענעץ צווישען פוילען אין רוסלאַנד. איצט פערשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס דאָס קינד איז ביי מיר אַזוי טייער? זי איז דאָך איין איינציגע ביי מיר. נאַטאַשאַ — גלעט דער יוד איהר קעפעל — פון גאַנץ באַ-דיסאָו איז דאָס געבליבען. און צובויגענדיג זיך צו מיר,

זאגט ער מיט א ווילדער גרימאסע, פערבייסענדיג זיין אוי-
 בערשטע לייפ: דאָס איז מיין נקמה. מיין נקמה אָן די גוים
 פאַר די באַריסאָווער קדושים - כוואַסטאָוו!
 — נו, שטאַ, נאַטאַשא, מיר וועלען געהן? — פּרעגט ער
 דאָס קינד.
 — מיר וועלען געהן, דיעדושקאַ, — ענטפערט אָב נאַ-
 טאַשא ווי אַ גרויסע. און נעמט אָן דעם יודען ביי דער
 האַנד. —

עס איז גארנישט געווען?

א געשריי אין דער גאס. א געקלומפער פון איסגעהאקטע שויבען. דאָס געשריי לעשט זיך אויס. עס ווערט שטיל, ווי די שטילקייט פון שוואַרצען וואַלקען, וואָס דעקט דעם הימעל צו פאַר'ן געוויטער.

אין שטוב דרעהט זיך דער אַלטער טאַטע אַרויף און אַראָפּ מיט דער לאַנגער באַרד; געהט צו צו דער טיר און פּרובט דעם אייזערנעם פּרענט, וואָס פאַרלעגט די טיר. זיינע ציטערדיגע פינגער טאַפען דעם שלאָס, ער דרעהט זיך אַוועק מיט אַ היסח הדעת און געהט צו צום טיש, מישט אויף צופעליג א ספר, און טאַפט די בלעטער מיט די ציטער-דיגע פינגער.

א ווינקעל, ביים קאַמער פון קוילען און האַלץ, איז פאַרשטעלט מיט אַ פּאַטשיילע און מיט אַ קאַלדרע. דאָרט, היג-טער דער פּאַטשיילע און דער קאַלדרע, באַוועגט זיך עפעס. דער יוד קוקט אויף דעם בעהאַלטענעם ווינקעל - ער יוערט בלייך און שווייגט. פון הינטער דער פּאַטשיילע שווייגט מען אײך...

מען קלאַפט אין טיר.

די בלייכע, לאַנגע, שטייפע דראַטענע האַר פון דעם יוד'ס באַרד ציטערען. דער יוד שווייגט. און פון הינטער דער קאַלדרע שטילט זיך איין די באַוועגונג.

מען קלאפט שטארקער אין טיר. אַ שיכור'דיג, אונפאַר-
שטענדליך קול אין דרויסען.
דער יוד צוקט זיך. קראמפהאפט טאָפּען די ציטערדיגע
פינגער אין די בלעטער פון ספר. די בלייכע לייצען ציטערען.
אין עס הערט זיך דאָס בעוועגען פון די אָהנצייניגע וואָנסעס.
זיי זיי ריהרען אָן איינע דאָס אַנדערע ווי ביים עסען...
די טיר קרעכצט, שרייט שפּרינגט אויף.
אַ ציטער איבער דער געגרינצעלעטער הויט, וואָס בע-
קליידט אַ ביינערנעם סקעלעט. פינגער קלאמערען זיך, דראָ-
טענע האָר פון אַ באָרד בעוועגען זיך: „אוי, טאָטע אין
הימעל!“

אין מיטען שטוב בלייבט שטעהן אַ חיה'דיג געשטאַלט
אויף צוויי שטאַרקע בעשטיוועלעטע פיס, קוקט זיך אום מיט
קינדער-שמייכלעל אויגען נאָאיוו און ער שטוינט. פאַרשפּרייט
אַ פּאַר צעשפּאַלטענע גראָבע לייצען. עס בעווייזען זיך
גרויסע, געלע ציין, און שוואַרצע נעגל פון אַ ברודיגע-
האַנט קראַצען זיך אין אַן אונראַזירטער בעוואַקסענער גאַמבע,
וואָס איהר באָרד איז צוויי וואַכען אַלט.

— וואו האָסטו די טאַכטער, יוד? האָ?
אַ פּאַר צעשראַקענע אויגען סטאַרטשען אויס, ווי זיי
וואַלטען זיך אַרויסגעזעצט פון די אויגען-לעכער. דאַרע, צי-
טערדיגע פינגער פון בלייכע, לאַנגע ביינערדיגע הענט ציהען
זיך אויס, ווי זיי וואַלטען וועמען בעשיצען געוואַלט.
הינטער דער פאַטשיילע און דער קאָלדרע אין ווינקעל
שטוב גיט עפעס זיך אַ קאַרטשע איין, א פאַלד מאַכט זיך אין
דער פאַטשיילע — עפעס וואָס בעוועגט זיך.
אויגען בעהעפטען זיך מיט אויגען, ווי די בליקען
וואַלטען זיך געריבען מיטאַנאַנדער.
געלע גרויסע ציין בעווייזען זיך — בעווייזען זיך
ברייט, מיט אַ לאַך און די אונראַזירטע גאַמבע בעוועגט זיך
אין לאַכען.
עס שפּרייט זיך אויס די לאַנגע, הויכע פיגור פון דעם

יוד אין זיין גאַנצער גרויס, און די דינע הענד פערשפרייט
ער פאַר דער פאַטשיילע, בעשיצענדיג דאָס בעהאַלטענע ווינ-
קעל מיט זיין לייב.

אויגען טרעפען זיך מיט אויגען, ווי זיי וואָלטען זיך
געריבען מיטאַנאַדער. עפעס וואָס פינקעלט אויף אין אַ האַנד.
אַ קלאַפּ - אַ געשריי - אַ קרעכץ - אַ פאַל אויף דער ערד...
מיט איין מאַך מיט דער האַנד רייסט אַ האַנד אַרונטער
די פאַטשיילע - די קאָלדרע פערפלאַנטערט זיך צווישען מע-
נער און פרויען פיס - אַ געשריי, אַ ציטערדיג, דין מיי-
דעלש קול אין שרעק, וואָס ווערט אויסגעלאָשען אין מיטען...

אין אַ קורצער צייט אַרום הויבט זיך אויף דער אלטער
פאַטער פון דער ערד. ער קוקט זיך אום מיט שרעק אין דער
ליידיגער שטוב און ווערט פערציטערט פאַר דער שטילקייט,
וואָס געהט אַרום מיט שטילע טריט אין שטוב... ווי די שטיל-
קייט, וואָס געהט אַרום אין אַ שטוב, פון וועלכער מען האָט
אַ מת אַרויסגעפיהרט... ער בלייבט אַ מינוט שטעהן. ער דער-
מאָנט זיך אָן עפעס, געהט מיט ציטערדיגע טריט צום ווינ-
קעל צו, זוכט צווישען דער פאַטשיילע און קאָלדרע און
הויבט מיט געוואָלד דאָס ליגענדע מיידעל אויף... נעמט פון
איהר פנים אַוועק די קאָלדרע, אין וועלכע זי האָט עקשנות'דיג
דעם קאַפּ אַריינגעשטעקט. ווישט מיט דער האַנד די נאַסע
אַנגסטען און דאָס פערטריקענטע בלוט אָב, און זאָגט מיט
אַ ציטערדיגע שטים, ערנסט און זיכער, ווי מען טהוט אַ
גרויסע ערנסטע שבועה:

- מײן טאַכטער, עס איז גאַרנישט געווען.
י אַרנישט!

בידער פון פוילן

"יום פודען"

פון אלע גוים איז ער געווען דער בעסטער — דער אפטייקער פון שטאָדט. א גוי, וואָס האָט זיך נור ליעב גע- האָט צו חבד'ן מיט יודען. נאָכמעהר: פאַר אַ יוד האָט ער זיך איינגעשטעלט דאָס לעבען. פשוט די כּפּרה געווען. ווי יודען האָבען געזאָגט אויף איהם.

גערעדט יודיש ווי וואָסער, געשאַטען מיט יודישע ווער- שלעך, נור אַזעלכע יודישע ווערטלעך, וואָס קיין יוד האָט נישט געוואוסט פון זיי, וואָס ער האָט פון ערגעץ וואו אַרױס- געקריגען, פון געהימע קוועלען וואָס יודען ווייסען גאַר נישט פון זיי. אז אַ יוד איז אַריינגעקומען צו איהם אין דער אַפטייק נאָך ריצענאיל, האָט ער איהם געקאָנט געבען אַ פרעג, צווישען אַ פולער אַפטייק מיט מענשען, פריצים, יודען אין פּויערען:

— וואָס איז, מאַשקע, דיין חייב איז נישט געוונד, מכּשפה לא תחיה, — און דערביי געגעבען אַ וואונק צום יוד מיט איין אויג, דאָס הייסט: מיר ווייסען שוין וואָס דאָס מיינט.

דער יוד האָט פאַר מורא צוגעשאַקעלט מיט'ן קאָפּ, און דערביי זיך געטראַכט: וואָלט מיר אַזוי וויסען פון דייגע הענד און פיס, ווי איך ווייס, וואָס דאָס מיינט. אין דערביי איז ער געווען אַ גוי אַ ערנסטער, אַ מטופּל

מיט קינדער, א טרויעריגער. א פערטהווענער. שטענדיג געווען פערנומען מיט זיין פראפעסיע, צו בעדיענען די שטאָדט און די גאַנצע אומגעבונג מיט מעדיצין, און פל'ערליי באַבסקע רפואות, וואָס דאָקטוירים און פשוף-מאַכערינס האָבען פער-שריבען פאַר קראַנקע.

אין דעם פענסטער פון דער אַפטייק זענען געווען אויס-געשטעלט אין סלאַיקעס אַלערליי קרייטעכצער, און פערטרו-קענטע שלאַנגען און אינערליכע טיילען פון חיות, פון וועלכע מען האָט געמאַכט רפואות. און חדר-יונגלעך זענען געקומען פאַר דער ק-פענסטער אָבלערנען זיך, וואָס איז אַ פיפער-גאַסער און וואָס עס איז אַ היישעריק.

שטענדיג האָט מען איהם געוועהן פערטוען אין פאַר-בערייטען רפואות, רייבען אין פערשידענע מאָדעלען פון פלעשלעך. און האָט ער געמעגט זיין נאָך ווי פערטהון און פערנומען, און אַז אַ חדר-יונגעל איז אַריינגעקומען נאָך אַ רפואה, אראַבגענומען דאָס היטעל און איז געשטאַנען מיט'ן גאַס. קאַפ און ציטערינדיגע פאות, האָט דער אַפטייקער איבערגעלאָזט זיינע פלעשלעך מיט זיינע מערזעלעך און שטויסלען. אַפויער געגאַנגען פון אַפטייקער-טיש (מענשען האָ-בען געקוקט, געמיינט, ווער ווייס וואָס פאַר אַ וויכטיגע זאַך דער אַפטייקער האָט צו טהון) און איז צוגעגאַנגען צום חדר-יונגעל און האָט מיט איין פינגער איינגעגראָבען זיך אין זיין בייכעל און געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

— בבא קמא, בבא מציא — אַ וואַזשנע מציאה. — און איז צוריקגעגאַנגען צום אַפטייקער-טיש און האָט ווייטער גע-טהון זיין אַרבייט.

אזא שוואַכקייט איז עס געווען ביים אַפטייקער, אַז ער האָט דערזעהען אַ יודען, האָט ער געמוזט זאָגען אַ יודיש ווערטעל.

זעלבסטפערשענדליך, איז דער אַפטייקער געווען אַ מליץ-יושר פאַר יודען ביי די קריסטען. ער האָט זיי פער-ענטפערט פאַר'ן גלח, פאַר'ן ריכטער, פאַד די שענע בעלי-

בתיים, מען האָט איהם געהאַלען פאַר אַנ'עקספּערט אין יידישע זאַכען, און אַז עס האָט זיך עפּעס געמאַכט וועגען יודען, איז מען באַלד געקומען צום אַפטייקער.

אַ ביי'ליס-פּראָצעס, אָדער אַנ'אַנדער פּראָצעס. אָדער אַנ'עליח-רם איז אויפגעשוואַמען אין די צייטונגען, — דעמאָלס האָט מען זיך געווענדעט צום אַפטייקער נאָך בעשייד. ער האָט געוואוסט פון אַלע פּערבאַרגענע סודות, וואָס ס'טהוט זיך ביי יודען. אַלץ, וואָס שטעהט געשריבען אין זייערע פּער-באַרגענע ספּרים, פון אַלע פּשוף-שפּרוכען, און אַלע פּערבאַר-גענע קללות אויף קריסטען, פון אַלע שבועות און חרמות, קיין זאָך איז פאַר איהם נישט געווען פּערבאַרגען, ער האָט אַלעס ערקלערט, בעשייד געזאָגט. אַלעס האָט ער געקאָנט פּערשטעהן און אויסטייטשען, און פּערענטפּערט יודען, ווי ווייט ער האָט געקאָנט.

נאָר איין זאָך האָט ער ביי יודען נישט געקאָנט פאַר-שטעהן און דאָס איז דער: „יקום פּורקן“. אַז ער איז געשטאַנען מיט יודען און גערעדט וועגען יידישקייט, און אַרױסגעוויזען זיין בקיאות אין יידישקייט, אַז אַלעס איז שוין געווען ריכטיג און שצן און גוט, — פּלעגט ער מיט אַמאָל געבען אַ וואונק מיט אַ גנביש אויגעל צו די יודען.

— און וואָס איז „יקום פּורקן“?

עס האָט נישט געהאַלפּען קיין תּירוצים און קיינע אויסטייטשונגען. דער אַפטייקער האָט זיך צו אַלעס צוגעהערט, זוי אזוי די יודען פּערענטפּערען דעם „יקום פּורקן“, און מען האָט געמיינט, אַז מען איז שוין גאָר מיט איהם פּערטיג. פּלעגט ער אויף גאָר דאָס לעצט זאָגען:

— אָבער יקום פּורקן בלייבט יקום פּורקן! העו האָט ער געגעבען אַ וואונק צו מיט'ן אויג.

וואָס עס האָט זיך נישט געמאַכט מיט יודען, וואָס פאַר אַ מעשה עס האָט זיך נישט געטראָפּען, איבער וואָס די ציי-

טונגען האָפּען נישט געשריבען און געקלאָגט זיך איבער יו-
דען, דער אַפטייקער האָט דערויף געהאַט איין תירוץ:

— דאָס איז אַלעס דער „יקום פורקן“ שולדיג.

— וואָס אָזעלכעס?

— אַלעס דער יקום פורקן.

טיילמאָל אָז ער האָט אָנגעטראַפּען אַ יודען אַזיך דער
גאָס איינעם אַליין, אָדער אַ יוד איז צו איהם אַריינגעקומען
אין אַפטייק, און עס האָט זיך געמאַכט, אָז קיינער איז פונקט
אין אַפטייק נישט געווען, פלעגט דער אַפטייקער אַרזיסטגעהן
פון אַפטייקער-טיש, צוגעהן צום יודען, און איינרוימען איהם
שטיל אין אַזיער, אָז קיינער זאָל נישט הערען:

— יקום פורקן!

און דערביי געבען אַוואונק מיט די אַזיען.

אַפּטמאָל האָט זיך געמאַכט, אָז דער אַפטייקער האָט
איבערגעלאָזט אַ פולע אַפטייק מיט מענשען וואָרטען אַזיך
רפואות, פלעגט אַנטהון די קאַפּאַטע און נעהמען אַ שטעקען
און אַרונטערגעהן צום רב פון שטעדטעל צו פערפיהרען מיט
איהם אַ געשרעך וועגען „יקום פורקן“.

— איך בין געקומען צו אייך. פאַניע ראַבין, אָז איהר

זאָלט מיר ערקלערען דעם ריכטיגען מין פון „יקום פורקן“.

עס העלפט נישט דעם רב'ס טענות און מענות. זיין

גאַנץ קענטעניש אין פּויליש, זיינע גאַנצע בקיאות אין יו-

דישע זאַכען. דער גוי בלייבט ביי דאָס ווייניגע. אויסהערענ-

דיג דעם רב'ס אַנטוואָרטען, גיט ער אַ ווייז מיט'ן פינגער

אַזיך די גדויע ספרים, וואָס שטעהען ביים רב אין אַלמער,

און אַ זאָג מיט אַ וואונק מיט די אַזיען:

— יקום פורקן!

און געהט צוריק צו זיין אַרבייט אין דער אַפטייק.

דער אַפטייקער האָט זיך אַזוי אַריינגעלאָזט אין דעם

„יקום פורקן“, אָז אַפּטמאָל קאָז ער שוין ביי נאַכט נישט

שלאָפען, כאַפט זיך אַזיך און לויפט אַרונטער אין בית המדרש

אריין, און ער שטעהט ביים ערשטען מנין און הויבט אָן
שרייען:

— יקום פורקן!

ער כאַפט חדר-יונגלעך פֿון גאָס און גיט זיי געלד,
אז זיי זאָלען איהם אויסזאָגען דעם אמת'ן מיין פֿון יקום
פורקן'.

אין אַ מאַרקטאָג שטעלט ער יודען קצבים, יודען פֿי-
שער, יודען, וואָס שלעפען אייער און היהנער — אז זיי זאָלען
איהם זאָגען:

— וואָס עס הייסט יקום פורקן.

די יודען זענען גוט, נור דער יקום פורקן' איז אין
אלעם שולדיג, שרייט שוין דער אַפטייקער פֿאַר גוים אין
שטעדטעל.

זיין סוף איז:

היינט לויפט אַרום אַ משוגענער גוי אין שטעדטעל, מיט
אַפּערהאַקסענעם קלענוואַטען קאַפּ האָר, און חדר-יונגלעך
רופען איהם נאָך:

— יקום פורקן!

דאָס קעלבעל

די גאַנצע זון פון שטעדטעל האָט זיך אויסגעגלייטשט און אויסגעצויגען איבער משה מלמד'ס טרעפלעך, און איבער די טרעפלעך איז געווען אויסגעשפרייט אין דער לענג און אין דער ברייט אַ האַלב שטעדטעל מיט יודען. די יודען האָבען געזאָגט ווערטלעך, און פון אָפענעם פענסטער אַרויס האָט זיך געהערט משה מלמד'ס קלאַגענדיג-זינגענדיג קול אויס-טיילשען אַ פּאָפּל תהלים צו אַ חדר-יונגעל: „אשרי“ געלויבט זאָל זיין, „איש“ דער מענש, „אשר“ – וואָס, „לא ישב“ ער זיצט נישט „לצים“ – מיינט מען צווישען די לעדיג-געהער, איף משה מלמד'ס טרעפלעך.”

– האָסט געהערט, וואָס דער רבי האָט געזאָגט? האָט זיך אָנגערופען חיים קצב.

– זאָל ער נישט זיצען. זאָל ער לויפען – וואָס וועט מיר אַרויסקומען, אַז איך וועל שוין לויפען – וועל איך האָבען פרנסה?

– אַז איך וואָלט געוואוסט, אַז איך וועל אַהיימברענגען מיין חייב אַ גילדען, וואָלט איך...

נאָך נטע האָט נאָך נישט אויסגערעדט דאָס וואָרט, איז ער געבליבען שטיל, פּערכאַפּט. אויסגעשטראָהלט די אויגען, און געפרעגט:

וואוהין לויפט דאָס ברוך אזוי?

פֿון דערווייטענס האָט מען געזעהן אַ יוד, חיי אַ שטיק
 שײן פּערשפּרייט דאָס ציזה-כּנפּות אַרויס פּון די צוויי שפּאַל-
 טען קאַפּאָטע, לױפּט פּון זײן געוועלבעל. —
 איז אַז נטע האָט נאָך נישט פּערענדיגט דעם לעצטען
 זאַץ, האָבן זיך אַ האַלב טויז יודען אויפגעכאַפּט פּון די
 טרעפּלעך און זיך אויך געלאָזט לױפּען אין מאַרק.
 נטע נאָך זיי.

פּון וועג איבער דער קירכע האָט מען אין וואַלקען
 פּון שטױב, וואָס אַנאָדורכפּאַהרענדע פּוהר האָט אויפּגעהויבען,
 געזעהן אַרויסקומען אַ פּויער, טרייבענדיג אַ קעלבעל, און איי-
 דער דער גוי האָט זיך אומגעקוקט, האָבען איהם שוין דאָס
 האַלבע טויז יודען אַרומגערינגעלט, שלעפענדיג מיט איין
 האַנד דאָס קעלבעל צו זיך, און מיט דער אַנדערער אויסגע-
 שטרעקט צום גוי:

— וויפּיל?

דער גוי איז צומישט געוואָרען, ביז געוואָרען און
 מיטן שטעקען, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד, האָט ער
 געקלאָפּט איבער די הענד פּון די יודען:

— לָאָזט אָב, גאָט-פּערשאַלטענע!

די יודען האָבען אָבער איהם געשלעפט, דאָס קעלבעל
 איז שוין נישט געווען. עס איז שוין געשטאַנען אַ פּערפּאַלענעס, אַ
 בפהאַלטענעס, ווי אַ קרבן צווישען די יודישע קאַפּאָטעס, און
 די יודען האָבען געריסען דעם גוי פּון אַלע זייטען ביי די
 לאַצען, ביים גארטעל, ביי די פּאַלעס, ביי די אַרבעל:

— וויפּיל?

ברוך האָט געשריגען הויך אויפּן קול:

— וואָס שטעקט עטץ אָן א גוי די קעהל?

— איך בין אַ שותף?

— די ביזט אַ שותף.

— און וואָס וועל איך קריגען אָבטרעט-געלד?

— אַ גילדען וועט גענוג זײן — זעה נאָר די

מציאה!

- וואָס, איך האָב נישט קיין חייב מיט קיין קינדער צו
ערנעהרען?
- און מלמד-געלד בעדאָרף איך נישט צאָהלען?
- וואָס ווילסטו, פון ווען אָן האַנדעלסטו מיט קעלבער?
- מיט וואָס זאָל איך האַנדלען, מיט בריליאַנטען?
- דאָס פעלעכעל איז מיינס? איך וויל נאר וויסען איין
זאָך. אָבער דאָס פעלעכעל איז מיינס?
- עס איז דיינס! עס איז דיינס!
- און איך בין אַ שותף?
- ביסט, ביסט.
- און אַ „זייטעל“ וועל איך קריגען?
- חיים אַ זייטעל, מיט משה'ן אין שותפות.
- און איך וויל נאר דאָס לינג און לעבער, בלויז דאָס
לינג און לעבער. — וועל איך קריגען צי ניין?
- וועסט קריגען. וועסט קריגען.
- געדענק, געדענק, איך בין אַ שותף! —
- משה און חיים דאָס פעלעכעל, נטע און ברוך איין
זייטעל, שלמה און גדליה דאָס צווייטע זייטעל. זבולון —
דאָס לינג און לעבער, גדליה-משה די פיסלעך — רעכענט אַ
יוד אויס אויף די פינגער.
- דאָס קעלבעל איז געשטאַנען אין מיטען די שוואַרצע
קאַפּאַטעס, אַ פערלאָרענעס ווי אַ קרבן, ווען די יודען האָבען
זיך צעטיילט מיט'ן פעלעכעל לעבעדיגעהייט. און דער פויער,
ווי דאָס קעלבעל, איז געווען אַ צומישטער און אַ פערדרעהטער
און נישט געוואוסט, וואָס די יודען טהוען.
- באַלד זענען די יודען פערשוואונדען און עס איז אי-
בערגעבליבען נאָר איינער צו קויפען דאָס קעלבעל.
- זעהסט דאָך, אַז זיי ווילען נישט קויפען. די שטאָרט
אַ אַרעמע, ווער האָט היינט געלד אויף פלייש.
- אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, אַ קלאַפּ פאַר אַ קלאַפּ, אַ גילדען
אַרויף אַ גילדען אראָב, — און דער יוד שרייט שוין אין
מאַרק אַריין.

- משה, צאהל געלד!

באלד האבען א האלב טויך יודען אין שווארצע קאפאטעס
געטריבען א קליין קעלבעל אין שעכט-הויז אריין.

דער פויער איז געבליבען שטעהן אין מיטען מארק,
אָנגעלעהנט אויף זיין שטעקען און נאָכגעקוקט די שוואַרצע
יודען אין די שוואַרצע קאפאטעס, ווי זיי טרייבען דאָס קליין-
נע פערלזירענע קעלבעל, און אין זיין פויערישען מוח איז
איפגעשוואימען א פראגע:

- ווי אזוי קאָן אַזאַ קליין קעלבעל שפּייזען אַ גאַנצע
שטאָדט מיט יודען?...

צאר ניקאליי און טראַצקי

צאר ניקאלאי האָט זיך פערמאַכט ביי זיך אין צימער, פערשטעלט די פענסטער מיט די גאַרדינען, צוגעגאַנגען צו דער אייזערנער קאַסע, אויפגעעפענט און אַרויסגענומען אַכט טויזענד קערבלעך, רוסישע געלד. נישט קיין פינף הונדערט רובעל שטיק, ווי מען איז עס שפעטער געוואוינט געווען צו זעהן, ווען עס האָט שוין גאַר קיין ווערט נישט געהאַט, נאָר פינף רובעל-שטיקער, צעהן רובל-שטיקער, פינף און צוואַנציג-גערס און הונדערטער. גוט געלד, פון גוטע צייטען, איבער-געצעהלט די איינצעלנע פעקלעך, אַלעס האָט געשטימט גוט. צאר ניקאלאי האָט געקוקט אויף דעם געלד. יעדעס פעקעל איז איהם געווען בעקאַנט, יעדען באַנקנאָט, יעדען צעהן רובל-שטיק, יעדען פינף און צוואַנציגער און יעדען הונדער-טער געדענקט און געוואוסט פון וואַנען ער קומט, ווי אַזוי ער האָט איהם געקריגען, און ווי אַזוי ער האָט איהם איינגעהאַלטען. ער האָט אָנגעקוקט דאָס געלד און גערטכצט, גענומען אַ פאַק פאַפירען-געלד אין האַנד אַרײַן, און געזאָגט צום ווייב, וואָס איז געזעסען די גאַנצע צייט שטיל ווי אַ טויב אויפ'ן ראַנד פון בעט און מורא געהאַט אַרויסצולאָוען פון זיך אַ הויך.

— וואָס מיינסטו, שרה, דאָס וועט נאָך אַמאָל צוריק געלד ווערען?

— ווער וויסט? — האָט שרה אָבגעענטפערט מיט אַן אונטערטעניג רחמנות־בעטענדיג שמייכלע, וואָס זי האָט זיך ערוואָרבען פֿון לאַנג, אומגעהענדיג מיט איהר מאַן.

— און איך זאָג, אַז עס וועט נאָך זיין צוריק געלד. הונדערט קאָפּיקעס אַ קערבעל, גוט ווי גאָלד.

דאָס ווייב האָט געשוויגען.

— העז וואָס האָסטו געזאָגט? — פרעגט ער דאָס ווייב.

— אודאי אַזוי, וואָס דען נישט אַזוי?

— האָט דאָס ווייב אָבגעענטפערט אין איילעניש, מיט שרעק, איהר בעקאַנט צוטאַקעווען אויף אַלעס, וואָס ער זאָל נישט זאָגען. — וואָס איז איהר געקומען פֿון לאַנגער גע-וואוינהייט און וואָס זי האָט עס פֿערגעסען אין ערשטען אויגענבליק. צוליב דעם האָט זי זיך דערשראָקען.

צאָר ניקאָלאַי האָט דאָס ווייב אָנגעקוקט אַ מינוט, ווי ער וואָלט זיך איבערלעגט. זאָל ער איהר יאָ מאַכען אַ פּאַר-וואורף, וואָס זי האָט זיך פֿערשפּעטיגט מיט איהר ווערטעל, אָדער נישט. ער האָט נאָר געגעבען בלוזן אַ מאַך מיט דער האַנד. עס לוינט זיך נישט מיט אַ ווייב צו רעדען, געגעבען אַ קרעכץ אויף דער היינטיגער צייט, און פֿערשלאָסען די קאַסע מיט אַ קנאַק.

— און איך זאָג, אַז עס וועט נאָך ווערען געלד, אַזוי ווי עס איז געווען. — העז?

— אודאי אַזוי, וואָס דען נישט אַזוי? — האָט דאָס ווייב דאָס מאָל פֿלינק אונטערגעכאַפט איהר ווערטעל.

צאָר ניקאָלאַי איז צופֿרידען געווען.

וואָריס וואו-וואו, ביי זיך אין דער היים איז צאָר ניי-קאָלאַי נאָך געווען צאָר און אַלעס האָט געמוזט שטעהן פֿאַר איהם „סמירנאַ“, נאָר אַזוי ווי אין שטוב איז קיינער נישט מעהר געווען, נאָר דאָס בלוזע ווייב, די איבעריגע, די קינדער, זענען פֿריה אַנטלאָפֿען פֿון דער היים, ווען זיי האָבען נאָר געקענט, איז צאָר ניקאָלאַי געווען אַ צאָר פֿאַרן בלוזען ווייב. דאָס ווייב איינע אַליין איז נאָך געשטאַנען פֿאַר איהם

„סמירנאָ“ נאָר ווען צאר ניקאָלאַי איז אַרױסגעקומען אויף דער גאַס האָט ער באַלד זיך געכאַפּט און דערזעהן, אַז די צײַטען האָבען זיך געענדערט. אַלעס האָט איהם אין דעם דערמאָנט, שוין די הייזער אַרום איהם.

ר'ברכיה'ס מויער, וואָס שטעהט אין שכנות מיט זײַנער, בעלאַנגט איצט צו יוסף קצב'ס אַ יונג, וואָס איז רײך גע-
וואָרען בײַ די דײַטשען, צושטעלענדיג פאַר זײ פּלײש, ר' ברכיה אַליין געהט איצט אַרום איבער די הייזער און בע-
טעלט אויף שבת, און פאַר זײן מויער אויף די טרעפּלעך שטעהט איצט דער קצב-יונג מיט די הענד אין די הויזען-
טאַשען און די גאַלדענע קײט איבערגעלייגט איבער זײן וועסט. - ווי הייסט ער דער יונג, היים צי משה? אַרומגע-
לעפּען מיט די דינסט-מוידען. פון קיך האָט צאר ניקאָלאַי איהם געטריבען שבת נאָך מיטאַג, ווען דער יונג איז אַרײַן-
געקומען צו זײן דינסט-מויד. איצט שטעהט ער פאַר ברכיה'ס הויז און שאַקעלט צו איהם מיט'ן קאַפּ.

— גוט מאָרגען, ר' מרדכי.

— גוט מאָרגען, גוט יאָהר, - ענטפערט אָב צאר נ' קאָלאַי. אַ ברירה האָט מען?

— געהערט שוין דאָס נײַעס, ר' מרדכי?

— נײַן. וואָס פאַר אַ נײַעס?

— דער רב קלײבט זיך דאָך אַוועקצופאַהרען איבער די יום-טובים אין באַד אַרײַן.

— אין באַד אַרײַן? וואָס עפעס אין באַד אַרײַן?

— ער איז קראַנק, זאָגט ער.

— אַזוי?

— און ווער וועט האַלטען די דרשה שבת תשובה?

— די דרשה שבת תשובה, - וואונדערט זיך צאר

ניקאָלאַי און טראַכט זיך: - וואָס בעדאַרף ער האָבען אַ דרשה שבת תשובה, אָהן אַ דרשה קען ער נישט אַרױסקומען, דער קצב-יונג געוואוינט צו דרשות... נאָר זאָגען דאָס וועט

ער דאָך נישט. שטעהט צאר ניקאָלאַי און שאַקעלט מיט די פלייצעס.

— איך מיש זיך שוין גאָרנישט צריין. איך זאָג גאָר-נישט. גאָרנישט, — און לאָזט איהם שטעהן, און געהט ווייטער. אָנגעקומען אין מאַרק, טרעפט ער אַ רעדעל שטעהן, אַלטע בעלי-בתים, נייע בעלי-בתים, נגידיים, וואָס זענען געוואָרען אַרימע לייט און אַרימע לייט, וואָס זענען געוואָרען נגידיים. צייט עס איז געוואָרען די פערדרעהטע וועלט „קאָפּ אַראָב, פיס אַרויף“, האָט צאר ניקאָלאַי פיינד געהאַט צו מישען זיך אין רעד-לעך: מען ווייסט שוין נישט מעהר מיט וועמען מען טרעפט זיך אָן. אויסגעמיטען מענשען און געגאַנגען זיך זיין וועג. דאָסמאָל האָבען זיי איהם צוגעוואונקען, צוגערופען פון דער ווייטענס, אַלטע גוטע פריינד, ר' נטע, מיט וועמען ער פלעגט אַמאָל בשותפות אַ וואַלד קויפען, ר' עוזר אַשער'ס, וואָס האָט אַ שטאָדט אין שהל אין שכנות מיט איהם. היינט זענען זיי אַלע נעבעך גרויסע אַרימע לייט און קלעבען זיך אַרום די ניי-אויפגעקומענע בעלי-בתים אַ פאַר מאַרק צו פערדיגען.

— ר' מרדכי, זייט מיר מוחל, — איהר האָט שוין געהערט דאָס נייעס?

— עס איז שוין נישטאָ קיין נייעס, — וואָס קען זיין פאַר אַ נייעס, אַז אַלעס איז שוין געווען. — מלחמה, צרות, וואָס קען זיין פאַר אַ נייעס, אַז אַפילו דער קייזער איז שוין געוואָרען אויס קייזער. קען נאָך זיין נייעס?

— דאָך אַזאָ מין נייעס מעגט איהר הערען.

— וואָס פאַר אַ נייעס?
— איהר ווייסט, וועמען די יידען האָבען אויסגעקליבען אין מאַגיסטראַט צריין? — טראַצקין.
— ווער איז טראַצקי? — פרעגט צאר ניקאָלאַי פער-

וואַנדערט.

— איהר ווייסט נישט ווער טראַצקי איז — זענט איהר דאָך גאָרנישט קיין היגער. — ברוך קאַשענמאַכערס יונג, דער קאַשענמאַכער. אַלע האָבען זיך פּעראייניגט אויף איהם, און

איהם האָבען זיי דאָס אויסגעקליבען, און ער זאָל זיצען אין ראט-הויז צוזאמען מיט די פריצים און דעם גלח - און זאָל זיין אַ מליץ-יושר פאַר יודען.

צאר ניקאָלאַי האָט זיך וועניג-וואָס געוואונדערט, און די נייעס האָט ביי איהם נישט אַרויסגערופען דעם עפעקט, וועלכן אלע האָבען ערוואַרטעט. פערטערטונג אין שטאָדט-ראַט אין געווען ביי איהם אַ נייע זאָך, וועלכעס איז נישט געווען אין די אַלטע צייטען פון פאַר דער מלחמה. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס דאָס איז. די נייע זאַכען האָבען איהם נישט אינטערעסירט. ער האָט אין זיי נישט געגלויבט און זיי בע-טראַכט פאַר מלחמה-אומגליקען, ווי מגפות, הונגער, ווי דאָס שלעכטע געלד און אַנדערע ביז.

- וואָס איז דער חילוק, ווער עס וועט דאָרט זיצען. וואָס איז עס אַזאַ מין וויכטיגע זאָך, ווער עס וועט דאָרט זיצען, אַז מען בעדאַרף דערפון מאַכען אַזאַ טאַראַראַם? ווער איז דאָס דער פאַרשוין?

- וואָס רעדט איהר, ר' מרדכי. ער ווייסט נישט ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך טראַצקי. די יונגען בעטראַכטען דאָך איהם פאַר אַ טראַצקי'ן. ער וועט דאָך פערפיינסטערען אונזערע אויגען.

- ווער איז דאָס דער טראַצקי? וואונדערט זיך צאַר ניקאָלאַי, וואָס מען רעדט דאָס פון איהם אַזוי פיעל.
- איהר ווייסט נישט ווער טראַצקי איז, איהר לעזט נישט די צייטונג?

- וואָס איז דאָ צו לעזען היינט. אַמאָל איז געווען אַ צאַר, אַ קייזער, האָט זיך געלוינט צו לעזען. אָבער וועגען וואָס איז היינט דאָ צו לעזען. איבער וועמען זיי שרייבען דאָס, די צייטונגען, וואָס עס לוינט זיך אַזוי צו לעזען - איבער לאַפּוטעס.

- דאָס איז דאָך זייער אָנפיהרער אין דער וועלט, און דאָס, וואָס דער טראַצקי איז דאָרט אין פעטערבורג, איז ער, ברוך קאַשענמאַכער'ס יונג - דאָ.

נאָר צאָר ניקאָלאַיען האָט די גאַנצע זאָך נישט אינטער-
רעסירט. ער האָט נאָר געגעבען אַ צויק מיט די אַקסלען און
אַ מאַך מיט דער האַנד.

— פאַרדרעהען זיי זיך זייער קאָפּ און הענד און פיס.
נאָר באַלד איז צוגעקומען צום רעדעל פאַן אַסטראָווסקי,
דער אַפטייקער פון שטאָדט, וועלכער האָט זיך פון תמיד אָן
גע'הבר'ט מיט יודען און דערפאַר האָבען איהם די יודען גע-
קוינט מיט דעם נאָמען „דער גוטער גוי“.
דער אַפטייקער האָט זיך געמישט אין קהל'שע זאַכען
און איז געווען אַ גרויסער „קאָך-לעפעל“.
— וואָס איהר יודעלעך, האָט שוין קיינעם נישט גע-
האַט צו שיקען אין שטאָדט-ראַט, נאָר טראַציק'ן, גוטס וועט
ער אייך ברענגען.

— מיר האָבען איהם געשיקט? וואָס זענען מיר שולדיג,
אַז די יונגען מיט די מוידען — האָבען די יודען אָנגעהוי-
בען זיך צו פערענטפערען פאַר'ן גוי.
— און אַז מען האָט דעם צאָר ניקאָלאַי אַליין אַראַב-
געוואָרפען פון בענקעל, וואָס איז זיך דאָ צו וואונדערען,
קען שוין אַלצדינג פאַסירען, — האָט זיך אָבגערויפן צאָר
ניקאָלאַי אַליין.
דער אַפטייקער האָט געמאַכט אַ גרימאַסע און האָט מיט
אַ בייזען בליק פערלעאָזט די יודען.

פון יאָהרען און יאָהרען איז צאָר ניקאָלאַי געווען דער
איינציגער מושל אין קהל. זיין וואָרט איז געווען אַ געזעץ.
זיין בליק איז געווען אַן אָנזאָג. זיינע הויכע, לאַנגע, שטייפע ברעמען
האָבען גערעדט. אַז זיי האָבען זיך אויפגעהויבען איז געווען אַ קשיא,
אז זיי האָבען זיך געלייגט — איז געווען אַ תירוץ. די ממשלה האָט ער
נאָך איבערגענומען פון טאטען זיינעם, צוזאַמען מיט דער ירושה פון
גרויסען זלאבאטשער וואַלד און די צוויי מויערען פון שטאָדט. עס
האָט געציטערט פאַר איהם רב און דיין, חזן און שוחט. און די

שמשים און די גבאים זענען געקראַכען אויף אַלע פיער
אז זיי האָבען איהם דערזעהן. אָהן איהם האָט מען נישט
געוואָגט אַ נאָגעל אין וואַנד אַריינצושלאָגען אין אַ קהל'שען
בנין. אָהן איהם האָט דער חזן נישט געוואָגט זיך צום עמוד
צו שטעלען, דער רב זיין דרשה אָנצוהויבען. מיט איין וואָרט,
נישט בתיכם האָט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאָמען צאַר
ניקאלאי איבער גאַנץ ישראל.

דורך די לעצטע יאָהרען, זייט די מלחמה און דער
רעוואָלוציע, האָט זיך די גאַנצע וועלט איבערגעקערט. צאַר
ניקאלאי האָט זיך געמוזט צוגעוואוינען צו פיל נייע זאַכען.
צו נייע שכנים, צו נייע הייזער, צו נייע מושלים, צו נייע
געלד, צום נייעם שטייגער לעבען. דער וואָס איז געווען
אויבען, דער איז אונטען, און דער וואָס איז געווען אונטען
דער איז אויבען. צאַר ניקאלאי האָט זיך מעהר נישט גע-
וואונדערט. זייט מען האָט דעם צאַר געקאָנט אַראָבזואַרפען פון
בענקעל, האָט אַלצדינג געקענט געשעהן. און ער האָט געהאַט
איין וואָרט: אַז מען האָט דעם צאַר אַראָבגעוואַרפען — פאַרוואָס
זאָל מען מיך נישט קענען אַראָפּוואַרפען. אָבער אין האַרצע
האָט צאַר ניקאלאי געגלויבט, אַז עס וועט נאָך אַלעס צוריי-
ווערען. די וועלט וועט צוריק ווערען וועלט, דער צאַר וועט
צוריקהערען און דאָס אַלטע געלד וועט צוריק ווערען געלד
און פונקט אַזוי ווי ער האָט געהאַלטען זיינע רובלעס פער-
שלאָסען אין זיין אייזערנער קאַסע, נישט געוואָלט זיי איבער-
טוישען און געגלויבט, אַז עס וועט נאָך צוריק ווערען געלד,
אַזוי האָט ער געגלויבט, אַז די גאַנצע וועלט וועט נאָך צוריק
ווערען וועלט. און עס וועט זיין ווי עס איז געווען.

וואָרים ביי זיך, אין זיין אייגענער ממשלה — אין
שטאָדטישען קהל, איז נאָך צאַר ניקאלאי געווען צאַר. טאַקע
דער רב איז נישט דאָס, וואָס איז געווען אַ מאָל. ווען ער
ווייל לערענט ער מיט די בחורים אַ שיעור, ווען ער וויל
שלאָפּט ער, וויל ער, פאַהרט ער זיך גאָר אין אַ באַד אַריין.
געהערט אַז אַ רב זאָל פאַהרען אין אַ באַד, אָדער לאַנדסלייט

פערבעטען איהם קיין אמעריקא — לאָזט ער איבער די שטאָדט און פּאָהרט זיך אַוועק אויף אַ יאָהר קיין אמעריקא. און דער חזן איז נישט דער חזן, וואָס איז געווען, ער האַנדעלט אין מאַרק, קויפט דאָלאַרען פון די פּאָהרער, אדער פּערקויפט זיי דאָלאַרען — און שבת שטעלט ער זיך אַוועק ביים עמוד. אפילו די שמש'ים זענען נישט דאָס זעלבע. זיי ריידען גאָר אַנדערש היינט צו אַ בעל-הבית. ער וואַרט גאַרנישט ביז איך זאָל איהם צוערשט זאָגען „גוט מאַרגען“, און פון די שוחטים איז דאָך אָפּגערעדט, מאַכען זיי אָפּ יעדען מאָנטאָג און דאָנערשטאָג אַ נייעם פרייז אויף שחיטה, אַז נישט שחט'ן זיי נישט. געהערט, אַז שוחטים זאָלען נישט וועלען מקיים זיין קיין מצוות. נאָר דאָך האָט נאָך אַלץ צאָר ניקאָלאַי געגלויבט, אַז עס וועט נאָך אַלץ צוריק ווערען — וועלט וועט נאָך צוריק ווערען וועלט. וואָרים נאָך איז צאָר ניקאָ-לאַי געווען אַ צאָר ביי קהל, און פאַר זיין וואָרט האָט מען געציטערט.

פון די סוחרים איז דאָך אָפּגערעדט, ווער זענען היינט סוחרים? לאָבוסעס, גנבים, שיק-יונגען. מיט דעם נייעם געלד האָט צאָר ניקאָלאַי נישט געקענט האַנדלען. געהערט געלד! היינט איז עס אַזוי פיל און מאַרגען איז עס אַזוי פיל; אַמאָל אַ רובעל — איז געווען אַ רובעל. היינט אַ רובעל, מאַרגען אַ רובעל און איבערמאָרגען אַ רובעל. צום נייעם געלד האָט זיך צאָר ניקאָ-לאַי נישט געקענט צוגעוואוינען. עס איז צערונגען אונטער די הענד, ווי זאָל אין וואַסער, די אַנדערע, די יונגע, קענען אַזוי מאַכען, אַז וואָס מעהר דאָס געלד צערינט — אַלץ בע-סער איז עס פאַר זיי, וואָס וועניגער דאָס געלט האָט די ווערט — אַלץ רייכער ווערען זיי. און ער, וואָס ווינציגער עס איז ווערט דאָס געלד, אַלץ אַרימער ווערט ער. האָט ער באַלד געמוזט אַרויסגיין פון די עסקים. איבערגעלאָזט פאַר דער גאָס, פאַר שלעפּערס און גנבים. געלעבט האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט אַלעמאָל פּערקויפט אַן אַנדער שטיק נחלה. אַמאָל אַ שטיק וואַלד פון גוטע צייטען, אַ האַלב הויז, אַ ליי-

דיגען פלאַץ. אז ער האָט פערקויפט אַ נחלה, איז ער מיט אַמאָל געוואָרען אַ מיליאָנער, נאָך איידער ער האָט זיך אַרום-געקוקט. איז ער געוואָרען צוריק אַן אָרעמאָן. ער האָט עס נישט אויסגעגעבען, געהאַלטען עס אין זיין אייזערנער קאַסע – ווי ער איז שטענדיג געוואוינט געווען צו האַלטען געלד, און איבערנאַכט האָט עס פערלירען דעם ווערט.

בחנם האָבען איהם גוטע פריינד געראַטען געגעבען עצות, ווי אזוי ער זאָל איינהאַלטען זיין געלד – צאר ניקאלאי האָט עס נישט פערשטאַנען.

– וואָס הייסט עס וועט נישט ווערען, עס איז דאָך געלד, – דער אַדלער שטייט דאָך דערויף.

אין אַ פאָר וואַכען אַרום, אז פון דעם געלד איז טאַקע גאַרנישט געוואָרען, האָט ער געזאָגט, מיט אַ נקמה-שמייכלעך:

– היינטיגע געלדער, אזוי ווי די סוחרים, אזוי איז זייער געלד.

אזוי האָט „צאר ניקאלאי“ דורך די יאָהרען פערקויפט איין שטיק נחלה נאָך דער אַנדערער, ביז ער איז איבערגע-בליבען ביי איין הויז, געלעבט פון דעם, וואָס די לאַקאָטאָ-רען, וועלכע האָבען פאַר יאָהרען און יאָהרען נישט געצאָהלט קיין דירה-געלד, האָבען איהם פון רחמנות וועגען צוגעוואָר-פאָן אַ ביסעל פון די נייע געלדער, פאַר וועלכע דאָס ווייב פלעגט קאָכען אָרעמע מאַהל-צייטען, נאָר די נשמה אויפצו-האַלטען.

צאר ניקאלאי איז אַרומגעגאַנגען אין אָרעמע, אָפגעטראָ-גענע בגדים, וואָס איז איהם איבערגעבליבען פון די אַלטע גוטע צייטען. אין צעריסענע העמדער, לאַטעס געלייגט אויף לאַטעס, געשלאָפען אויף צעריסענע ליילעכער – נאָר צאר ניקאלאי איז נאָך געווען צאר. ער האָט זיך בעטראַכט פאַר דעם איינציגען ווירדיגען בעל-הבית פון שטאָדט. אין אַווענט, נאָך דעם אָרעמען מאַהלצייט פון פאַסטנע קאַרטאָפּלעס, פלעגט ער צוגיין מיט שטאַלצקייט צו דער אייזערנער קאַסע און

ארויסגעהמען די אלטע רוסישע רובלעס, קנאקען זיי מיט דער האַנד, אין זאָגען מיט אמונה:
 — אין איך זאָג, אַז דאָס וועט נאָך צוריק ווערען געלד, אַזוי ווי עס איז געווען אַמאָל. הע?
 — אודאי אַזוי, וואָס דען נישט אַזוי? פּערזוימט נישט דאָס ווייב אונטערצוכאפּען, פּון וואָס „צאַר ניקאָלאַי“ איז צופּרידען.

נאָר באַלד איז געוואָרען אַן ענדע צו „צאַר ניקאָלאַי“ פּמשה און געשעהן איז עס ווי תּמיד, דורך „טראַצקי“ טראַצקי האָט זיך נישט בעגניגענען געלאָזט בלויז מיט די גוי'אישקע זאכען, צו ווערען אַמאָכער אין שטאָדט-ראַט, נאָר ער האָט זיך אויך אָנגעהויבען צו מישען אין קהל'שע זאכען. געוואָלט וויסען, וואָס אין טאָפּ קאָכט זיך. אַמאָל איז דער שמש געקומען רופּען „צאַר ניקאָלאַי“ אויף אַנ'אסיפה, אין קהל'שטיבעל.
 — ווער האָט דאָס געלאָזט רופּען אַנ'אסיפה, איך ווייס גאָרנישט פּון דעם — האָט זיך צאַר ניקאָלאַי פּערוואַנדערט.
 — דאָס האָט געלאָזט דער נייער דאָזאַר רופּען — „טראַצקי“.

— טראַצקי? — וואַנדערט זיך צאַר ניקאָלאַי. פּון ווען אָן איז דאָס טראַצקי געוואָרען אַ דאָזאַר אין שטאָדט און לאָזט רופּען אַסיפות?
 — וואָס טהוט זיך מיט אייך, ר' מרדכי, — זאָגט דער שמש צום צאַר, איהר ווייסט נישט, טראַצקי איז דאָך געוואָרען אויסגעקליבען אין די לעצטע וואַהלען פאַר אַדאָזאַר.
 — געקליבען, ווער האָט דאָס געקליבען? ווער האָט גע- הייסען קלויבען? וואָס הייסט מען האָט געקליבען? — בייזערט זיך צאַר ניקאָלאַי.
 — ר' מרדכי, דער דאָזאַר טראַצקי האָט מיך געשיקט רופּען אייך צו אַנ'אסיפה, און געלאָזט אייך זאָגען, אַז אויב

איהר וועט נישט קומען, וועט ער איבערנעהמען די ממשלה אָהן אייך.

צאר ניקאלאי איז געבליבען שטעהן. איהם איז שוין נישט געפעלען דעם שמש'ס אַנטוואָרט. פֿון ווען אָן ענטפערט דאָס אַשמש אַזוי אַ בעל-הבית? צאר ניקאלאי איז ביזו געוואָרן רען און האָט זיך אָנגערופען צום שמש:

— הער נאָך, — פֿון ווען אָן רעדסטו עס אַזוי צו מיר — דאָס האָט דיך טראַצקי אַזוי אויסגעלערענט ריידען צו אַני-עלטערען בעל-הבית? דו האָסט אַפנים פּערגעסען, ווער עס גיט דיר פרנסה, געה זאָג דיין טראַצקי, אַז ער קען זיך מאַכען אַסיפּות מיט זיינע יונגען און דינסט-מוידען. איך ווייס נישט ווער ער איז, איך קום נישט אויף אסיפּות, וואָס די טראַצקיס, אָדער אַל-די שוואַרצע יאָהר, ווי זיי הייסען דאָרט, פֿעררופען.

— אויב אַזוי, זיצט אייך אין דערהיים, מען קען מאַכ-כען אַנאַסיפּה אָהן אייך. עס זענען דאָ נאָך אַנדערע דאָ-זאַרצעס.

— וואָס האָסטו געזאָגט, דו שגך איינער, טראַצקי'ס משרת. שרה, גיב מיר דעם שטעקען. אַרויס פֿון מיין שטוב. — איהר מיינט, אַפנים, אַז עס איז נאָך די אַלטע ציי-טען, ווען איהר זענט געווען צאר ניקאלאי, קיין צארען זע-נען שוין מעהר נישטאָ היינט, — זאָגט דער שמש און קלאַנט-צו די טהיר הינטער זיך.

צאר ניקאלאי איז געבליבען זיצען אַ פּערשטיינערטער פּאַר כּעס. זיינע באַקען האָבען זיך געבלאָזען. צוערשט זענען זיי רויט געוואָרען, דערנאָך בלייך, ווי קרייד. זיינע ברעהמען האָ-בען זיך אויפגעהויבען און געבליבען שטייפֿע, אויסגעשטעלטע ווי שפּיזען, ער איז געזעסען אַ מינוט פינף נישט בעוועגענדיג זיך, דאָס ווייב האָט געציטערט, מורא געהאַט צו עטעמען. פּלוצים האָט ער זיך געגעבען אַ הויב אויף, און גערופען מיט'ן הויכען קול:

— שרה גיב מיר די קאַפּאַטע, די יום-טובֿ'דיגע קאַפּאַטע

מיטן שטעקען גיב מיר, — איך וועל אַרונטערגעהן זעהן, ווער
עס פעררופט היינט אַסיפּוּת.

— מרדכי, וואָס טויג דיר דאָס? זיי וועלען דאָך,
חלילה, — וואָנט דאָס ווייב מיט טויט-שרעק זיך אָנצורופען.
נאָר באַלד ווערט זי איבערהאַקט דורך די גרויסע, בריי-
טע שפיצענדיגע ברעהמען, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען ביים
צאָר ניקאָלאַי'ס אויגען.

— שרה!

און שרה האָט שוין גאָרנישט גערעדט, נאָר אַרויסגעגא-
מען די יום-טוב'דיגע קאַפּאַטע, איהם אָנגעטהון, און געגעבען
איהם דעם שטעקען אין דער האַנד אַריין.
וואָרום ביי זיך אין שטוב איז צאָר ניקאָלאַי נאָך געווען
צאָר ניקאָלאַי.

אַרונטערגעקומען אין קהל'שען שטיבעל, זעהט ער, ווי
עס זיצט טראַצקי מיט אַ קאָמי-וואַיאַזש היטעל איבער דער
גרויסער שוואַרצער טשופרינע אויבען-אָן, צו רעכטס פון איהם,
דער רב, לינקס פון איהם — אַנ'אַנדער שעהנער בעל-הבית,
און טראַצקי האַלט פֿאַר זיי אַ פּאַפּיר, פון וועלכע ער לעזט
פֿאַר זיי אַרויס אַ גאַנצען פּלאַן, ווי אַזוי איבערצומאַכען און
איבערצודרעהען די גאַנצע קהלה מיט אַלעם צוזאַמען. און
אַלע דאָזאַרצעס און בעלי-בתים אַרום טיש צוגעבויגען הערען
זיך צו צו זיין „תורת משה“ און שאַקלען צו מיט די קעפּ.
און דעם רב מאַקעוועט איצט צו טראַצקי'ן אַזוי ווי אַ מאַל
צו איהם, און שאַקעלט זיך דערביי פֿרום צו, און גלעט זיך
ביים קאָזע-בערדעל, און וויל איבערצייגען טראַצקי, אַז אין
הלכות רעוואָלוציע איז ער אויך אַ בּקִי, און לעזט זיך אַריין
מיט טראַצקי'ן אין זייער הויכע ענינים. און דאָ שטעהט צאָר
ניקאָלאַי ביים טיש, איינער אַליין, קיינער בעמעקט איהם נישט,
אַז ער איז אַריינגעקומען. אַמאָל, ווען צאָר ניקאָלאַי איז גע-
קומען אויף אַנ'אַסיפה, האָבען זיך אַלע אויפגעהויבען פֿאַר
איהם, און אָנגעוויזען איהם דעם שענסטען פּלאַץ, אויבען-אָן

ביים רב, און איצט זיצט דאָרט טראַצקי, און ער, צאר ניקאליי,
שטעהט ביי דער טהיר.

זיינע באַקען זענען ווידער געוואָרען אָנגעבלאָזען, צו-
ערשט רויט און דערנאָך ווייס ווי קאלך. זיינע ברעהמען האָ-
בען זיך אויפגעשטעלט ווי שפּיזען. ער איז צוגעגאַנגען צום
טיש, געגעבען אַ קלאַפּ אין טיש, אויפגעהויבען דעם שטעקען
און געוווּזען אויף טראַצקי.

— איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען, אויב ער דאָרף דאָס
אַלעס — ווייזט ער אָן אויף טראַצקי — אַ רב, אַ שוּחט, אַ מקוה,
וואָס, אַזאַ פּרוּמער יוד איז ער, ער דאַווענט יעדען סאָג, אייער
טראַצקי, ער געהט אין כּוּקאַ אַרײַן, ער עסט נאָר בלויו פֿון
פּער'ע שחיטה — אַז ער בעדאַרף זיך מיטען אין יודישע
ענינים?

די בעלי-בתים מיט'ן רב האָבען ערשט איצט בעמערקט
צאר ניקאליי, און טייל האָבען איהם אָנגעבאַטען זייער
בלאָץ.

— אַ ר' מרדכי איז דאָ, — נעהמט פּלאַץ, ר' מרדכי.
נאָר טראַצקי איז געבליבען רוהיג און קאַלט און זיך
אָנגערופען צום פּאַרויצענדען, צום רב, וועלכער האָט געפּיהרט
די אַסיפּה.

— פּאַניע פּאַרויצענדער, ווער איז דער יוד?
— איהר קענט איהם נישט, דאָס איז דאָך ר' מרדכי.
— ווער איז דאָס דער ר' מרדכי, — פרעגט טראַצקי.
וואָס, אַ דאָזאַר אויסגעקליבען געוואָרען, מיט וויפּיל שטימען?
ביר האָבען גאַרנישט געהערט דערפֿון.

— אויסגעקליבען איז ער נישט געוואָרען, נאָר עס איז
דאָך ר' מרדכי, אַ קלייניקייט ר' מרדכי, — האָבען יודען גע-
טענה'עט. אַ דאָזאַר פֿון יאָהרען.

— ר' מרדכי אַהין, ר' מרדכי אַהער — זאָגט טראַצקי.
גאַנץ רוהיג — איז ער נישט אויסגעקליבען געוואָרען, איז ער
נישט קיין דאָזאַר, און איך פּאָדער איך אויף, פּאַניע פּאַרוי-

צענדער, און איהר זאָלט הייסען דעם יודען, און ער זאָל פער-
לאָזען די פערזאָמלונג, און נישט פסל איך די פערזאָמלונג.

— וואָס הייסט ער איז געוואָרען אויסגעקליבען, אָדער
נישט אויסגעקליבען, עס איז דאָך ר' מרדכי, אַנאָלטער דאָ-
זאָר פון יאָהרען און יאָהרען, פון טאָטען נאָך, — טענה'ן די
יודען.

— וואָס איז געווען, איז געווען — זאָגט טראָצקי גאַנץ
רוהיג, היינט איז אַ נייע וועלט — ווער עס איז אויסגעקליבען
איז אויסגעקליבען, און ווער עס איז נישט אויסגעקליבען, איז
נישט אויסגעקליבען. מעג ער זיין צאָר ניקאָלאַי אַליין. האָב
איך רעכט? — פּרעגט טראָצקי דעם רב.

— נאָך די נייע פּללים איז עס אודאי אַזוי — זאָגט
דער רב מיט אַ פּשר פּרום רחמנות פּנים'ל, — נאָך דער נייער
אָרדנונג פּיהרט מען זיך אַזוי, פּסק'ענט אָפּ דער רב נאָך
אַמאָל.

— וואָס הייסט עס איז דאָך צאָר ניקאָלאַי אַליין, ציטע-
רען נאָך אַ פּאר היימישע יודען.

— ר' יוד, איך פּאָדער אייך אויף, און איהר זאָלט
פּערלאָזען די פערזאָמלונג, און נישט וועל איך הייסען אייך
אָרויספּיהרען דורך די שמשים; מעגט איהר זיין דער צאָר ניי-
קאָלאַי אַליין — זאָגט טראָצקי.

צאָר ניקאָלאַי איז ערשטוינט געבליבען. ער האָט אויס-
געבליאָזען זיינע באַקען ווי אַמאָל, און געגעבען אַ הויב אויף
זיינע גרויסע ברעהמען און אויסגעשטראַהלט זיינע גראָהע
אויגען, ווי ער פּלעגט עס אָפּטמאָל טהון אויף זיינע געגנער.
נאָר צום ערשטען מאָל, זייט צאָר ניקאָלאַי איז צאָר ניקאָלאַי.
האָט זיך טראָצקי נישט דערשראַקען, נישט פּאַר זיינע אויגן-
געשפּיצטע ברעהמען און נישט פּאַר זיינע גראָהע אויגען.
טראָצקי האָט איהם געקוקט דרייט אין די אויגען אַריין און
געוויזען מיט דעם פינגער אויף דער טהיר.

צאָר ניקאָלאַי האָט דערזעהען, און טראָצקי שרעקט זיך
נישט פּאַר זיינע ברעהמען, האָט ער זיי אַראָפּגענירערט און

אַהן אַ וואָרט אויסצוריידען, האָט ער זיך אויסגעדרעהט און
איז אַרויסגעגאַנגען פֿון קהל'ס שטוב מיט אַ געבויגענעם
קאַפּ.

צאַר ניקאלאי איז אַהיים געקומען, אַ לאַנגע צייט האָט
ער זיך איבער דער שטוב ארויף און אַראָפּ געדרעהט, מיט'ן
שטעקען געהאַלטען אויפ'ן הינטען, נישט קיין וואָרט אויסגע-
רעדט צום דערשראָקענעם ווייב. פֿלוצים איז ער צוגעגאַנגען
צו דער אייזערנער קאַסע און אַרויסגענומען די רוטישע רוי-
בעלס, צוזאַמענגעקנייטעלט זיי אין זיינע הענד, אַריין אין
קיך, און געוואָרפען זיי אין פייער אַריין.

— גיין, שרה, עס וועט שוין קיינמאָל נישט זיין צוריק
קיין געלד. שרה האָט דאָס מאָל נישט געוואָגט אונטערצויכאַ-
פען איהר געווענהליכען „אודאי אַזוי“.

אין אַווענד האָט „צאַר ניקאלאי“ היץ געקראָגען. און
אין אַ פּאַר טעג אַרום איז ער געשטאַרבען.

דער מזל'דיגער

(הומאָרעסקע)

זעהר אַ שטילער, אַז ער רעדט - הערט מען איהם קוים. און אַז ער געהט - זעהט מען איהם קוים. אַ הויכער, אַ ברייטבייניגער, און דאָך זעהט מען איהם קוים אָן. אַ וויי-סער, אַ בעשפּרינקעלט פנים מיט זומער-פלעקלעך, און אַ ברייטע געלע באָרד, וואָס שטאַרצט אַרויס פון ביידע באַקען ווי וואַנסעס ביי אַ גרויסען פיש. עפעס פישעדיגעס איז דאָ אין דעם יוד, די ווייסקייט פון זיין הויט איז אומנאַטירליך, ווי זי וואָלט געקומען פון שטענדיגען וואַשען זיך אין די ווע-לען. אַ גוטער - ביז גאָר, ער קען בטבע נישט אָבזאָגען אַ מענשען, אַז מען בעט איהם עפעס. און הייסען הייסט ער ד' נחמן וויינבערג. אָט דעם נחמן וויינבערג האָט גאָט אויס-געקליבען, אַז ער זאָל זיין אַ מזל'דיגער. איהם און נישט קיין אַנדערען.

זיין מזל האָט זיך אָנגעהויבען פון גרויסען געווינס.

עס איז אזוי געווען:

יאָהר איין יאָהר אויס האָט די גאַנצע שטאָדט געשפּילט אויף לאַטעריע. ווער האָט נישט געשפּילט? עס האָבען גע-שפּילט עלטערע בכבודיגע יודען, וואָס האָבען קלייטען אין דער גאַס, און ווייבער, וואָס האָבען שטענדערס אין מאַרק. יונגע, וואָס בעדאַרפֿען שטעהען צו די זעלנער און מיידען, וואָס בעדאַרפֿען חתונה האָבען. אין וואָס האָט מען נישט גע-

שפילט? מען האָט געשפילט אויף די גרויסע פינף און זיבע-
ציג, און אויף אַלערליי „בראַנשווייגער'ס“, און היינט זענען
צוגעקומען היימישע „צעטלעך“, וואָס די רביים האָבען גע-
מאַכט פאַר זייערע ווייבער'ס וועגען — און גאַרנישט. אמאָל
האָט עמיצער געוואונען אויף אַ צעטעל אַ פאַר גילדען, אָבער
אַנגעזעהען האָט מען עס נישט. מאַכט זיך אַמאָל אין מיטען
דער נאַכט, אין אַ זומער-נאַכט, שבועות-צייט, און דאָס שטעד-
טעל שלאָפּט מיט די גאַטקעס אין דרויסען — קומט אָן צו-
לויפען פון עק גאַס ברוך שפּילטער — דער קאָלעקטאָר מיט
אַ דעפעשע אין האַנד, סאַפענדיג אָהן אָטעם, ווי ער וואָלט
געלאָמפּען אַ שרפה אָנוואַגען, און קלאַפט אָן אין נחמן ווייני-
בערג'ס לאַדען:

— נחמן, די „פינף און זיבציג!“ — און ווייטער האָט ער
שוין נישט געקענט רעדען. ער איז געבליבען אָהן אָטעם.
מילא ברוך שפּילטער האָט מען לייכט אָבערמינטערט.
דערפאַר איז אָבער נחמן וויינבערג אַוועקגעפאלען און
איז געבליבען אין חלשות פון דער גוטער בשורה. מען האָט
געמיינט, אַז ער עקט זיך, חלילה.

צומאָרגענס אין דערפריה, באַלד נאָכ'ן דאַונען, האָבען
זיך ביי נחמן'ען אין שטוב פּערקליבען אַ האַלבע שטאָדט יודען
מיט ווייבער און קינדער. משפּחה, בעקאַנטע און גלאַט פרעם-
דע, וועלכע זענען געקומען מזל-טוב אָבגעבען. מען האָט
„געטרוינקען“ לעקעך און בראַנפען און געוואונען זיך. דער
בעל-שמחה אַליין אָבער איז געלעגען אין בעט, און מען האָט
איהם צוגעלאָנגט צום האַרץ נאַסע האַנדטיכער און דער פּעלד-
שער האָט איהם געגעבען צו שמעקען פּערשידענע פּלעשלעך
מיט „שמעק-וואַסער“, וואַרים דער יוד האָט אַלץ נישט גע-
קענט קומען צו זיך פון דער בשורה.

אַז עס איז איהם נאָר בעסער געוואָרען, איז ער
אַריינגעפאַהרען מיט'ן קאָלעקטאָר קיין וואַרשא אָבנעהמען די
אַפּות קא.

עס האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזען, אַז עס איז נישט

גנווען ווי דאָס געשריי אין שטאָדט. נחמן וויינבערג האָט נאָר געהאַט אַנאַכטעל פון „צעטעל“, און פון זיין אַכטעל איז איהם איינגעפאלען אין דער לעצטער מינוט פאַר „נעיללה“, אַ טאָג פאַרן ציהען, אַבצוגעבען ברויכן צוריק אפערטעל. ברויך האָט עס איינגעשליידערט אַ גויאישען שוסטער, פון וועלכען דאָס גאַנצע שטערטעל האָט גרויס עגמת-נפש געהאַט. וואָלט עס כאָטש אַריינגעפאלען אין יודישע הענד...

און כאָטש די שטאָדט האָט פערמאָגט גוטע רעכענמיס-טערס, וואָס האָבען „אויף דער האָר“ אויסגעחשבונט וויפיעל עס וועט אויספאלען אויף נחמ'ס צעטעל, אַ „אַכטעל“, פון וועלכען מען האָט אַראָבגעגעבען אַ „פערטעל“, און יעדער איינער האָט גאַנץ גוט געוואוסט, וויפיעל נחמן ברענגט אַהיים פון וואַרשא, ביז צום גראָשען, דאָך האָט זיך אַרויסגעחזיווען, אַז נחמן ברענגט אַהיים פון וואַרשא דעם מלכ'ס אוצרות. קיינער האָט נישט געוואוסט, ווען נחמן איז געפאָהרען און ווען נחמן איז געקומען צוריק, און לייזער קאָוואַל האָט גע-קאָוועט נייע אייזערנע שטאַנגען אויף נחמ'ס טהירען און לאָדען...

מען זאָגט, אַז אַוועלכע געלדער האַלטען זיך נישט לאַנג. איך ווייס נישט אויף וויפיעל דאָס איז אמת אַלס אַ פּלע, — נאָר ביי נחמ'ן האָט עס זיך באַלד אַרויסגעחזיווען פאַר וואַהר. געוואוסט האָט מען, אַז נחמן האָט אַהיימגעבראַכט פון וואַרשא דאָס גרויסע געווינס — האָט עס יודען נישט ריהען געלאָזט. אַ שטאָדט מיט מענשען זענען געלענען ביינאכט אויף זייערע געלעגערט און נישט געשלאָפּען, נאָר געהאַלטען אין איין קלערען פלענער — וואָס פאַר אַ תכלית מען קאָן מאַכען מיט נחמ'ס געלד. די אויסטערלישסטע און די מאַדנעסטע געשעפטען זענען איהם געוואָרען אַנגעשלאָגען, יודען האָבען אויסגעזוכט עסקים פון אונזער דער ערד און געבראַכט צו נחמ'ן. איינער האָט איהם פאַרגעלייגט צו עפענען מיט איהם אַ בשותפות ציקאַריע-פאַבריקעל. יענער וועט געבען דעם „קאַפּ“, נחמן — דאָס געלד. אַנאַנדער האָט איהם פאַרגעלייגט

א הייווען-פאבריקעל. א דריטער א פריץ מיט א וואַלד. א פער-
טער פראָצענטער. די טהיר האָט נישט גערוהט ביי נחמנ'ן.
א גוטער איו ער געווען, א שטילער פון דער נאָטור, און
נישט געקענט קיינעם אַבזאָגען — האָט נחמן אויסגעהערט די
פלענער, צוקעמט זיך די ברייטע רויטע באָרד מיט זיין וויי-
טער, מיט זומער-פלעקלעך בעשפרענקעלטער האַנד, און האָט
נישט „אַבזעזאָנט“. אַזאָ טבע האָט ער שוין געהאַט דער
נחמן, וואָס מען האָט איהם פאַרגעלייגט האָט ער נישט גע-
זאָגט „ניין“, נאָר „מיר וועלען זעהען“, „אפשר יאָ“. הכלל,
עס זענען נישט פערביי אַ פאַר יאָהר און יודען האָבען גע-
מאַכט אַ תכלית פון גרויסען געווינס. אַביסעל איו איבערגע-
בליבען אין ציקאַריע, אַביסעל אין הייווען, — נאָר דער גרעס-
טער טייל אין וואַלד ביים פריץ, וועלכער האָט באַנקראָטירט.
היינט איו נחמן דער זעלבער אביון, וואָס יר איו געווען
פאַר דעם גרויסען געווינס. פון די „פינף און זיבעציג“ איו
שוין לאַנג קיין שריד ופליט נישט געבליבען. קוים דערהאַל-
טען זיך ביים שניט-קרעמעל, וואָס ער האָט געהאַט פאַר דער
מהומה און וואָס נאָך אַ האָר האָט דאָס געווינס אויך מיט-
געשלעפט מיט זיך, ווען עס האָט אָנגעהויבען צוריק אַבצו-
ציהען. דאָס איינציגע, וואָס נחמן'ען איו יאָ איברגעבליבען
פון געווינס, איו דאָס שוואַכע האַרץ, וואָס ער האָט זיך איינ-
געשאַפט אין דער נאַכט, ווען ברויך איו געקומען צולויפען
מיט דער דעפעשע אין האַנד איהם אָנצוזאָגען די גוטע בשורה...

א שוואַך האַרץ און נאָך עפעס.

א שם פאַר אַ מזל'דיגען.

פון דענסטמאָלט אָן האָט מען אין שטאָדט געגלויבט,
אַז נחמן איו אַ מזל'דיגער. ער האָט אַ „גוטע האַנד“. ער
בעדאַרף זיך נאָר צוריהרען צו עפעס, ווערט עס באַלד מיט
גאָלד צוגלייך. ער האָט אַ גוטע האַנד, אַ גוט אויג. מיט
איין וואָרט, אַ מזל'דיגער. אַ מענש, וואָס האָט געוואונען די
„פינף און זיבעציג“.

אַפטמאָל, ווען נחמן געהט אַ פערזאָרגטער איבער דעם

מארק פון שטעדטעל, פארנאכט אין בית-המדרש אריין צו מנחה-מעריב, דערפיהלט ער מיטאמאל, אז עס רייבט זיך ווער אן אין זיין קאפאטע. נחמן קוקט זיך אום און דערוזעהט א יודענע אין א פאטשיילע, וואס קומט ארויס פון מקוה-געסעל... די יודענע אונטער דער פאטשיילע זאגט ארויס מיט א פאר-שעהמט קול:

— זייט מוחל ר' נחמן, איהר זענט דאך א מולדינגער. ווערט נחמן פערשעהמט, ווי די יודענע, און געהט וויי-טער אין בית-מדרש-געסעל אריין...

וואו עס איז דא א קראנקער אין שטאדט, איבער וועל-כען מען האט שוין אלע שפרוכען אָבגעזאָגט, תהלים אין ישוהל, דאס בית-הקברות אויסגעמאסטען, משנה שם געווען, און דער פעלדשער האט אלע באַנקעס און פיאַווקעס שוין אויסגעשטעלט און עס האט גארנישט געהאלפּען — ברענגט מען צו שלעפען צו איהם דעם מולדינגען. אפשר וועט נחמן העלפּען מיט זיין „מול“ אויף אלע חתונות מוז ער זיין. אז ער איז אויף א חתונה — זאגט מען — איז דער זיוג א מולדינגער. און ווער שמועסט נאך ביי טעלער-ברעכען. קיין תנאים געהט נישט אדורך אין שטאדט, וואו נחמן זאל נישט עסען קיין לעקער. עס האט זיך שוין געמאכט אמאל א תנאים אין שטאדט, ביי וועלכע נחמן איז נישט געווען (פונקט גע-ווען אוועקגעשלעפט צו א קראנקען). איז טאקע דער שדוך אָבגעזאָגטען.

נאָר פארוואס נחמן איז יא א גרויסע „טגולה“, איז עס פאר געווינערינס.

מען זאגט: אזוי ווי מיט דער האַנד אָבגענומען. אזוי ווי ער בעווייזט זיך נאָר ביים בעט פון דער געווינעריין, קומט דאס קינד אַליין אויף דער וועלט... לאַזט מען איהם טאקי נישט צורוה.

אָפטמאל מאַכט זיך, אז דער יוד זיצט אין זיין קרע-בעל א פערזאָרגטער, א פער'דאגה'טער וועגען א וועקסעל,

וואָס ער האָט צו בעצאָה'לען, בעווייזט זיך אַ יודענע אין דער טיר פון געוועלבעל מיט אַ געוויין:

— נחמן-קרוין, קומט אַריבער צו מיין שנור, שוין דעם צווייטען טאָג, ווי זי פייניגט זיך, ליגט אין אַנגסטען און קען זיך נעבעך נישט העלפּען.

— אין וואָס וועל איך איהר העלפּען? וואָס בין איך אַ הויבען?

— געב נאָר אַ קוק, עס קאָסט איהם טייערער, וואָס אַרט עס איהם, אַז ער וועט אַריבערגעהן? ער וועט עפעס דערצו צולעגען? — אַז גאָט האָט איהם דאָך בעשאַנקען מיט מזל.

נעהמט נחמן דעם שטעקען (וואָס קען ער זיך העל-פען) און געהט אַריבער צו דער געווינערין. נעהמט מען נחמן'נען און מען שליסט איהם איין אין אַ נעבען-צימער. מען שטעלט איהם אַריין לעקעך און בראַנפּען — און מען לאָזט איהם זיצען. געהט אַדורך אַ שעה, צוויי, עס רוקט שוין אָן דער פּאַרנאַכט, נחמן וויל אַהיימגעהן. אין דער היים וואָרט דאָס ווייב מיט זיין הויזגעזונד. קלאַפט ער אָן דורך דער טיר:

— וואָס, נאָך נישט?

— נאָך אַביסעל, נחמן לעבען, נאָך אַ וויילע. אָט באַלד, באַלד וועט גאָט העלפּען. — ענטפּערט מען איהם אָב פון דער צווייטער טיר.

ברענגט מען נחמן'ען וועטשערע פון דער היים, און מען שטעלט איהם אין דער „וואַך“ אַריין. — עסט ער אָב אַליין, וואָס קען ער זיך העלפּען, אַז גאָט האָט איהם בע-שאַנקען מיט מזל.

ווערט שפעט, מען בעדאַרף שוין באַלד שלאָפּען געהן, נחמן איז מיד פון טראָגען דעם „מזל“ אויף זיך אַ גאַנצען טאָג — קלאַפט ער ווידער אָן אין דער טיר.

— וואָס, חיה-רייצע, נאָך נישט?..

— נחמן לעבען, וואָס זאָל מען טהון, אַז איהר זענט

דאָך אַ בר-מזל, און מען בעדאַרף אייער הילף. — גאָט וועט
באלד העלפֿען. בעט מען זיך ביי איהם דורך דער טיר.
אויפֿצועפענען האָט מען מורא, אַז דער יוד זאָל נישט אַ
היימלויפען.

וואָרפט מען איהם אַריין אַ קישען, ציהט ער זיך אויס
אויף אַ שטוהל און זיצט פֿערשלאָסען אַ גאַנצע נאַכט און
וואָרט אָב, אַז זיין מזל זאָל העלפֿען. די געווינערין זאָל
ברענגען דאָס קינד אויף דער וועלט...

און אַז גאָט העלפט און די קימפעטאָרין געווינט דאָס
קינד, לאָזט מען ערשט נחמ'ען אַרויס פֿון זיין תּפֿיסה.
— זעהט איהר, האָט איהר דאָך טאַקע געהאַלפֿען, גאָט
צוערשט און אייער „מזל“ דערנאָך.

— געוואָלד, וואָס האָט איהר צו מיר? — שוין, שוין
אויס מזל, איך בין דער זעלבער דלפֿון, וואָס פֿריהער —
ביזערט זיך דער נישט-אויסגעשלאָפענער יוד. ביזזערען ביי-
זערט ער זיך נישט. — נחמן קאָן זיך בטבע נישט בייזערען,
נאָר ער זאָגט מיט אַ בעטענדיגער געבראַכענער שטימע...
— שוין, שוין אויס מזל-דיגער. — מײן מזל — אויף
אַלע מיינע שונאים...

האַלט זיך דער יוד אינטער מיט דער האַנד ביי זיין
שוואַך האַרץ, — דאָס איינציגע, וואָס איז איהם איבערגע-
בליבען פֿון געווינס, — און געהט אַ היים זיך אויסשלאָפען...

א גאסט פון יענער העלט

(הומאָרעסקע)

אמאל, מיט יאהרען צוריק, האָט זיך פּערלאָפּען מיט דעם
 יודען פּאַלנענדע פּאַסירונג. דער יוד איז אויף עפעס וואָס
 קראַנק געווען, אויף וואָס מען געדענקט שוין אַליין נישט.
 זעהר קראַנק געווען, אזוי, אז מען האָט געמיינט, אז ער
 עקט זיך שוין חלילה. האָט מען געשיקט נאָך שלמה'ן דעם
 אָבאָהיבער פון דער חברה קדישא. האָט שלמה געזעהן, אז עס
 האָלט שמאַל, האָט ער געהייסען ליכט-אַנצירנדען און האָט
 אָנגעהויבען צו זאָגען איבער איהם דאָס ריכטיגע. דאָס ווייב
 האָט זיך געשלאַגען קאָפּ אין דער וואַנד און די קינדער
 האָבען געמאַכט געוואַלדען און יללות, אז אַ האַלבע שטאָדט
 איז זיך געקומען צונויפגעלאָפּען און שוואַרץ געמאַכט די גאַס
 פאַר'ן פענסטער. אז מען האָט שוין איבער איהם אַלץ אָב-
 געזאָגט, וואָס מען בעדאַרף, האָט שלמה צוגעלעגט אַ מעדער
 פון אַ גאַנצן צו זיין נאָז - האָט ער זיך שוין מעהר נישט גע-
 ריהרט. האָט שלמה איהם פערמאַכט די הייטלעך איבער די
 אויגען און איהם איבערגעדעקט, מען האָט שוין געמיינט, אז
 אַרעט איז אויס. ערשט ווען שלמה מיט נאָך אַ יודען וענען
 איהם געגאַנגען אָבאָהיבען אויף די פאַר שטרויען, וואָס מען
 האָט אויסגעשפּרייט אויף דער פּאַדלאָגע פאַר איהם, האָט דער
 יוד געגעבען אַ ניס אָב. קאָן מען זיך דאָך פאַרשטעלען, וואָס
 דארט האָט זיך אָבגעטהוון. וענען אַלע אַרויסגעלאָפּען פון

שטוב פאר שרעק, אפילו שלמה אליין, וואָס האָט דאָך אַלע
טויטע אָבגעוויבען און איז אַרומגעגאַנגען מיט געשטאַרבענע
מעהר ווי מיט לעבעדיגע. — אפילו ער אליין אויך. אַזאַ מעשה
האָט זיך נאָך נישט געטראָפּען. אַז מען איז אַריינגעקומען
צוריק אין שטוב אליין, האָט מען געטראָפּען דעם יודען זי-
צען אויף די פּאַר שטרליען, וואָס זענען שוין פאַר איהם גע-
ווען אויסגעשפּרייט. אַרומקוקענדיג זיך מיט שוואַכע קוים גע-
עפענטע אויגען אויף דעם ליכט, וואָס האָט געברענט פאַר
איהם צוקאַפּענס, האָט ער געזאָגט מיט אַ שוואַך קול:
— שרה, אַביסעלע האָבער גריין.

דערנאָך, אַז דער יוד איז געזען געוואָרען און מען
האָט איהם דערצעהלט, וואָס עס האָט זיך געהאַט געטראָפּען
מיט איהם, האָט ער זיך טאַקי דערמאָהנט, אַז ער איז שוין
אין הימעל געווען און דער מלאַך דומה איז געקומען צו
אים אין האָט אים געפרעגט: מה שמך? ווי היסטו, ר' פעטער? און
האָט איהם שוין געוואָלט געבען אַכאַפּ ביי דער לאַץ: קום
מיט מיר! האָט זיך אַריינגעמישט אַנאַנדערער מלאַך, וואָס איז
געשטאַנען דערביי און האָט געהאַט זעהר אַ גוט פנים מיט
ווייסע פליגלען. דערפון האָט ברוך משה (אזוי האָט ער גע-
הייסען דער יוד, וועגען וועלכען מיר פּערצעהלען) געדורנגען,
אז דאָס האָט געמוזט זיין דער גוטער מלאַך גבריאַל. האָט זיך
דער מלאַך גבריאַל אָנגערופּען: שאַ, כאַפּ נישט, מיר וועלען
נאָך זעהען, צו וועמען ער בעלאַנגט, צוטרשט בעדאַרף זיין
אַ משפט. אַ משפט בעדאַרף זיין פאַרן רבּונו של עולם. און
פון דערווייטענס, אין אַ וואַלקען איינגעהילט, זענען געשטאַנען
לייט אין תּכריכים, אין טליתים איינגעוויקעלטע און האָבען
ציגעשאַקלט מיט די קעפּ צום גוטען מלאַך גבריאַל.

— דאָס האָבען געמוזט זיין — האָט ער צוגעגעבען —
מייע זכּוּת אַבּוּת, וועלכע זענען מיר אַקעגען געקומען,
וואָרעם אַז איך בין זיך נישט טועה, האָב איך געזעהען צווי-
שען זיי מיין טאַטען עליו השלום מיט מיין זיידען ר' חנן,
וואָס איז געווען אַ גרויסער צדיק, און איינער פון זיי, מיין

טאטע ע"ה, דאָכט זיך, האָט שוין אויסגעשטרעקט צו מיר די האַנד אויף שלום עליכם. נאָר גוט געדענקען געדענק איך נישט – האָט ברוך משה פּערענדיגט זיינע רייד – מחמת עס האָט מיר ווער אַ שנעל אין נאָז געגעבען אין געזאָגט: ברוך משה, מען בעדאַרף דיך נאָך דאָ נישט האָבען! און איך האָב די אויגען אויפגעעפענט.

אַזוי האָט דער יוד דערצעהלט, און צוגעלעגט ווי פאַר זיך:

— בין איך דאָך שוין, הייסט עס, געווען אויף דער צווייטער וועלט. אַוואָ! האָט מען אָנגעהויבען פאַר דעם יוד גרויס דרך ארץ צו קריגען און אַביסעלע מוראָ צו האָבען אויך. אַ מענש וואָס איז שוין געווען אויף יענער וועלט! אַז מען האָט געקאָנט, האָט מען איהם אויסגעמיטען. אַז מען האָט איהם געטראַפען אויף איין זייט גאָס, איז מען אַריבער-געגאַנגען אויף דער צווייטער זייט. און אַז מען האָט איהם שוין נישט געקאָנט אויסמיידען, – האָט מען זיך געאייילט איהם צו זאָגען „גוט מאָרגען“, ווי מען וואָלט חלילה מורא געהאַט איהם צו דערצערנען. מען פלעגט זיך אונטערשמייכלען צו איהם. אָפּגעכאַפט דעם „גוט מאָרגען“, פאַר דרך ארץ וועגען און פאַר מורא, איז מען געשטאַנען אַ מינוט, און באַלד דערנאָך, אַז מען האָט נור געקאָנט, האָט מען זיך אַרויסגע-מאַכט...

ברוך מרדכי האָט געזעהען, אַז מען מיידט איהם אויס, אַז מען האָט מוראָ פאַר איהם, איז ער ביי זיך געוואָרען נאָך מעהר מורינו און מעהר תקיף. קוים האָט איהם ווער אויפ'ן שפיץ פינגער אָנגעטרעטען, דאָס הייסט, נישט געגעבען איהם די עליה, וואָס עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי קומט איהם, נישט אָפּגעטרעטען איהם דאָס אָרט אין דער מקוה, געשטעלט זיך אין זיינע ד' אמות אויפ'ן יאָהר-מאַרק, אויסגעדינגען איהם אַ זעקעל תּבוּאָה אָדער אַ קערצעל קאַרטאָפּעל ביי אַ פּויער, פלעגט ברוך מרדכי פּערציהען שטאַרקער דעם גאַרעל איבער זיין בוין, און זיך אָנגערופען:

— מיט מיר שפיעלט מען זיך נישט: איך בין אַ מענש, וואָס איך בין שוין אויף יענער וועלט אויך געווען.
דערהערט דאָס וואָרט „יענער וועלט“, פלעגט אַ שרעק און אַ פחד אָנפאלען אויף אַלע, וואָס זענען געשטאַנען אַרום, און פערענטפערענדיג זיך מיט אַ מחילה'דיגער גרימאָסע, פלעגט מען זאָגען:

— איך האָב דען געמיינט עפעס, חלילה? איך האָב דאָך גאַרנישט געמיינט — און מען פלעגט איהם געהן אוי-סען וועג.

איז ברוך געוואָרען אַ גאַנצער מחותן מיט „יענער וועלט“, אַזוי ווי זי וואָלט געווען בעלאַנגען צו איהם אינ-גאַנצען.

ער האָט זי קיינעם נישט פערגינגען. אַז ער האָט גע-הערט, אַז עס איז ווער געשטאַרבן, אַוועק אויף יענער וועלט, פלעגט ער זאָגען פלעגמאטיש:

— שוין דאָרט געווען אויך, יענע וועלט שוין אויך גע-זעהן! און דערביי אַזוי פערקרימען מיט די ליפען און אַזוי מיט ביטור געבען אַ מאַך מיט דער האַנד, אַזוי ווי די גאַנצע יענע וועלט וואָלט נישט ווערט געווען, מען זאָל איבער איהר אַ וואָרט פערלירען און ער ווייסט נישט וואָס מען מאַכט פון איהר אַזאַ צימעס.

און אַזוי ווי יענע וועלט איז געווען אַ מדינה, אין וועלכער ברוך מרדכי איז געווען אַ גאַנצער היימישער, פלעגט ער זיך אַוועקזעצן אין די זומער-פאַרנאַכטען אויף דער באַנק פאַר דער מקוה, ווינטער אין די אַווענדען ביים אַויווען אין בית-המדרש, און דערצעהלען פון „יענער וועלט“. ער האָט דאָרט געקענט יעדעס געסעל, מיט אַלעמען איז ער געווען היימיש. אויסגעבונדען מיט'ן „מלאך הדומה“ מיט'ן מלאך גבראל — מיט אַלעמען. און דערביי האָט ער דערצעהלט, ווי ער האָט זיי דאָרט אַריינגעשיט, וויפיל עס האָט נאָר געקענט אַריין אין זיי.

— איך — זאָגט ער — האָב נישט קיין מורא געהאט

פאר זיי, וואָרום אומעטום וואו מען קומט בעדאַרף מען נאָר
האַבען אַ מויל צו רעדען, מען בעדאַרף זיך קענען אַדורכ-
רעדען מיט אַ מענשען. דאָס איז דער עיקר.

און ברוך מרדכי האָט זיך געגעבען אַ שאַר אַרויף דאָס
קליינע היטעל מיט'ן קליינעם דאַשעקעל אויפ'ן שפיץ קאָפּ,
אַ קראַטץ זיך געגעבען מיט די נעגעל אין דער פערפּעדער-
טער, פּערשטויבטער באַרד אַריין, וואָס האָט געהאט אין זיך
דעם גאַנצען שטויב פון מאַרק, און זיין פאַנטאַזיע האָט זיך
צושפּילט און ער האָט אָנגעהויבן פּערצעהלען פאַר'ן עולם
אַזוי:

— אַלדאָס גוט געדאַכט, ווען שלמה האָט מיך שוין גע-
האַט אָבגעהויבען, ליג איך מיר אַזוי און וואַרט, וואָס דאָ
וועט זיין מיט מיר. קומט אָן יענער בחור, איהר ווייסט דאָך
שוין וועמען איך מיינ, מיט דעם גרייטען „מה שמך“? — און
קוים ענטפּער איך איהם נישט אָב באַלד, גיט ער מיך דאָך
אַ כאַפּ פאַר דער לאַץ און אַ זאָג: קום מיט מיר! מיינט איהר
דאָך, אַז איך האָב עפעס מורא געהאַט פאַר איהם! איך האָב
זיך עפעס געשראַקען פאַר איהם? אסור! „הער נאָר“, זאָג אין
צו איהם, דו ביזט דיר טאַקע אַ מלאך דומה, און דיין עוברת
איז, צו פּרעגען אַלע וואָס קומען דאָ אַריבער די גרעניץ —
אויף אַ פּאַס. ווי מען קומט אין אַנ'אַנדערע מדינה אַריין.
איך פּערשטעה אַנ'עסק — זאָג איך, — מיר בעדאַרף מען
נישט קיין פינגער אין מויל לייגען — זאָג איך, — נאָר צו
שלעפען האָטט דו נישט וואָס. וואָס מיינסט דו, אַז דאָ איז
דיר יענע פּערשאַלטענע וועלט, פון וואַנען איך קום? מיט
סטראַשונקעס און זשאַנדאַרמען, וואָס אַ ליאַדע וואָס כאַפט מען
דיך אין ראַטהויז אַריין און מען זעצט דיך אין קאָזע אַריין.
דאָ איז דער עולם האמת — זאָג איך, — דאָ איז נישט
כאַפּ-לאַפּ. אַלעס געהט דאָ צו מיט אַ סדר און מיט אַ יושר;
און מיט רעכטפּערטיגקייט, אַזוי ווי עס שטעהט און „קו הישר“.
מיך — זאָג איך, — וועסט נישט איבערשרעקען. איך קען די
„פּראַוועס“ — זאָג איך. — און טאַמער הויבסטו דאָ אָן מאַ-

כען מיט מיר עפעס לינקע געשעפטען, געה איך גלייך פארן פסא כבוד און איך וועל דין פערקלאַגען. איך גיב גלייך און אויף דיר. וואָרום איך בין עפֿנס אַ שטיקעל יחוס אויך. איך בין אברהם אבינו'ס אַנאייניקעל, אַ גע'מל'טער. און משה האָט מיט מיר אויך געלערנט די הייליגע תורה אויפ'ן באַרג סיני. איך האָב - זאָג איך - אַ צד אין טיש. אַז דו האָסט עפעס צו מיר, ווייז אַ „פּאָוועסטקע“. וואָרום וואָס האָב איך מורא געהאַט פאַר איהם? - אַז קיין היהנער געפרעגעלט אין פוטער האָב איך נישט געגעסען - און מיט קיין פרום'טעס בין איך נישט אַרומגעגאַנגען אין די סאַלאַנגען טאַנצען - אַז מען ווייסט אַז מען איז כשר - רעדט מען דאָך גאַנץ אַנ-דערש. און אַרום שטעהען די „זכות אבות“ אין די ווייסע תכריכים מיט די טליתים איינגעהילט, און שאַקלען צו מיט די קעפ אויף מיר: אַט אַזוי משה ברוך - לאַז דין נישט, גיב איהם:

- מיינט איהר, אַז ער האָט זיך נישט דערשראָקען פאַר מיר, דער מלאך הדומה? געהערט רייד - ווערט ער ווייכער. און ער זאָגט צו מיר: משה ברוך, איך שלעפּ דין דען? - איך שלעפּ דין נישט. - איך פאַדער דין נאָר אויף צום משפט. צו אַ דין תורה פאַרן פסא הכבוד.

- פאַר אַ משפט - זאָג איך, - האָב איך אויך נישט קיין מורא, אַז איך ווייס, אַז איך בין כשר... וועלען מיר געהן - זאָג איך - איך קען, זאָג איך, מיט'ן רבונז של עולם אויך האָבען אַ דין תורה. איך האָב נישט קיין מורא. קיין לעקעכלעך האָב איך נישט גענאַשט אויף דער וועלט. שווער געהאַרעוועט. ביטער געהאַרעוועט. זומער, זאָג איך, אַבגעברענט געוואָרען פון היץ, און ווינטער געפרוירען גע-וואָרען פון קעלט, און קיין קאַרטאָפלעס צו זאט נישט געגע-טען - און קינדערלעך אין חדר געהאַלטען. איך וועל איהם ווייען, דעם רבונז של עולם, זאָג איך, מיינע אַבגעקלאַפטע פלייצעס פון די זעק, וואָס כ'האָב געטראָגען איבער די דער-פּר. איך וו'ל איהם ווייזן, דעם רבונז של עולם, זאָג איך.

מיינע אנטענדעגהאָקטע זייטען — וואָס די סטראַזשניקעס האָבן
 בען מיר געמאַכט, ווען זיי האָבען מיך געכאַפט האַנדלען אָון
 אַ פאַטענט... — וועט מען מיך נאָך דאָ אויך שלאָגען? גע-
 נוג מיך שוין געשלאָגען אויף יענער וועלט, — זאָג איך. —
 איך וועל עס איהם זאָגען, דעם רבּונו של עולם. וואָס האָב
 איך מורא? מיין פעקעל דאַוונען מיט תהלים זאָגען האָב איך
 מיטגעבראַכט מיט מיר. — אָט דאָ האָב איך עס אוינטערן
 אָרעם. —

— מיינט איהר, אַז זיי האָבען זיך נישט דערשראָקען
 פאַר מיר, אַלע, די גאַנצע פּמליא של מעלה? געהערט אַזעל-
 כע רייד, ווערט שאַ, שטייל. וואָרום אַ מויל דאַרף מען האָ-
 בען, וואו מען קומט בעדאַרף מען אַ מויל האָבען, אַפילו
 אויף יענער וועלט.

געהערט מיינע גערעכטע רייד, קומט צו מיר צו געהן
 דער גוטער מלאך גבריאל און גיט מיר אַ שנעל איבער דער
 נאָז, און זאָגט צו מיר, אין אַ געלעכטער זאָגט ער צו מיר:
 — ברוך משה, קאָנסט דיר צוריק אַהיימגען צו דיין
 ווייב און קינד — קאָנסט דיר צוריקגען. מען בעדאַרף דיך
 נאָך נישט דאָ האָבען. נעם איך אַראָב דאָס היטעל, און גיב
 זיך אַ פערנייג און איך זאָג דושענקויע (אַ דאַנק), וואָרים אַ
 חויר בעדאַרף מען סיי ווי סיי נישט זיין — און געה מיר
 מיין וועג...

שפעטער מיט יאָהרען, ווען ברוך משה איז שוין טאַקע
 מיט אַנאמת געשטאַרבען, איז דער יוד אַבגעלעגען דריי טעג
 און דריי נעכט אויפ'ן טזיטען בעט. און מען האָט מורא גע-
 האַט צוצוריהרען זיך צו איהם. וואָרום ווער ווייסט! אפשר
 האָט זיך ברוך משה ווידער אַוועקגעשטעלט אויס'טענה'ן פאַר
 דער פּמליא של מעלה און מען וועט איהם באַלד צוריקשי-
 קען: „ניצ גאָדיען" — וואָרום אַ מויל צו רעדען האָט ער
 דאָך

דרייסיג יאהר און א טאג

פארטאָג. אין טוי-דורכגעווייקטען גראָז טרעטען פיס. צו-
ליב דער פייכטקייט הערט מען זיי נישט, נאָר אַ ווייך שאַרכען
פון אַ קלייד אויף די נאַסע גרעזער, וואָס בויגען זיך צו דער
ערד אונטער דעם לאַסט פון די טראָפענס וואַסער, וואָס הענ-
גען אויף זיי.

די ערד איז נאָך פינטער, זעהט מען נישט ווער דאָס
איז. א סילוועסקע פון א געשטאַלט פאָרווישט צווישען פיעל
שאַטענס. אין אַ ווינקעל פון ים-הימעל צינדט זיך אונטער אַ
רויטער באַלעם, וואָס ווערט באַלד פאָרטרונקען אין וועלען
פון וואַלקענס. עס הויבט אָן צו גרויען אַשעדיג. פון פאָרפלאַ-
סענעם חלבֿל הויבען אָן בולטיער אַרויסצוטיילען זיך, ווי אי-
בעראַשענדע ערשיינונגען, רויטע דעכער, רויטע ציגעל. ווענט
פון היילעך. די שטאָרט איבערגעלאָזט פון הינטען. און אַ
רויטע ספּאָדניצע, פייכט פון נאַסקייט, פאָלדעוועט זיך איין
צווישען די פיס פון אַ ווייב אין האַסטיגען גאַנג...

אויף די הענד, הינטערן רויטען שאַל דאָרט נאָהענט
צום לייב, אין עפעס וואָס באַהאַלטען, וואָס קיינער ווייסט
נישט, נאָר זי אַליין...

וואָס רויער עס ווערט דער ניי-געבאָרענער טאָג, וואָס
מזהר ענטפלעקט עס ווערט פאָר דעם שייך דאָס לויפענדע
ווייב, אַלץ שוואַכער ווערען איהרע פיס. אַפנים פון אַן אָפּ-
געהעשעטען מענשען, דערשאַקענע אויגען און אַ וועהטאָג-

שריינדיג מויל. קוקט זיך מיט שרעק אום ביי יעדער טריט אויף די הייליגער, וואָס זי האָט געלאָזט הינטער זיך. און פלוצים אַנטפלעקט זיך אין הויכע בעזעמלעך אויס-געבעט אַ רוהיגער שטאַלענער רוקען פון אַ שיפערדיגען טייך. שלאָגט זיך אָפּ פון די וואַלקען פרייגעבענע זון. דאָס ווייב בלייבט שטעהן. נאָר אויף אַ מינוט. באַלד קריכט זי צווישען די הויכע, באַוואַקסענע בעזימלעך, ביז זי ווערט אין די העלפט פאַרשטעלט. דרעפטשעט, דרעפטשעט צווישען די הויכע באַוואַקסענע בעזימלעך, ביז איהרע נאַקע-טע פיס ריהרען אָהן דעם זויס פון טייך.

עס קומט די שרעק און צינדט אונטער איהר האַרץ. דאָס גאַנצע לייב ווערט צוגעקלעפט צום פייכטען העמד מיט אַנגסטען פון שרעק. און ווידער שניידען זיך די פיס אונטער איהר לייב און זי לאָזט זיך אַראָפּ צום זויס פון טייך און ווערט אינגאַנצען פאַרהילט צווישען די בעזימלעך פון ברעג און אָפגעמעקט פון דער אויבערפלאַך פון דער ערד.

דענסטמאָל ענטפלעקט זיך פון הינטערן שאל אויף איה-רע נאַקעטע הענד אַרױט, לעבעדיג, נאַקעט קינדישעס לייב פון אַ טאָג די אַלט. זי נעמט אַוועק די אויגען דערפון, זי וויל עס צודריקען צו דער נאַקעטע ברוסט און קען נישט. האַלט זי עס אויף דער פלאַכער האַנד. יעדען, אויגענבליק קען זיך עס אַראָבגליטשען פון דער פלאַכער האַנד, אַריינפאַ-לען אין וואַסער אַריין. זאָל זי עס? זאָל זי עס נישט? זי זיצט פערשטיינערט אונטער איהרע אונטערשניטענע פיס. די אוי-גען מיט'ן קאָפּ אַוועקגעדראהט אין אַ זייט. דאָס האַרץ שטעהט שטיל, די אַנגסטען קלעפען אויפ'ן לייב. און דאָס נאַקעטע קינד צאַעלעט זיך אויף איהרע נאַקעטע הענד. אַזוי זיצט זי אַ מינוט, צי אַ שעה. ווער קאָן מעסטען די צייט? ביז מיט אַמאָל גיט זי אַ קלאַמער דאָס נאַקעטע, צאַפעלדיגע קינד צו איהר נאַקעטער ברוסט, הילט די ברוסט מיט'ן קינד אין טוך איין. און מיט אַ מאָל דערפיהלט זי קעלט אין איהר לייב און פח אין איהרע פיס. הויבט זי זיך אויף פון איהר געזעס

צווישען די הויכע צווייגען-בלעטער און געהט צוריק מיט א
 בעהאלטענעם וועג אין שטאָדט אַרײַן.
 איהר האַרץ קלאַפט שוין נישט מעהר. די פיס שניידען
 זיך שוין נישט אונטער איהר, און איהר לייב איז שוין
 נישט מיט אַנגסטען בעקליידעט. צו איהר נאַקעטער ברוסט
 קלעפט זיך יעצט אַ נאַקעט צאַפּעלדיג קינדער-לייב...

מיט דרייסיג יאָהר און אַ טאָג שפּנטער, אין אַזאַ פּרי-
 הען, גראָהען מאָרגען, צווישען די נאַסע גרעזער געהט אַ
 יונגערמאַן פון דרייסיג יאָהר מיט אַ טאָג אַלֶט. געהט, ווי זײַן
 מוטער, שפּור־לעך, נור זײַן שטאַרקער קערפּער שאַטעלֶט זיך
 אַהין און צוריק, די פיס שניידען זיך אונטער איהם. קיין
 אַניס באַדעקט נישט זײַן לייב, און ער קוקט זיך נישטאום
 ווי אַמאָל זײַן מוטער מיט שרעק, צו די רויטע שטאָדט-דעכער
 ער געהט מיט פעסטע טריט, מיט אַגעדאַנק אין קאָפּ און
 מיט אַ קללה אויף די לײפּען. זײַנע שטאַרקע פיס טרעטען
 אונ'רחמנות'דיג די אונטערטעניגז בעפייכטע גרעזער, וואָס
 האָבען אין די ערשטע זונען-שטראַהלען אַנגעהויבען אויפצו-
 ריכטען זיך פון דער ערד. זײַנע שטאַרקע אָרעמס פעכטען זיך
 אויס אַ וועג צווישען די הויך בעוואַקסענע בעזים-רייטער פון
 ברעג. און ווען זײַנע אויגען דערוועהן זײַ געגליווערטע מע-
 טאַלענע טײך-וועלען, הויבט ער זײַן פויסט אויף געגען
 הימעל און געגען דער ערד און מיט אַ קללה אויף זײַן מוי-
 טער, דערפאַר וואָס זײַ האָט עס נישט געטון, גיט ער אַ
 שפּרונג אין טײך אַרײַן, דאָס וואָסער גיט אַ שפּריץ, אַ געשרײַ-
 און באַרד דעקען די מעטאַלענע פּערגליווערטע טײך-וועלען צו
 דרייסיג יאָהר לעבען מיט איין טאָג.

געגענאיבער דער ברייט-אויפגעהענדער זון שטראַהלֶט זיך
 דער רוקען פון טײך מיט זײַנע געקעסטעלטע שיפען, וואָס
 דאָס פּרישע ווינטעל מאַכט אויף זײַן אויבערדעק...

יאַסקע שמש

(א היסטאָרישע געשטאַלט פֿון מיטעלאַלטער)

אין דער אַלטער הייליגער שטאָדט וואָרמס האָט מיט דורות צוריק געלעבט אַ יוד, וואָס מען האָט איהם גערופֿען יאַסקע שמש. זיין אמתער נאָמען איז געווען דער אַלטער פרומער יוסף, נאָך יוסף הצדיק, און שמש איז ער געווען אין דער הייליגער שוהל פֿון וואָרמס, וועגען וועלכער מיר האָבען אַ מסורה, אַז זי שטעהט נאָך פֿון די צייטען פֿון בית-המקדש אָן. נאָר דאָס האָבען די קינ-דער פֿון וואָרמס איהם פֿערצויגען דעם נאָמען, דערפֿאַר ווייל ער איז געווען זעהר צוגעלאָזען צו זיין יעדען פֿריהמאָרגען פֿלעגט יאַסקע אַרומגען אין די יודישע הייזער און צונויפֿזאַמלען די קינדער און זיי אָפֿפֿיהרען אין די חדרים אַריין מיט שעהנע גע-זאַנגען פֿון קאַפֿיטלען תהלים, און יעדען פֿאַרנאַכט פֿלעגט ער זי צונויפֿנעמען פֿון די חדרים און אַ היים-פֿיהרען צו זייערע מוטערס אין די לאָבען אַריין, מיט די זעלבע תהלות ותשבחות.

אין דער וואָרמסער שוהל, נעבען דעם אייגנאַנג, שטעהען צוויי גרויסע צדקה-פֿושקעס, איינגעמויערט אין צוויי מאַרמאָרנע זיילען, וועגען וועלכע מען זאָגט, אַז דאָס האָבען די יודען פֿון ארץ-ישראל, אין די צייטען, ווען דאָס בית-המקדש איז נאָך גע-שטאַנען, אַריינגעשיקט פֿון הייליגען לאַנד די צוויי צדקה-פֿושקעס אין דער וואָרמסער שוהל, כדי מען זאָל אין זיי זאַמלען געלד פֿאַר'ן בית-המקדש. צווישען די צוויי שטיינער-צדקה-פֿושקעס פֿלעגט יאַסקע בין מנחה למעריב צונויפֿנעמען די קינדער און זיי פֿערצעהלען מעשיות. די נסים, וואָס די אַלטע קהלה

וואַרמס האָט איבערגעלעבט דורך די אַלע יאָהרען פון איהר גרויען אַלטער, ווי אין יעדען דור און דור זענען אויפגעשטאַנען רשעים זי איינצושלינגען, און גאָט האָט יעדעס מאָל בעוויווען אַ נס און אָפּגעראַטעוועט די הייליגע קהלה פון וואַרמס פון אונטער-געהן. ער האָט זיי דערצעהלט די מעשה פון די צוויי גענו וואָס די שעפּער-יונגען האָבען מיטגעהירט מיט זיך, ווען זיי האָבען זיך געלאָזט נאָך ירושלים צו בעפרייען דעם קבר פון זייער משיח, און האָבען פּערלענדט אַלע יודישע קהילות, וואָס זיי האָבען אָנגעטראָפּען אויף זייער וועג. דורך די צוויי גענו האָבען זיי געקאָנט וויסען די בעהעלטענישען, אין וועלכע יודען האָבען זיך אויס-בעהאַלטען פון זייערע הענד, ווייל די צוויי גענו זענען געווען בעשוואוירען פון אַ כּשוף-מאכער מיט כּשוף, און ווען די שעפּערס זענען אַריינגעקומען אין אַ שטאָדט, האָבען זיי אַרויסגעלאָזט פּליהען די צוויי גענו, און אויף וועלכען דאָך די גענו האָבען זיך אָפּגעשטעלט, דאָרט, האָבען זיי געוואוסט, זענען יודען בעהאַלטען. אין דער שטאָדט מאינאָ האָבען זיך די גענו אָפּגעשטעלט אויפ'ן דאָך פון זייער קירכע, דעם דאָם. וואַרום דער ביסקופּ פון מאינאָ האָט פאַר גרויס אויסלייז-געלד אויסבעהאַלטען די יודען אין די קעלערס פון מאינצער דאָם.

אין די טרויעריגע פאַרנאַכטען פּלעגט ער זיי אויך דער-צעהלען די מעשה פון דעם ארון פון דעם בעריהמטען צדיק מר אַמרון, וואָס איז געקומען צו שווימען אויפ'ן רהיין אין אַ שיפּעל צו קעלן-צו. די גוים האָבען געוואָלט דעם ארון אַרויסציהען פון וואַסער, פּדי מקבר צו זיין אין זייערע קירכעס — האָבען זיי נישט געקאָנט, ווייל דער ארון איז זעהר שווער געוואָרען. נאָר די יודען האָבען דעם ארון לייכט געקאָנט אַרויסציהען, ווייל מר אַמרון איז געווען פון דער שטאָדט קעלן און ביי דער פּטירה האָט ער אָנגעזאָגט זיינע תּלמידים, אַז זיי זאָלען איהם ברענגען צו קבר-ישׂראל אין זיין געבורט-שטאָדט, אין קעלן, און אַז די תּלמידים האָבען איהם געפּרעגט: „רבי, ווי אַזוי וועלען מיר דאָס טהיין? די וועגען זענען דאָך נישט זיכער און די גוים וועלען דאָך, חלילה, אייער הייליגען גוף פּערשוועכען“ — האָט ער זיי

אַנגעזאָגט, אז זיי זאָלען דעם גרזן מיט זיין קערפער אריינלעגען אין אַ שיפעל און דאָס שיפעל לאָזען שווימען איבער'ן זייך רהיין, וועלען שוין די וועלען פון רהיין אליין צוברענגען דעם ארון אין דער שטאָרט קעלן און ער וועט דאָרט בלייבען שטעהן. און אזוי איז טאָקי געווען.

אַדער יאַסקע האָט זיי נאָך דערצעהלט די מעשה פונם יו-דישען פויפסט, צו וועמען דער פאָטער איז געקומען צו חלום; אָדער די מעשה פון דער הייליגער מוטער פון רש"י, וועלכע בשעת זי איז געווען מעוברת מיט איהם, האָט זי אַ ריטער גע-וואָלט איבעררייטען מיט זיין פערד — האָט זי זיך אָפגעשטעלט ביי אַ וואַנד, האָט זיך די וואַנד אויסגעהוילען און אריינגענמען אין זיך און בעשיצט זי פון פערד'ס טריט. און דער חלל אין דער וואַנד איז איבערגעבליבען פאַר אַ זכר ביז'ן היינטיגען טאָג. און נאָך אַזעלכע מעשיות און נסים, וואָס שטעהן בעשר'יבען אין זיין ספר „מעשה נסים“, וואָס יאַסקע האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך. אזוי פלעגט יאַסקע דערצעהלען די קינדער יעדעס מאָל אַנאָנדער מעשה, און ער הייט שוין אזוי צוגעוואוינט די קינדער צו זיך, אז זיי פלעגען פאָדערן ביי איהם די מעשיות יעדעס מאָל ווען זיי האָבען איהם געטראָפּען. געזעהן איהם אין גאס — פלע-גען איהם די קינדער נאָכלויפּען און נאָכרופּן: „יאַסקע, יאַסקע, דערצעהל אונז אַ מעשה“ — און פריהער איהם נישט אָפגעלאָזט, ביז יאַסקע האָט זיי נישט צוגעזאָגט, אז היינט פאַרנאָכט, צווישען מנחה און מעריב, וועט ער זיי דערצעהלען אַ נייע מעשה, צווישען מנחה און מעריב האָבען שוין די קינדער געווארט אויף איהם, און קוים איז נאָר דער חזן אויסגעגאַנגען דאָס קדיש-זאָגע, אזוי האָבען שוין יאַסקען געשלעפט ביי דער פּאָלע, געצויגען איהם צו די צוויי עמודים פון די צדקה פּושקעס און אַרומגעזעצט זיך אַרום איהם. און יאַסקע האָט שוין געהאט אַזא נאָטור, אז קוים האָט ער געזעהן די קינדער אַרום זיך מיט אָפּענע אויגען און מילער, פלעגט איהם פאַלד קומען אויפ' זכרון אַ נס פון דער אַלטער שטאָרט וואַרמס, וואָס ער האָט עס אמאָל געהערט אין זיין קינדהייט דערצעהלען פון דעם אַלטען דור, וואָס האָבען די

מ'זשיות א'ליין איבערגעלעבט אויף זייער אייגען לייב, — וואָרום
 וואָרמט איז געווען אַנאָלטע קהלה און איז געווען געפרובט מיט
 יסורים. און יאָסקע האָט געשילדערט און אויסגעמאָלט פאר די
 קינדער די זאכען און די געשעהענישען, אזוי ווי זיי וואָלט זיך
 געשטאנען לעבעדיגע פאר זיינע אויגען. יאָסקע האָט זיך אזוי
 אַריינגעטהון אין דער מעשה, וואָס ער האָט דערצעהלט, אז ער
 האָט פערגעסען, ווער ער איז און וואָס ער איז, אז ער איז דער
 שמש פון דער שוהל און ער וועט באַלד בעדארפן קלאַפּען אין
 שט: זנדער און רופען מעריב דאווען. יאָסקע געפינט זיך איינגע-
 שלאַסען אין טורעם צוזאַמען מיט ר' מאיר פון ראָטענבערג;
 יאָסקע איז איינער פון די צוויי פרעמדע, וואָס קומען אין אַע-
 צרה אין שטאָדט אַריין און נעמען אויף די זינד און לאַזען זיך
 פערברענען לטובת הכלל; יאָסקע איז אין דער הייליגער שטאָדט
 ירושלים; יאָסקע איז אויפן וועג קיין רוים צום פויפסט. בחנם
 רופט שוין דער פרנס מיט געבייזער: „יאָסקע, יאָסקע, צייט מעריב
 צו דאווען.“ דאָס איינציגע שנור-ליכטעל פאַרן בעלעמער צאנקט
 שוין, די אַלטע שוהל הילט זיך שוין אינגאַנצען איין אין די
 צוויי געדיכטע שאַטענס, וואָס עס ווארפען פון זיך די צוויי גרויסע
 זיילען. צווישען די צוויי זיילען איז יאָסקע פערטונקען אינגאַנצען
 אין פינסטערניש. די קליינע קינדער-אויגען בלישטשען ווי שוואַר-
 צע פערלדיגע שטערען אַרום איהם, און יאָסקע שוועבט ערגעץ-וואו
 אין אַנדערע וועלטען, און די קליינע קינדער נאָך איהם...
 גישט שטענדיג איז יאָסקע פערטהון אין פאַנטאַסטישע
 מעשיות. נאָך מעריב, ווען יאָסקע קומט אַהיים, נאָכדעם ווי ער
 האָט מיט שווערע שליסלען שוין פערשלאָסען די שווערע טויערען
 פון דער שוהל, נעהמט יאָסקע דאָס טעפעל גריץ, וואָס קאָכט זיך
 אויף דעם דרייפוס און קריכט אַראָב אין קעלערס, קלעטערט אויף
 בוידעמס. ער ווייסט שוין, וואו עס בעהאַלט זיך אויס א פרעמ-
 דער אורח, וועלכער האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אין גהעטאָ אַריין
 און בעהאַלט זיך אויס פאַרן פרנס מיט די פּנג, אָדער ער טראַגט
 עס אַרויף אויפן שוהל-בוידעם, וואו עס האַלט זיך אויף אַנאָי-
 זאַמער פערבאַרגענער חולה, וואָס דער פרנס האָט אָפּגעשלאָסען,

כדי די שטאָדט זאָל נישט געוואָהר ווערען, אז עס געהט חלילה אום אין דער גהעטאָ אַ קראַנקהייט און די גאַנצע קהלה פון שטאָדט אַרויסיאָגען.

איינמאָל האָט אין וואַרמס געטראַפּען, אז אַ שרעקליכער עפוש האָט פּערקאַפּט די גאַנצע גהעטאָ. עס איז נישט געווען קיין קראַנקער. מענשען, וועלכע זענען בייטאָג אַרומגעגאַנגען אין גאַס, האָט מען אויפּדערנאַכט געפונען געשוואַלענע אין די בעטען. אַ פּחד אין אַ אימה האָט אַרומגעכאַפּט די גאַנצע וואַרמסער קהלה. מען האָט זיך געשראַקען צו בעגעגענען איינער מיטן אַנדערען. די שטאָדט האָט אָפּגעשלאָסען די גהעטאָ אויף זיעבען שלעסער, בעוואַכט אלע טויערען מיט היטער, און מיט שטראָף פון טויט בעשטראַפּט יעדען פּערווך אַרויסצוקריגען זיך פון די טויערען פון דער גהעטאָ. אויף די גהעטאָ-טויערעס האָבען אויסזעהער מיט האַרן-טראַמפּייטען אויפּגעלאָרעמט די איינוואוינער פון שטאָדט, ווען עס האָט נאָר ווער פון די אָפּגעשלאָסענע יודען געוואַגט צו דערנעהנטערען זיך צו די גהעטאָ-טויערען, כדי אַרויסצוקריגען זיך פון דער פּער'עפּושו'טער גהעטאָ — פּונקט אזוי ווי אַ געפּעהרלי-כער שונא וואָלט זיך צו דער שטאָדט גענעהנטערט זי צו בע-לאָגען.

איבערווייניג, הינטער די מויערן פון דער גהעטאָ, האָט דער טויט אונגעשטערט געטהון זיין פּערדערבליך ווערק, נישט אויס-מיידענדיג קיין שטוב און קיין משפּחה. רי רבנים האָבען פאַר ספּנה-וועגען אָפּגעשלאָסען די גרויסע שוהל און פּערוועהרט צו דאוונען בציבור, פּדי יודען זאָלען זיך נישט צוזאַמענקומען אויף איין אָרט און איינער זאָל נישט אַנשטעקען דעם אַנדערען. אַ הויך דעם איסור וואָלט מען זיך סיי-ווי-סיי נישט צוזאַמגעקומען. דאָס לעבען איז אינגאַנצען אָפּגעשטאַרבען אין דער גהעטאָ. יעדער האָט זיך פּערמאַכט אין זיין אייגענער שטוב און געלעבט פון דעם, וואָס ער האָט געהאַט אין קאַמער אָנגעגרייט פון פּריהער. אזוי איז מען געזעסן איינגעמויערט אין די שטובען וואָכען-לאַנג, חדשים-לאַנג, ביז דער עיפּוש האָט זיך איינגעשטילט, נישט גע-וואַגט אַרויסצוגעהן איבער דער שוועל פון דער טהיר. די טויטע

האָבען די אייגענע אין דער שטיף ביינאָכט אויפ'ן בית-החיים גע-
ברענגט, און דאָרט האָט זיי די חברה-קדישא, אָהן זייער רעכטס
צו טהון, מקבר געווען אין ברידער-קברים. דער איינציגער, וועל-
כער האָט זיך ארויסגעוואָגט אין אַזאַ צייט פון זיער טהיר פון
זיין קליין הייזעל — איז געווען יאָסקע שמש. מעהר ווי אַנ'אָג-
דערש מאָל איז דער רויך זיך צוגאַנגען איבער דער שטוב פון
דעם דרייפוס, אויף וועלכען עס האָבען זיך איצט געקאָכט פולע
טעפליך מיט פערשיעדענע גריצען, ווייל יאָסקע פלעגט די טעפ-
ליך אַרומטראָגען צו פערלאָזענע חולאים, וואָס האָבען נישט גע-
האַט קיין אייגענע, וואָס זאָלען זיך אויף זיי אַרומקוקען. יאָסקע
האַט נישט קיין מורא געהאַט פאַר'ן עיפוש. יאָסקע איז געקראַכען
אין די שטובען אַרום, ווי דער עיפוש האָט צום שוואַרצסטען גע-
בושעוועט, און וועמען געבראַכט אַ לעפעל געקעכטס, וועמען אַ
רפואה פון רופא; דעם קראַנקען פערבוֹנדען אַ מכה, אַנ'אַנדערן —
געריבען מיט זאָלבען; אַ טויטען אונטערגעהויבען, און אַ לעבע-
דיגען — געטרייסט.

איינמאָל, ווען יאָסקע געהט אַזוי אין דער טעפער נאָכט,
אין דער שלעכטער צייט, איבער די קראַנקע שטובען אַרום, מיט
זיינע טעפליך גריץ — הערט ער פון אַ לאָדען אַרויס אַ ווייבער-
קרעכצען. מן הסתם, האָט יאָסקע געמיינט, האָט דער עיפוש זיך
אַריינגעכאַפט אין דער אומגליקליכער שטוב, און ער קאָן מיט
עפעס-וואָס ביייהילפּיג זיין. לאָזט ער איבער אַלע אַנדערע חולאים,
פאַר וועלכע ער שלעפט די טעפליך, און געהט-אַריין אין דעם
שטובעל, פון וואָנען עס הערט זיך דאָס ווייבער-קרעכצען. קומט
ער אַריין, זעהט ער — אַ פרוי ליגט אין בעט און קרעכצט ביי-
טער, רופט איהר מוטער צו הילף און קיינער איז נישטאָ, ווער
עס זאָל איהר וואָס העלפען. דערשרעקט זיך יאָסקע, וואָס מען
האַט געלאָזט אַ פרוי איינע אַליין אין אַזאַ ביטערער צייט. גע-
געסט ער, אַז ער איז אַ מאַנספערשוין און קומט צו גע-
און פרעגט זי:

— גוטע פרוי, וואָס איז אייך? קאָן איך אייך
וואָס ביייהילפּיג זיין?

נעהמט די פרוי און דעקט זיך מיט דעם ליילעך דאָס פנים
צו, און זאָגט צו איהם:

— ווי אזוי קאָנט איהר מיר בייהילפּיג זיין, אַז איהר זענט
אַ מאַנספּערשוין? איך בעדאַרף אַ פרוי, וואָס זאָל מיר העלפּען
געווינען, דען איך בין געקומען אויף מיין צייט.

האַט יאָסקע אָבגעענטפּערט:

— ווייבליין, ווייבליין, זייט נאָר רוהיג, איך ברענג זיין
גלייך אַ הייבאַם.

איז יאָסקע אַרומגעלאָפּען פון איין שטוב אין דער אַנדער-
רער און אָנגעקלאַפּט אין די טהירען, אין די פענסטער פון די
הייבאַמען. בחנם האָט ער געפּאָדערט, אַז זיי זאָלען געהן דער
פרוי העלפּען. קיין ווייב האָט זיך נישט אַרויסגעוואָגט פון שטוב
אַרויס אין אַזאַ צייט. יאָסקע האָט געקלאַפּט אין אַנדערע טהי-
רען — קיינער האָט איהם נישט געוואָלט ענטפּערן. האָט יאָסקע
געטראַכט, אַז די צייט איז אַזאַ ביטערע און קיין מינש וואָגט
זיך נישט פון שטוב אַרויסצוגעהן — וועט מיר גאָט מוחל זיין.
וואָרום עס האַנדעלט זיך אין אַ מענשליך לעבען.

איז יאָסקע פלינק אַהיים געגאַנגען. אין אַ ווינקעל, הינטער
אַ ליילעך, זענען נאָך געהאַנגען זיין ווייבס קליידער, — זי איז
פריהער פון איהם אַוועקגעגאַנגען פון דער וועלט, און האָט איהם
איבערגעלאָזט אַנאַלמן. און די קליידער טהוט זיך יאָסקע פורים
צום פורים-שפיעל אָן, ווען ער געהט מיט די בית-המדרש-בחורים
אין יידישע שטובען אַרום, אויס המנען דאָס געלעכטער צו מאַ-
כען און מרדכי'ן מיט אסתר'ן, צו לויבען און צו פריידען. האָט
ער זיך אָנגעטהון דעם ווייבס קלייד מיט אַ הויב אויפ'ן קאַפּ,
מיט אַ וויינען שלייער דאָס פנים פּערהאַנגען, ווי עס איז געווען
דער מנהג אין יענער צייט, כדי די באַרד און פאות צו פּער-
שטעלען, און געזאָגט צו גאָט:

— גאָט, דו גאָט, דו ווייסט, אַז איך טהו דאָס נישט פאַר
שפּאַס און פּערגעניגען וועגען, נאָר כדי אַ מענשענס לעבען צו
ראַטעווען.

האַט יאָסקע גענומען אַלע די פליים, וואָס די ווייבער בענד-

צען ביי קינדער-אָבגעמען, וואָרום זיין צו גאָט געגאָנגענע פרוי
איז אַליין אויך געווען אַ הייבאַם, און יאָסקע האָט גענומען
אַלע מכשירים: דעם גרויסען קעסעל, דאָס קינד צו באַדען, אויף
זיין רוקען, און די גרויסע שער, דעם נאָפעל איבערצושניידען,
אונטער זיין אָרעם, און איז געגאָנגען צו דער געווינעריין, גע-
שטעלט זיך אין דער טהיר און געזאָגט אזוי:

— געווינעריין, געווינעריין, האָב קיין אַנגסט און קיין פּיין,
דען עס קומט עס קומט אַ זונהדעלע שיין...

האָט די געווינעריין זיך געשטוינט אין געפרעגט:
— ווער האָט אייך צו-וויסען געטהון, — אַז עס איז גע-
קומען מיין צייט? האָט די „הייבאַם“ אָבגעצונטפּרעט:

— יאָסקע דער שמש איז געווען ביי מיר און האָט מיר
בעפויהלען צו אייך, דען עס איז געקומען אייער צייט.
האָט די געווינעריין איינגעזעהן, אַז עס איז נישט לילית
די מכשפה, וואָס איז געקומען צו איהר אין שטוב אַריין, האָט
זי באַלד געשריגען און געקלאָגט:

— הייבאַם, הייבאַם, קומט געשווינד, דען איך פּערליער
באַלד מיין קינד.

אכט טעג האָט יאָסקע פּערבראכט ביי דער געווינעריין אין
געשטאַלט פון אַ פרוי. די געווינעריין האָט געבוירען אַ געזונד
קינד, וואָס האָט די מוטער זעהר אָבגעשוואַכט, און זי האָט
בעדאַרפט האָבען אויפזעהן און פּפּלעגע אַ סך. האָט יאָסקע גע-
קאָכט פאַר איהר געקעכטס, איהר געלעגער צורעכט געמאַכט,
דאָס קינד געוויקעלט און געבאַדען, ביז עס איז געקומען דער
אַכטער טאָג, ווען מען האָט דאָס קינד יודישען בעדאַרפט.

איז יאָסקע געגאָנגען אַהיים, אראָבגענומען פון זיך די
ווייבער-קליידער און אָנגעטהון זיך צוריק אין מאַנספּערשונישע,
גענומען דאָס מוהל-מעסער מיט דעם מוהל-בוך אין האַנד אַריין
און איז געגאָנגען צו דער געווינעריין אַהיים, געשטעלט זיך ביי
דער טהיר און געזאָגט אזוי:

— געווינעריין, געווינעריין, זייט פּרעהליך, דען אייער קינד
וועט אַ יוד זיין.

האַט די געווינערין געפרעגט:

— פונואַנען וויסט איהר, אַז איך האָב אַ קינד צו יו-
דישען? עס איז דאָך קיינער נישט געווען ביי מיר, וואָס זאָל
איך צו וויסען טהון?

האַט יאַסקע אָבגעענטפערט:

— די הייבאַם איז געווען ביי מיר, אין מיין לאַדען אָנ-
געקלאַפט, אַז עס איז אַ קינד צום יודישען דאָ.
האַט די געווינערין איינגעזעהן, אַז עס איז נישט לוצי-
פער, וואָס איז געקומען דאָס קינד פון איהר רויבען — האָט זי
איהר טהייערען זוהן אין יאַסקעס אָרעם אַריין איבערגעגעבען,
אַז ער זאָל פון איהם אַ יוד מאַכען. נאָך דעם יודישען דין
און דת.

אַזוי איז יאַסקע שמש געווען די הייבאַם און דער מוהל
אין איין צייט.

א י נ ה א ל ט :

5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דער רוף פון שטאָדט
91	-	-	-	-	-	-	-	-	-	אויף אַ שיף
109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דער קליינער דייטש
122	-	-	-	-	-	-	-	-	-	אין שטויב
135	-	-	-	-	-	-	-	-	-	„משה כאלופניק“
150	-	-	-	-	-	-	-	-	-	נדן
159	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ווער בעדאָרף זי
171	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דער לעצטער יוד
185	-	-	-	-	-	-	-	-	-	יודישע נקמה
199	-	-	-	-	-	-	-	-	-	עס איז גאַרנישט געווען

בילדער פון פוילן

205	-	-	-	-	-	-	-	-	-	יקום פורקן
210	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דאָס קעלבל
214	-	-	-	-	-	-	-	-	-	צאר ניקאָלאַי און טראָצקי
229	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דער מולדיגער
236	-	-	-	-	-	-	-	-	-	אַ גאַסט פון יענער וועלט
243	-	-	-	-	-	-	-	-	-	דרייסיג יאָר און אַ טאָג
246	-	-	-	-	-	-	-	-	-	יאָסקע שמש

